

AJPPA

Academic Association on the
Political Science and Public Administration

■ สำนักงานวารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
สมาคมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170 โทร. 093-6359515

■ Office:
The Office Academic Journal of
Political Science And Public Administration
79 Moo 1, Lam Sai, Wang Noi,
Ayutthaya 13170

AJPPA

ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 มีนาคม-เมษายน 2569 Vol. 8 No. 2 March-April 2026

วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
สมาคมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

วารสารวิชาการ รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

ACADEMIC JOURNAL OF POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION

ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 มีนาคม-เมษายน 2569 Vol. 8 No. 2 March-April 2026

ISSN Print: 2822-065X, ISSN Online: 2822-0676

AJPPA

Academic Association on the
Political Science and Public Administration
สมาคมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน 2569

จำนวนพิมพ์ : 20 เล่ม

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 6 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์

ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม

ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสารฯ มีนโยบายรับตีพิมพ์บทความคุณภาพสูงในด้านรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือคณาจารย์ นิสิต นักศึกษา และนักวิจัยทั้งในและนอกสถาบัน

บรรณาธิการ:เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง
kietsn@hotmail.comคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
ประเทศไทย**ผู้ช่วยบรรณาธิการ:**สุภัทรชัย สีสะไบ
suphattharachai.sis@mcu.ac.thคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
ประเทศไทย**กองบรรณาธิการ:**พระเมธาวิเชียรสร, รศ.ดร.
psbud@hotmail.comบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,
ประเทศไทยพระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม
maghavin9@gmail.comบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,
ประเทศไทยพระครูสังฆวิริยกิจ
raphind@yahoo.comคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
ประเทศไทย

ธีรโชติ เกิดแก้ว

tongin2000@gmail.com

บุษกร วัฒนบุตร

busaaiey2516@gmail.com

บุริมปรีชญ์ คณินพศุตย์

jpkhaninphasut@gmail.com

วันชัย สุขตาม

wanchai2526@srur.ac.th

วันทนา เนาว์วัน

wanthana_nt@hotmail.com

สายชล ปัญญชิต

saicholpa@g.swu.ac.th

อนันต์ อุปสอด

ananupsod9541@gmail.com

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ,
ประเทศไทย

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, ประเทศไทย

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,
ประเทศไทยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สุรินทร์, ประเทศไทยคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา,
ประเทศไทยคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
ประเทศไทยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ลำปาง, ประเทศไทย**กองจัดการวารสาร:****ฝ่ายเลขานุการ:**

พระมหาสมชาย ขนติสรโณ

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
ประเทศไทย

พระมหาสมักร อติภทฺโท

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
ประเทศไทย**ศิลปิน:**

กรกต ชำบัณฑิต

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
ประเทศไทย

พระพลวัฒน์ สพล

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
ประเทศไทย**การเงิน:**

สุมาลี บุญเรือง

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
ประเทศไทย

กชพรรณ บุญเทียน

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
ประเทศไทย

พิสูจน์อักษร:

พระปลัดสมนึก อีร์ปญโญ

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
ประเทศไทย**ฝ่ายกฎหมาย:**

ธัชชนันท์ อิศรเดช

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
ประเทศไทย**สำนักงาน:**

สมาคมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

อาคารพระราชรัตนโมลี (นคร เขมปาลี) ชั้น 4 เลขที่ 79 หมู่ที่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170 โทร. 0919691539**จัดพิมพ์โดย:**

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035-248-000 ต่อ 8555, 8556, 5541. แฟกซ์. 035-248-000 ต่อ 8545

Vol. 8 No. 2 March – April 2026

Number of prints: 20 copies

Release Date Is 6 Copies Per Year.

Issue 1 January – February

Issue 2 March - April

Issue 3 May – June

Issue 4 July - August

Issue 5 September - October

Issue 6 November – December

Objective:

The journal has a policy to publish high-quality articles in political science and public administration. The target groups are faculty members, students, and researchers both inside and outside the institution.

Editor:Kiattisak Suklueang
kietsn@hotmail.comFaculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand**Assistant Editor:**Suphattharachai Sisabai
suphattharachai.sis@mcu.ac.thFaculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand**Editorial Board Members:**Phramedhavinaiyaros
psbud@hotmail.comGraduate School Mahamakut Buddhist University,
ThailandPhramaha Makhavin Purisuttamo
maghavin9@gmail.comGraduate School Mahamakut Buddhist University,
Thailand

Phrakrusangkaviriyakit
raphind@yahoo.com

Teerachoot Kerdkaew
tongin2000@gmail.com

Busakorn Watthanabut
busaaiey2516@gmail.com

Purimpratch Khaninphasut
jpkhaninphasut@gmail.com

Wanchai Suktam
wanchai2526@srnu.ac.th

Wanthana Nowwan
wanthana_nt@hotmail.com

Saichol Panyachit
saicholpa@g.swu.ac.th

Faculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Faculty of Liberal Arts
Huachiew Chalermprakiet University, Thailand

Faculty of Liberal Arts
North Bangkok University, Thailand

School of Educational Studies
Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

Faculty of Humanities and Social Sciences
Surindra Rajabhat University, Thailand

Faculty of Management Science
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand

Faculty of Social Sciences
Srinakharinwirot University, Thailand

Journal Manager Team:

Secretary:

Phramaha Somchai Khantisarano Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Phramaha Samak Atibhaddho Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Fine Arts Department:

Korakoth Chabandit Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Phra Phonlawat Sapalo Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Finance Department:

Sumalee Boonrueang Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Kotchaphan Bunthian

Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Proofreading Department:

Phrapalad Somnuek Dhirapañño

Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Legal Subdivision:

Tatchanan Isaradej

Faculty of Social Sciences,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Office:

Political Science and Public Administration Association
79 Moo 1, Lam Sai, Wang Noi, Ayutthaya 13170

Published by:

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Printing House
79 Moo 1, Lam Sai, Wang Noi, Ayutthaya. 13170.
Call. 035-248 - 000, ext. 8555,8556,5541 Fax. 035-248-000. ext. 8545.

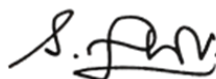
บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์นี้เป็นปีที่ 8 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน มีนาคม – เมษายน พ.ศ. 2569 คณะกองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความโดยเสนอบทความต่อ คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรอง (Peer Review) พิจารณาตรวจแก้ไขเพื่อความสมบูรณ์ของ บทความก่อนการลงตีพิมพ์โดยคัดเลือกและกลั่นกรองบทความให้เกิดความความสมบูรณ์และมี คุณภาพมากที่สุด ควรค่าแก่การตีพิมพ์เผยแพร่ อีกทั้งเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางวิชาการและ เป็นการพัฒนาศักยภาพทางด้านการสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการ

กองบรรณาธิการขอพระคุณคณะกรรมการกลั่นกรองบทความทุกท่านที่ได้ใช้ความเพียร พยายามชี้แนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้องน่าอ่านเป็น ประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายสุดขอขอบคุณเจ้าของผลงานทางวิชาการและผู้มีส่วน เกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ทำให้มีวารสารฉบับนี้มีคุณค่าทางวิชาการที่นำไปสู่การปฏิบัติและเผยแพร่ใน วงกว้างและโปรดติดตามฉบับต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง

(รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือ)

บรรณาธิการวารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

สารบัญ

กองบรรณาธิการ	(1)
คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ	(7)
บทบรรณาธิการ	(12)
สารบัญ	(13)

บทความวิจัย :

การพัฒนาองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีโดยใช้ปัญญาและ คุณธรรมเป็นฐาน	1
--	---

พระเทพวัชรสารบัณฑิต (ประสาร จนฺทสาโร), วรณิศ สี่ฟ้า

การพัฒนาชุมชนบ้านมาบจันทร์ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง เป็นชุมชน ต้นแบบการบริหารจัดการชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น	16
---	----

พระครูสุธีกิตติบัณฑิต (กฤษฎา กิตติโสภโณ),
พระครูเมธีสิริธรรมบัณฑิต (ปัญญา ปญฺญาลิรี)

หัวข้อวิถีไทย: การจัดการทุนวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนและ สำนึกท้องถิ่นตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	34
--	----

สุรพล สุษะพรหม, พระครูสุธีกิตติบัณฑิต (กฤษฎา กิตติโสภโณ),
พระครูพิศิษฐ์พัชรบัณฑิต (เอกลักษณ์ อธิโต),
กมลลาศ ภูวนาธิพงศ์, ญาณิศา เผื่อนเพาะ, อมรา ดอกไม้,
ไพโรจน์ พิทยเมธี, โกศล จิงเสถียรทรัพย์, ทิพย์ธิดา ณ นคร,
พุทธชาติ แผนสมบุญ

พุทธวิธีส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนโดยผู้นำชุมชน ในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง	52
--	----

กิตติพงษ์ แสนกาวิ, พระครูศรีปวรบัณฑิต (บวรวิทย์ รตนโชโต),
ยุทธนา ปราณีต

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความคาดหวังของเยาวชนเจนซี (Generation Z) ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ นนทัช ลีลาฐานะโรจนา, เอกลักษณ์ ไชยภูมิ	67
แนวทางการจัดการความขัดแย้งโครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้า แห่งอนาคต อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา นุรมา สามะ, นฤทธิ ดวงสุวรรณ, อุมพร มณีแนม	83
การสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์การจัดเก็บรายได้ท้องถิ่นในบริบทพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย ผายนิย์ ช. บุญพันธ์, กิตติพันธ์ เอกอารีสกุล, ดนุวัศ สุวรรณวงศ์, สิริวิทย์ อัสโร, ฮาซันอักริม ดงนะเค็ง, รักเกียรติ อินทับทัน	97
การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของลาวภายหลังยุคจินตนาการใหม่ วศิน ปัญญาวัชรตระกูล	112
บทความวิชาการ : สังคหวัตถุ 4 กับการพัฒนาการสื่อสารเพื่อการส่งออกไทยสู่ตลาดโลก เบญญาภา เบญจกุล	125
หิริโอตตปัสสกับการสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐ รัตน์ประภา ดิศวัฒน์	140
อิทธิบาท 4 กับพลังงานทดแทนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มัญญ์ณณิชา นันทรัฐปิติกอสิน	153
ทศพิธราชธรรมสำหรับนักบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21 โคภิษฐ์ บุญทอง	168
พรหมวิหาร 4 กับการพัฒนาศักยภาพผู้นำในองค์กรสมัยใหม่ อนันตชัย แก้วศรีงาม	183

รัฐประศาสนศาสตร์ 4.0 : องค์การอิสระแบบกระจายอำนาจธรรมาภิบาล และการบริการสาธารณะในยุคดิจิทัล	198
กฤษฎา พรหมเวศ, ปรัชญา ชุ่มนาเสียว, สุดารัตน์ ทิพาพงศ์	
State Capture: เมื่อทุนอาชญากรรมซื้ออำนาจรัฐ	213
อัศกร ไชยพงษ์, กฤษรัตน์ ศรีสว่าง, นิรมล ยินดี, ณัฐธินิชา ยิ้มซ้าย	
ภาคผนวก	230
คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง	231

การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี

โดยใช้ปัญญาและคุณธรรมเป็นฐาน*

THE DEVELOPMENT OF LOCAL GOVERNMENT ORGANIZATIONS IN
PHETCHABURI USING WISDOM AND MORALITY AS THE FOUNDATIONพระเทพวัชรสารบัณฑิต (ประสาร จันทสารโร)¹, วรณิศา สีฟ้า²Phrathepvajarasarabundit (Prasarn Chanthasaro)¹, Wanneesa Seefa²¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ²มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, ²Phetchaburi Rajabhat University

Corresponding Author E-mail: na.tiptida@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2. สังเคราะห์ (ถอดรูปแบบ) กระบวนการพัฒนาการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 3. เสนอต้นแบบการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยหลักปัญญาและคุณธรรมในจังหวัดเพชรบุรี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 8 แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตภาคสนาม

ผลการวิจัยพบว่า 1. การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเพชรบุรี ด้วยหลักปัญญาและคุณธรรม เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นไทยและสามารถปฏิบัติได้จริง ส่งเสริมความโปร่งใส ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมของประชาชน หากได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จะเป็นต้นแบบการบริหารท้องถิ่นที่ยั่งยืนบนฐานแห่ง “ปัญญา” และ “คุณธรรม 2. งานวิจัยสังเคราะห์ “แบบจำลองธรรมาภิบาลปัญญาและคุณธรรมเพชรบุรี” ขับเคลื่อนผ่าน 6 ขั้นตอน (ปัญญา-ผู้นำ-ส่วนร่วม-ธรรมาภิบาล-วัฒนธรรม-เรียนรู้) โดยบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการบริหาร เพื่อสร้างองค์กรที่โปร่งใสและเข้มแข็ง ตามแนวคิด “บริหารด้วยปัญญา นำด้วยคุณธรรม พัฒนาด้วยส่วนร่วม” สู่ความยั่งยืนของท้องถิ่น 3. ต้นแบบนี้ยึดรากฐานจากหลักพุทธธรรม ได้แก่ อริยสัจ 4

* Received November 4, 2025; Revised December 11, 2025; Accepted January 3, 2026

พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 และหลักธรรมาภิบาล โดยมีแนวคิดสำคัญว่า “บริหารด้วยปัญญา นำด้วยคุณธรรม สร้างการมีส่วนร่วม และพัฒนาอย่างยั่งยืน” ซึ่งสะท้อนการบริหารท้องถิ่นแบบองค์รวม ที่ผสานเหตุผลทางปัญญาเข้ากับคุณค่าทางจิตใจ จนนำไปสู่การบริหารที่โปร่งใส เป็นธรรม และได้รับความไว้วางใจจากประชาชนอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การบริหารท้องถิ่น; ปัญญา; คุณธรรม; ธรรมาภิบาล; พุทธธรรม

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study the current situation, problems, obstacles, and development guidelines for local government administration; 2. To synthesize (deconstruct) the process of developing local government administration; and 3. To propose a model for local government administration based on wisdom and morality in Phetchaburi Province. A qualitative research methodology was used, collecting data from eight local government organizations, namely sub-district municipalities and sub-district administrative organizations, through in-depth interviews, focus group discussions, and field observation.

The research findings indicate that: 1. The administration of local government organizations in Phetchaburi Province based on wisdom and morality is a guideline consistent with the Thai local context and is practically implementable. It promotes transparency, trust, and public participation. If continuously developed, it will become a sustainable model of local administration based on “wisdom” and “morality.” 2. The research synthesizes the “Phetchaburi Wisdom and Morality Governance Model,” driven through six steps (wisdom-leadership-participation-good governance-culture-learning), integrating Buddhist principles into administration to create transparent and strong organizations based on the concept of “manage with wisdom, lead with morality.” “Development through Participation” towards Local Sustainability: 3. This model is based on Buddhist principles, including the Four Noble Truths, the Four Sublime States of Mind, the Four Principles of Social Harmony, and the principles of good governance. Its key concept is

“Manage with wisdom, lead with virtue, foster participation, and develop sustainably”, reflecting a holistic approach to local administration that integrates intellectual reasoning with spiritual values, leading to transparent, fair, and truly trustworthy governance.

Keywords: Local Governance; Wisdom; Ethics; Good Governance; Buddhist Principles

บทนำ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบริหารราชการส่วนท้องถิ่น โดยมีสิทธิและอำนาจในการปกครองตนเองภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญและกฎหมาย มีรูปแบบสำคัญ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ทำหน้าที่จัดบริการสาธารณะและกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่ ตามความเหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น ถือเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองได้อย่างยั่งยืน แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580 ด้านการปรับสมดุล และพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐ ซึ่งมุ่งเน้นให้ภาครัฐมีความทันสมัย โปร่งใส และยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง รวมถึง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) ที่กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์สำคัญเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการภาครัฐและการบริการสาธารณะ” โดยมุ่งพัฒนาองค์กรภาครัฐให้มีธรรมาภิบาล คุณธรรมจริยธรรม และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ

รายงานการประเมินผลการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเพชรบุรี (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดเพชรบุรี, 2567) พบว่า ยังมีปัญหาและอุปสรรคสำคัญหลายประการ เช่น การขาดความต่อเนื่องของนโยบายจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในท้องถิ่น การบริหารงบประมาณที่ยังไม่ตอบสนองความต้องการของประชาชน การขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน รวมทั้งการบริหารจัดการที่ยังขาดความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ซึ่งส่งผลให้ประสิทธิภาพขององค์กรลดลง

ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของชาญยุทธ หาญชนะ (2567) เรื่อง การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งพบว่า การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ ทั้งด้านความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม

และหลักนิติธรรม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการบริหารงาน โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินงาน ส่งผลให้การบริหารมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ขณะที่รายงานประจำปีของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) (2567) ยังชี้ให้เห็นว่า การร้องเรียนเกี่ยวกับการใช้งบประมาณและผลประโยชน์ทับซ้อนในระดับท้องถิ่นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (สอ.) จึงได้ดำเนินนโยบายเพื่อยกระดับประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีธรรมาภิบาล โปร่งใส และตอบสนองต่อประชาชนมากขึ้น โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรจาก “ระบบอำนาจ” ไปสู่ “ระบบคุณธรรมและความโปร่งใส” ผ่านการพัฒนาคน ระบบ และเทคโนโลยีอย่างบูรณาการ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจระหว่างภาครัฐและประชาชนในระยะยาว

จังหวัดเพชรบุรี เป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นทั้งด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในจังหวัดนาร่องตามนโยบายของกระทรวงมหาดไทยในการพัฒนา “องค์กรคุณธรรมต้นแบบ” แม้จะมีศักยภาพสูง แต่จากรายงานการประเมินประสิทธิภาพการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดเพชรบุรี, 2567) พบว่า ยังมีปัญหาด้านการบูรณาการนโยบาย การบริหารงบประมาณ ความโปร่งใส และจริยธรรมของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนั้น การศึกษา “การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี โดยใช้ปัญญาและคุณธรรมเป็นฐาน” จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะมิได้มุ่งเพียงวิเคราะห์ปัญหาเชิงโครงสร้างการบริหารในระดับพื้นที่เท่านั้น แต่ยังมุ่งสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาที่ใช้ “ปัญญา (Wisdom)” และ “คุณธรรม (Virtue)” เป็นฐานในการขับเคลื่อนองค์กรเพื่อสร้างต้นแบบการบริหารที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นทั่วประเทศ

ในการสังเคราะห์รูปแบบการบริหาร ผู้วิจัยนำ หลักการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) มาใช้เป็นกรอบแนวคิด โดยเน้นองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2560) รวมทั้งประยุกต์ใช้ หลักพุทธธรรม เช่น ทศพิธราชธรรม อิทธิบาท 4 และสังคหวัตถุ 4 เพื่อสร้าง

วัฒนธรรมคุณธรรมและจริยธรรมในองค์กร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว เช่น อรพันธ์ กลั่นทพฺระ และปฐวิภาณ ชัยเสนา (2565) พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยงานท้องถิ่นพอสมควร แต่ไม่ค่อยติดตามตรวจสอบการทำงาน จึงควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเปิดโอกาสให้ตรวจสอบมากขึ้น ขณะที่ ธนกร ชูสุขเสริม และพระมหาวิรุฑ วิโรจโน (2565) ระบุว่า การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ ทำให้การบริหารโปร่งใสและตรวจสอบได้ และมณฑิรา มีรส (2559) ชี้ว่า การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ โดยมีผู้นำและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทำให้การบริหารเกิดผลสัมฤทธิ์และมีประสิทธิภาพ การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ใช้กระบวนการถอดบทเรียนเชิงโครงสร้าง (Structural Model Extraction) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการบริหารโดยประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์จากแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ขององค์กรคุณธรรมต้นแบบในจังหวัดเพชรบุรีและพื้นที่ใกล้เคียง 2. การวิเคราะห์องค์ประกอบหลักของการบริหารตามโครงสร้างองค์กร ได้แก่ ด้านนโยบาย บุคลากร งบประมาณ การมีส่วนร่วม และธรรมาภิบาล และ 3. การสังเคราะห์และสร้างต้นแบบการบริหารที่ผสมผสานหลักการบริหารจัดการที่ดีเข้ากับหลักพุทธธรรม เพื่อพัฒนา “ต้นแบบการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยหลักปัญญาและคุณธรรมเป็นฐานในจังหวัดเพชรบุรี” ผลการศึกษามีประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการ บริหาร และสังคม ได้แก่ 1. เชิงวิชาการ เป็นกรอบแนวคิดและเอกสารอ้างอิงสำหรับการศึกษาศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อื่น 2. เชิงบริหารและนโยบาย เป็นแนวทางพัฒนาบุคลากร ระบบงบประมาณ การมีส่วนร่วมของประชาชน และการประเมินผลเชิงคุณธรรม 3. เชิงชุมชนและสังคม ส่งเสริมความเชื่อมั่นของประชาชนและสร้างวัฒนธรรมองค์กรคุณธรรม และ 4. การขยายผล สามารถนำต้นแบบไปประยุกต์ใช้ในจังหวัดอื่นและพัฒนาเป็นคู่มือบริหารท้องถิ่นเชิงคุณธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค และแนวทางพัฒนาการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีด้วยหลักปัญญาและคุณธรรม
2. เพื่อสังเคราะห์ (ถอดรูปแบบ) กระบวนการพัฒนาการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยหลักปัญญาและคุณธรรมเป็นฐานของจังหวัดเพชรบุรี
3. เพื่อเสนอต้นแบบการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยหลักปัญญาและคุณธรรมเป็นฐานในจังหวัดเพชรบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการศึกษาทั้งจากเอกสารเพื่อสร้างกรอบแนวคิดทำการวิจัยและสมมติฐานและการลงพื้นที่เก็บข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในจังหวัดเพชรบุรี โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เพื่อสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาและการวิเคราะห์ SWOT

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี รวมจำนวนทั้งสิ้น 16 คน จาก 8 หน่วยงาน โดยแบ่งเป็นกลุ่มเทศบาล 4 แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลหนองจอก เทศบาลตำบลบ้านแหลม เทศบาลตำบลบางเก่า และเทศบาลตำบลบ้านลาด แห่งละ 2 คน รวม 8 คน และกลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) อีก 4 แห่ง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลนาพันสาม องค์การบริหารส่วนตำบลโพไร่หวาน องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ และองค์การบริหารส่วนตำบลบางจาน แห่งละ 2 คน รวม 8 คนเช่นกัน

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในครั้งนี้ใช้วิธีการแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์การพิจารณาที่สำคัญ คือ ผู้ให้ข้อมูลต้องเป็นผู้บริหาร ข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติงานโดยตรงในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อีกทั้งยังต้องมีประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับการบริหารและพัฒนาท้องถิ่น อันจะช่วยสะท้อนให้เห็นสภาพปัจจุบัน ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานขององค์กรได้อย่างรอบด้าน ผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้ยังเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงทำให้ได้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความเหมาะสมและมีความน่าเชื่อถือต่อผลการวิจัยที่ได้

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยก่อนนำไปใช้จริงได้ทำการทดลองใช้ (Pre-test) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเชื่อมั่นเป็นรายข้อ (Item Analysis) ทั้งนี้ เพื่อให้มั่นใจว่าแบบสัมภาษณ์สามารถสะท้อนประเด็นการวิจัยได้อย่างครบถ้วนและชัดเจน

นอกจากนี้ แบบสัมภาษณ์ยังได้ผ่านการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อเพิ่มความถูกต้อง ความชัดเจน และความเหมาะสมของ

คำถามให้มากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เครื่องมือที่นำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ และสามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการทำหนังสือขออนุญาต ถึงผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ เทศบาล จำนวน 4 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 4 แห่ง เพื่อเข้าดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ที่ได้กำหนดไว้ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด ผู้วิจัยได้ดำเนินการด้วยตนเองในช่วงเวลา 09.30–14.00 น. พร้อมมีผู้ช่วย จำนวน 1 คน เพื่ออำนวยความสะดวกในกระบวนการเก็บข้อมูล หลังจากนั้นเมื่อเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้มาอย่างละเอียด ก่อนนำเข้าสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการที่หลากหลายตามระเบียบวิธีการวิจัย โดยเริ่มจากการจำแนกและจัดระบบข้อมูลที่ได้มาอย่างเป็นระเบียบ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และสรุปเชิงอุปนัย จากนั้นมีการเปรียบเทียบเหตุการณ์และวิเคราะห์ ส่วนประกอบ เพื่อให้สามารถมองเห็นความเชื่อมโยงและความแตกต่างของข้อมูลได้อย่างชัดเจน วิเคราะห์ข้อมูลเอกสารและการวิเคราะห์เชิงเหตุและผล เพื่อขยายมุมมองและเพิ่มความสมบูรณ์ของข้อค้นพบ

ทั้งนี้ แนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลได้อิงอยู่บนระเบียบวิธีการวิจัยเชิงพรรณนา โดยคำนึงถึงกรอบแนวความคิด และสมมุติฐานการศึกษาที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้เป็นหลักสำคัญ การวิเคราะห์ดำเนินการบนฐานแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ควบคู่กับการผสมผสานข้อมูล ข้อเท็จจริงที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ส่งผลให้การวิเคราะห์มีความรอบด้านและสามารถสะท้อนประเด็นปัญหา ตลอดจนแนวทางการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างมีระบบ

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีด้วยหลักปัญญาและคุณธรรม ผลการวิจัย จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 8 แห่งในจังหวัดเพชรบุรี โดยใช้

แนวคิดการบริหารบนฐาน “ปัญญา” และ “คุณธรรม” ซึ่งเป็นหลักพุทธธรรมที่เน้นเหตุผล ความรอบคอบ ความซื่อสัตย์และการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่า

1.1 สภาพปัจจุบันของการบริหารท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนใหญ่มีการบริหารที่โปร่งใส ยึดหลักธรรมาภิบาลและพุทธธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 อริยสัจ 4 และอิทธิบาท 4 ซึ่งถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผน การบริหาร บุคลากร และการตัดสินใจเชิงนโยบาย ผู้นำมีความใกล้ชิดประชาชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมผ่านเวทีประชาคม สื่อออนไลน์ และกิจกรรม “บ้าน วัด โรงเรียน” ทำให้เกิดความไว้วางใจและความร่วมมือในท้องถิ่น จุดแข็งของการบริหารด้วยปัญญาและคุณธรรม ได้แก่ 1. ความใกล้ชิดและตอบสนองประชาชนได้ตรงจุด 2. การยึดหลักคุณธรรมและความโปร่งใส 3. ภาวะผู้นำเชิงพุทธที่เน้นเมตตาและอุเบกขา 4. การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการบริหารสมัยใหม่ เช่น อิทธิบาท 4 และสังคหวัตถุ 4 และ 5. การทำงานแบบภาคีเครือข่าย “บ้าน วัด โรงเรียน” ที่ช่วยลดความขัดแย้งและเสริมพลังการมีส่วนร่วม จุดอ่อนและข้อจำกัด คือ 1. บุคลากรบางส่วนขาดความเข้าใจเชิงลึกในหลักพุทธธรรม 2. ขาดงบประมาณและทรัพยากรเพียงพอ 3. ไม่มีระบบประเมินผลเชิงคุณธรรม 4. มีแรงกดดันจากปัจจัยทางการเมือง และ 5. การมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่ครอบคลุมทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชนและผู้สูงอายุ สำหรับผลลัพธ์ของการบริหารด้วยปัญญาและคุณธรรมจากการประยุกต์หลักธรรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก ทั้งในด้านการองค์กร (มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้) ด้านบุคลากร (มีจิตบริการและสามัคคี) ด้านประชาชน (มีส่วนร่วมและความพึงพอใจเพิ่มขึ้น) และด้านชุมชน (เกิดความสงบและความร่วมมืออย่างยั่งยืน)

1.2 ปัญหา และอุปสรรคสำคัญ ประกอบด้วย 1. การขาดระบบข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจ 2. การพัฒนาศักยภาพบุคลากรไม่ต่อเนื่อง 3. ข้อจำกัดด้านงบประมาณ 4. การแทรกแซงจากกลุ่มการเมือง และ 5. ขาดแรงจูงใจที่ส่งเสริมคุณธรรมในการทำงาน แนวทางการพัฒนาองค์กรด้วยหลักปัญญาและคุณธรรม ควรมุ่งเน้น 1. การเสริมภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม 2. พัฒนาศักยภาพบุคลากรให้เป็น “ข้าราชการนักปัญญาและนักคุณธรรม” 3. สร้างระบบบริหารที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ 4. ปลุกฝังวัฒนธรรมองค์กรคุณธรรม 5. เปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม 6. บูรณาการหลักพุทธธรรม เช่น อริยสัจ 4 และพรหมวิหาร 4 เข้าสู่การบริหาร และ 7. จัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือกับวัด และสถาบันการศึกษาเป็นศูนย์เรียนรู้ด้าน “การบริหารเชิงปัญญาและคุณธรรม”

โดยสรุป การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเพชรบุรีด้วยหลักปัญญา และคุณธรรม เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นไทยและสามารถปฏิบัติได้จริง ส่งเสริมความโปร่งใส ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมของประชาชน หากได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จะเป็นต้นแบบการบริหารท้องถิ่นที่ยั่งยืนบนฐานแห่ง “ปัญญา” และ “คุณธรรม”

2. การสังเคราะห์ (ถอดรูปแบบ) กระบวนการพัฒนาการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีด้วยหลักปัญญาและคุณธรรมเป็นฐาน ผลการวิจัยพบว่า แม้แต่ละองค์กรมีบริบทและศักยภาพต่างกัน แต่มีจุดร่วมสำคัญคือ การบริหารที่ยึด “ปัญญา” และ “คุณธรรม” เป็นรากฐานในการพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืน โดยสามารถสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาได้เป็น 6 ขั้นตอนหลัก ได้แก่

1. เริ่มต้นด้วยปัญญา (Wisdom-based Initiation) ใช้ข้อมูลจริงและหลักอริยสัจ 4 วิเคราะห์ปัญหาและวางแผนอย่างมีเหตุผล
2. ขับเคลื่อนด้วยคุณธรรม (Ethical Leadership) ผู้นำยึดพรหมวิหาร 4 บริหารด้วยความเมตตาและซื่อสัตย์
3. บริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนตามหลักสังคหวัตถุ 4
4. เสริมสร้างธรรมาภิบาล (Good Governance System) เน้นความโปร่งใส รับผิดชอบ และตรวจสอบได้
5. สร้างวัฒนธรรมองค์กรคุณธรรม (Moral Culture Building) ปลูกฝังคุณธรรมผ่านกิจกรรมศาสนาและจิตอาสา
6. ประเมินและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) ใช้หลักวิมิงสาเพื่อเรียนรู้และปรับปรุงอย่างยั่งยืน

หลักพุทธธรรมที่ถูกประยุกต์ใช้ ประกอบด้วย อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ฆราวาสธรรม 4 และอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นกลไกทางจิตใจและปัญญาในการบริหารงานอย่างสมดุลซึ่งมีปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชน วัฒนธรรมองค์กรที่ดี การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการสนับสนุนจากเครือข่าย “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) ส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ของการบริหาร คือ องค์กรมีความโปร่งใส บุคลากรมีจิตสำนึกสาธารณะ ประชาชนมีส่วนร่วม และชุมชนมีความเข้มแข็ง ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมคุณธรรมและความยั่งยืนในท้องถิ่น จากการสังเคราะห์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้พัฒนา “แบบจำลองการบริหารด้วยปัญญาและคุณธรรมจังหวัดเพชรบุรี” (Phetchaburi Wisdom - Ethical Governance Model) ซึ่งประกอบด้วย 6 ขั้นตอนเชื่อมโยงกัน ได้แก่ ปัญญาเชิงวิเคราะห์ ผู้นำเชิงคุณธรรม การมีส่วนร่วม ธรรมาภิบาล วัฒนธรรมองค์กรคุณธรรม การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมีแนวคิดสำคัญว่า “บริหารด้วยปัญญา นำด้วยคุณธรรม พัฒนาด้วยส่วนร่วม สู่ความยั่งยืนของท้องถิ่นเพชรบุรี” การบริหารท้องถิ่นที่ใช้

ปัญญาและคุณธรรมเป็นฐานจึงไม่เพียงเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใส แต่ยังสร้างความไว้วางใจ ความสามัคคี และวัฒนธรรมองค์กรที่ยั่งยืน ซึ่งสามารถเป็นต้นแบบให้กับพื้นที่อื่นได้อย่างเหมาะสม

3. ต้นแบบการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยหลักปัญญาและคุณธรรมเป็นฐานในจังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัยพบว่า ทุกองค์กรมีแนวทางการพัฒนาโดยใช้ “ปัญญา” และ “คุณธรรม” เป็นกลไกหลักในการบริหาร เพื่อสร้างความโปร่งใส ความยั่งยืน และตอบสนองต่อประชาชนได้อย่างแท้จริง ผลการสังเคราะห์สามารถเสนอเป็น “ต้นแบบการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยหลักปัญญาและคุณธรรม จังหวัดเพชรบุรี” หรือ Phetchaburi Local Wisdom-Ethical Leadership Model ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 4 มิติ ดังนี้ 1. มิติผู้นำเชิงคุณธรรม (Ethical Leadership) ผู้นำยึดหลักเมตตา ความซื่อสัตย์ และเหตุผลในการตัดสินใจ สร้างแรงศรัทธาและความไว้วางใจภายในองค์กร 2. มิติการบริหารเชิงปัญญา (Wisdom-Based Management) ใช้ข้อมูลจริง วิเคราะห์อย่างเป็นระบบตามหลักอริยสัจ 4 และธรรมาภิบาล ทำให้การบริหารมีประสิทธิภาพ และตรวจสอบได้ 3. มิติการมีส่วนร่วมของประชาชน (Participatory Governance) เปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตรวจสอบ เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น 4. มิติการสร้างวัฒนธรรมคุณธรรม (Moral Culture Development) ปลูกฝังคุณธรรม จิตสาธารณะ และความสามัคคีในองค์กร ส่งเสริมบรรยากาศแห่งความโปร่งใสและยั่งยืน ต้นแบบนี้ยึดรากฐานจากหลักพุทธธรรม ได้แก่ อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 และหลักธรรมาภิบาล โดยมีแนวคิดสำคัญว่า “บริหารด้วยปัญญา นำด้วยคุณธรรม สร้างการมีส่วนร่วม และพัฒนาอย่างยั่งยืน” ซึ่งสะท้อนการบริหารท้องถิ่นแบบองค์รวม ที่ผสมผสานเหตุผลทางปัญญาเข้ากับคุณค่าทางจิตใจ จนนำไปสู่การบริหารที่โปร่งใส เป็นธรรม และได้รับความไว้วางใจจากประชาชนอย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีด้วยหลักปัญญาและคุณธรรม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีได้มีการบริหารที่ใกล้ชิดประชาชน มีความโปร่งใส และยึดหลักธรรมาภิบาลบางส่วนอยู่แล้ว โดยเฉพาะการนำหลักพุทธธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 อริยสัจ 4 และอิทธิบาท 4 มาใช้ในการบริหารคน การวางแผนและการตัดสินใจเชิงนโยบาย ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Denhardt & Denhardt (2000)

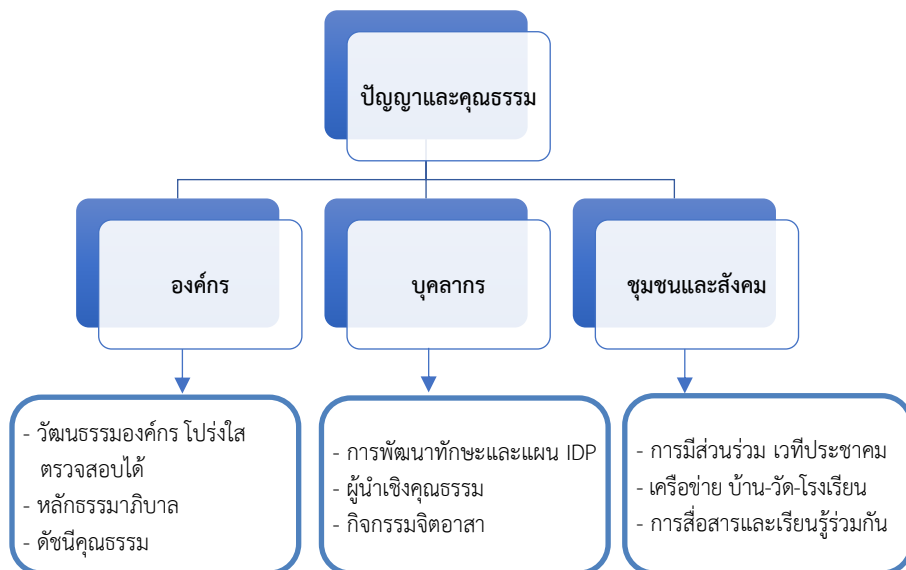
ที่เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมและ ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจในองค์กรจุดแข็งที่เด่นชัดคือการบริหารใกล้ชิดประชาชน การมีผู้นำเชิงคุณธรรม การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการบริหารสมัยใหม่ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีต่าง ๆ เช่น บ้าน วัด โรงเรียน (Bawor Model) แต่ในขณะเดียวกันยังพบข้อจำกัด เช่น บุคลากรบางส่วนยังขาดความเข้าใจเชิงลึกในหลักพุทธธรรม ระบบประเมินผลด้านคุณธรรมยังไม่สมบูรณ์ งบประมาณและทรัพยากรจำกัด รวมถึงแรงกดดันจากปัจจัยภายนอก เช่น การเมืองท้องถิ่นและการเปลี่ยนนโยบายของรัฐ ทั้งนี้ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าหลักปัญญาและคุณธรรมสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางการบริหารได้จริง โดยปัญญาช่วยให้การวิเคราะห์และตัดสินใจเป็นระบบ ขณะที่คุณธรรมสร้างความน่าเชื่อถือ ความโปร่งใส และความยึดมั่นต่อส่วนรวม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของธรรมาภิบาล (Good Governance) ตามแนวคิดของ Osborne & Gaebler (1992) และ UNDP (2018) นอกจากนี้ การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชนยังสอดคล้องกับทฤษฎีทุนทางสังคม (Social Capital Theory) ของ Putnam (1993) ที่ชี้ว่าความร่วมมือของเครือข่ายชุมชนสามารถเสริมสร้างประสิทธิภาพและความยั่งยืนขององค์กรภาครัฐ งานวิจัยของไทยโดยถวิลวดี บุรีกุล (2552) พบว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใสในการบริหารภาครัฐ

2. สังเคราะห์ (ถอดรูปแบบ) กระบวนการพัฒนาการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยหลักปัญญาและคุณธรรมเป็นฐานของจังหวัดเพชรบุรี จากการศึกษาข้อมูลเชิงลึก พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี มี 6 ขั้นตอนหลักของกระบวนการพัฒนาการบริหาร ดังนี้ 1. การเริ่มต้นด้วยปัญญา (Wisdom-Based Initiation) คือ องค์กรใช้การวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบ 2. การขับเคลื่อนด้วยคุณธรรม (Ethical Leadership & Action) คือ ผู้นำองค์กรนำหลักพรหมวิหาร 4 มาใช้ในการบริหารคน ทั้งการแสดงเมตตา ความมีกรุณา ความไม่ยึดติด และความเป็นธรรม 3. การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) คือ องค์กรเปิดพื้นที่ให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การวางแผน และการประเมินผล 4. การเสริมสร้างระบบบริหารธรรมาภิบาล (Good Governance System) คือ องค์กรนำหลักธรรมาภิบาล 6 ประการมาใช้ ได้แก่ ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ ประสิทธิภาพ ความยุติธรรม และการตรวจสอบได้ เพื่อสร้างระบบบริหารที่มีประสิทธิภาพและสามารถตรวจสอบ 5. การสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งคุณธรรม (Moral Culture Building) คือ องค์กรปลูกฝังคุณธรรมผ่านกิจกรรมจิตอาสา การอบรมภายในและการสร้าง

ระบบรางวัลสำหรับพฤติกรรมคุณธรรม 6. การประเมินและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Reflection & Continuous Improvement) คือ องค์กรใช้หลักวิมิงสา (การใคร่ครวญอย่างมีเหตุผล) ในการประเมินผลและปรับปรุงกระบวนการ ทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องนวัตกรรมและการปรับตัวตามบริบทสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง องค์ประกอบหลักที่สะท้อนในทุกองค์กร ได้แก่ อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ฆราวาสธรรม 4 และอิทธิบาท 4 ซึ่งทั้งหมดเชื่อมโยงกับการสร้างคุณธรรมเชิงปฏิบัติและการบริหารเชิงปัญญา การบูรณาการองค์ความรู้เชิงพุทธธรรมกับแนวคิดการบริหารสมัยใหม่ช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนขององค์กรทั้งในด้านประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมและคุณธรรม ผลการสังเคราะห์นี้สอดคล้องกับงานวิจัยและรายงานการประเมินองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยที่ชี้ว่า การบูรณาการหลักคุณธรรมและการเรียนรู้เชิงระบบทำให้องค์กรมีความยั่งยืนและสามารถรับมือกับความท้าทายในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2566)

3. เสนอต้นแบบการบริหารด้วยหลักปัญญาและคุณธรรมได้พัฒนา “Phetchaburi Wisdom–Ethical Governance Model” ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1. ปัญญาเชิงวิเคราะห์ 2. ผู้นำเชิงคุณธรรม 3. การมีส่วนร่วมของประชาชน 4. ระบบธรรมาภิบาล 5.วัฒนธรรมองค์กรแห่งคุณธรรม และ 5. การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง คำขวัญเชิงแนวคิด คือ “บริหารด้วยปัญญา นำด้วยคุณธรรม พัฒนาด้วยส่วนร่วม สู่ความยั่งยืนของท้องถิ่นเพชรบุรี” โมเดลนี้สะท้อนว่าการบริหารที่อิงหลักพุทธธรรมสามารถสร้างความเชื่อมั่น ความสามัคคี และความยั่งยืนในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Ethical Governance ของ Denhardt & Denhardt (2000) และแนวทางธรรมาภิบาลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2566) งานของอภิชัย พิทยานนทกุล (2566) สนับสนุนว่า การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้การบริหารตอบสนองประชาชนและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ในขณะที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2560) พบว่า การพัฒนาองค์กรให้มีการเรียนรู้และยึดหลักธรรมาภิบาลช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมของประชาชนยังได้รับการสนับสนุนจากถวิลวดี บุรีกุล (2552) ซึ่งระบุว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสขององค์กร

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย แสดงให้เห็นว่า ปัญหาและคุณธรรม ทำหน้าที่เป็นฐาน และตัวขับเคลื่อนหลักของการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยแบ่งออกเป็น 3 มิติสำคัญ ได้แก่ 1. ระดับองค์กร (Organization) เน้นการสร้าง วัฒนธรรมองค์กรที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยบูรณาการหลักธรรมาภิบาลและการใช้ดัชนี คุณธรรมเป็นเครื่องมือกำกับทิศทาง 2. ระดับบุคลากร (Personnel) มุ่งพัฒนาศักยภาพ และทักษะผ่านแผน IDP การสร้างผู้นำเชิงคุณธรรม และการปลูกฝังจิตสาธารณะ ผ่านกิจกรรมจิตอาสา 3. ระดับชุมชนและสังคม (Community) เสริมสร้างการมีส่วนร่วม ของประชาชนผ่านเวทีประชาคม การสร้างเครือข่าย บ้าน-วัด-โรงเรียน และการจัดกิจกรรม เชิงคุณธรรมร่วมกัน ทั้งสามมิตินี้ได้รับการสนับสนุนโดยระบบ/กลไก เช่น การจัดตั้งศูนย์ คุณธรรม การใช้ดัชนีคุณธรรมและจิตสาธารณะ การจัดทำคู่มือคุณธรรมและการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่างองค์กร ผลลัพธ์ของโมเดล คือ การพัฒนาท้องถิ่นที่โปร่งใส เกิดความร่วมมือ และสามัคคีในสังคม ได้รับความไว้วางใจจากประชาชน และนำไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การส่งเสริมผู้นำและบุคลากรท้องถิ่นให้มีปัญญาและคุณธรรม ควรจัดโครงการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นหลักธรรมาภิบาล การบริหารเชิงปัญญา และการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 ในการตัดสินใจและบริหารจัดการ เพื่อสร้างผู้นำที่มีความซื่อสัตย์ โปร่งใส และสามารถแก้ปัญหาเชิงระบบได้

2. สร้างระบบธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรสนับสนุนให้ทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีกระบวนการตรวจสอบภายในที่โปร่งใส ระบบประเมินผล คุณธรรม และเปิดช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและติดตามผลการบริหาร เพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและความยั่งยืนขององค์กร

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การส่งเสริมผู้นำและบุคลากรท้องถิ่นให้มีปัญญาและคุณธรรม ควรจัดโครงการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นหลักธรรมาภิบาล การบริหารเชิงปัญญา และการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 ในการตัดสินใจและบริหารจัดการ เพื่อสร้างผู้นำที่มีความซื่อสัตย์ โปร่งใส และสามารถแก้ปัญหาเชิงระบบได้

2. สร้างระบบธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรสนับสนุนให้ทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีกระบวนการตรวจสอบภายในที่โปร่งใส ระบบประเมินผล คุณธรรม และเปิดช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและติดตามผลการบริหาร เพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและความยั่งยืนขององค์กร

เอกสารอ้างอิง

- ชาญยุทธ หาญชนะ. (2567). การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ*, 12(48), 350–359.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2552). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- ธนกร ชูสุขเสริม และพระมหาวิรุฬ วิโรจน์. (2565). ธรรมาภิบาลกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย. *วารสารพุทธศาสตร์ มจร.อุบลราชธานี*, 4(2), 581–594.

- มณฑิรา มีรส. (2559). รูปแบบการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด: กรณีศึกษา จังหวัดปราจีนบุรี. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 24(44), 105–120.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.). (2567). *รายงานประจำปีเกี่ยวกับการร้องเรียนทุจริตระดับท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2560). *หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- _____. (2566). *รายงานแนวทางธรรมาภิบาลขององค์กรภาครัฐ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดเพชรบุรี. (2567). *รายงานการประเมินประสิทธิภาพการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเพชรบุรี*. เพชรบุรี: สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดเพชรบุรี.
- อภิชัย พิทยานนท์กุล. (2566). ธรรมาภิบาลกับการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย. *วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 5(2), 1–12.
- อรนันท์ กลั่นทปุระ และปฏิภาณ ชัยเสนา. (2565). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลลำพัน อำเภอน้ำหนาว จังหวัดจันทบุรี. *วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ*, 5(2), 69–80.
- Denhardt, J. V. & Denhardt, R. B. (2000). *The New Public Service: Serving Rather Than Steering*. New York: M.E. Sharpe.
- Osborne, D. & Gaebler, T. (1992). *Reinventing Government: How The Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector*. New York: Addison-Wesley.
- Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton. New York: Princeton University Press.
- UNDP. (2018). *Governance for Sustainable Development: Principles and Practices*. New York: United Nations Development Programme.

การพัฒนาชุมชนบ้านมาบจันทร์ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง เป็นชุมชนต้นแบบการบริหารจัดการชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น*

THE DEVELOPMENT OF BAN MAP CHAN COMMUNITY, MUEANG RAYONG DISTRICT, RAYONG PROVINCE FOR COMMUNITY MANAGEMENT AND LOCAL WISDOM MODEL

พระครูสุธีกิตติบัณฑิต (กฤษฎา กิตติโสภโณ),

พระครูเมธีสิริธรรมบัณฑิต (ปัญญา ปญญาสิริ)

Phrakhrusuthikittibundit (Krisada Kittisobhano),

Phrakhrumethisirithammabundit (Panya Panyasiri)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: krisada.sae@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพการบริหารจัดการชุมชนและภูมิปัญญาของบ้านมาบจันทร์ 2. พัฒนาการบริหารจัดการชุมชนและภูมิปัญญาของบ้านมาบจันทร์ และ 3. ยกย่องบ้านมาบจันทร์เป็นชุมชนต้นแบบการบริหารจัดการชุมชนและภูมิปัญญา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มประชาชน และกลุ่มนักวิชาการ โดยการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 25 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูปหรือคน

ผลการวิจัยพบว่า 1. ชุมชนมีจุดแข็งด้านผู้นำที่เข้มแข็ง ภูมิปัญญาฝ่ายชะลอน้ำที่เป็นเอกลักษณ์ ความร่วมมือของประชาชน และภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็ง แต่มีจุดอ่อนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่และข้อจำกัดด้านงบประมาณ ชุมชนได้รับโอกาสจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเทคโนโลยี แต่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการอพยพแรงงาน 2. การพัฒนาชุมชนดำเนินตามโมเดล AIC ประกอบด้วย Appreciation ระดมข้อมูลและวิเคราะห์ SWOT Influence จัดเวทีแลกเปลี่ยนและส่งเสริมการมีส่วนร่วม และ Control จัดทำข้อตกลงและกลไกติดตามประเมินผล 3. ชุมชนสามารถยกระดับ

* Received July 24, 2025; Revised August 19, 2025; Accepted August 25, 2025

เป็นชุมชนต้นแบบด้วยการประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ สร้างความรักท้องถิ่นและวิสัยทัศน์ร่วม วิริยะ กำหนดเป้าหมายท้าทายและแผนงานชัดเจน จิตตะ ปลุกฝังจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมและสร้างความผูกพัน และวิมังสา สร้างกระบวนการคิดวิเคราะห์และเรียนรู้จากข้อผิดพลาด ทำให้ชุมชนพัฒนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนาชุมชน; การบริหารจัดการชุมชน; ภูมิปัญญาท้องถิ่น; อิทธิบาทธรรม

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To examine the existing conditions of community management and local wisdom at Ban Map Chan village, 2. To enhance the community management and local wisdom practices at Ban Map Chan, and 3. To transform Ban Map Chan into a model community for effective community management and local wisdom preservation. The study utilized a qualitative research approach, collecting data through in-depth interviews with 25 key informants who were purposefully selected from four groups: community leaders, local wisdom keepers, residents, and academicians. Additionally, focus group discussions were held with 10 participants who were experts from the same stakeholder groups.

The findings showed that the community had several notable strengths, including strong leadership, distinctive water retention dam wisdom, active community collaboration, and well-established network partnerships. However, challenges existed in transmitting traditional knowledge to younger generations and securing adequate funding. While the community benefited from opportunities in ecotourism and technological advancement, it also faced threats from climate change impacts and out-migration of working-age population. The community development process followed the AIC model framework. In the Appreciation phase, data were gathered and SWOT analysis was conducted. The Influence stage involved organizing knowledge-sharing forums and encouraging community participation. The Control phase focused on establishing mutual agreements and creating monitoring and evaluation mechanisms. The research demonstrated that the community successfully

elevated itself to model status by implementing the four Iddhipada principles. Through Chanda, they fostered local pride and developed a shared vision. Viriya was evident in setting ambitious yet achievable goals and creating detailed action plans. Citta manifested through cultivating collective consciousness and strengthening community bonds. Finally, Vimamsa was applied by developing systematic analytical thinking and establishing learning mechanisms from past experiences, ultimately leading to sustainable community development.

Keywords: Community Development; Community Management; Local Wisdom; Iddhipada

บทนำ

ชุมชนบ้านมาบจันทร์ ตั้งอยู่ในตำบลแก่ง อำเภอมะนัง จังหวัดระยอง จัดเป็นพื้นที่ที่มีบริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อมเฉพาะตัว โดยมีประวัติศาสตร์และพัฒนาการที่หล่อหลอมวิถีชีวิตของผู้อยู่คนมาช้านาน ชุมชนแห่งนี้เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศและเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น สะท้อนผ่านการทำเกษตรกรรม การประมงพื้นบ้าน และการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ชุมชนบ้านมาบจันทร์ได้เผชิญกับความท้าทายจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) อย่างต่อเนื่อง แม้ในปัจจุบันรัฐบาลได้ประกาศให้ Covid-19 เป็นโรคประจำถิ่นแล้ว ทว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นยังคงส่งผลอย่างมีนัยสำคัญและต่อเนื่องต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนทุกครัวเรือน ผลกระทบเหล่านี้ครอบคลุมในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจที่ตกต่ำลงอย่างรุนแรง ภาคธุรกิจต่าง ๆ หายใจปิดตัวลง ส่งผลให้เกิดปัญหาการเลิกจ้างงานและความไม่มั่นคงทางอาชีพอย่างกว้างขวาง ประชาชนจำนวนมากต้องเผชิญกับความยากลำบากในการหารายได้และดำรงชีพ นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาการกักตุนอาหารและยารักษาโรค ทำให้เกิดภาวะขาดแคลนและเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นได้ยาก ที่สำคัญที่สุด คือ ความหวาดกลัวและตื่นตระหนกในหมู่ประชาชนเมื่อมีบุคคลใกล้ชิดติดเชื้อ ซึ่งเป็นผลมาจากการที่คนในชุมชนไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและทั่วถึงอย่างเพียงพอ รวมถึงการขาดการจัดเตรียม “ชุดความรู้” ที่เป็นระบบเพื่อใช้ในการถ่ายทอดและเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในสถานการณ์วิกฤต ปัญหาเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของชุมชนในการรับมือกับวิกฤตการณ์ที่ไม่คาดฝัน และบ่งชี้ถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการทำความเข้าใจพลวัตของชุมชน เพื่อค้นหาวิธีการ

เสริมสร้างศักยภาพในการปรับตัวและดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนภายใต้ภาวะวิกฤตที่อาจเกิดขึ้นอีกในอนาคต การศึกษาและวิจัยในพื้นที่บ้านมาบจันทร์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการวิเคราะห์รากเหง้าของปัญหาและพัฒนาแนวทางแก้ไขที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ชุมชนสามารถยืนหยัดและฟื้นตัวได้อย่างมั่นคงต่อไป (พนิดา อมราวิกรม, 2567; อรอนงค์ แจ่มพงศ์พันธ์, 2567)

ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝายชะลอน้ำ 1 ในชุมชนบ้านมาบจันทร์ มีความเป็นมาที่ฝังรากอยู่ในบริบททางภูมิศาสตร์และปัญหาด้านน้ำที่ชุมชนต้องเผชิญมาอย่างยาวนาน พื้นที่แห่งนี้ ตั้งอยู่ในบริเวณที่เรียกว่า “เขาขยายตา” ซึ่งในอดีตเคยประสบปัญหาภัยแล้งอย่างรุนแรง ดินไม่สามารถกักเก็บน้ำได้ดีทำให้เกิดปัญหาดินถล่มและแห้งเป็นผืน สร้างความยากลำบากอย่างมากต่อการทำเกษตรกรรมและการดำรงชีพของคนในชุมชน จากสถานการณ์ที่ทำทายนี้นายวันดี อินทรพรหมผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ซึ่งเป็นผู้มีภูมิปัญญาและประสบการณ์ตรงในการแก้ไขปัญหานี้ได้เล่าถึงความพยายามของชุมชนในการลองผิดลองถูกกับวิธีการจัดการน้ำหลายรูปแบบ จนกระทั่งค้นพบและพัฒนาเทคนิคการสร้างฝายชะลอน้ำ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ฝายขยายตา” ซึ่งเป็นวิธีการที่ช่วยชะลอการไหลของน้ำ เพิ่มการซึมซับของน้ำลงสู่ใต้ดิน และช่วยให้พื้นที่กลับมามีความชุ่มชื้น เทคนิคนี้ได้รับการพัฒนาและปรับปรุงมาอย่างต่อเนื่องยาวนานกว่า 10 ปี โดยได้รับแรงบันดาลใจจากโครงการตามแนวพระราชดำริและมีการส่งเสริมจากหน่วยงานภายนอก เช่น กลุ่มบริษัท โลตัส ที่เข้ามาร่วมสร้างฝาย สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงการเรียนรู้ การปรับตัว และความร่วมมือของชุมชนในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ปัจจุบันมีจำนวนฝายชะลอน้ำมากกว่า 2550 ตัวในชุมชน และยังคงมีแผนการพัฒนาเพิ่มเติมในอนาคต ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มความชุ่มชื้น ลดปัญหาการกัดเซาะหน้าดิน และสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับระบบนิเวศเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของศักยภาพชุมชนในการพึ่งพาตนเองและสร้างความมั่นคงทางทรัพยากรอย่างยั่งยืน ถือเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่สำคัญที่สืบทอดมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน และเป็นรากฐานของการพัฒนาชุมชนต่อไป (พระปลัดธันว วิชากรโร (พ่วงกุล), 2567; ชนาธิป พรหมวัน, 2567)

ปัญหาเชิงพื้นที่ในชุมชนบ้านมาบจันทร์ จังหวัดระยอง มีความซับซ้อนและเร่งด่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากผลกระทบที่ต่อเนื่องของการแพร่ระบาดของโรค Covid-19 ซึ่งได้เผยให้เห็นถึงความเปราะบางของชุมชนในหลายมิติ ปัญหาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงมิติทางสาธารณสุข แต่ครอบคลุมถึงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การปิดตัวของธุรกิจ การเลิกจ้างงาน และปัญหาการขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ เช่น อาหารและยารักษาโรค

สิ่งเหล่านี้ได้นำไปสู่ความหวาดกลัวและความตื่นตระหนกในหมู่ประชาชน ซึ่งเป็นผลมาจากการขาดการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและทั่วถึง รวมถึงการขาดการจัดเตรียม “ชุดความรู้” ที่เป็นระบบเพื่อใช้ในการถ่ายทอดและเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ในสถานการณ์วิกฤต นอกจากนี้ การไม่มีมาตรการรับมือที่ชัดเจนในระดับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นในด้าน การประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตระยะยาว หรือกลไกการสนับสนุนทางสังคม ได้ทำให้ชุมชนมีความสามารถในการปรับตัวและฟื้นตัวจากวิกฤตที่จำกัด ปัญหาเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายและจิตใจที่รุนแรงและยืดเยื้อในอนาคต การระบุปัญหาเชิงพื้นที่อย่างละเอียดถี่ถ้วนจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการวางแผนการวิจัยที่มุ่งเป้าไปที่การแก้ไขปัญหาที่แท้จริงและสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนในระยะยาว การทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงสาเหตุและผลกระทบของปัญหาเหล่านี้ จะช่วยให้สามารถออกแบบแนวทางแก้ไขที่ตรงจุดและมีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างรอบด้านและเป็นระบบต่อไปในอนาคต

เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่ชุมชนบ้านมาบจันทร์กำลังเผชิญหน้าอยู่อย่างยั่งยืน การวิจัยนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นรากฐานของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยทีมนักวิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์ระยองได้กำหนดคำถามวิจัยหลักว่า “ทำอย่างไรคนในชุมชนจึงสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างไม่หวาดกลัวและตื่นตระหนกภายใต้บริบททางสังคมที่ผันแปร ไม่เพียงแต่ภัยจากโรคระบาดเท่านั้น แต่หมายรวมถึงการดำเนินชีวิตภายใต้เงื่อนไขทางสังคมอื่น ๆ ด้วย” เพื่อตอบคำถามวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยจะใช้วิธีการวิจัยแบบกรณีศึกษา (Case Study) ร่วมกับการวิเคราะห์ SWOT (Strength, Weakness, Opportunity, Threat Analysis) และวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Analysis) ซึ่งจะช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเพื่อระบุจุดเด่นในการพัฒนาต่อยอด จุดด้อยที่ต้องได้รับการแก้ไขหรือบรรเทา และโอกาสในการส่งเสริมศักยภาพของชุมชนในบริบทที่หลากหลาย (พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงโกโร), 2567) การวิจัยจะมุ่งเน้นการถอดบทเรียนจากผู้นำชุมชน การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อจัดทำ “ชุดความรู้การบริหารจัดการชุมชนบ้านมาบจันทร์” นอกจากนี้ ยังมีการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาและส่งเสริมภูมิปัญญาและนวัตกรรมท้องถิ่นให้เป็น “เมืองแห่งการเรียนรู้” เพื่อเป็นแหล่งศึกษาดูงาน ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับคือการสร้าง “ชุดความรู้ชุมชนต้นแบบหมู่บ้านมาบจันทร์” ซึ่งจะเป็นแนวทางให้คนในชุมชนสามารถปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข พอเพียง และมั่นคง ท่ามกลางความท้าทายต่าง ๆ ทั้งจากสภาพแวดล้อม

และภัยพิบัติ การใช้วิจัยเป็นฐานจึงเป็นแนวทางที่สำคัญในการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการชุมชนและภูมิปัญญาของบ้านมาบจันทร์ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง
2. เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการชุมชนและภูมิปัญญาของบ้านมาบจันทร์ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง
3. เพื่อยกระดับบ้านมาบจันทร์เป็นชุมชนต้นแบบการบริหารจัดการชุมชนและภูมิปัญญา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งศึกษาการพัฒนาชุมชนบ้านมาบจันทร์ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง เป็นชุมชนต้นแบบการบริหารจัดการชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและรอบด้าน

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวนทั้งสิ้น 25 คน แบ่งเป็น 4 กลุ่มหลัก ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน 10 คน กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน 5 คน กลุ่มประชาชนทั่วไป 5 คน และกลุ่มนักวิชาการ 5 คน โดยเลือกตามลักษณะการเป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่มที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังมีการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิอีก 10 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยใช้เครื่องมือ 2 ประเภทหลัก คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ที่มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด และการสนทนากลุ่มเฉพาะ เครื่องมือทั้งสองได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน และได้ค่าความเที่ยงตรง

เชิงเนื้อหา (CVI) เท่ากับ 1.00 ทั้งฉบับและรายข้อ แสดงถึงความเหมาะสมและความถูกต้องของเครื่องมือที่ใช้

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลขั้นต้น (Primary Data) ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะในภาคสนาม และข้อมูลชั้นรอง (Secondary Data) ที่ได้จากการศึกษาเอกสารทางวิชาการ หนังสือ ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทำการติดต่อและประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลด้วยตนเอง ทั้งทางโทรศัพท์และการพบปะโดยตรง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูลทุกประเภท ทั้งข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้ข้อมูลไว้ พร้อมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนในการสื่อสาร ลดข้อความที่ซ้ำซ้อน และวิเคราะห์เนื้อหาอย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารจัดการชุมชนและภูมิปัญญาของบ้านมาบจันทร์ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง พบว่าชุมชนมีจุดแข็งที่สำคัญหลายประการอันเป็นทุนเดิมในการพัฒนาอย่างยั่งยืน อาทิ การมีผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและได้รับการยอมรับสูง ซึ่งเป็นแกนนำสำคัญในการขับเคลื่อนและประสานงานกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนยังมีภูมิปัญญาด้านการจัดการน้ำ โดยเฉพาะฝายชะลอน้ำ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์และได้รับการบริหารจัดการอย่างดีเยี่ยม ทำให้ชุมชนมีความมั่นคงทางน้ำและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์และที่สำคัญ คือ ความร่วมมือร่วมใจและความสามัคคีของประชาชนในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญในการดำเนินงานต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ และชุมชนยังได้รับความเข้มแข็งจากการมีภาคีเครือข่ายที่แข็งแกร่งจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ที่ให้การสนับสนุน อย่างไรก็ตาม ชุมชนก็ยังมีจุดอ่อนที่ต้องได้รับการพัฒนา อาทิ การขาดระบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่อย่างเป็นระบบ ทำให้องค์ความรู้บางส่วนเสี่ยงที่จะสูญหายไป รวมถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร สำหรับการพัฒนาที่ยังไม่เพียงพอและต่อเนื่อง การจัดการความรู้และข้อมูลภายในชุมชนยังขาด

ความเป็นระบบ และยังพบว่า มีประชาชนบางกลุ่มที่ยังขาดการมีส่วนร่วม อย่างเต็มที่ นอกเหนือจากจุดแข็งและจุดอ่อนแล้ว ชุมชนยังได้รับโอกาสสำคัญจากแนวโน้ม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมที่กำลังเติบโต ซึ่งสามารถนำมาพัฒนาเป็นแหล่ง สร้างรายได้เพิ่มเติม และการเข้าถึงเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ ก็เป็น ช่องทางสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในวงกว้าง อีกทั้ง ศักยภาพ ในการขยายผลภูมิปัญญาฝ่ายชะลอน้ำ ให้เป็นต้นแบบแก่ชุมชนอื่นที่ประสบปัญหาคล้ายกัน แต่ในทางกลับกัน ชุมชนก็ต้องเผชิญกับอุปสรรคและภัยคุกคาม อาทิ การเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงขึ้น เช่น ภาวะฝนแล้งจัดหรือน้ำท่วมฉับพลัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อการเกษตรและวิถีชีวิต ปัญหาการอพยพของแรงงานหนุ่มสาว เข้าสู่เมือง ทำให้ชุมชนขาดแคลนกำลังคนสำคัญในการพัฒนา และความไม่ต่อเนื่องของ นโยบายและการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ก็เป็นความเสี่ยงต่อความยั่งยืนของ โครงการต่าง ๆ การทำความเข้าใจจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคอย่างรอบด้านนี้ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนกลยุทธ์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้บ้านมาบจันทร์ สามารถก้าวข้ามความท้าทายและบรรลุเป้าหมายการเป็นชุมชนต้นแบบได้อย่างยั่งยืน

2. ผลการพัฒนาการบริหารจัดการชุมชนและภูมิปัญญาของบ้านมาบจันทร์ อำเภอ เมืองระยอง จังหวัดระยอง ตามกระบวนการ AIC (Appreciation, Influence, Control) พบว่า ชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนอย่างเป็นรูปธรรมและมีระบบ โดยในขั้นตอน การสร้างความรู้ (Appreciation: A) ชุมชนได้ระดมข้อมูลและถอดบทเรียนจากผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งความรู้และประสบการณ์สำคัญ ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์บริบทชุมชน ด้วย SWOT Analysis เพื่อประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคอย่างรอบด้าน พร้อมทั้งรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม และภูมิปัญญา จากผู้นำ และประชาชนอย่างครบวงจร ซึ่งนำไปสู่การจัดทำชุดความรู้การบริหารจัดการชุมชน บ้านมาบจันทร์ที่เป็นองค์ความรู้ที่ชัดเจนและเป็นระบบ ถัดมาในขั้นตอนการสร้าง แนวทางการพัฒนา (Influence: I) ชุมชนได้ จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดแนวคิด การบริหารจัดการจากผู้นำสู่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน มีการพัฒนาและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นรูปธรรม โดยเฉพาะฝ่ายชะลอน้ำ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาหลักของชุมชน รวมถึงส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านกิจกรรม เชิงปฏิบัติการที่เน้นการลงมือทำจริง การสร้างความเข้าใจและยอมรับในเจตนารมณ์ของ ผู้นำชุมชนผ่านช่องทางการสื่อสารที่โปร่งใสเป็นสิ่งสำคัญในขั้นตอนนี้ และในขั้นตอน การสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control: C) ชุมชนได้จัดทำและประกาศใช้ข้อตกลงร่วมกัน

ของชุมชน โดยนำผลการวิพากษ์และข้อเสนอแนะมาประมวลผล มีการกำหนดระเบียบปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของชุมชน และนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ เพื่อสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบ นอกจากนี้ ชุมชนยังสร้างกลไกการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง สำหรับการดำเนินงานตามแนวทางปฏิบัติและข้อตกลงที่กำหนดไว้ กระบวนการ AIC นี้ จึงเป็นกรอบการทำงานที่ช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ตั้งแต่การทำความเข้าใจบริบท การกำหนดแนวทางไปจนถึงการลงมือปฏิบัติและควบคุมผลลัพธ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสะท้อนถึงการนำโมเดลการพัฒนามาประยุกต์ใช้ได้จริงในพื้นที่

3. ผลการยกระดับบ้านมาบจันทร์เป็นชุมชนต้นแบบการบริหารจัดการชุมชนและภูมิปัญญาตามหลักอิทธิบาท 4 พบว่า หลักธรรมเหล่านี้ได้ถูกนำมาใช้และสะท้อนอยู่ในพฤติกรรมการพัฒนาของชุมชนอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม โดยฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) ปรากฏในการที่ผู้นำชุมชนได้ปลูกฝังความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นให้กับสมาชิกอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมให้สมาชิกเห็นประโยชน์ของการพัฒนาอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมเพื่อกระตุ้นแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ ยังมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และสร้างบรรยากาศแห่งความสุขและความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดความผูกพันกับชุมชนอย่างลึกซึ้ง ส่วนวิริยะ (ความพากเพียรในสิ่งนั้น) เห็นได้จากการที่ผู้นำชุมชน กำหนดเป้าหมายที่ท้าทายและชัดเจนในการพัฒนา เพื่อกระตุ้นให้เกิดความพากเพียรในการดำเนินงาน พร้อมทั้งส่งเสริมความอดทนและไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างทาง และเน้นการทำงานอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยมีการให้กำลังใจและสนับสนุนสมาชิกที่ทุ่มเทและจัดให้มีการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการปฏิบัติงาน ยิ่งไปกว่านั้น จิตตะ (ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น) สะท้อนผ่านการที่ผู้นำชุมชนสร้างความผูกพันให้สมาชิกรู้สึกว่าเป็นเสมือนบ้านของตนเอง โดยการดูแลทุกข์สุขและส่งเสริมความสัมพันธ์อันอบอุ่น รวมถึงส่งเสริมความรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของร่วมในการพัฒนา และเน้นการทำงานด้วยใจโดยเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างจริงจัง ซึ่งแสดงถึงความเอาใจใส่ในความต้องการของประชาชน สุดท้ายวิมังสา (ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น) แสดงออกผ่านการที่ผู้นำชุมชน ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล จัดให้มีระบบการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้ในการตัดสินใจ และส่งเสริมการเรียนรู้จากข้อผิดพลาดและบทเรียนที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานอย่าง

ต่อเนื่อง การจัดอบรมการใช้เครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูลก็เป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมวิมังสา หลักอิทธิบาท 4 เหล่านี้จึงเป็นรากฐานทางจิตใจและพฤติกรรมที่หล่อหลอมให้คนในชุมชนมีความมุ่งมั่น ความรับผิดชอบ และความสามารถในการพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน ทำให้บ้านมาบจันทร์มีศักยภาพในการเป็นชุมชนต้นแบบอย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารจัดการชุมชนและภูมิปัญญาของบ้านมาบจันทร์ อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า สภาพการบริหารจัดการชุมชนและภูมิปัญญาของบ้านมาบจันทร์นั้นมีความซับซ้อนและมีพลวัตสูง โดยมีจุดแข็งที่โดดเด่นซึ่งเป็นทุนเดิมอันทรงคุณค่าในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน อาทิ การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ซึ่งไม่เพียงเป็นที่ยอมรับนับถือของคนในชุมชน แต่ยังเป็นแกนนำสำคัญในการขับเคลื่อนและประสานงานกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำเหล่านี้มีคุณธรรมจริยธรรมและเป็นที่ยึดเหนี่ยวของชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญอย่างยิ่ง ควบคู่ไปกับภูมิปัญญาด้านการจัดการน้ำ โดยเฉพาะฝายชะลอน้ำ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและได้รับการบริหารจัดการอย่างดีเยี่ยม ทำให้ชุมชนมีความมั่นคงทางน้ำและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ ภูมิปัญญานี้ไม่เพียงแต่ช่วยแก้ไขปัญหากล้วยแล้งและน้ำหลาก แต่ยังสะท้อนถึงการพึ่งพาตนเองและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน นอกจากนี้ ความร่วมมือร่วมใจและความสามัคคีของประชาชนในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอก็เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่เป็นปึกแผ่นและชุมชนยังได้รับความเข้มแข็งจากการมีภาคีเครือข่ายที่แข็งแกร่งจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ซึ่งให้การสนับสนุนทั้งทรัพยากรและความรู้ ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างรอบด้าน อย่างไรก็ตาม ชุมชนก็ยังมีจุดอ่อนที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในและลดความเปราะบาง อาทิ การขาดระบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้านและผู้สูงอายุไปสู่คนรุ่นใหม่อย่างเป็นระบบ ซึ่งเสี่ยงต่อการสูญหายขององค์ความรู้ รวมถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากรสำหรับการพัฒนาที่ยังไม่เพียงพอและไม่ต่อเนื่อง ตลอดจนการจัดการความรู้และข้อมูลภายในชุมชนที่ยังขาดความเป็นระบบ และการมีส่วนร่วมของประชาชนบางกลุ่มที่ยังไม่เต็มที่ อาจเนื่องมาจากข้อจำกัดส่วนบุคคล การขาดความตระหนักรู้ หรือการขาดแรงจูงใจที่ตรงกับความต้องการของกลุ่มนั้นๆ ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายในและข้อจำกัดทางโครงสร้างที่ต้องได้รับการแก้ไข สอดคล้องกับงานวิจัยของดารณี รักดี (2540) เรื่อง

การพัฒนาแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในชุมชนชนบทพึ่งตนเอง ผลการวิจัยชี้ว่า ผู้นำชุมชนที่มีความรู้ทักษะและความสามารถในการสร้างเครือข่ายด้านอาชีพ เป็นปัจจัยสำคัญของการศึกษาเพื่ออาชีพในชุมชน รวมถึงงานวิจัยของอดุลย์ วังศรี (2543) เรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง: การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาอภิมาน ซึ่งผลการวิจัยระบุว่า ผู้นำที่มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นที่ยอมรับนับถือ เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง นอกจากนี้ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะภูมิปัญญา ป่าชายเลน/ฝายชะลอน้ำ สอดคล้องกับงานวิจัยของจรีพร กาญจนการุณ (2546) เรื่อง การนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ป่าชายเลนเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญและควรได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพเพื่อประโยชน์ของชุมชน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของเปรมชญา ชนะวงศ์ และคณะ (2553) ที่กล่าวถึงทรัพยากรธรรมชาติที่เคยสมบูรณ์ในอดีตและปัจจุบันที่เสื่อมโทรมลง ซึ่งตอกย้ำความสำคัญของการจัดการ

2. ผลการพัฒนาการบริหารจัดการชุมชนและภูมิปัญญาของบ้านมาบจันทร์ อำเภอมืองระยอง จังหวัดระยอง การที่ชุมชนบ้านมาบจันทร์สามารถดำเนินกระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการชุมชนและภูมิปัญญาตามโมเดล AIC ได้อย่างเป็นรูปธรรมนั้น แสดงให้เห็นถึงศักยภาพและความพร้อมของชุมชนในการเรียนรู้ ปรับตัว และขับเคลื่อนตนเองอย่างเป็นระบบ ผลลัพธ์ในขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation) ที่มีการระดมข้อมูล ถอดบทเรียนจากผู้นำ และวิเคราะห์ SWOT อย่างละเอียดนั้น สะท้อนถึงการที่ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการทำความเข้าใจตนเองอย่างลึกซึ้งก่อนที่จะลงมือพัฒนา สิ่งนี้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่เน้นการใช้ข้อมูลเป็นฐานในการตัดสินใจและการสร้างความรู้จากประสบการณ์จริงในท้องถิ่น ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ชุมชนสามารถจัดทำชุดความรู้การบริหารจัดการชุมชนได้นั้นเป็นการจัดระบบองค์ความรู้ที่กระจุกกระจายให้เป็นหมวดหมู่ ทำให้ง่ายต่อการเรียนรู้และนำไปใช้ประโยชน์ต่อยอดได้จริง นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอดุลย์ วังศรี (2543) เรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง: การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาอภิมาน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ชุมชนส่วนใหญ่รับรู้และตระหนักในปัญหาจากการที่สมาชิกในชุมชนประสบปัญหาและรับรู้เอง ในขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าชุมชนสามารถนำความรู้ที่ได้จากขั้น Appreciation มาแปลงเป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนผ่านการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการส่งเสริม

การมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติการ การที่ประชาชนได้ลงมือทำจริงในการพัฒนาภูมิปัญญา เช่น การบำรุงรักษาฝายชะลอน้ำ เป็นการสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งและก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในกระบวนการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกริชพัฒน์ ภูวนา (2554) เรื่อง รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข กรณีศึกษา: บ้านดอนมัน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ที่ชี้ว่า รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขสามารถส่งเสริมให้ประชาชนได้ขบคิดปัญหาร่วมกัน สร้างทางเลือกในการแก้ปัญหา นอกจากนี้ การสร้างความเข้าใจและยอมรับในเจตนารมณ์ของผู้ผ่านช่องทาง การสื่อสารที่โปร่งใส ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แนวทางการพัฒนาได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในชุมชน สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าการสร้างแนวทางที่ได้รับการยอมรับจากคนในพื้นที่เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้เกิดการนำไปปฏิบัติจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control) ผลการวิจัยบ่งชี้ว่าชุมชนสามารถเปลี่ยนแนวทางที่กำหนดไว้ให้เป็นข้อตกลงและระเบียบปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทของตนเองได้จริง การที่ชุมชนจัดทำและประกาศใช้ข้อตกลงร่วมกัน รวมถึงการนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการนั้น สะท้อนถึงความมุ่งมั่นในการสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความเป็นธรรมในการดำเนินงาน

3. ผลการยกระดับบ้านมาบจันทร์เป็นชุมชนต้นแบบการบริหารจัดการชุมชนและภูมิปัญญา ผลการวิจัยชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าหลัก อิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้และสะท้อนอยู่ในพฤติกรรมการพัฒนาของชุมชนบ้านมาบจันทร์อย่างเป็นรูปธรรม และเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยยกระดับชุมชนให้เป็นต้นแบบได้จริง สิ่งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของอดุลย์ วังศรี (2543) เรื่อง การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง: การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาภิมาณ ซึ่งผลการวิจัยพบว่าปัจจัยภายใน เช่น สมาชิกมีคุณธรรมจริยธรรม สมาชิกเห็นประโยชน์ร่วมกัน และความสัมพันธ์ในชุมชนมีความเป็นปึกแผ่น ล้วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง รวมถึงงานวิจัยของเปรมชญา ชนะวงศ์ และคณะ (2553) เรื่อง การพัฒนาศักยภาพชุมชนบนเพื่อการพึ่งตนเองบนฐานทุนทางสังคม ซึ่งระบุว่าทุนวัฒนธรรมมีพื้นฐานจากพระพุทธศาสนาที่เป็นบ่อเกิดความเชื่อและประเพณีเฉพาะถิ่นที่สร้างอัตลักษณ์ของตนที่เติมเต็มทุนชีวิตให้สมบูรณ์ การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 นี้ ไม่ได้เป็นเพียงการปฏิบัติตามหลักธรรมเท่านั้น แต่ได้กลายเป็นรากฐานทางจิตใจและพฤติกรรมที่หล่อหลอมให้คนในชุมชนมีความมุ่งมั่น ความรับผิดชอบ ความใส่ใจและความสามารถในการพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น)

ปรากฏในการที่ผู้นำชุมชนสามารถปลูกฝังความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นให้กับสมาชิกได้อย่างลึกซึ้ง และประชาชนเห็นประโยชน์ของการพัฒนาอย่างชัดเจน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและสร้างบรรยากาศแห่งความสุขสามัคคีเป็นกลไกสำคัญที่สร้างแรงจูงใจและความปรารถนาที่จะร่วมพัฒนาชุมชน วิริยะ (ความพากเพียรในสิ่งนั้น) สะท้อนจากการที่ผู้นำกำหนดเป้าหมายที่ท้าทาย และกระตุ้นให้สมาชิกเกิดความอดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค การทำงานสม่ำเสมอและต่อเนื่อง รวมถึงการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะ แสดงถึงความมุ่งมั่น จิตตะ (ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น) ปรากฏในการที่ผู้นำสร้างความผูกพันให้สมาชิกรู้สึกได้ว่า ชุมชนเป็นเสมือนบ้านตนเอง ส่งเสริมความรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของร่วม การทำงานด้วยใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และการรับฟังความคิดเห็นอย่างจริงจัง ซึ่งสร้างความไว้วางใจและความผูกพันที่ยั่งยืน สุดท้าย วิมังสา (ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น) แสดงออกผ่านการที่ผู้นำส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล การจัดระบบเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ และส่งเสริมการเรียนรู้จากข้อผิดพลาดและบทเรียน รวมถึงการใช้เครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้บ้านมาบจันทร์มีศักยภาพในการเป็นชุมชนต้นแบบอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจุไรรัตน์ บุญที่สุด (2556) เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษา พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชูตินธโร) วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ และเพิ่มศักดิ์ โคตรชมพู (2549) เรื่อง บทบาทในการพัฒนาสังคมของวัดในจังหวัดหนองคาย ที่กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ซึ่งมักจะประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนและส่งเสริมการปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง

องค์ความรู้จากการวิจัย

เส้นทางสู่ชุมชนต้นแบบ บทเรียนจากบ้านมาบจันทร์ การบูรณาการจุดแข็ง กระบวนการพัฒนา และหลักคุณธรรม เพื่อความยั่งยืนของชุมชน		
จุดแข็ง (Strengths) ผู้นำมีวิสัยทัศน์และบริหารจัดการ เข้มแข็ง ภูมิปัญญาฝ่ายชะลอน้ำเป็นเอกลักษณ์ ประชาชนมีส่วนร่วมและสามัคคี ภาคีเครือข่ายเข้มแข็ง จุดอ่อน (Weaknesses) ขาดถ่ายทอดภูมิปัญญาคนรุ่นใหม่ งบประมาณ/ทรัพยากรจำกัด การจัดการข้อมูลไม่เป็นระบบ ประชาชนบางกลุ่มขาดส่วนร่วม โอกาส (Opportunities) การสนับสนุนภาครัฐ แนวโน้มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เข้าถึงเทคโนโลยีสื่อสาร ศักยภาพขยายผลภูมิปัญญา อุปสรรค (Threats) สภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง แรงงานหนุ่มสาวอพยพ นโยบายภายนอกไม่ต่อเนื่อง การแข่งขันผลิตภัณฑ์ภายนอก	การสร้างความรู้ (Appreciation - A) ระดมข้อมูล, ถอดบทเรียนผู้นำ, วิเคราะห์ SWOT, รวบรวมข้อมูล พื้นฐาน, จัดทำชุดความรู้ การสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence - I) จัดเวทีแลกเปลี่ยน, พัฒนาภูมิปัญญา (ฝ่ายชะลอน้ำ) ให้รูปธรรม, ส่งเสริม ส่วนร่วมปฏิบัติจริง การสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control - C) ทำอะไร: จัดทำข้อตกลง/ระเบียบ ร่วมกัน, นำหลักธรรมาภิบาลใช้, สร้างกลไกติดตามประเมินผล	ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่) ปลุกฝังความรักท้องถิ่น, ส่งเสริมเห็น ประโยชน์ชัดเจน, เปิดโอกาสมีส่วนร่วม ร่วมตัดสินใจ วิริยะ (ความพากเพียร) กำหนดเป้าหมายท้าทาย, ส่งเสริม ความอดทน, เน้นทำงานสม่ำเสมอ จิตตะ (ความเอาใจใส่ฝึกฝน) สร้างความผูกพันชุมชน, ส่งเสริม รับผิดชอบร่วม, เน้นทำงานด้วยใจ เห็นประโยชน์ส่วนรวม วิมังสา (ความหมั่นสอดส่องใน เหตุผล) ส่งเสริมคิดวิเคราะห์, จัดระบบเก็บ ข้อมูล, ส่งเสริมเรียนรู้ข้อผิดพลาด
อิทธิบาท 4 ปัจจัยแห่งความสำเร็จ รากฐานแห่งพลังใจ		

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย
ที่มา: คณะผู้วิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยนี้ แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาชุมชนบ้านมาบจันทร์สู่การเป็นชุมชนต้นแบบนั้น เกิดจากการทำงานร่วมกันของหลายมิติอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ในมิติของสภาพชุมชน (SWOT) บ้านมาบจันทร์มีจุดแข็งที่สำคัญจากผู้นำที่เข้มแข็ง ภูมิปัญญาฝ่ายชะลอน้ำที่เป็นเอกลักษณ์ ความร่วมมือสามัคคีของประชาชน และเครือข่ายภาคีที่ให้การสนับสนุน ซึ่งเป็นทุนเดิมอันทรงคุณค่าที่ต้องรักษาไว้ อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังมีจุดอ่อน

ที่ต้องพัฒนา อาทิ การขาดระบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้คนรุ่นใหม่และข้อจำกัดด้านงบประมาณ ซึ่งต้องแสวงหาแนวทางแก้ไขอย่างเร่งด่วน ขณะเดียวกัน ก็มีโอกาสดำเนินการจากแนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและนโยบายภาครัฐที่เอื้อต่อการพัฒนา แต่ก็ต้องเผชิญกับอุปสรรคภายนอกอย่างการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการอพยพของแรงงาน ซึ่งจำเป็นต้องมีการวางแผนรับมืออย่างรอบคอบ ในมิติของกระบวนการพัฒนา (AIC) ชุมชนได้ประยุกต์ใช้โมเดลนี้อย่างเป็นรูปธรรม โดยใน ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation) ชุมชนได้ระดมข้อมูล ถอดบทเรียน และวิเคราะห์สภาพภายในอย่างละเอียดเพื่อทำความเข้าใจตนเอง นำไปสู่การจัดทำชุดความรู้ที่เป็นรากฐานสำคัญ ถัดมาในขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence) ชุมชนได้นำความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้เกิดแนวทางที่เหมาะสมและได้รับการยอมรับ และใน ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control) ชุมชนได้เปลี่ยนแนวทางให้เป็นข้อตกลงและระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน พร้อมทั้งสร้างกลไกการติดตามประเมินผล เพื่อให้มั่นใจว่าการดำเนินงานเป็นไปอย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ กระบวนการ AIC นี้จึงเป็นกรอบการทำงานที่ช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ในมิติของปัจจัยแห่งความสำเร็จ (อิทธิบาท 4) งานวิจัยพบว่า หลักธรรมเหล่านี้ได้ถูกนำมาใช้และสะท้อนอยู่ในพฤติกรรมการพัฒนาของชุมชนอย่างชัดเจน ฉันทะ ปรากฏในการที่ประชาชนรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น และเห็นประโยชน์ที่จับต้องได้จากการพัฒนา วิริยะ เห็นได้จากความพากเพียร อดทน และการทำงานอย่างสม่ำเสมอของสมาชิกเพื่อเป้าหมายที่ทำหาย จิตตะ สะท้อนผ่านความเอาใจใส่ผูกพันกับชุมชนเหมือนบ้านของตนเอง และการทำงานด้วยใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และ วิมังสา แสดงออกผ่านการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล การใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ และการเรียนรู้จากข้อผิดพลาดอย่างต่อเนื่อง หลักอิทธิบาท 4 นี้จึงเป็นรากฐานทางจิตใจและพฤติกรรมที่หล่อหลอมให้คนในชุมชนมีความมุ่งมั่น ความรับผิดชอบ และความสามารถในการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน กล่าวโดยสรุป การที่ชุมชนบ้านมาบจันทร์สามารถยกระดับตนเองสู่การเป็นชุมชนต้นแบบได้นั้น เกิดจากการผสมผสานจุดแข็งภายในชุมชน (SWOT) เข้ากับกระบวนการพัฒนาที่เป็นระบบ (AIC) และขับเคลื่อนด้วยคุณธรรมพื้นฐาน (อิทธิบาท 4) ซึ่งทำให้ชุมชนมีทั้งความรู้ความเข้าใจในตนเอง มีแนวทางการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม และมีแรงขับเคลื่อนจากภายในที่ยั่งยืน องค์ความรู้นี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับชุมชนอื่น ๆ ที่ต้องการพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาจัดสรรงบประมาณเฉพาะกิจหรือโครงการนำร่อง เพื่อสนับสนุนการจัดทำหลักสูตรและกลไกการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้านและผู้สูงอายุไปสู่คนรุ่นใหม่อย่างเป็นระบบในชุมชนต้นแบบ เช่น บ้านมาบจันทร์ เพื่อป้องกันการสูญหายขององค์ความรู้ท้องถิ่นอันทรงคุณค่า และสร้างความยั่งยืนทางปัญญาของชุมชน

2. ควรมีการกำหนดนโยบายระดับชาติหรือภูมิภาค เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนต้นแบบด้านการบริหารจัดการและภูมิปัญญา เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ดีระหว่างชุมชนต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในวงกว้าง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ชุมชนควรจัดทำหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ที่น่าสนใจและหลากหลาย เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาฝ่ายชะลอน้ำและภูมิปัญญาอื่น ๆ ให้กับเยาวชนและคนรุ่นใหม่อย่างมีชีวิตชีวา โดยเน้นการลงมือปฏิบัติจริง การเล่าเรื่อง และการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ เพื่อกระตุ้นความสนใจและสร้างผู้สืบทอดภูมิปัญญาที่ยั่งยืน

2. ชุมชนควรพัฒนาช่องทางการประชาสัมพันธ์ภูมิปัญญาและผลิตภัณฑ์ชุมชนให้กว้างขวางและทันสมัยยิ่งขึ้น โดยใช้สื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และมาตรฐานสินค้าให้ตอบโจทย์ตลาดภายนอก เพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้ที่มั่นคงให้กับคนในชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างชุมชนบ้านมาบจันทร์กับชุมชนต้นแบบอื่น ๆ ที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน เพื่อค้นหาปัจจัยความสำเร็จร่วมกันและแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practices) ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในวงกว้าง

2. ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมที่ชัดเจนจากการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนต้นแบบ อาทิ การเปลี่ยนแปลงของรายได้ครัวเรือน คุณภาพชีวิต หรืออัตราการย้ายถิ่นของแรงงาน เพื่อให้เห็นถึงประสิทธิผลของการพัฒนาในเชิงตัวเลขที่สามารถวัดผลได้

เอกสารอ้างอิง

- กริชพัฒน์ ภูวนา. (2554). รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข กรณีศึกษา : บ้านดอนมัน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- จรีพร กาญจนการุณ. (2546). การนำเสนอแนวทางการพัฒนาและการใช้ประโยชน์แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเขตบางขุนเทียน (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- จุไรรัตน์ บุญที่สุด. (2556). บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม กรณีศึกษา พระเทพรัตนกวี (สุรินทร์ ชุตินธโร) วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ (รายงานการวิจัย). เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- ชนาธิป พรหมวัน. (2567). การประยุกต์ใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4 กับนโยบายเมืองอัจฉริยะ. วารสารบัณฑิตศึกษาวិชาการ, 2(3), 140-147.
- ดารณี รักดี. (2540). การพัฒนารูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในชุมชนชนบทพึ่งตนเอง (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- เปรมชญา ชนะวงศ์ และคณะ. (2553). การพัฒนาศักยภาพชุมชนบนเพื่อการพึ่งตนเองบนฐานทุนทางสังคม (รายงานการวิจัย). สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- พนิดา อมราภิรม. (2567). 10 นโยบายหลักกระทรวงมหาดไทย : ความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติ สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยประยุกต์ตามหลักพุทธธรรม. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ, 2(3), 123-129.
- พระปลัดธันวา วิชชากร (พ่วงกุล). (2567). พุทธภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักสังคหวัตถุ 4. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ, 2(4), 69-77.
- พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกร). (2567). การจัดการเชิงพุทธสมัยใหม่กับการจัดการองค์การสงฆ์. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ, 2(3), 54-64.
- เพิ่มศักดิ์ โคตรชมพู. (2549). บทบาทในการพัฒนาสังคมของวัดในจังหวัดหนองคาย (รายงานการวิจัย). อุตรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี.

- อดุลย์ วังศรี. (2543). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง : การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาอภิมาน (ดุชนิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- อรอนงค์ แจ้งพงศ์พันธ์. (2567). หลักอริยสัจ 4 กับการกำหนดนโยบายสาธารณะ. วารสารบัณฑิตศึกษาวชิการ, 2(3), 105-113.

หัวขบวนวิถึไทย: การจัดการทุนวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน
และสำนึกท้องถิ่นตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*
THAI DESIGN MASK: MANAGING CULTURAL CAPITAL TO ENHANCE LOCAL
ECONOMY AND LOCAL CONSCIOUSNESS CONFORMING TO BUDDHISM
IN AYUTTHAYA PROVINCE

สุรพล สุธะพรหม¹, พระครูสุธีกิตติबंधิต (กฤษฎา กิตติโสภณ)¹,
พระครูพิศิษฐ์พัชรबंधิต (เอกลักษณ์ อชิโต)¹, กมลศ ภูวชนาธิพงษ์¹,
ญาณิศา เฟื่อนพะาะ², อมรา ดอกไม้³, ไพโรจน์ พิตยเมธี⁴, โกลศ จังเสถียรทรัพย์⁵,
ทิพย์ธิดา ณ นคร¹, พุทธชาติ แผนสมบุญ¹,
Surapon Suyaporn¹, Phrakhrusuthikittibundit (Krisada Kittisobhano)¹,
Phrakhruphisitphatcharabundit (Ekalak Achito)¹, Kamalas Phooowachanathipong¹,
Yanisa Phuhenpo², Ammara Dokmai³, Phairoj Phityamethi⁴, Kosol Juengsatian⁵,
Tiptida Na Nakorn¹, Phutthachat Phaensomboon¹

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ²นักวิชาการอิสระ,
³มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ⁴มหาวิทยาลัยศิลปากร,
⁵บริษัท ทักซะ สถาปนิก จำกัด

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, ²Independent Scholar,

³Phranakorn Si Ayutthaya Rajabhat University, ⁴Silpakorn University,

⁵Architect Taksa Co., Ltd.

Corresponding Author E-mail: na.tiptida@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. สํารวจและจัดเก็บข้อมูลการจัดการทุนวัฒนธรรมการทำหัวขบวนวิถึไทยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2. พัฒนากลไกการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายตามแนวพระพุทธศาสนา 3. สร้างและพัฒนาผู้นำ ผู้ประกอบการ และวิสาหกิจวัฒนธรรม และ 4. สร้างและประเมินนิเวศวัฒนธรรมที่นำไปสู่การสำนึกท้องถิ่น ผ่านพันธกิจที่ 4 ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D) ภายใต้กรอบ Engage Enrich Enhance กลุ่มตัวอย่างรวมกว่า 400 คน ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ทรงคุณวุฒิ เครือข่ายความร่วมมือ

* Received September 6, 2025; Revised September 27, 2025; Accepted October 9, 2025

ผู้นำ ผู้ประกอบการ ผู้สืบทอด ผู้รับบริการ และนักเรียน เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แผนความร่วมมือ หลักสูตรพัฒนา และแบบประเมิน ข้อมูลเก็บด้วยการสัมภาษณ์ สนทนากลุ่มเฉพาะ การบันทึกภาคสนาม การทดลอง และแบบออนไลน์ วิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และเชิงปริมาณด้วยสถิติพรรณนาและอนุมาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. การสำรวจทุนวัฒนธรรมโขนพบ 50 รายการ ได้แก่ โบราณวัตถุ 20 รายการ สถาปัตยกรรม 8 รายการ งานช่างฝีมือ 3 รายการ ศิลปะการแสดง 9 รายการ และพิธีกรรม/ประเพณี 10 รายการ พร้อมฐานข้อมูลและ Culture Map Thailand 2. การพัฒนากลไกเกิดขึ้นจากคณะกรรมการและภาคีเครือข่ายหลัก จัดทำแผนความร่วมมือเชิงกลยุทธ์ทั้งระยะสั้น กลาง และยาว 3. การเสริมสมรรถนะทุนมนุษย์ พัฒนาผู้นำ 5 คน ผู้ประกอบการ 10 คน และผู้สืบทอด 10 คน พร้อมต้นแบบผลิตภัณฑ์/บริการสร้างสรรค์ 19 รายการ ครอบคลุมการบูชาไลฟ์สไตล์ การศึกษา และท่องเที่ยววัฒนธรรม 4. การสร้างนิเวศวัฒนธรรมดำเนินผ่านกิจกรรม 9 ชุด เช่น การอบรม การพัฒนาวัดและบ้านช่วงเป็นแหล่งเรียนรู้ เทศกาลวัฒนธรรม และหลักสูตร “หัวโขนวิถีไทย” (MCU MOOC และสมุดภาพ) โดย MCU MOOC มีผู้เรียนผ่าน 99% และสมุดภาพได้ผลการเรียนรู้ดีมาก ผลลัพธ์ คือ การสร้างกลไกความร่วมมือที่ยั่งยืน ผลิตภัณฑ์-บริการเพิ่มมูลค่า ศักยภาพผู้นำและผู้ประกอบการสูงขึ้น เศรษฐกิจชุมชนเติบโตประมาณ 15% พร้อมสร้างสำนึกท้องถิ่นและ “พลังละมุน (Local Soft Power)” ตามแนวพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: หัวโขนวิถีไทย; การจัดการทุนวัฒนธรรม; เศรษฐกิจชุมชน; สำนึกท้องถิ่น; พระพุทธศาสนา

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To survey and document the cultural capital management of Thai Design Khon Mask-making in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province; 2. To develop mechanisms for driving cultural capital management through multi-sectoral collaboration in line with Buddhist principles; 3. To create and enhance cultural leaders, cultural entrepreneurs, and cultural enterprises; and 4. To establish and evaluate a cultural ecosystem that fostered local consciousness, under the Fourth Mission of Mahachulalongkornrajavidyalaya University (MCU) on the preservation

of arts and culture. The study employed a research and development (R&D) design within the Engage Enrich Enhance framework. The sample consisted of more than 400 participants, including key informants, experts, cultural networks, leaders, entrepreneurs, successors, service recipients, and students. Research instruments included interviews, questionnaires, cooperation plans, training curricula, and evaluation tools. Data were collected through in-depth interviews, focus groups, field observations, experiments, and online surveys. Qualitative data were analyzed using content analysis, while quantitative data were examined with descriptive and inferential statistics.

The findings revealed: 1. Fifty cultural capital items were identified 20 antiquities, 8 architectural works, 3 traditional crafts, 9 performing arts, and 10 rituals/social practices resulting in a comprehensive database and Culture Map Thailand 2. Collaborative mechanisms were strengthened through committees and core networks, producing short, medium, and long-term strategic cooperation plans. 3. Human capacity development enhanced five cultural leaders, ten entrepreneurs, and ten successors, alongside the creation of 19 innovative cultural products and services spanning ritual objects, lifestyle items, education, and cultural tourism; and 4. Cultural ecosystem was established through nine activities, such as training workshops, the development of temples and artisan houses as learning centers, cultural festivals, and curricula including the “Thai Khon Way of Life” MCU MOOC and illustrated book. The MCU MOOC achieved a 99% completion rate, while the illustrated book demonstrated excellent learning outcomes. Overall, the research generated sustainable collaborative mechanisms, value-added cultural products, and strengthened leadership capacities. The community economy grew by approximately 15%, while local consciousness and “soft power” were reinforced through Buddhist cultural principles.

Keywords: Thai Design Mask; Cultural Capital Management; Local Economy; Local Consciousness; Buddhism

บทนำ

โขนถือเป็นศิลปะการแสดงชั้นสูงของไทยที่มีรากฐานมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีหลักฐานจากจดหมายเหตุของลาลูแบร์ อัครราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาเยี่ยมสยามในราวปี พ.ศ. 2230 ได้กล่าวถึงการเล่นโขนว่าเป็นการแสดงออกท่าทางเข้ากับเสียงดนตรี ผู้แสดงสวมหน้ากากและถืออาวุธ (ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน), 2567) ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า อยุธยาถือเป็น “เมืองกำเนิดโขน” และนับแต่นั้นมาศิลปะแขนงนี้ได้รับการสืบทอดและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านนาฏศิลป์ ดนตรี วรรณกรรม และงานหัตถศิลป์ โดยเฉพาะ “หัวโขน” ซึ่งเป็นผลงานหัตถกรรมที่วิจิตรบรรจง สะท้อนภูมิปัญญาช่างไทยโบราณที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน กระทั่งได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโกให้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2565) สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของหัวโขนทั้งในฐานะมรดกทางศิลปวัฒนธรรมและในฐานะทุนทางสังคมที่ควรค่าแก่การสืบสานและต่อยอด

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าหัวโขนจะเป็นมรดกอันทรงคุณค่า แต่ปัจจุบันกลับเผชิญกับปัญหาหลายประการ อาทิ ช่างฝีมือที่สืบทอดวิชาเริ่มลดน้อยลง การผลิตต้องใช้ฝีมือและความละเอียดสูง ขาดแรงงานและขาดวัตถุดิบที่มีคุณภาพ อีกทั้งยังขาดทักษะด้านการจัดการและนวัตกรรมสมัยใหม่ โดยเฉพาะด้านการตลาดและบรรจุภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์บางส่วนยังไม่มี การรับรองมาตรฐาน อีกทั้งผู้ประกอบการ SMEs ที่เกี่ยวข้องกับงานวัฒนธรรมยังขาดทักษะการบริหารจัดการด้านการเงิน การบัญชี และการตลาด (โครงการออมสินยุวพัฒน์, 2566; พุทธชาติ แผนสมบุญ และคณะ, 2566) ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเสี่ยงที่ภูมิปัญญาหัวโขนจะสูญหายหากไม่ได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นศูนย์กลางสำคัญของการกำเนิดโขน แต่กลับขาดการจัดการเชิงระบบที่จะทำให้ภูมิปัญญานี้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

งานวิจัยนี้จึงนำแนวคิดเกี่ยวกับ “ทุนวัฒนธรรม” (Cultural Capital) มาประยุกต์ใช้ทั้งทุนที่จับต้องได้ เช่น หัวโขน วัตถุ และแหล่งเรียนรู้ และทุนที่จับต้องไม่ได้ เช่น ภูมิปัญญา และประเพณี (Bourdieu, 1986) โดยผนวกเข้ากับแนวคิดการจัดการชุมชนและการพัฒนาเศรษฐกิจฐานวัฒนธรรม อีกทั้งสอดคล้องกับแนวคิด “Soft Power” ที่มุ่งสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมจากทุนทางวัฒนธรรม (Nye, 2004) ตลอดจนสอดคล้องกับพันธกิจที่ 4 ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งให้ความสำคัญกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย

รวมทั้งการผสมผสานหลักพระพุทธศาสนาเข้ากับการพัฒนาชุมชนและการจัดการองค์ความรู้ งานวิจัยนี้ยังอาศัยกรอบแนวคิดเรื่อง “ผู้ประกอบการวัฒนธรรม” (Cultural Entrepreneur) และ “นิเวศวัฒนธรรม” (Cultural Ecosystem) ที่มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือระหว่าง ภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อการสืบสานและต่อยอดภูมิปัญญาให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ด้วยความสำคัญของประเด็นปัญหา (Pain Point) และศักยภาพ (Gain Point) ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และศักยภาพและความเชี่ยวชาญของนักวิจัย มจร ในพื้นที่ จึงเห็นสมควรขับเคลื่อนให้ มจร ได้ทำหน้าที่ขับเคลื่อนโครงการ หัวใจวิถีไทย: การจัดการ ทุนวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนและสำนึกท้องถิ่นตามแนวพระพุทธศาสนา ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อยกระดับพื้นที่เป้าหมายให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์และสร้างสรรค์ พื้นที่วัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืนในมิติต่าง ๆ ด้วยองค์ความรู้ พร้อมทั้งเพื่อยกระดับ ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม วิสาหกิจวัฒนธรรม และเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์จากมรดก วัฒนธรรมหัวใจวิถีไทย โดยกระบวนการสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย ทั้งหน่วยงาน ราชการ หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ ภาคประชาสังคม และประชาชนในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับความท้าทาย และนำไปสู่การต่อยอดส่งเสริมผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม (Cultural Entrepreneur) และเพิ่มมูลค่าแก่อุตสาหกรรมและบริการทางวัฒนธรรม (Cultural Product & Service) เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจและจัดเก็บข้อมูลการจัดการทุนวัฒนธรรมการทำหัวใจวิถีไทย ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการจัดการทุนทางวัฒนธรรมการทำหัวใจ วิถีไทยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ตามแนว พระพุทธศาสนา
3. เพื่อสร้างและพัฒนาผู้นำทางวัฒนธรรม ผู้ประกอบการวัฒนธรรม และวิสาหกิจ วัฒนธรรมการทำหัวใจวิถีไทย ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
4. เพื่อสร้างและประเมินนิเวศวัฒนธรรมการทำหัวใจวิถีไทยที่นำไปสู่การสำนึก ท้องถิ่น ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผ่านการดำเนินการภายใต้ พันธกิจที่ 4 การทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา ดำเนินการภายใต้กรอบ Engage Enrich Enhance โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจ จัดเก็บข้อมูล และพัฒนากลไกการจัดการทุนวัฒนธรรม “หัวโขนวิถีไทย” ตลอดจนสร้างและประเมินนิเวศวัฒนธรรมที่นำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจชุมชนและสำนึกท้องถิ่นตามแนวพระพุทธศาสนา

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูปหรือคน ได้แก่ พระสงฆ์ ครูช่าง และผู้ประกอบการ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 รูปหรือคน จากหน่วยงานทางศิลปวัฒนธรรมและการศึกษา เครือข่ายความร่วมมือ จำนวน 5 เครือข่าย และคณะกรรมการขับเคลื่อน จำนวน 17 รูปหรือคน ผู้นำทางวัฒนธรรม จำนวน 5 คน ผู้ประกอบการวัฒนธรรม จำนวน 10 คน และผู้สืบทอดทางวัฒนธรรม จำนวน 10 คน ผู้รับบริการในชุมชน จำนวน 400 คน และนักเรียนกลุ่มทดลอง จำนวน 30 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บข้อมูลใช้เครื่องมือทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ทั้งแบบกึ่งโครงสร้างและแบบมีโครงสร้าง แบบบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่มเฉพาะ ร่างแผนความร่วมมือ (Cooperation Plan) หลักสูตรการพัฒนาผู้นำ ผู้ประกอบการ และผู้สืบทอดวัฒนธรรม แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบประเมินศักยภาพ แบบประเมินความพึงพอใจ และแบบทดสอบประกอบหลักสูตร

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลดำเนินการโดยใช้หลายวิธีร่วมกัน ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มเฉพาะ และการบันทึกภาคสนาม การบันทึกภาพ เสียง และวิดีโอ การสำรวจและออกแบบผลิตภัณฑ์และบริการโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน การทดลองกับกลุ่มนักเรียน โดยใช้เครื่องมือดิจิทัล เช่น Google Form การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผลและใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ควบคู่กับการตีความเชิงอรรถาธิบายและการประกอบรูปภาพ

5.2 ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ วิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา (ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน) รวมทั้งสถิติอนุมาน เพื่อทดสอบผลของการพัฒนา

5.3 ผลผลิต การดำเนินการวิจัยก่อให้เกิดผลผลิตสำคัญ ได้แก่ ทุนวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้กว่า 50 รายการ เครือข่ายความร่วมมือ 5 เครือข่าย และคณะกรรมการขับเคลื่อน ผู้นำทางวัฒนธรรม จำนวน 5 คน ผู้ประกอบการ จำนวน 10 คน ผู้สืบทอด จำนวน 10 คน ผลิตภัณฑ์และบริการสร้างสรรค์ จำนวน 17 รายการ และนักวิจัยชุมชน จำนวน 5 คน แหล่งเรียนรู้ จำนวน 2 แห่ง และการจัดกิจกรรม จำนวน 2 ครั้ง หลักสูตรการพัฒนารวม 4 หลักสูตร พร้อมผลการประเมินโครงการ

5.4 ผลลัพธ์ จากการวิจัยทำให้เกิดการจัดทำแผนที่วัฒนธรรม (Culture Map Thailand) และกลไกการขับเคลื่อนการจัดการทุนวัฒนธรรมในพื้นที่อย่างยั่งยืน ผู้นำผู้ประกอบการ และผู้สืบทอดวัฒนธรรมมีศักยภาพสูงขึ้น ผลิตภัณฑ์และบริการสร้างสรรค์เพิ่มมูลค่าได้จริง และเกิดการสร้างนิเวศวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการสืบสานมรดกภูมิปัญญา

5.5 ผลกระทบ ผลกระทบเชิงพื้นที่แสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจชุมชนมีอัตราการเติบโตเพิ่มขึ้นร้อยละ 15 สร้างความรัก ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และนำไปสู่การสร้างพลังละมุน (Local Soft Power) ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พร้อมทั้งขับเคลื่อนพันธกิจที่ 4 ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยด้านการทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม

ผลการวิจัย

1. การสำรวจและจัดเก็บข้อมูลการจัดการทุนวัฒนธรรมการทำหัวโขนวิถีไทยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า การประชุมวางแผนการจัดเก็บข้อมูลได้ข้อสรุป 6 ประเด็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจตนารมณ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มจร ที่จะสนับสนุนการอนุรักษ์ศิลปการทำหัวโขนอย่างยั่งยืน การเสนอแนวทางดำเนินงานวิจัยที่หลากหลายครอบคลุมการสำรวจและจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม การเก็บรวบรวมและอนุรักษ์หัวโขนโบราณ การผลิตและจำหน่ายของที่ระลึก การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน การบูรณาการกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการวิจัยพัฒนาวัสดุและรูปแบบของหัวโขน นอกจากนี้ ยังมีการเสนอให้วางแผนเก็บรวบรวมองค์ความรู้ในมิติต่าง ๆ อย่างครอบคลุม เพื่อสร้างฐานข้อมูลที่สมบูรณ์ การลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูล 50 รายการได้จำแนกทุนวัฒนธรรมเป็น 5 หมวดหมู่หลัก ได้แก่ โบราณวัตถุ

20 รายการ สถาปัตยกรรม 8 รายการ งานช่างฝีมือดั้งเดิม 3 รายการ ศิลปะการแสดง 9 รายการ และแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล 10 รายการ ผู้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ยืนยันความถูกต้องของข้อมูลที่จัดเก็บ และได้ร่วมกันวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค SWOT Analysis ของทุนวัฒนธรรมการทำหัตถ์ไทย กระบวนการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลนี้สะท้อนถึงมิติทางพระพุทธศาสนา ด้านธรรมาภิบาล การสอดส่องค้นคว้าหาความจริง และโยนิโสมนสิการ การคิดอย่างแยกกาย การวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ซึ่งนำไปสู่การสร้างคุณค่าทางปัญญาและคุณค่าทางวัฒนธรรมจากการจัดระบบองค์ความรู้และการอนุรักษ์สืบทอดมรดกทางปัญญาให้คนรุ่นหลัง

2. การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการจัดการทุนทางวัฒนธรรมการทำหัตถ์ไทย ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ตามแนวพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานเป็นไปอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนชัดเจน เริ่มจากขั้นการเตรียมการ โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยผู้แทนจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด วัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด โรงเรียน ช่างฝีมือ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) ทุกภาคส่วนได้แสดงความพร้อมและความยินดีที่จะร่วมมือกันขับเคลื่อนงานหัตถ์ไทยให้เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า จากนั้นเข้าสู่ขั้นการกำหนดทิศทางและแผนงาน โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดได้เสนอให้งานหัตถ์ไทยถูกบรรจุไว้ในแผนยุทธศาสตร์จังหวัดปีงบประมาณ 2570 เพื่อให้มีทิศทางที่ชัดเจนและต่อเนื่อง ขณะที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาได้เตรียมนำหัตถ์ไทยไปใช้เป็นจุดขายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น เส้นทางบ้านครูหม่อม ในด้านสถาบันการศึกษา โรงเรียนประตูลี้และโรงเรียนโขนกรุงศรีได้จัดให้มีการเรียนรู้ผ่านการแสดงและกิจกรรมศิลปะอย่างการระบายสีหัตถ์ไทย ส่วนวัดในพื้นที่พร้อมให้การสนับสนุนสถานที่เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ขณะเดียวกันมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ร่วมขับเคลื่อนทางวิชาการ โดยจัดเก็บข้อมูลทุนวัฒนธรรมเข้าสู่ระบบ Culture Map Thailand และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ผ่าน MCU MOOC เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ต่อมาในขั้นการดำเนินการ มีการจัดเวทีระดมความคิดเห็นจากภาคีเครือข่ายเพื่อกำหนดแผนความร่วมมือเชิงกลยุทธ์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะสั้น 1-2 ปี มุ่งเน้นกิจกรรมเรียนรู้และเผยแพร่หัตถ์ไทยในโรงเรียนและวัด ระยะกลาง 3-4 ปี ขยายสู่การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการพัฒนาช่างฝีมือรุ่นใหม่ และระยะยาว 5-10 ปี มุ่งยกระดับหัตถ์ไทยให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงการศึกษา ศาสนา และ

การท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม เช่น จำนวนกิจกรรมที่จัดขึ้น จำนวนผู้เข้าร่วม ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน และการบรรจุนักท่องเที่ยวในแผนยุทธศาสตร์จังหวัด สุดท้าย คือ ขั้นตอนการติดตามและประเมินผล ซึ่งทุกภาคีร่วมกันกำหนดกลไกตรวจสอบความก้าวหน้าและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิผลสูงสุดและสอดคล้องกับเป้าหมายที่วางไว้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนยังสะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการตามแนวพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักสามัคคีธรรมที่เน้นความพร้อมเพรียงและการร่วมแรงร่วมใจของทุกฝ่าย รวมถึงหลักอปริหานิยธรรม 7 ที่เป็นหลักธรรมป้องกันความเสื่อม โดยการหมั่นประชุมปรึกษาหารือและดำเนินงานร่วมกันอย่างสามัคคี ทำให้การขับเคลื่อนการจัดการทุนทางวัฒนธรรมการทำหัวโขนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเกิดความมั่นคง ยั่งยืน และมีคุณค่าทั้งในเชิงศาสนา ศิลปะ และสังคม

3. การสร้างและพัฒนาผู้นำทางวัฒนธรรม ผู้ประกอบการวัฒนธรรม และวิสาหกิจวัฒนธรรมการทำหัวโขนวิถีไทย ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า การจัดประชุมระดมความคิดเพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์และบริการการทำหัวโขนวิถีไทยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีผู้เข้าร่วม 37 คน ผลจากการประชุมนี้สรุปได้ 8 ประเด็นสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองความต้องการด้านการบูชาและความเชื่อ ผลิตภัณฑ์แฟชั่นและไลฟ์สไตล์ที่ผสมผสานศิลปะไทยกับความทันสมัย ผลิตภัณฑ์ดิจิทัลและสื่อออนไลน์สำหรับคนรุ่นใหม่ ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์เพื่อการศึกษาและกิจกรรมสำหรับเด็ก บริการเชิงประสบการณ์และกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างงานและการรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ กิจกรรมออกแบบสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการทำหัวโขนวิถีไทย และ Work Shop การพัฒนาต้นแบบผลิตภัณฑ์และบริการ ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบขึ้น 19 รายการ อาทิ หัวโขนขนาดสวมหัว หัวโขนจีว หัวโขนจำลอง สังข์มงคล เข็มกลัดมงกุฎยอดชัย แก้วน้ำมนตราแห่งอยุธยา พวงมาลัยบูชาครู สร้อยข้อมือพระพิฆเนศ ยาหม่องผสมเกาเหินอ่อน อโยธยา ไอศกรีมเสวยเหมือนที่แตกต่าง ถังผ้ามะจุราน ผ้าพันคอ 18 มงกุฎ ผ้าพันคอหนุมาน ผ้าพันคอสุรเสนพาลี พวงกุญแจเจ็ดมงกุฎ หัวโขนจำลองเรซิน ชุด DIY สมุดภาพพระบายสี หัวโขนวิถีไทย ผ้าพันคอลายอย่างนางสีดา และบริการบ้านโขนกรุงศรี สำหรับกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม วิสาหกิจวัฒนธรรม และผู้นำทางวัฒนธรรม ผลการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการทุนทางวัฒนธรรม 10 คน และผู้นำทางวัฒนธรรม 5 คน ได้แก่ นางสาว

วลักษณ์ ศุขสวัสดิ ฌ อยู่ธยา นายศราวุธ สุขบรรณเทิง นายกฤษฎา บัวรังษี นายบุญเลิศ ภาคหงษ์ และนายเสน่ห์ มหาผล ได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรม การบริหารจัดการธุรกิจเชิงวัฒนธรรม การอนุรักษ์และประยุกต์ศิลปะโยน การจัดการเทศกาลและกิจกรรมวัฒนธรรม รวมถึงความรู้ด้านสืไทยโทนและประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ส่วนการจัดเวทีถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนนั้น ผู้เข้าร่วมได้รับความรู้ความเข้าใจในผลิตภัณฑ์เพิ่มมากขึ้น และเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงเกิดความร่วมมือในการขับเคลื่อนสินค้าและบริการในอนาคต การพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการและผู้นำทางวัฒนธรรมเหล่านี้สะท้อนถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ปัญญาในการคิดค้นวิธีใหม่ ๆ และกุศลกรรมบถ 10 การกระทำที่นำมาซึ่งความเจริญที่ส่งเสริมการสร้างสรรคผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ตลอดจนสัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบและวิริยะ ความเพียรในการสร้างสรรค์ ในกระบวนการผลิตและแปรรูป

4. ผลการสร้างและประเมินนิเวศวัฒนธรรมการทำหัวโชนวิถีไทยที่นำไปสู่การสำนึกท้องถิ่น ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผ่านการดำเนินการภายใต้พันธกิจที่ 4 การทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า การจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้สืบทอดวัฒนธรรมและจัดเวทีนำเสนอองค์ความรู้และการแสดงวัฒนธรรมดำเนินการ 3 ครั้ง ครั้งที่ 1 เป็น Workshop การปรุงสืไทยแบบโบราณ ฌ วัดท่าการ้อง มีผู้เข้าร่วม 51 คน ผลคือ ช่วยอนุรักษ์และถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปะไทยดั้งเดิม ส่งเสริมทักษะและพัฒนาศักยภาพผู้เรียนยกระดับเศรษฐกิจชุมชน ส่งเสริมความตระหนักรู้และความภาคภูมิใจในศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น และสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ครั้งที่ 2 เป็น Painting Work Shop สืหัวโชน ฌ Thaitone Museum & Gallery มีผู้เข้าร่วม 14 คน ผู้เข้าร่วมเข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับทฤษฎีสืไทยโทน การผสมสีจากวัสดุธรรมชาติ และการประยุกต์ใช้กับงานหัวโชน รวมถึงการเปรียบเทียบลักษณะสีสนที่ใชในสมัยอยุธยากับรัตนโกสินทร์ ครั้งที่ 3 จัดเวทีนำเสนอองค์ความรู้และการแสดงวัฒนธรรม ฌ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีผู้เข้าร่วม 29 คน ซึ่งเป็นกิจกรรมนำเสนอองค์ความรู้และแสดงศิลปวัฒนธรรม ผลจากการพัฒนาผู้สืบทอดทุนทางวัฒนธรรม 10 คน แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของความรู้เรื่องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำหัวโชน การอธิบายความเป็นมาและขั้นตอนในการทำหัวโชน ทักษะความคิดสร้างสรรค์ และทักษะความเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งสะท้อนมิติทางพระพุทธศาสนาในด้านสืปฐริสธรรม การเป็นคนดี การใฝ่รู้ และภาวนา 4 การพัฒนาจิตใจควบคู่การเรียนรู้

การจัดประชุมระดมความคิดในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์พื้นที่วัฒนธรรม มีผู้เข้าร่วม 25 คน ซึ่งนำไปสู่แนวทางการจัดหมวดหมู่และลำดับชั้นของหัวขวน การพัฒนาวัดท่าการ้องให้เป็นแหล่งเรียนรู้ การจัดนิทรรศการ และการเปิดบ้านให้ศึกษา หาความรู้เพิ่มเติม กิจกรรมการอนุรักษ์บ้านช่างฝีมือได้มีการปรับปรุงแหล่งเรียนรู้และได้รับ เงินบริจาค 250,000 บาทเพื่อการพัฒนา ส่วนกิจกรรมการพัฒนาวัดท่าการ้องให้เป็นแหล่ง เรียนรู้ ได้จัดอบรมทำความสะอาดหัวขวนตามหลักวิทยาศาสตร์ ทำความสะอาดและ จัดหมวดหมู่หัวขวน และจัดกิจกรรมระบายสีหัวขวน กิจกรรมส่งเสริมทุนวัฒนธรรม เมืองในเทศกาลอินทรีบุรี ปีที่ 5 ได้มีการจัดเสวนาทางวิชาการและออกบูธประชาสัมพันธ์ โครงการ ซึ่งสร้างผลกระทบต่อด้านวัฒนธรรม การศึกษา การท่องเที่ยว เศรษฐกิจ และ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน กิจกรรมส่งเสริมทุนวัฒนธรรม เมืองในงานมหกรรมส่งเสริม ศิลธรรมและการประกวดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้านพระพุทธศาสนาปีที่ 6 MCU Contest ได้มีการแสดงโขนจากโรงเรียนประจักษ์ และออกบูธแสดงสินค้า การจัดกิจกรรมส่งเสริม ทุนวัฒนธรรมเหล่านี้สะท้อนถึงพันธกิจที่ 4 ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมร่วมกับภาคีเครือข่าย ชุมชน วัด ท้องถิ่น หรือเครือข่าย ความร่วมมือในต่างประเทศ เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ สืบสาน ส่งเสริม พระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เอื้อต่อการศึกษา โดยใช้พระพุทธศาสนาเป็นกลไกเพื่อสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นรากฐานของการพัฒนา อย่างมีดุลยภาพและยั่งยืน

การจัดประชุมระดมความคิดในการยกร่างหลักสูตรการทำหัวขวนวิถีไทยและสำนึก ท้องถิ่นตามแนวพระพุทธศาสนา ได้ยกร่างหลักสูตรการเรียนรู้รายวิชาหัวขวนวิถีไทย สำหรับ MCU MOOC และสื่อการเรียนรู้สมุดภาพพระบายสีหัวขวนวิถีไทย 3 ระดับชั้น ซึ่งทั้งหมดได้รับการประเมินประสิทธิภาพจากผู้เชี่ยวชาญในระดับดีมาก ผลการทดลองใช้ หลักสูตรบนระบบ MCU MOOC พบว่า ผู้เรียน 99% ผ่านเกณฑ์ และผลการทดลองใช้สื่อ การเรียนรู้สมุดภาพพระบายสีกับนักเรียน 30 คน พบว่า 86.67% มีผลการเรียนรู้ดีเยี่ยม การพัฒนาและทดลองใช้หลักสูตรนี้แสดงถึงมิติทางพระพุทธศาสนาด้านไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ศึกษา ลงมือทำ ผลลัพธ์ที่เกิด และวัฒนธรรม เข้าใจผู้รู้ เรียนรู้จากท่าน ไตรตรองพิจารณา และปฏิบัติตาม สุดท้าย การจัดเวทีสรุปและ นำเสนอหลักสูตรและองค์ความรู้คืนสู่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้สรุปจุดเด่นและ จุดที่ต้องพัฒนาของสื่อการเรียนรู้และรายวิชา MCU MOOC การพัฒนาให้เป็นหลักสูตร

ท้องถิ่น การสร้างและรักษาเครือข่ายความร่วมมือ การนำองค์ความรู้และผลิตภัณฑ์สู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและสำนักท้องถิ่น และแนวทางการขับเคลื่อนอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา โดยยึดมั่นในพันธกิจ 4 ของ มจร การบูรณาการหลักธรรมในการถ่ายทอดการสร้างความยั่งยืนผ่านการพึ่งพาตนเอง และการเป็นประทีปแห่งปัญญา

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลการจัดการทุนวัฒนธรรมการทำหัตถ์ไทยในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าทุนวัฒนธรรมส่วนใหญ่อยู่ในวัดวาอาราม อาทิ ภาพจิตรกรรมฝาผนังการแสดงโขนของวัดประดู่ทรงธรรมและวัดกษัตราธิราชวรวิหาร รวมทั้งอาคารรวบรวมหัตถ์โบราณของวัดท่าการ้อง นอกจากนี้ยังมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น งานช่างฝีมือดั้งเดิม และการจัดแสดงศิลปะการรำรำในชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ทุนวัฒนธรรมด้านหัตถ์ไทยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงวัดวาอารามหรือสิ่งก่อสร้าง แต่ยังรวมถึงองค์ความรู้ ประเพณี และแนวปฏิบัติที่สืบทอดกันมา การประชุมเชิงปฏิบัติการและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จัดขึ้น ทำให้สามารถยืนยันความถูกต้องของข้อมูลและจัดระบบองค์ความรู้ได้อย่างมีมาตรฐาน ส่งผลให้ฐานข้อมูลที่ได้มีความครอบคลุมทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของชุมชน

การที่ทุนวัฒนธรรมดังกล่าวถูกรวบรวมได้อย่างเป็นระบบ เกิดจากการบูรณาการความร่วมมือของหลายภาคส่วน ทั้งพระสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ และชุมชนในท้องถิ่นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน เก็บข้อมูล และเสนอแนวทางการอนุรักษ์ ข้อคิดเห็นที่ได้รับ เช่น การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน การผลิตหัตถ์ไทยเป็นของที่ระลึก การบูรณาการเข้ากับงานเทศกาลประจำปี และการใช้เทคโนโลยีเพื่อลดข้อจำกัดด้านวัสดุ ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ข้อมูลมีคุณค่าเชิงปฏิบัติและสามารถนำไปใช้พัฒนาต่อยอดได้จริง ทั้งนี้ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานของกรมศิลปากร (2545) ที่ชี้ว่าการทำหัตถ์ไทยต้องอาศัยระเบียบแบบแผน ความศรัทธา และภูมิปัญญาของครูช่างงานของสายหยุด อุไรสกุล และคณะ (2554) ที่เน้นย้ำความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างและอนุรักษ์อัตลักษณ์ท้องถิ่น และงานของกรมศิลปากร (2562) ที่ระบุว่า โขนเป็นมรดกภูมิปัญญาที่เชื่อมโยงกับพิธีกรรมและอัตลักษณ์ของชาติ ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนตรงกันกับการที่งานวิจัยสามารถจัดเก็บและสร้างฐานข้อมูลเชิงระบบที่ครอบคลุมทั้งศิลปะการแสดง ความเชื่อ และโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับหัตถ์ไทยในพระนครศรีอยุธยาได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. ผลการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการจัดการทุนทางวัฒนธรรมการทำหัตถ์วิถีไทย ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การดำเนินงานมีลักษณะเป็นการบูรณาการเครือข่ายความร่วมมืออย่างกว้างขวาง ทั้งวัด โรงเรียน มหาวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐ ภาคชุมชน ตลอดจนประชาคมวัฒนธรรม ซึ่งเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางและร่วมผลักดันกลไกการทำงานร่วมกัน การระดมความคิดเห็นได้ข้อเสนอที่หลากหลาย อาทิ การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับหัตถ์วิถีในทุกระดับชั้น การสร้างผลิตภัณฑ์หัตถ์วิถีขนาดเล็กเพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึก การบูรณาการเข้ากับเทศกาลประจำปีของจังหวัดและการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อปรับปรุงวัสดุให้หัตถ์วิถีมีน้ำหนักเบาและเหมาะสมต่อการแสดง

การมีส่วนร่วมของประชาคมวัฒนธรรมดังกล่าว ทำให้กลไกที่เกิดขึ้นมิได้เป็นเพียงกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ แต่ยังขยายผลไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทั้งในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กลไกที่เกิดขึ้นประสบความสำเร็จเพราะมีการระดมความคิดเห็นอย่างกว้างขวางจากผู้เกี่ยวข้องที่มีความรู้และประสบการณ์ตรง เช่น พระสงฆ์ผู้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ครูช่างผู้สืบทอดภูมิปัญญา นักวิชาการ นักจัดการทางวัฒนธรรมและผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม ที่เข้ามามีบทบาททั้งในเชิงวิชาการและการปฏิบัติจริง ตลอดจนหน่วยงานราชการและเอกชนที่ให้การสนับสนุนด้านนโยบายและทรัพยากร ทำให้เกิดแผนความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง อีกทั้งยังสะท้อนถึงพลังทางสังคมที่ร่วมกันขับเคลื่อนทุนวัฒนธรรมสู่การใช้ประโยชน์ในหลายมิติ ทั้งนี้ ผลวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานของสายหยุด อุไรสกุล และคณะ (2554) ที่ชี้ว่า การสร้างอัตลักษณ์และการอนุรักษ์มรดกท้องถิ่นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน งานของกรมศิลปากร (2545) ที่ระบุว่าศิลปะการทำหัตถ์วิถีต้องอาศัยความร่วมมือแรงร่วมใจระหว่างครูช่างและสถาบันศาสนา และงานของกรมศิลปากร (2562) ที่ชี้ว่า โขนในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมจะสามารถดำรงอยู่ได้ต่อเมื่อมีการสร้างกลไกการถ่ายทอดและเผยแพร่ในระดับชุมชนและสังคมส่วนรวม งานวิจัยนี้จึงสะท้อนถึงความสำคัญของกลไกความร่วมมือเชิงเครือข่ายที่มีประชาคมวัฒนธรรม นักจัดการทางวัฒนธรรม และผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมเป็นกำลังหลักในการธำรงรักษาทุนวัฒนธรรมให้ยั่งยืน

3. ผลการสร้างและพัฒนาผู้นำทางวัฒนธรรม ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมและวิสาหกิจวัฒนธรรม พบว่า การดำเนินงานวิจัยสามารถจัดกิจกรรมการอบรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับศิลปะการทำหัตถ์วิถี ทั้งในมิติการสืบทอดภูมิปัญญาเชิงช่างฝีมือ และการพัฒนาแนวคิดเชิงธุรกิจวัฒนธรรม ผลที่ได้

ปรากฏเป็นผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์กว่า 19 รายการ ซึ่งเกิดจากการบูรณาการความรู้ด้านศิลปะ ประเพณี และเทคโนโลยีสมัยใหม่ กระบวนการดังกล่าวช่วยให้เกิดนวัตกรรมการทางวัฒนธรรมและผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมที่มีทักษะทั้งด้านการสร้างคุณค่าเชิงวัฒนธรรมและการสร้างรายได้ โดยยังคงยึดโยงอยู่กับรอบคิดเชิงพระพุทธศาสนา เช่น สัมมาอาชีวะ และอปฺปานิยธรรม ที่เน้นความพอดี ความร่วมมือ และการเติบโตอย่างมีจริยธรรม

การพัฒนาผู้นำทางวัฒนธรรมและผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมดังกล่าวประสบความสำเร็จเพราะอาศัยการสนับสนุนของประชาคมวัฒนธรรม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสถาบัน ซึ่งช่วยสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้เข้มแข็ง ตัวอย่างเช่น การมีส่วนร่วมของชุมชนวัด โรงเรียน มหาวิทยาลัย และหน่วยงานท้องถิ่น ที่ร่วมกันออกแบบกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ ส่งผลให้การพัฒนามิได้จำกัดอยู่เฉพาะการอนุรักษ์เชิงศิลปะ แต่ยังขยายไปสู่การสร้างอาชีพและวิสาหกิจวัฒนธรรมที่มีความยั่งยืน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของกรมศิลปากร (2545) ที่ชี้ว่า การทำหัตถ์เป็นงานศิลปะที่ต้องอาศัยทั้งระเบียบแบบแผนและความศรัทธา งานของสายหยุด อุไรสกุล และคณะ (2554) ที่ย้ำว่า การสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน และงานของกรมศิลปากร (2562) ที่อธิบายว่า โขนในฐานะมรดกภูมิปัญญาจะดำรงอยู่ได้ด้วยการพัฒนาและส่งต่อผ่านเครือข่ายสังคม ดังนั้น การสร้างนวัตกรรมการทางวัฒนธรรมและผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องยืนยันถึงพลังของประชาคมวัฒนธรรม ที่สามารถขับเคลื่อนทุนวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัย

4. ผลการสร้างและประเมินนิเวศวัฒนธรรมการทำหัตถ์โขนวิถีไทย พบว่า งานวิจัยสามารถบูรณาการทุนทางศิลปะ ประเพณี และการศึกษาเข้ากับวิถีชีวิตชุมชนอย่างมีระบบ โดยเน้นการจัดเทศกาล การแสดงโขน และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำให้ชุมชนเกิดการตระหนักรู้และภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาคมวัฒนธรรมวัด โรงเรียน หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษา ส่งผลให้เกิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่มีใช้เพียงการอนุรักษ์ แต่ยังเป็น “ระบบนิเวศ” ที่ผู้คนในท้องถิ่นสามารถเข้ามามีบทบาทในการสืบทอดองค์ความรู้และสร้างประสบการณ์ตรงได้อย่างแท้จริง ผลการดำเนินงานนี้สะท้อนให้เห็นว่าการสร้างนิเวศวัฒนธรรมมิได้จำกัดอยู่ที่การแสดงศิลปะ แต่ยังครอบคลุมถึงกระบวนการสร้างสำนึกท้องถิ่น และการพัฒนาความเข้าใจเชิงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ความสำเร็จดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะการบูรณาการความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งพระสงฆ์ นักวิชาการ นักจัดการทางวัฒนธรรม และผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม

ที่มีบทบาทในเชิงออกแบบกิจกรรม ถ่ายทอดองค์ความรู้ และสร้างคุณค่าเพิ่มเชิงเศรษฐกิจและการศึกษา ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของวีระศักดิ์ แสนสะอาด (2565) ที่ชี้ว่าการพัฒนาเชิงโบราณคดีในอยุธยาจำเป็นต้องใช้การทำงานแบบสหวิทยาการและบูรณาการกับชุมชน ใกล้เคียงกับข้อค้นพบของกิตติ โล่ห์เพชรรัตน์ (2557) ที่เสนอว่า การจัดการชุมชนในพื้นที่มรดกโลกต้องกลมกลืนกับบรรยากาศทางวัฒนธรรมโดยรอบ และยังสัมพันธ์กับงานของอุดม เขยกิจวงศ์ (2549) ที่อธิบายว่าอยุธยาเป็น “อู่อารยธรรมไทย” ที่มีคุณค่าทั้งด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม งานวิจัยนี้จึงแสดงให้เห็นว่า การสร้างนิเวศวัฒนธรรมการทำหัวโขนมีลักษณะสอดคล้องกับแนวโน้มการจัดการมรดกโลก โดยประชาคมวัฒนธรรม นักจัดการทางวัฒนธรรม และผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมทำหน้าที่เป็นพลังหลักในการเชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัย

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัย สามารถอธิบายวิถีจัดการทุนวัฒนธรรมโนให้ยั่งยืนด้วยวงจร Discover Define Design Deliver Diffuse บนฐานคุณค่าพุทธ (อปริทานิยธรรม สัมมาอาชีวะ

ธัมมวิจยะ-โยนิโสมนสิการ และไตรสิกขา) โมเดลชื่อว่า “ทุน” ของโชนมีทั้งจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ และการขับเคลื่อนให้เกิดผลต้องพึ่ง 4C คือ ชุมชน/วัด/โรงเรียน (Community) กลไกเครือข่าย (Co-mechanism) สมรรถนะผู้นำผู้ประกอบการ ผู้สืบทอด (Capability) และเนื้อหา/หลักสูตร/สินค้า-บริการ (Content) ขณะเดียวกัน ผลลัพธ์ต้องติดตามด้วย 4I ได้แก่ รายได้ชุมชน (Income) ข้อมูลการเรียนรู้ (Insight) สำนึกท้องถิ่น (Identity) และอิทธิพลเชิงวัฒนธรรมหรือ Soft Power (Influence) ข้อค้นพบเชิงระบบ คือ 1. การทำแผนที่ทุนและยืนยันข้อมูลแบบมีส่วนร่วม คือ จุดตั้งต้นที่ทำให้ “เห็นทั้งระบบ” 2. กลไกคณะกรรมการและเป้าหมายร่วม (OKR/Co-plan) ทำให้หลายภาคีขับเคลื่อนได้จริง 3. การออกแบบร่วมสร้างให้เกิดหลักสูตรและต้นแบบสินค้าบริการที่ตอบโจทย์ตลาดโดยไม่หลุดกรอบคุณค่า 4. การทดลองใช้ผ่านแหล่งเรียนรู้/เทศกาล คือ สนามพิสูจน์และเก็บข้อมูลจริง และ 5. การสื่อสารและเชื่อมตลาด คือ คานงัดให้ขยายผล และทั้งหมดต้องหมุนด้วย “วงจรข้อมูล” เพื่อนำบทเรียนกลับไปปรับรอบถัดไป โมเดลนี้ให้ “สูตรปฏิบัติ” ที่ถ่ายทอดได้ เริ่มจากรู้ทุน ตั้งกลไกและเป้าหมาย ออกแบบร่วม ทดลองจริง ขยายผลบนฐานข้อมูล จนนิเวศวัฒนธรรมเข้มแข็ง เศรษฐกิจชุมชนเติบโตและอัตลักษณ์ถูกสื่อสารเป็นพลังละมุนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระทรวงวัฒนธรรม ควรกำหนดนโยบายเชิงยุทธศาสตร์สร้าง “ประชาคมวัฒนธรรมระดับจังหวัด” โดยใช้วัดสำคัญ เช่น วัดท่าการ้อง เป็นศูนย์กลางถ่ายทอดความรู้และการจัดการโชน หัวโชนอย่างต่อเนื่อง
2. หน่วยงานท้องถิ่น (อบจ./อบต.) ควรบรรจุการแสดงโชนและหัวโชนในเทศกาลประจำปี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจชุมชน
3. มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษา ควรพัฒนาหลักสูตรและรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการทำหัวโชนและศิลปะโชน โดยเน้นการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างนักจัดการทางวัฒนธรรมรุ่นใหม่

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรจัดตั้ง “อาคารเรียนรู้หัวโชน” เป็นศูนย์กลางถ่ายทอดองค์ความรู้และการสาธิตการทำหัวโชนแก่เยาวชนและนักท่องเที่ยว

2. ครูช่างและผู้สืบทอดภูมิปัญญา ควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการประจำปีเพื่อถ่ายทอดทักษะและสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมรุ่นใหม่ในชุมชน

3. โรงเรียนและมหาวิทยาลัย ควรบูรณาการกิจกรรมหัวโขนในหลักสูตร เช่น ชมรม การแข่งขันออกแบบ และการแสดง เพื่อปลูกฝังความภาคภูมิใจและสร้างผู้นำทางวัฒนธรรมเยาวชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรพัฒนากลไกความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน มหาวิทยาลัย หน่วยงานรัฐ และชุมชน ให้เป็นประชาคมวัฒนธรรมที่มีบทบาทต่อการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะหัวโขนอย่างต่อเนื่อง

2. ควรสนับสนุนทุนและองค์ความรู้แก่ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์หัวโขนร่วมสมัยและสร้างช่องทางการตลาดที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์

3. ควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น ฐานข้อมูลออนไลน์ (Cultural Mapping) และ AR/VR เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์และสร้างคุณค่าใหม่ให้กับศิลปะหัวโขน

4. ควรศึกษาการพัฒนาวัสดุและเทคนิคใหม่ในการทำหัวโขน เพื่อรองรับการอนุรักษ์และการแสดงร่วมสมัย

5. ควรศึกษากระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้จากครูช่างและประชาคมวัฒนธรรมสู่เยาวชนและผู้สนใจ เพื่อให้เกิดการสืบทอดอย่างเป็นระบบ

6. ควรศึกษานวัตกรรมผลิตภัณฑ์เชิงวัฒนธรรมที่ต่อยอดจากหัวโขน เพื่อเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเศรษฐกิจชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2545). *ความรู้ทั่วไปงานช่างศิลป์ไทย*. กรุงเทพฯ: ครีเอทีฟ คอร์เนอร์.

_____. (2562). *โขน อัจฉริยะลักษณ์แห่งนาฏศิลป์ไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2565). *มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม*. สืบค้น 9 ตุลาคม 2567, จาก <https://ich-thailand.org/>

กิตติ โลห์เพชรัตน์. (2557). *มรดกอยุธยา*. กรุงเทพฯ: ก้าวแรก.

โครงการอมสินยุวพัฒน์รักษ์ถิ่น. (2566). *แผนการดำเนินงานโครงการอมสินยุวพัฒน์รักษ์ถิ่น*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พุทธชาติ แผนสมบุญ และคณะ. (2566). *อาวูโสฟรีแลนด์: การเสริมสร้างระบบและกลไก ส่งเสริมอาชีพอิสระของผู้สูงอายุ ตำบลบ้ำป้อม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระยะที่ 2* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- วีระศักดิ์ แสนสะอาด. (2565). 30 ปี มรดกโลก นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา กับการดำเนินงานโบราณคดี. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 14(2), 44-57.
- ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ (องค์การมหาชน). (2567). *หัวโขน*. สืบค้น 20 มีนาคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/BFSpO>
- สายหยุด อุไรสกุล และคณะ. (2554). การศึกษาอัตลักษณ์และภาพลักษณ์ของนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาในฐานะมรดกโลก. ใน การประชุมวิชาการ ประจำปี 2554, “การพัฒนามาตคนบทยไทย : ฐานรากที่มั่นคงเพื่อการพัฒนา ประเทศอย่างยั่งยืน” 27-29 มกราคม 2554. (น.184-188). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อุดม เขยกิจวงศ์. (2549). *มรดกไทย มรดกโลก*. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญา.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for The Sociology of Education*. (pp. 241 – 258). Westport, CT: Greenwood.
- Nye, J. S. Jr. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs.

พุทธวิธีส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนโดยผู้นำชุมชน ในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง*

BUDDHIST METHODS FOR PROMOTING RECONCILIATION AMONG PEOPLE BY COMMUNITY LEADERS AT MAE MO DISTRICT IN LAMPANG PROVINCE

กิตติพงษ์ แสนกาวิ, พระครูศรีปวรบัณฑิต (บวรวิทย์ รตนโชโต), ยุทธนา ปราณีต

Kitipong Sankawee, Phrakrusripavornbandhit (Bovornvit Ratanachoto), Yuttana Praneet

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: kitiphngssaenkawi@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาระดับความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง 2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักสาราณียธรรมกับความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง และ 3. นำเสนอพุทธวิธีส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนโดยผู้นำชุมชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณที่ทำการแจกแบบสอบถาม โดยมีประชากรคือประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง จำนวน 17,601 คน โดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 392 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามที่ 0.948 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติสัมพันธ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$) 2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสาราณียธรรมกับความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง พบว่า มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก โดยมีระดับนัยสำคัญสูงมาก และ 3. พุทธวิธี

* Received January 21, 2026; Revised February 22, 2026; Accepted March 7, 2026

ส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนโดยผู้นำชุมชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง พบว่า 1. ด้านเมตตาทายกรรม ด้วยการแสดงออกให้เกิดความประทับใจและน่านับถือ 2. ด้านเมตตาจริกรรม ด้วยการใช้คำพูดด้วยความเคารพและมีเหตุผล 3. ด้านเมตตา มโนกรรม ด้วยการย้าเตือนถึงสำคัญของการคิดดีต่อกัน 4. ด้านสาธารณโภคี ด้วยการ จัดกิจกรรมร่วมที่เน้นให้เกิดประโยชน์กับส่วนรวม 5. ด้านสัสสามัญญตา ด้วยการสร้าง ความเข้าใจและตระหนักรู้ต่อกติกาชุมชน และ 6. ด้านทิสสามัญญตา ผู้นำต้องแสดงออกถึง การยึดมั่นในหลักการที่ถูกต้อง องค์ความรู้จากการวิจัย คือ ปฏิบัติดี มีจิตสาธารณะ เคารพ กติกา พาเป้าหมายร่วม

คำสำคัญ: พุทธรวิธี; ความปรองดอง; สมานฉันท์; ผู้นำชุมชน

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study the level of reconciliation and harmony among the people in Mae Mo District, Lampang Province; 2. To examine the relationship between the principles of Saraniyadhamma and reconciliation and harmony among the people in Mae Mo District, Lampang Province; and 3. To present Buddhist methods for promoting reconciliation and harmony among community by leaders in Mae Mo District, Lampang Province, conducted by the mixed research methods. The quantitative research using questionnaires with a reliability coefficient of 0.948. distributed to 392 samples, derived from 17,601 eligible voters in Mae Mo District, Lampang Province using Taro Yamane's formula. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson correlation coefficient. The qualitative research, data were collected by in-depth interviewing 10 key informants and analyzed using descriptive content interpretation.

The research findings revealed that: 1. The overall level of reconciliation and harmony among the people of Mae Mo District, Lampang Province, was high ($\bar{X} = 3.76$). 2. A statistically significant positive correlation between the principles of Saraniyadhamma and reconciliation and harmony among the people of Mae Mo District, Lampang Province was found at the 0.01 level,

indicating a very high level of significance, and 3. Buddhist methods for promoting harmony and reconciliation among people by community leaders in Mae Mo District, Lampang Province, were found to be: 1. Mettagayakamma; compassionate physical actions, by expressing kindness and respect; 2. Metta Vacikamma;C compassionate verbal actions, by using respectful language and listening rationally; 3. Metta Manokamma; compassionate mental actions, by emphasizing the importance of thinking positively towards one another; 4. Sadharanapoki; public sharing, by organizing collaborative activities that benefit the community; 5. Silasamanyata; commonality of morality, by fostering understanding and awareness of community rules; and 6. Titisamanyata; commonality of views, where leaders demonstrate adherence to correct principles. The key takeaway from the research is: Act well, have a civic-minded attitude, respect the rules, and work towards a common goal.

Keywords: Buddhist Methods; Reconciliation; Harmony; Community Leadership

บทนำ

ปัจจัยสำคัญในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ คือ การสร้างการรับรู้ความเข้าใจให้เกิดแก่ประชาชน การจัดการกิจกรรมเพื่อสร้างบรรยากาศ ส่งเสริมความสามัคคีสมานฉันท์ในพื้นที่ผ่านกลไกระดับจังหวัด อำเภอ และท้องถิ่น กล่าวคือ เป็นความเห็นพ้องต้องกันในด้านความคิดเห็น ความไว้วางใจเชื่อใจกัน ออมชอม ประนีประนอม ยอมกัน ไม่แก่งแย่งกัน ตกลงกันด้วยความไกล่เกลี่ย ตกลงกันด้วยไมตรีจิต (โคทม อารยา, 2558) การสร้างบรรยากาศความปรองดองสมานฉันท์ของสังคมโดยรวม ด้วยความมุ่งหมายว่าจะให้ประชาชนหันกลับมาดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้ ดังที่เคยมีมาแม้จะมีความเห็นหรือทัศนคติทางการเมืองที่แตกต่างกัน แต่ประชาชนต้องสามารถอยู่ร่วมกันได้ตามแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขเป็นพื้นฐานของการยึดหลักนิติรัฐ นิติธรรม และเรียนรู้จากอดีตที่ผ่านมาและดำเนินนโยบายสร้างความปรองดองสมานฉันท์ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะผลักดันการปฏิรูปให้บรรลุผลสำเร็จ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2546)

สถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งและแตกแยกในสังคมที่สำคัญของจังหวัดลำปาง เริ่มตั้งแต่ความขัดแย้งในครอบครัวจากสถิติการกระทำความรุนแรงในครอบครัว ปี 2560 – 2562 มีผู้ถูกระทำ จำนวน ทั้งสิ้น 289 ราย และผู้กระทำ จำนวน 136 ราย

และคดีอาญาความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ปี 2561 – 2562 พบว่า มีการรับแจ้งเหตุประเภทรายการร่างกายมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 43.27 (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำปาง, 2563) ซึ่งความหลากหลายและความแตกต่างนี้ได้ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจและความขัดแย้งกันเองภายในพื้นที่เช่นกัน ประชากรยังขาดความสามัคคีและจิตสำนึกการอยู่ร่วมกันอย่างแท้จริง ทั้งภายในชุมชนเองและระหว่างชุมชน ทำให้การพัฒนาที่ผ่านมาเป็นไปด้วยความยากลำบาก อันเนื่องมาจากหลายปัจจัยด้วยกัน เช่น ขาดแหล่งข้อมูลข่าวสาร การสื่อสารโดยโทรศัพท์มือถือและอินเทอร์เน็ตไม่ครอบคลุม ขาดกระบวนการบริหารจัดการ ล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้ยากต่อการสื่อสารและการปกครอง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่น เช่น ตำบลแม่เมาะ (อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง, 2565)

พระพุทธศาสนาก็ได้มีหลักคำสอนในการเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์และความสามัคคีในชุมชน ซึ่งก็คือหลักสาราณียธรรมที่เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้เกิดความสามัคคีในชุมชน หลักสาราณียธรรมเป็นหลักพุทธธรรมหนึ่งที่ได้นำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในชุมชน ซึ่งเป็นหลักที่สอดคล้องกันในเรื่องของการอยู่ร่วมกันประกอบไปด้วย การรับผิดชอบต่อสังคม การใช้คำพูดที่สุภาพเกิดประโยชน์ การมีจิตใจสาธารณะ การแบ่งปันและทำประโยชน์ให้กับสาธารณะ การมีความประพฤติสุจริตดีงาม (ที่.ปา. 11/324/321 – 322) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากปัญหาที่ได้กล่าวมาผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง เพื่อสะท้อนจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสาราณียธรรมกับความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังมุ่งนำเสนอพุทธวิธีในการส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน โดยบทบาทของผู้นำชุมชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง เพื่อเป็นแนวทางเชิงปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักสาราณียธรรมกับความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

3. เพื่อนำเสนอพุทธวิธีส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน โดยผู้นำชุมชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) มีทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่เน้นการศึกษาและเก็บข้อมูลในเชิงสถิติ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการศึกษาวเคราะห์ข้อมูลดิบที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนอายุ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปที่มีสิทธิเลือกตั้ง ในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง จำนวน 17,601 คน (กรมการปกครอง, 2567)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนอายุ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปที่มีสิทธิเลือกตั้ง ในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้หลักการสุ่มแบบแบ่งชั้น ซึ่งเลือก ตำบลในพื้นที่อำเภอแม่เมาะ 2 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลขนาดใหญ่ คือ ตำบลแม่เมาะ และตำบลขนาดเล็กคือตำบลนาสัก นำมาคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ (Yamane, 1973) ทำการสุ่มได้กลุ่มตัวอย่างได้ จำนวน 392 คน

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็น สำคัญของการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 10 รูปหรือคน ประกอบด้วย กลุ่มนักวิชาการด้าน พระพุทธศาสนา 2 รูปหรือคน กลุ่มนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ 2 คน กลุ่มผู้นำชุมชน 3 คน กลุ่มตัวแทนประชาชน 3 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ 1. แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม 2. แบบสอบถามเกี่ยวกับ พุทธวิธีส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนโดยผู้นำชุมชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง และ 3. แบบสอบถามเกี่ยวกับความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน ในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง โดยคำถามในตอนที่ 2 และตอนที่ 3 มีลักษณะแบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Likert Scale) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ โดยได้ค่า IOC ตั้งแต่

0.60 – 1.00 และการหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.948

3.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบมีโครงสร้างโดยครอบคลุมประเด็นความปรารถนาอันดีของประชาชน และหลักสารานุกรมและครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีทั้งหมด 4 ตอน ได้แก่ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ โดยได้ค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 – 1.00 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่นำมาวิเคราะห์ต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ขั้นตอนในการเก็บข้อมูล โดยขอหนังสือจากผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงกำนันตำบลแม่เมาะ และกำนันตำบลนาสัก เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจากประชาชนในพื้นที่ นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับประชาชนในพื้นที่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 392 ชุด แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปประมวลผลโดยโปรแกรมสำเร็จรูปต่อไป

4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แล้วทำการสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้ ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดไว้จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก บันทึกเสียงและถ่ายภาพประกอบการสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) นำข้อความที่ได้จากการสัมภาษณ์และทำการจดบันทึกมาแยกเป็นประเด็น เฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลค่าให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้เป็นไปตามกรอบตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ระดับความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง พบผลการศึกษาดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง โดยภาพรวม

ระดับความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชน ในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง โดยภาพรวม	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านหลักความถูกต้อง	3.61	0.75	มาก
2. ด้านหลักความเหมาะสม	3.55	0.90	มาก
3. ด้านหลักความบริสุทธิ์	3.59	0.79	มาก
4. ด้านหลักความยุติธรรม	3.66	0.74	มาก
5. ด้านหลักพรหมวิหารธรรม	3.79	0.92	มาก
6. ด้านหลักความเสียสละ	3.98	0.83	มาก
ภาพรวม	3.76	0.74	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่าระดับความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$, S.D. = 0.74) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านหลักความเสียสละ ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = 0.83) ด้านหลักพรหมวิหารธรรม ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.92) ด้านหลักความยุติธรรม ($\bar{X} = 3.66$, S.D. = 0.74) ด้านหลักความถูกต้อง ($\bar{X} = 3.61$, S.D. = 0.75) ด้านหลักความบริสุทธิ์ ($\bar{X} = 3.59$, S.D. = 0.79) ด้านหลักความเหมาะสม ($\bar{X} = 3.55$, S.D. = 0.90) ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสารานีธรรมกับความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง พบว่า

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม	ค่าสหสัมพันธ์	ค่า P	ระดับความสัมพันธ์	ผลการศึกษา	
						ยอมรับ	ปฏิเสธ
1. ด้านเมตตา	ความปรองดองสมานฉันท์	ความปรองดองสมานฉันท์	0.759**	0.01	สูง	✓	-
กายกรรม							
2. ด้านเมตตาวัจกรรม							
3. ด้านเมตตา							
มโนกรรม							
4. ด้านสาธารณโภคี							
5. ด้านศีลสามัญญตา							
6. ด้านทวิฏฐิสามัญญตา							

หลักสารานีธรรมกับความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก ในระดับสูงมาก ($R = 0.897^{**}$) จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ด้านที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก ได้แก่ ด้านทวิฏฐิสามัญญตา ด้านศีลสามัญญตา ด้านสาธารณโภคี และด้านที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง ได้แก่ ด้านเมตตากายกรรม ด้านเมตตามโนกรรม และด้านเมตตาวัจกรรม จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

3. พหุวิธีส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนโดยผู้นำชุมชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง พบว่า 1. ด้านเมตตากายกรรม ด้วยการแสดงออกให้เกิดความประทับใจและน่าจดจำจากการที่ผู้นำและสมาชิกในชุมชนที่แสดงออกถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีน้ำใจ และความช่วยเหลือเกื้อกูล 2. ด้านเมตตาวัจกรรม ด้วยการใช้คำพูดด้วยความเคารพและรับฟังอย่างมีเหตุผลด้วยการรู้จักวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุและผลและสื่อสารออกไปด้วยข้อเท็จจริงอย่างตรงไปตรงมา และการใช้คำพูดชื่นชมและให้กำลังใจอย่างเหมาะสมเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างแรงจูงใจที่จะทำให้คนในชุมชนเกิดความผูกพันกัน

3. ด้านเมตตามโนกรรม ด้วยการย้ำเตือนถึงความสำคัญของการคิดดีต่อกันด้วยการใช้คำพูดและการกระทำที่ดีงาม จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกฝนคุณธรรมในจิตใจเพื่อเป็นหลักในการฝึกฝนจิตใจช่วยให้จิตใจสงบและลดการมีอคติ และสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับปรึกษาและให้คำแนะนำที่ผู้นำควรทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยคิดชี้ให้เห็นถึงทางเลือกและผลลัพธ์ที่อาจเกิดขึ้น 4. ด้านสาธารณโภคี ด้วยการจัดกิจกรรมร่วมที่เน้นให้เกิดประโยชน์กับส่วนรวมเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ลงมือทำสิ่งดี ๆ ลดช่องว่างความแตกต่างและการกำหนดกติกาในการอยู่ร่วมกันที่ชัดเจนเพราะกติกาทำหน้าที่เป็นกรอบที่ทุกคนเข้าใจและยึดถือปฏิบัติร่วมกัน 5. ด้านศีลสามัญญตา ด้วยการสร้างความเข้าใจและตระหนักรู้ต่อกติกาชุมชนที่ผู้นำต้องทำให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นอธิบายว่าทำไมถึงต้องมีกติกา การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมศีลธรรมในการอยู่ร่วมกัน และการบังคับใช้ระเบียบของชุมชนที่เป็นธรรมจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำชุมชนจะต้องบังคับใช้ระเบียบของชุมชนอย่างเป็นธรรม และ 6. ด้านทิวีสามัญญตา ด้วยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจเป็นการสร้างความเข้าใจต่อเป้าหมายและผลสำเร็จที่ต้องการร่วมกัน การสร้างกติกาและกระบวนการที่โปร่งใสเป็นการกำหนดกติการ่วมคือข้อตกลงหรือแนวปฏิบัติที่คนในชุมชนได้ร่วมกันกำหนดขึ้น และผู้นำต้องแสดงออกถึงการยึดมั่นในหลักการที่ถูกต้องด้วยการตัดสินใจที่อยู่บนพื้นฐานของหลักการที่ถูกต้อง

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านหลักความเสียสละ ด้านหลักพรหมวิหารธรรม ด้านหลักความยุติธรรม ด้านหลักความถูกต้อง ด้านหลักความบริสุทธิ์ ด้านหลักความเหมาะสม ทุกด้านอยู่ในระดับมาก ตามลำดับสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูธรรมธรรพบุญเที่ยง พุทธสาวิโก (ลักษณะพลวงค์) (2564) ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารทางการเมืองที่เสริมสร้างความสมานฉันท์ พบว่า การสื่อสารทางการเมืองเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$) นอกจากนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวินัยธรธัช สุวฑฺฒโน (สุพานิช) (2564) ได้ทำวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในจังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในจังหวัด โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการกล่อมเกล่า

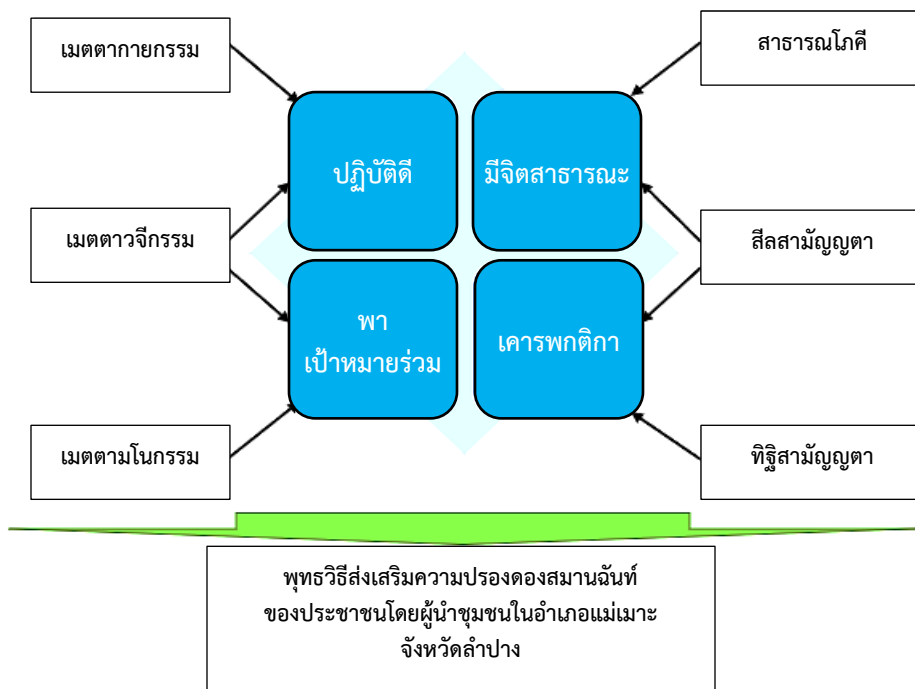
ทางการเมือง ($\bar{X} = 3.73$) และด้านหลักสาราณียธรรม 6 เพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ($\bar{X} = 3.80$) ตามลำดับ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสาราณียธรรมกับความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง พบว่า หลักสาราณียธรรมกับความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีระดับนัยสำคัญสูงมาก เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า ด้านที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงมาก ได้แก่ ด้านทฤษฎีสامัญญดา ด้านศีลสามัญญดา ด้านสาธารณโภคี และด้านที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง ได้แก่ ด้านเมตตาทายกรรม ด้านเมตตาโมกกรรม และด้านเมตตาวิจิตรกรรม จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย สอดคล้องกับงานวิจัยของพระอศนัย ญาณสุโท (รัตนไทสงค์) (2568) ได้ทำวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนตำบลบางขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า หลักสาราณียธรรมกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง ($R = 0.708^{**}$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีความสอดคล้องกันทั้งในเชิงแนวคิดและเชิงประจักษ์เนื่องมาจากการนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในบริบทของชุมชนท้องถิ่น สามารถส่งเสริมความเข้าใจอันดีลดความขัดแย้ง และสร้างความร่วมมือระหว่างประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. พุทธวิธีส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนโดยผู้นำชุมชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง พบว่า 1. ด้านเมตตาทายกรรม ด้วยการแสดงออกให้เกิดความประทับใจและน่าจดจำ และการเป็นแบบอย่างที่น่านับถือและปฏิบัติตาม 2. ด้านเมตตาวิจิตรกรรม ด้วยการใช้คำพูดด้วยความเคารพและรับฟังอย่างมีเหตุผลและการใช้คำพูดชื่นชมและให้กำลังใจอย่างเหมาะสม 3. ด้านเมตตาโมกกรรม ด้วยการย้าเตือนถึงความสำคัญของการคิดดีต่อกัน จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกฝนคุณธรรมในจิตใจและสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับปรึกษาและให้คำแนะนำ 4. ด้านสาธารณโภคี ด้วยการจัดกิจกรรมร่วมที่เน้นให้เกิดประโยชน์กับส่วนรวม และการกำหนดกติกาในการอยู่ร่วมกันที่ชัดเจน 5. ด้านศีลสามัญญดา ด้วยการสร้างความเข้าใจและตระหนักรู้ต่อกติกาชุมชนการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมศีลธรรมในการอยู่ร่วมกัน และการบังคับใช้ระเบียบของชุมชนที่เป็นธรรม 6. ด้านทฤษฎีสามัญญดา ด้วยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจการสร้างกติกาและกระบวนการที่โปร่งใส และผู้นำต้องแสดงออกถึงการยึดมั่นในหลักการที่ถูกต้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของจิตรกร ลอศรี (2564) ได้ทำวิจัยเรื่อง การสร้าง

จิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในเทศบาลเมืองอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า การสร้างจิตสำนึกทางการเมืองโดยบูรณาการหลักสูตรธรรม อันได้แก่ หลักสารณียธรรม 6 (หลักธรรมที่ทำให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข) เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้เยาวชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข และนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกที่ดีทางการเมือง

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 ที่แสดงถึงองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากผลการวิจัย พุทธวิธีส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนโดยผู้นำชุมชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ซึ่งได้สังเคราะห์ส่วนสำคัญที่เป็นองค์ความรู้เฉพาะจากการวิจัย และการบูรณาการหลักสารณียธรรมเพื่อสนับสนุนหลักการปรองดองสมานฉันท์ มีรายละเอียดดังนี้

ปฏิบัติดี การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในชุมชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับระบบหรือกติกาที่สวดยหรืเพียงอย่างเดียว แต่หัวใจสำคัญอยู่ที่ การปฏิบัติดีของทั้งผู้นำและคนในชุมชนเอง การกระทำที่ดีที่สะท้อนถึงคุณธรรมและน้ำใจ ซึ่งก็ได้้นำหลักเมตตาทายกรรมในการปฏิบัติต่อกันด้วยความรักและหวังดี และหลักเมตตาจริกรรมในการใช้คำพูดให้เป็นประโยชน์ไม่ว่าจะพูดให้กำลังใจหรือให้คำปรึกษาก็ต้องพูดด้วยความเคารพซึ่งกันและกัน

มีจิตสาธารณะ การปฏิบัติดีโดยทั่วไปแล้ว ยังต้องอาศัยการยึดมั่นในหลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความเคารพและความสามัคคี การมีคุณธรรมที่นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกและเป็นที่รักของหมู่คณะ ซึ่งก็ได้้นำหลักสัจธรรมโศกมาใช้ในการปลูกฝังจิตสาธารณะเห็นความสำคัญในการสร้างประโยชน์ให้ส่วนรวม และหลักสัจธรรมสามัญญตาที่ผู้นำและคนในชุมชนต้องประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมคือการเอื้อเฟื้อคอยช่วยเหลือกันในชุมชน

เคารพกติกา ร่วมกันรักษากฎระเบียบและกติกาที่ชุมชนกำหนดไว้ ปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม ไม่ทำผิดกฎหมาย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น เพื่อให้ชุมชนเกิดความสงบเรียบร้อย ซึ่งก็ได้นำหลักสัจธรรมสามัญญตาที่ผู้นำและคนในชุมชนต้องประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงามและเคารพกฎหมาย กฎระเบียบ และกติกาของชุมชนอย่างเคร่งครัดและหลักทฤษฎีสัจธรรมสามัญญตาในการสร้างมาตรฐานที่ยึดถือร่วมกันด้วยข้อตกลงที่ร่วมกันกำหนดขึ้นมา

พาเป้าหมายร่วม การกำหนดเป้าหมายร่วมกันที่ทั้งผู้นำและคนในชุมชนมองเห็นคุณค่าและพร้อมที่จะมุ่งมั่นไปสู่จุดนั้น ซึ่งก็ได้นำหลักเมตตาตามโนกรรมด้วยการทบทวนแล้วมองหาจุดร่วมที่ทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบสุข และหลักทฤษฎีสัจธรรมสามัญญตาด้วยการส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำความเข้าใจในหลักการสำคัญหรือเป้าหมายร่วมกันของชุมชนเพื่อพร้อมที่จะร่วมมือกันอย่างจริงจัง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานปกครองอำเภอแม่เมาะควรเข้ามาสนับสนุนการเสริมสร้างความคิดเชิงบวกและทำสิ่งที่เป็นประโยชน์กับส่วนร่วมให้กับผู้นำชุมชนในอำเภอแม่เมาะ
2. สำนักงานปกครองอำเภอแม่เมาะควรเข้ามาส่งเสริมกิจกรรมที่ทำให้ประชาชนในอำเภอแม่เมาะเกิดจิตสาธารณะที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม
3. สำนักงานปกครองอำเภอแม่เมาะควรส่งเสริมความรู้ในการสร้างมาตรฐานการจัดการชุมชนในพื้นที่อำเภอแม่เมาะอย่างมีประสิทธิภาพ

4. สำนักงานปกครองอำเภอแม่เมาะควรสนับสนุนกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนเพื่อการแสดงออกต่อกันด้วยความสุภาพ

5. สำนักงานปกครองอำเภอแม่เมาะควรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของกฎหมาย ระเบียบ และข้อตกลงของชุมชนให้กับผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. สำนักงานปกครองอำเภอแม่เมาะควรจัดเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการจัดการชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

2. สำนักงานปกครองอำเภอแม่เมาะควรจัดอบรมหรือกิจกรรมค่ายอาสาที่ช่วยปลูกฝังทัศนคติในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ทำให้คนในชุมชนเกิดจิตสาธารณะที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม

3. สำนักงานปกครองอำเภอแม่เมาะควรส่งเสริมความรู้ในการสร้างมาตรฐานการจัดการชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

4. สำนักงานปกครองอำเภอแม่เมาะควรจัดกิจกรรมให้ความรู้และพัฒนาศักยภาพชุมชนเข้มแข็งเพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้คนในชุมชน

5. สำนักงานปกครองอำเภอแม่เมาะควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับความรู้และความสำคัญของกฎหมาย ระเบียบ และข้อตกลงของชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

2. ควรศึกษา กระบวนการพัฒนาศักยภาพการปกครองชุมชนของผู้นำชุมชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

3. ควรศึกษา หลักพุทธธรรมอื่น ๆ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมความปรองดองสมานฉันท์ของประชาชนในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2567). สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร. สืบค้น 25 กันยายน 2567, จาก <https://shorturl.asia/tj7X9>
- โคทม อารยา. (2558). การปรองดองในสังคมประชาธิปไตยไทย. ใน *KPI Yearbook 2558: ดุลอำนาจในการเมืองการปกครองไทย*. (น. 1–24). กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- จิตรกร ลอศรี. (2564). การสร้างจิตสำนึกทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนในเทศบาลเมืองอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2549). *อาวุธมีชีวิต?: แนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.
- พระครูธรรมธัชบุญเพียง พุทฺธสาวโก (ลักษณะพลวงค์). (2564). *การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการสื่อสารทางการเมืองเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์* (ดุขฎิณิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวินัยธรธัช สุทฺธโธม (สุทฺพานิช). (2564). *การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในจังหวัดเพชรบุรี* (ดุขฎิณิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอศนัย ญาณสุทฺโธ (รัตนไทสงค์). (2568). *การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนตำบลบางขวัญ อำเภอมะเขงเทร* (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2563). *รายงานสถานการณ์ทางสังคมจังหวัดลำปาง ประจำปี 2563*. ลำปาง: สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง. (2565). แผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ. 2566 – 2570) อำเภอ
แม่เมาะ จังหวัดลำปาง. ลำปาง: ที่ว่าการอำเภอแม่เมาะ.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (3rd ed.). New York: Harper
and Row.

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความคาดหวังของเยาวชนเจนซี (Generation Z)
ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ*
FACTORS AFFECTING GENERATION Z YOUTH'S EXPECTATIONS ON THE
PERFORMANCE OF DUTIES OF THE NATIONAL HUMAN RIGHTS
COMMISSION

นนทช สีสฐานะโรจนา, เอกลักษณ์ ไชยภูมิ

Nonthuch Leelathanarojana, Akekalak Chaiyapumee

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Kasetsart University

Corresponding Author E-mail: nonthuch.l@ku.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เปรียบเทียบความคาดหวังของเยาวชนเจนซีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 2. หาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะองค์กรกับความคาดหวังในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เยาวชนเจนซี โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีกลุ่มตัวอย่าง คือ เยาวชนเจนซี จำนวน 400 คน จากทุกภูมิภาคของประเทศไทย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน โดยคำนวณอย่างสำคัญทางสถิติที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้กำหนดไว้ที่ระดับ .05

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะของข้าราชการสังกัดสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก และมีระดับความคาดหวังต่อการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับคาดหวังมาก ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า เยาวชนเจนซีที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ และระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีความคาดหวังโดยภาพรวมในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในส่วนของสมรรถนะองค์กร

* Received July 22, 2025; Revised October 9, 2025; Accepted October 16, 2025

พบว่า สมรรถนะหลักมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง และสมรรถนะเฉพาะมีความสัมพันธ์ในระดับมากต่อความคาดหวังในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะเฉพาะทางกับความคาดหวังในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ในด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและด้านการส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชน ต่างก็มีความสัมพันธ์ในระดับมากกับความคาดหวังของเยาวชนเจนซี

คำสำคัญ: ความคาดหวัง; สมรรถนะ; เจนซี; ข้าราชการสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ; คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To compare the expectations of Gen Z youth towards the performance of the National Human Rights Commission (NHRC) classified by personal factors, and 2. To find the relationship between organizational competence and expectations for the performance of the National Human Rights Commission (NHRC) among Gen Z youth, conducted by the quantitative research with samples of 400 Gen Z youth from all regions of Thailand. The statistics used for data analysis included one-way analysis of variance and Pearson's Correlation Coefficient test. The statistical significance level used in this study was set at 0.05.

The research results were found that the sample group had an overall level of opinion on the competence of civil servants under the National Human Rights Commission Office at a high agreement level, and an overall level of expectation for the performance of the National Human Rights Commission Office had a high expectations level. The hypothesis testing results were found that Gen Z youth with different personal factors, including gender, age, and education level, had different overall expectations for the performance of the National Human Rights Commission (NHRC) at a statistically significant level of 0.05. Regarding organizational competence, core competence had a moderate relationship, and specific competence had a high relationship with expectations for the performance of the National Human Rights Commission (NHRC) at a

statistical significance level of 0 .01. In particular, the relationship between specific competence and overall expectations for the performance of the National Human Rights Commission (NHRC) in terms of human rights protection and promotion of respect for human rights both had highly relationships with Gen Z youth's expectations.

Keywords: Expectations; Competence; Gen Z; Civil Servants of the National Human Rights Commission Office; National Human Rights Commission

บทนำ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เป็นหนึ่งในองค์กรอิสระของราชอาณาจักรไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 12 องค์กรอิสระ ส่วนที่ 6 กสม. มาตรา 247 (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) กำหนดให้มีหน้าที่และอำนาจโดยสรุปดังนี้ 1. ตรวจสอบข้อเท็จจริงและเสนอแนะแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน 2. จัดทำรายงานผลการประเมินสถานการณ์ประจำปีด้านสิทธิมนุษยชน 3. ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนผ่านแนวทาง มาตรการ กฎ กฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้อง 4. ชี้แจงและรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย 5. สร้างเสริมความตระหนักในสิทธิมนุษยชนโดยมีสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (สำนักงาน กสม.) ทำหน้าที่เป็นหน่วยธุรการสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการฯ ยังมีบทบาทภารกิจหน้าที่ในฐานะสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยแบ่งกลุ่มภารกิจของสำนักงานออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ภารกิจคุ้มครองสิทธิมนุษยชน กลุ่มที่ 2 ภารกิจส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชน กลุ่มที่ 3 ภารกิจการเฝ้าระวังและประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชน กลุ่มที่ 4 ภารกิจการบูรณาการทำงานสิทธิมนุษยชนหรืองานสนับสนุนการปฏิบัติราชการของกลุ่มภารกิจ 3 กลุ่มแรก ซึ่งในปัจจุบันมีการปฏิบัติงานทั้งในส่วนกลางและสำนักงานพื้นที่ภาค ได้แก่ สำนักงาน กสม. พื้นที่ภาคใต้ สำนักงาน กสม. พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสำนักงาน กสม. พื้นที่ภาคเหนือ ในทุกพื้นที่ล้วนแล้วแต่เผชิญกับบริบทสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ที่นำไปสู่ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนแตกต่างกัน บุคลากรของสำนักงาน กสม. จึงมีความจำเป็นในการพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะ และสมรรถนะสำหรับการปฏิบัติงานตามภารกิจของตน โดยกลุ่มงานบริหารทรัพยากรบุคคล สำนักบริหารกลางได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำคำอธิบายรายละเอียดความรู้ความสามารถ ทักษะ

และสมรรถนะ ตามกลุ่มลักษณะงาน (Job Family) เพื่ออธิบายรายละเอียด ความรู้ ความสามารถที่ใช้ในการปฏิบัติงาน ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับกฎหมาย และกฎระเบียบ ที่เกี่ยวข้อง ทักษะที่จำเป็นร่วม ทักษะเฉพาะในงาน และสมรรถนะเฉพาะ (สำนักงาน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2567) ซึ่งมีความจำเป็นในการรับฟังความคิดเห็น เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของ กสม. ผ่านสำนักงาน กสม. เพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้ และปรับกระบวนการทัศนการทำงานในอนาคตได้มีประสิทธิภาพและส่งประสิทธิผลต่อ การขับเคลื่อนสังคมไทยผ่านมุมมอง ค่านิยม ทัศนคติ ให้เรื่องของสิทธิมนุษยชน ในสังคมไทยมีพัฒนาการในเชิงบวก

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการสอบถาม ความคาดหวังของเยาวชนเจนซี (Generation Z) ต่อเรื่องการปฏิบัติหน้าที่ของ กสม. ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อความคาดหวังในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ซึ่งจะ เป็นข้อมูลส่วนหนึ่งในการพัฒนาเป้าหมายการปฏิบัติราชการของสำนักงาน กสม. ผ่านแนวทาง การประเมินพฤติกรรมกรรมการปฏิบัติราชการหรือสมรรถนะของข้าราชการสำนักงาน กสม.

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบระดับความคาดหวังของเยาวชนเจนซี (Generation Z) ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
2. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะองค์กรกับความคาดหวังของเยาวชนเจนซี (Generation Z) ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นการศึกษาที่มุ่งหาข้อเท็จจริง และข้อสรุปเชิงปริมาณ เน้นการใช้ข้อมูลเชิงสถิติเป็นหลักฐานยืนยันความถูกต้องของ ข้อค้นพบ ผ่านเครื่องมือแบบปรนัยในการเก็บข้อมูล โดยควบคุมตัวแปรที่ต้องศึกษา ในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ใช้วิธีการทางสถิติช่วยวิเคราะห์และ ประมวลผลข้อสรุปเพื่อให้เกิดความคลาดเคลื่อน (Error) น้อยที่สุด (มนัส สุวรรณ, 2544)

2. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มตัวอย่างจำนวนเยาวชนเจนซี (Generation Z) จากทุกภูมิภาคของประเทศไทย จำนวน 12,182,248 คน (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2568)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดขนาดและกลุ่มตัวอย่างตามหลักการคำนวณของ Yamane (1973) กลุ่มตัวอย่างนี้ใช้วิธีการสุ่มเลือกตัวอย่างแบบสะดวกสบาย (Convenience Sampling) สามารถเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเลือกเป้าหมายที่เป็นเยาวชนเจนซี (Generation Z) ได้จำนวน 400 ตัวอย่าง ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ส่วนที่ 2 สมรรถนะของข้าราชการสำนักงาน กสม. และส่วนที่ 3 ความคาดหวังของของเยาวชนเจนซี ในการปฏิบัติหน้าที่ของ กสม. โดยผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาสำหรับการศึกษาไปทดสอบความสมบูรณ์ด้านเนื้อหา (Content Validity) และหาความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

การหาความแม่นยำ (Validity) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ เพื่อทำการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำตรงเนื้อหาของคำถามในแต่ละข้อ ว่าคำถามต่าง ๆ ในแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยหรือไม่เพียงใด เมื่อได้รับการยอมรับร่วมกันแล้วจึงนำแบบสอบถามนี้ไปเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง โดยแต่ละข้อคำถามจะต้องมีความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.7 ขึ้นไป

การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปทำการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มที่จะศึกษา จำนวน 20 คน จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้มาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นตามวิธีการของ Cronbach (Cronbach's Reliability Coefficient Alpha)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บแบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์ผ่านระบบ Google Form ระหว่างเดือนมกราคม - มิถุนายน 2568 ซึ่งรวบรวมได้ทั้งสิ้น 414 ชุด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ใช้การทดสอบค่าที (T-test) กลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) การทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีของ Fisher's Least Significance Difference (LSD)

และใช้การทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) สำหรับใช้อธิบายความสัมพันธ์ของสมรรถนะองค์การกับความคาดหวังต่อการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ของเยาวชนเจนซี

ผลการวิจัย

1. เปรียบเทียบระดับความคาดหวังของเยาวชนเจนซี (Generation Z) ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของ กสม. จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ 1 สรุปผลการเปรียบเทียบระดับความคาดหวังของเยาวชนเจนซี (Generation Z) ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของ กสม. จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล	ความคาดหวังต่อการปฏิบัติหน้าที่ กสม.	ผลการทดสอบ สมมติฐาน	
		ยอมรับ	ปฏิเสธ
เพศ (ภาพรวม)	0.013*	✓	
เพศ (ด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน)	0.246		✓
เพศ (ด้านการส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชน)	0.008*	✓	
เพศ (ด้านการเฝ้าระวังและประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชน)	0.023*	✓	
เพศ (ด้านการบูรณาการการทำงาน)	0.004*	✓	
อายุ (ภาพรวม)	0.003*	✓	
อายุ (ด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน)	0.093		✓
อายุ (ด้านการส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชน)	0.000*	✓	
อายุ (ด้านการเฝ้าระวังและประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชน)	0.003*	✓	
อายุ (ด้านการบูรณาการการทำงาน)	0.025*	✓	

ตารางที่ 1 สรุปผลการเปรียบเทียบระดับความคาดหวังของเยาวชนเจนซี (Generation Z) ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของ กสม. จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล (ต่อ)

ปัจจัยส่วนบุคคล	ความคาดหวังต่อการปฏิบัติหน้าที่ กสม.	ผลการทดสอบ สมมติฐาน	
		ยอมรับ	ปฏิเสธ
ระดับการศึกษา (ภาพรวม)	0.035*	✓	
ระดับการศึกษา (ด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน)	0.295		✓
ระดับการศึกษา (ด้านการส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชน)	0.030*	✓	
ระดับการศึกษา (ด้านการเฝ้าระวังและประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชน)	0.014*	✓	
ระดับการศึกษา (ด้านการบูรณาการการทำงาน)	0.220		✓

หมายเหตุ: ✓ หมายถึง เป็นไปตามสมมติฐาน * นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 เป็นการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) เพื่อเปรียบเทียบความคาดหวังของเยาวชนเจนซี (Generation Z) ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของ กสม. จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ และระดับการศึกษา พบว่า โดยภาพรวมเยาวชนเจนซี (Generation Z) ที่มีเพศ อายุ และระดับการศึกษาต่างกัน มีความคาดหวังต่อการปฏิบัติหน้าที่ของ กสม. แตกต่างกัน และทดสอบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธี LSD พบว่า เพศชายกับเพศหญิง มีความแตกต่างกันอยู่ 3 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ด้านการส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชน ด้านการเฝ้าระวังและประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชน และด้านการบูรณาการการทำงาน อายุมีความแตกต่างกัน 2 คู่ คือ คู่ที่ 1 เยาวชนเจนซีที่มีช่วงอายุระหว่าง 13 – 17 ปี กับ 18 – 22 ปี คู่ที่ 2 เยาวชนเจนซีที่มีช่วงอายุระหว่าง 13 – 17 ปี กับ 23 – 27 ปี พบความแตกต่างกันอยู่ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 ด้านการส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชน ด้านที่ 2 ด้านการเฝ้าระวังและประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชน และด้านที่ 3 ด้านการบูรณาการการทำงาน และระดับการศึกษา มีความแตกต่างกัน 2 คู่ คือ คู่ที่ 1 เยาวชนเจนซีที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลายกับเยาวชนเจนซีที่มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช./ปวส./

อนุปริญา คู่ที่ 2 เยาวชนเจนซีที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กับเยาวชนเจนซีที่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี พบความแตกต่างกันอยู่ 2 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 ด้านการส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชน และด้านที่ 2 ด้านการเฝ้าระวังและประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะองค์กรกับความคาดหวังของเยาวชนเจนซี (Generation Z) ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของ กสม.

ตารางที่ 2 สรุปผลความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังในการปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) กับสมรรถนะองค์กร

สมรรถนะองค์กร	ความคาดหวัง ในการปฏิบัติหน้าที่ กสม.
สมรรถนะหลัก (ภาพรวม)	0.000* ✓
สมรรถนะหลัก (ด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน)	0.000* ✓
สมรรถนะหลัก (ด้านการส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชน)	0.000* ✓
สมรรถนะหลัก (ด้านการเฝ้าระวังและประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชน)	0.000* ✓
สมรรถนะหลัก (ด้านการบูรณาการการทำงาน)	0.000* ✓
สมรรถนะเฉพาะทาง (ภาพรวม)	0.000* ✓
สมรรถนะเฉพาะทาง (ด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน)	0.000* ✓
สมรรถนะเฉพาะทาง (ด้านการส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชน)	0.000* ✓
สมรรถนะเฉพาะทาง (ด้านการเฝ้าระวังและประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชน)	0.000* ✓
สมรรถนะเฉพาะทาง (ด้านการบูรณาการการทำงาน)	0.000* ✓

หมายเหตุ: ✓ หมายถึง เป็นไปตามสมมติฐาน * นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 2 เป็นการสรุปผลที่ได้จากการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation) เพื่อหาสมรรถนะองค์กรที่มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในการปฏิบัติหน้าที่ของ กสม. โดยเมื่อพิจารณาแบ่งเป็นสมรรถนะหลักและสมรรถนะเฉพาะทาง พบว่า มีผลการวิจัยตามรายชื่อ ดังนี้

ตารางที่ 3 สรุปผลความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังในการปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) กับสมรรถนะหลักองค์กร จำแนกตามรายชื่อ

สมรรถนะหลักองค์กร	ค่า r	ระดับความคาดหวัง		
		น้อย	ปานกลาง	มาก
ความทุ่มเทและการมุ่งผลสัมฤทธิ์	0.235	✓		
การส่งเสริมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ	0.274	✓		
จริยธรรมและการยึดมั่นในความถูกต้อง	0.279	✓		
การทำงานเป็นทีม	0.283	✓		
ค่าเฉลี่ยภาพรวม	0.307		✓	

หมายเหตุ: ค่าเฉลี่ยในระดับน้อย (ค่า r 0.10 – 0.29) ค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง (ค่า r 0.30 – 0.49) และค่าเฉลี่ยในระดับมาก (ค่า r 0.50 – 1.00)

ตารางที่ 4 สรุปผลความสัมพันธ์ระหว่างความคาดหวังในการปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) กับสมรรถนะหลักองค์กร จำแนกตามรายชื่อ

สมรรถนะเฉพาะทางองค์กร	ค่า r	ระดับความคาดหวัง		
		น้อย	ปานกลาง	มาก
การดำเนินงานเชิงรุก	0.303		✓	
การคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์	0.355		✓	
การตรวจสอบความถูกต้องตามกระบวนการงาน	0.395		✓	
ความเข้าใจผู้อื่น	0.399		✓	
การคิดสร้างสรรค์	0.416		✓	
การเจรจาโน้มน้าวใจ	0.423		✓	
การสืบเสาะหาข้อมูล	0.424		✓	
การประสานและสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วม	0.429		✓	
การมองภาพองค์รวม	0.443		✓	
ค่าเฉลี่ยภาพรวม	0.555			✓

หมายเหตุ: ค่าเฉลี่ยในระดับน้อย (ค่า r 0.10 – 0.29) ค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง (ค่า r 0.30 – 0.49) และค่าเฉลี่ยในระดับมาก (ค่า r 0.50 – 1.00)

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง เพื่อเปรียบเทียบระดับความคาดหวังของเยาวชนเจนซี (Generation Z) ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของ กสม. จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เมื่อทำการวิเคราะห์ผลจากแบบสอบถามพบว่ามีความแตกต่างของความคาดหวังในการปฏิบัติหน้าที่ ตามตัวแปร ดังนี้

1.1 จำแนกตามเพศ สามารถจำแนกได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1. การกิจด้านส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ประกอบไปด้วยภารกิจด้านการส่งเสริมการเคารพสิทธิมนุษยชนและภารกิจด้านการเฝ้าระวังและประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชน 2. การกิจด้านการปกป้องสิทธิมนุษยชน ประกอบไปด้วย ภารกิจด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและภารกิจด้านการบูรณาการการทำงาน ปรากฏว่า เมื่อจำแนกตามเพศความคาดหวังเกี่ยวกับภารกิจด้านการปกป้องสิทธิมนุษยชนไม่มีความแตกต่างกันแต่กลับมีความคาดหวังสูงขึ้นจากผู้ตอบแบบสอบถามเพศหญิงในภารกิจด้านส่งเสริมสิทธิมนุษยชน เนื่องจากสตรีถือเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มประชากรเปราะบาง เช่นเดียวกับกับกลุ่มเด็ก คนชรา ผู้พิการ ขนกลุ่มน้อยทางสังคม โดยเฉพาะประเด็นสิทธิในการสร้างครอบครัวที่สตรีมีบทบาทค่อนข้างมากกว่าบุรุษ ตั้งแต่การเลี้ยงดูผู้เยาว์ในครอบครัว การดูแลความเรียบร้อยของครัวเรือน ไปจนถึงความคาดหวังในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัว รวมถึงมีความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่ส่งผลต่อคุณภาพการใช้ชีวิตประจำวัน จึงแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงเกี่ยวกับสิทธิของแม่และเด็กที่สถานประกอบการจะต้องให้สิทธิในการลาเพื่อดูแลบุตรโดยได้รับค่าจ้างตามที่กฎหมายกำหนด สอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่องความคาดหวังของนักศึกษาสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่มีต่อพฤติกรรมภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำนวย ทองโปรง (2559) โดยเล่มการวิจัยนี้ ได้มีการใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความคาดหวังของ Parasuraman et al. ซึ่งสามารถนำไปใช้เกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการหรือผู้บริโภค คาดหวังว่าจะได้รับจากสถานศึกษาตามแต่สภาพส่วนบุคคลของผู้นั้น เช่นเดียวกันกับการปฏิบัติหน้าที่ของ กสม. ที่จำเป็นต้องตอบสนองต่อประเด็น ปัญหาสิทธิมนุษยชนเป็นรายกรณี ก็ต้องมีข้อพึงระวังตอบสนองต่อปัจจัยแรงจูงใจที่ต่างกันไป

1.2 จำแนกตามช่วงอายุ พบว่าเยาวชนเจนซีกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 18 – 22 ปี รองลงมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 23 – 27 ปี และอายุ 13 – 17 ปี พบความคาดหวังต่ำที่สุด จึงพบว่าความคาดหวังในการปฏิบัติหน้าที่ของ กสม. จะมีระดับต่ำในกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ระหว่างได้รับการศึกษาภาคบังคับ การศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทย และ

จะเพิ่มสูงขึ้นเมื่อกำลังศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษา ก่อนจะมีการลดลงอีกครั้งเมื่อเข้าสู่วัยทำงานในสถานะบุคลากรใหม่ (Frist Jobber) อันเนื่องมาจากสาเหตุของหลักสูตรการศึกษาของประเทศไทยในระดับการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะสถานศึกษาของรัฐ มักจะมุ่งเน้นเนื้อหาเชิงท่องจำมากกว่าการคิดวิเคราะห์ครอบคลุมในมิติทางประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม ศิลธรรม จารีตของสังคมไทย ในขณะที่การศึกษาในระดับอุดมศึกษานำองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์มาเปรียบเทียบเพื่อเรียนรู้เป็นกรณีศึกษามีส่วนช่วยสร้างความตระหนักรู้ด้านสิทธิมนุษยชน เกี่ยวกับรากฐานของ “สิทธิ” ในระดับปัจเจกชนโดยมีควบคู่ไปกับ “หน้าที่” ส่วนวัยทำงานที่มีความคาดหวังลดลงมีปัจจัยทางเศรษฐกิจมาเกี่ยวข้องประกอบกับอาชีพบางวิชาชีพ มีการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งในบางสาขาวิชามีองค์ความรู้ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เช่น วิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ โบราณคดี แต่กลับไม่ได้เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ทางสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของความคาดหวังในการปฏิบัติหน้าที่ จำแนกตามระดับการศึกษาเช่นเดียวกัน พบกลุ่มตัวอย่างเยาวชนเจนซีที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีความคาดหวังสูงสุด ตามองค์ความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชนตามหลักสากล

2. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่สอง เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะองค์กรกับความคาดหวังในการปฏิบัติหน้าที่ของ (กสม.) ของเยาวชนเจนซี (Generation Z) จะแบ่งผลการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วนได้แก่ สมรรถนะหลักขององค์กรและสมรรถนะเฉพาะทางขององค์กร

2.1 การวิเคราะห์ทัศนคติต่อสมรรถนะของข้าราชการสำนักงาน กสม. ในส่วนของสมรรถนะหลักพบว่า เรื่องการทำงานเป็นทีมและการส่งเสริมความเชี่ยวชาญในอาชีพ มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าเรื่องความทุ่มเทและมุ่งผลสัมฤทธิ์และจริยธรรมและการยึดมั่นความถูกต้อง เนื่องจากประเด็นเหล่านี้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรบุคคลสำนักงาน กสม. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2567 – 2570 ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาขีดความสามารถบุคลากรเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานด้านสิทธิมนุษยชนอย่างมืออาชีพ กลยุทธ์ที่ 1.1 การวางระบบการพัฒนาบุคลากรรายบุคคล นำไปจัดทำโครงการจัดทำแผนพัฒนารายบุคคล (IDP) มีกำหนดดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2570 และประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาระบบ โครงสร้างและมาตรฐานการบริหารทรัพยากรบุคคล กลยุทธ์ที่ 2.1 พัฒนาระบบบริหารทรัพยากรบุคคล นำไปจัดทำโครงการจัดทำเส้นทางพัฒนาบุคลากร (Training Roadmap) มีกำหนดดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2569 ผสานกับการทำงานเป็นทีมซึ่งมีการระบุไว้ในพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (DO)

ระบุว่ามีความรัก ความสามัคคี ทำงานเป็นทีม ทุกคนร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อให้บรรลุ จุดมุ่งหมายเดียวกัน ในหัวข้อ S = Synergy ร่วมมือกับทุกภาคส่วน โดยการแลกเปลี่ยน เรียนรู้รับฟังความเห็นต่าง สร้างบรรยากาศแห่งการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สร้างเครือข่าย ในการส่งเสริม คุ่มครองสิทธิมนุษยชนโดยประสานงานกับทั้งองค์กรภาครัฐ เอกชน ประชา สังคม และชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของค่านิยมองค์กร (RIGHTS) ในขณะเดียวกันในเรื่อง จริยธรรมและการยึดมั่นความถูกต้องก็ยังคงเป็นสิ่งสำคัญตามข้อกำหนดทางจริยธรรม ข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้างของสำนักงาน กสม. พ.ศ. 2561 (สำนักงาน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2566)

2.2 การวิเคราะห์ทัศนคติต่อสมรรถนะของข้าราชการสำนักงาน กสม. ในส่วนของสมรรถนะเฉพาะทาง พบว่า มีความเชื่อมโยงกับสมรรถนะหลักในเรื่องของ การทำงานเป็นทีมกับสมรรถนะเฉพาะทางเรื่องความเข้าใจผู้อื่น การประสานและสร้างให้ เกิดการมีส่วนร่วม และการเจรจาโน้มน้าวใจ โดยความเข้าใจในผู้อื่นจะมีส่วนช่วย การประสานและสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมมีความราบรื่น และเมื่อทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นสิทธิมนุษยชนที่มีความต้องการแก้ไข เยียวยา เผื่อระวังการละเมิดซ้ำ สามารถ สร้างบรรยากาศอันดีในการเจรจาปรับความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน จึงจะช่วยเพิ่ม ประสิทธิภาพในการบรรลุเป้าหมายการทำงานเป็นทีม ซึ่งจะสะท้อนออกมาผ่านผลการ ประเมินการปฏิบัติราชการรายบุคคลตามคู่มือการประเมินผลการปฏิบัติราชการสำนักงาน กสม. และหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินผลการปฏิบัติราชการของข้าราชการสำนักงาน กสม. ภายใต้คำรับรองการปฏิบัติราชการของสำนักงาน กสม. ซึ่งจะมีการกำหนดขึ้นตาม รอบการประเมินผลการปฏิบัติราชการทุก 6 เดือน เพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานและ ติดตามประเมินผลตัวชี้วัดและเป้าหมายตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของหน่วยงาน ภายใต้สังกัดสำนักงาน กสม. ให้บรรลุประสิทธิผล ส่วนในประเด็นของการดำเนินการเชิงรุก ในอนาคตจะมีแนวโน้มดีขึ้นเนื่องจากมีการปรับปรุงโครงสร้างสำนักงาน กสม. โดยจัดตั้งกลุ่ม งานตรวจเยี่ยมสถานที่ควบคุมตัวและการป้องกันการทรมาน ซึ่งถือเป็นมาตรการในการแก้ไข ปัญหาข้อบกพร่องในการปฏิบัติราชการ ตามผลการวิจัยเรื่องบทบาทและแนวทางการส่งเสริม ประสิทธิภาพการดำเนินงานของ กสม. ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 เลิศพร อดุมพงษ์ (2565) ได้ระบุว่า ภาคประชาสังคมยังขาดความเชื่อมั่น โดยมีสาเหตุ มาจากสถานการณ์ทางการเมืองที่ส่งผลต่อที่มาและกระบวนการสรรหา กสม. รวมถึงกฎหมาย ที่ขาดการให้อำนาจหน้าที่อย่างชัดเจนในการปฏิบัติหน้าที่และขาดทรัพยากรในการ ดำเนินการในระดับภูมิภาค ปัจจัยเหล่านี้จึงส่งผลต่อการเข้าถึงของประชาชนทั่วไป

เนื่องจากขาดการประชาสัมพันธ์ผลการปฏิบัติงานผ่านสื่อมวลชนอย่างสม่ำเสมอ โดยปัญหาที่กล่าวมานี้ได้รับการแก้ไขเป็นที่เรียบร้อยแล้วในปัจจุบัน โดยสำนักงาน กสม. เตรียมการจัดตั้งสำนักงาน กสม. ในภูมิภาคเพิ่มอีกหนึ่งแห่งในพื้นที่ภาคเหนือในไตรมาสที่ 4 ของปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 และพื้นที่ภาคกลางในปีงบประมาณ พ.ศ. 2570 เพื่อส่งเสริมการเข้าถึง กสม. ของประชาชน และประสานความร่วมมือกับเครือข่ายในพื้นที่ ยังมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง ความคาดหวังของประชาชนต่อนโยบายด้านการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองคอหงส์ จังหวัดสงขลา ญัฎฐณิชา ทิพย์สังข์ (2566) ผลการศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล มีการบ่งชี้ว่า ความแตกต่างกันของพื้นที่พักอาศัย ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากการให้ความสำคัญกับปัญหาที่พบต่างกัน ฉะนั้น การตอบสนองต่อความคาดหวังจึงต้องปฏิบัติต่อกลุ่มเป้าหมายหลายประการพร้อมกันผ่านการเสริมสร้าง การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยเฉพาะพื้นที่นอกเขตชุมชน เช่นเดียวกันกับการสร้าง พื้นที่ทางวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนประเด็นสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาค จึงต้องการอาศัย การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิเคราะห์ทัศนคติต่อสมรรถนะของข้าราชการสำนักงาน กสม. พบว่า สมรรถนะเฉพาะทางมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าสมรรถนะหลัก เนื่องจากสมรรถนะหลักเป็นทักษะ

ที่ข้าราชการสำนักงาน กสม. พึ่งมีในทุกตำแหน่งและสายงาน ในขณะที่สมรรถนะเฉพาะทางเป็นทักษะที่พึ่งมีในลักษณะเชิงภารกิจของข้าราชการตามกลุ่มลักษณะงาน 8 กลุ่มสามารถจำแนกรายละเอียดได้ ตามภาพ ซึ่งในการจัดทำแนวปฏิบัติในการประเมินความรู้ความสามารถ ทักษะ และสมรรถนะของข้าราชการสำนักงาน กสม. จะเป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้บริหาร บุคลากร เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล เข้าใจกรอบการประเมินและนำไปใช้ประโยชน์ในการบริหารทรัพยากรบุคคล เช่น การสรรหา การประเมินผลการปฏิบัติราชการ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร เป็นต้น ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินการตามคำรับรองการปฏิบัติราชการของสำนักงาน กสม. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 รอบการประเมินที่ 2 (สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2568)

ภาพที่ 2 คำรับรองการปฏิบัติราชการของสำนักงาน กสม. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 รอบการประเมินที่ 2

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สำนักงาน กสม. ควรมีการส่งเสริมทักษะ soft skill เช่น การทำงานเป็นทีม ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อนำไปสู่วิธีการปฏิบัติราชการเชิงรุกผ่านการใช้อำนาจหน้าที่ของ กสม. ในการสร้างความตระหนักรู้ เรื่องสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย โดยริเริ่มจากเรื่องใกล้ตัว เช่น สิทธิทางการศึกษา สิทธิรับการสงเคราะห์จากภาครัฐ เพื่อให้เยาวชนเจนซีและเจนถัดไป มีโอกาสได้ร่วมจัดการและเข้าถึงทรัพยากรจากภาครัฐอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

เมื่อความรู้ความสามารถ ทักษะ และสมรรถนะของข้าราชการสำนักงาน กสม. ตามกลุ่มลักษณะงาน (Job family) มีการประกาศใช้อย่างเป็นทางการในอนาคต ควรจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้มีการทบทวนเป็นระยะให้เท่าทันต่อประเด็นสิทธิมนุษยชนในระดับภูมิภาคและระดับสากลที่มีความเป็นพลวัต และทักษะการทำงานที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เปลี่ยนแปลงไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาคั้งถัดไปจึงเสนอให้ทำการวิจัยแบบผสมผสานเพิ่มกลุ่มประชากรให้ครอบคลุมทุกช่วงวัย เพื่อให้มุมมองประเด็นสิทธิมนุษยชน ได้รับการกลั่นกรอง ทบทวนพัฒนา โดยยึดถือผลลัพธ์พัฒนาการของสังคมในภาพรวม ไม่จำกัดอยู่ในกลุ่มเยาวชนเจนซี เพื่อเรียนรู้กระบวนการประนีประนอมซึ่งเป็นเป้าหมายร่วมกันของผู้เห็นต่างในประเด็นสิทธิมนุษยชน

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2568). *สถิติทางการทะเบียนราษฎร (รายเดือน)*.

สืบค้น 21 กรกฎาคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/tj7X9>

ณัฐธินิชา ทิพย์สังข์. (2566). *ความคาดหวังของประชาชนต่อนโยบายด้านการพัฒนากับการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองคอหงส์ จังหวัดสงขลา* (สารนิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

มนัส สุวรรณ. (2544). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560, 6 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. หน้า 72-73.

เลิศพร อุดมพงษ์. (2565). บทบาทและแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการดำเนินงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2566). คู่มือการเสริมสร้างค่านิยมองค์กร. สืบค้น 17 กรกฎาคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/5mUMd>

_____. (2566). แผนยุทธศาสตร์ด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567-2570. สืบค้น 20 กรกฎาคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/4BkXy>

_____. (2568). คำรับรองการปฏิบัติราชการของสำนักงาน กสม. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 รอบการประเมินที่ 2. สืบค้น 19 กรกฎาคม 2568 , จาก <https://www.nhrc.or.th/th/certification-of-official-performance/14512>

อำนวย ทองโปร่ง. (2559). ความคาดหวังของนักศึกษาสาขาวิชาการบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่มีต่อพฤติกรรมภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์, 6(3), 23-34.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (3rd ed.). New York: Harper and Row.

แนวทางการจัดการความขัดแย้งโครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้า
แห่งอนาคต อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา*
CONFLICT MANAGEMENT APPROACHES FOR THE MODEL CITY
OF FUTURE ADVANCED INDUSTRIAL PROJECT IN CHANA DISTRICT,
SONGKHLA PROVINCE

นурมา สามะ, นฤทธิ์ ดวงสุวรรณ, อุมพร มุณีแนม

Nurma Sama, Narit Duangsuwan, Umaporn Muneenam

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Prince of Songkla University

Corresponding Author E-mail: wipawee180646@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. วิเคราะห์สาเหตุความขัดแย้งที่เกิดจากโครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา และ 2. เสนอแนวทางการจัดการความขัดแย้งทั้งในระยะสั้นและระยะยาวให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนในพื้นที่ การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพโดยเก็บข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง 41 คน การศึกษาจากสื่อสังคมออนไลน์ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่ 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลนาทับ ตำบลชัน และสะกอม ซึ่งเป็นพื้นที่หลักที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ

ผลการวิจัยพบว่า ความขัดแย้งมีสาเหตุหลัก 5 ประการ ได้แก่ 1. ความขัดแย้งด้านข้อมูล เนื่องจากการรับรู้ข้อมูลที่ไม่ครบถ้วนและไม่โปร่งใส 2. ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ จากความกังวลของชุมชนเกี่ยวกับผลกระทบต่อทรัพยากรและอาชีพ 3. ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ ที่สะท้อนความไม่ไว้วางใจต่อภาครัฐจากประสบการณ์ในอดีต 4. ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง อันเกิดจากการบริหารแบบรวมศูนย์ที่ไม่เปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม และ 5. ความขัดแย้งด้านค่านิยม ที่เกิดจากความแตกต่างในแนวคิดการพัฒนาระหว่างรัฐและชุมชน แนวทางการจัดการที่เสนอ ได้แก่ การจัดตั้งคณะทำงานร่วมระหว่างรัฐ เอกชน และชุมชน การพัฒนาช่องทางสื่อสารที่เข้าถึงได้

* Received April 7, 2025; Revised April 12, 2025; Accepted September 5, 2025

การใช้กระบวนการเจรจาแบบสันติวิธี การประเมินผลกระทบเชิงยุทธศาสตร์ (SEA) และการสร้างความไว้วางใจระยะยาวผ่านการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน

คำสำคัญ: การจัดการความขัดแย้ง; เมืองต้นแบบ; อุตสาหกรรมก้าวหน้า

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To analyze the causes of conflict arising from the Futuristic Advanced Industrial Model City Project in Chana District, Songkhla Province, and 2. To propose both short-term and long-term conflict management approaches appropriated to the local community context. A qualitative research methodology was employed, utilizing data collection from academic documents, in-depth interviews with 41 key informants, social media content analysis, and non-participatory observation in three Sub-Districts Na Thap, Taling Chan, and Sakom which were the primary areas affected by the project.

The findings revealed five main causes of conflict: 1. data conflict; due to incomplete and non-transparent information, 2. interest conflict; stemming from community concerns over impacts on local resources and livelihoods, 3. relationship conflict; reflecting distrust toward the government based on past experiences, 4. structural conflict; resulting from centralized administration that excluded community participation, and 5. value conflict; caused by differing development perspectives between the state and local people. The proposed conflict management approaches included the establishment of a joint working committee among the government, private sector, and community, development of accessible communication channels, the use of peaceful negotiation processes, implementation of Strategic Environmental Assessment (SEA); and long-term trust-building through decentralization and inclusive public participation throughout all project stages.

Keywords: Conflict Management; Model Cities; Advanced Industries

บทนำ

โครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เป็นหนึ่งในโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ (Mega Development Project) ที่รัฐบาลผลักดัน เพื่อยกระดับเศรษฐกิจและเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันของประเทศ โดยมีเป้าหมาย ในการพัฒนาอำเภोजะนะให้เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมสมัยใหม่ กระตุ้นการจ้างงาน และสร้างมูลค่าเศรษฐกิจในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การดำเนินโครงการกลับก่อให้เกิด ความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและชุมชน เนื่องจากกระบวนการพัฒนาแบบ “บนลงล่าง” (Top-Down Approach) ที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน จนถึง การดำเนินโครงการ ทำให้ประชาชนในพื้นที่ไม่ได้รับข้อมูลที่ครบถ้วน หรือไม่มีโอกาส แสดงความคิดเห็นอย่างแท้จริง ส่งผลให้เกิดความไม่ไว้วางใจต่อภาครัฐและภาคเอกชน อีกทั้งยังมีความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบของโครงการต่อวิถีชีวิต ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน (นิวัติ สาหิม และฮาซันอักริม ดงนะเต็ง, 2566)

อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ชายฝั่งที่ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ประมงพื้นบ้านและเกษตรกรรม (พรมงคล ชิตชอบ, 2565) อย่างไรก็ตาม การพัฒนา อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ผ่านกระบวนการแบบ “บนลงล่าง” และการบริหารแบบรวมศูนย์ ของรัฐ ได้นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน เนื่องจากประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วม ในการตัดสินใจในโครงการที่กระทบต่อวิถีชีวิตและทรัพยากรในพื้นที่ ในอดีต จะนะเคยเผชิญ กับความขัดแย้งจากโครงการพัฒนาหลายโครงการ เช่น โครงการท่อส่งก๊าซไทย-มาเลเซีย (พ.ศ. 2542) และโรงไฟฟ้าจะนะ ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2554) (กนกกุล เพชรอุทัย, 2024; อีรพงษ์ คำอูน และคณะ, 2564) ความขัดแย้งรุนแรงขึ้นเมื่อมีการอนุมัติโครงการเมือง ต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต (พ.ศ. 2562) ประชาชนในพื้นที่แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มคัดค้าน (เช่น เครือข่ายจะนะรักษ์ถิ่น) ที่ห่วงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิต (สุภาภรณ์ ทะวะละ และทัศนะ ศรีปัตตา, 2566) กลุ่มสนับสนุนที่มองว่า โครงการจะสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ (ธีรนนท์ ประเสริฐกมลเทพ, 2562) และกลุ่มที่ยัง ไม่แสดงจุดยืน ความเห็นที่แตกต่างกันนำไปสู่ความขัดแย้งภายในชุมชน โดยเฉพาะเมื่อรัฐ ดำเนินโครงการโดยขาดกลไกการมีส่วนร่วม เช่น การเปลี่ยนผังเมืองโดยไม่ปรึกษาประชาชน (อีรพงษ์ คำอูน และคณะ, 2564) นักวิชาการเสนอว่า รัฐควรใช้การประเมินผลกระทบ เชิงยุทธศาสตร์ (SEA) และเปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นอย่างโปร่งใส เพื่อสร้างสมดุลระหว่าง การพัฒนากับความยั่งยืนของชุมชน

จากบริบทของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในพื้นที่อำเภอจะนะ ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาเชิงลึกเพื่อทำความเข้าใจสาเหตุของความขัดแย้งในมิติต่าง ๆ และเพื่อเสนอแนวทางการจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติจริงในระดับชุมชน การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. วิเคราะห์สาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดจากโครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต และ 2. เสนอแนวทางการจัดการความขัดแย้งที่สามารถนำไปสู่การลดความตึงเครียดและสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชนได้อย่างยั่งยืน ผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และช่วยส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ในอนาคตให้เกิดความสมานฉันท์และยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสาเหตุความขัดแย้งที่เกิดจากโครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
2. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เกิดจากโครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แนวคิดเรื่องความขัดแย้งของ Galtung (1996) และทฤษฎีการจัดการความขัดแย้งของ Moore (2003) เป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูล

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคัดเลือกโดยใช้วิธีการแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา ประกอบด้วยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการโดยตรงและทางอ้อม รวมจำนวน 41 คน แบ่งเป็นตัวแทนประชาชนจากสามตำบลหลักที่ได้รับผลกระทบโดยตรง จำนวน 26 คน ตัวแทนเครือข่ายจะนะรักษ์ถิ่น 3 คน ตัวแทนผู้สนับสนุนโครงการ 3 คน ผู้นำชุมชนและโต๊ะอิหม่าม รวม 6 คน และผู้ให้ข้อมูลรองอย่างละ 1 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือหลักในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ที่ผู้วิจัยออกแบบขึ้นโดยอิงจากการรอบทฤษฎีและวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสนทนาเชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูล โดยมีคำถามปลายเปิด 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ การรับรู้เกี่ยวกับโครงการ ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทศนคติต่อรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประสบการณ์กับโครงการพัฒนาที่ผ่านมา และข้อเสนอแนะในการจัดการความขัดแย้ง นอกจากนี้ยังใช้แบบสังเกตพฤติกรรม (Observation Form) เพื่อเก็บข้อมูลจากสถานการณ์จริงในพื้นที่

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2562 ถึงธันวาคม พ.ศ. 2564 โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การศึกษาเอกสารทางวิชาการและรายงานโครงการที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์สื่อสังคมออนไลน์ เพื่อศึกษาความเห็นของประชาชน และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่จริงที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้หลักการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามแนวทางของ Miles & Huberman (1994) โดยเริ่มจากการถอดเทปข้อมูลอย่างละเอียด จากนั้นจึงสรุป ตัดทอน และจัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญ ก่อนเชื่อมโยงข้อมูลเข้ากับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์และตีความความหมายเชิงลึกอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

1. สาเหตุความขัดแย้งที่เกิดจากโครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

โครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เป็นหนึ่งในโครงการขนาดใหญ่ที่ได้รับความสนใจอย่างมาก เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย โดยมีเป้าหมายในการสร้างฐานเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งและยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การดำเนินโครงการดังกล่าวกลับก่อให้เกิดความขัดแย้งในหลายมิติ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ซึ่งสามารถจำแนกประเด็นความขัดแย้งออกเป็น 5 ด้านหลัก ดังนี้

1.1 ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) ความขัดแย้งด้านข้อมูล เป็นหนึ่งในปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดความไม่พอใจของประชาชน เนื่องจากข้อมูลเกี่ยวกับ

โครงการที่เผยแพร่ข้อความครบถ้วนและไม่โปร่งใส โดยเฉพาะผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมที่อาจเกิดขึ้น ภาครัฐและเอกชนมักเน้นประโยชน์ของโครงการ เช่น การสร้างงานหรือพัฒนาอุตสาหกรรม แต่หลีกเลี่ยงการนำเสนอผลกระทบในระยะยาว จากการสัมภาษณ์พบว่าชาวบ้านตำบลสะกอมรู้สึกว่าคุณสมบัติที่ได้รับคลุมเครือ และไม่สะท้อนข้อเสียของโครงการ เช่น การสูญเสียพื้นที่ทำกินหรือผลกระทบต่อระบบนิเวศชายฝั่ง เช่น “ข้อมูลที่เราได้รับในที่ประชุมมีแต่ข้อดีของโครงการ โดยไม่ได้ชี้แจงถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้น...” (CN18, 3 กรกฎาคม 2565) สิ่งนี้สะท้อนความไม่เชื่อมั่นของชาวบ้านต่อความโปร่งใสของโครงการ และนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Moore, 1986)

1.2 ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Conflict of Interest) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์เกิดจากความกังวลของประชาชนต่อการสูญเสียพื้นที่ทำกินและแหล่งรายได้หลัก อีกทั้งยังมีข้อสงสัยว่า โครงการอาจเอื้อประโยชน์ให้นายทุนมากกว่าชุมชน แม้ประชาชนไม่ได้คัดค้านการพัฒนาโดยสิ้นเชิง แต่กังวลต่อความเป็นธรรมในการกระจายผลประโยชน์ เช่น “เราไม่ได้ต่อต้านการพัฒนา แต่เรากลัวว่าผลประโยชน์จะตกอยู่กับนายทุน มากกว่าชุมชน” (CN33, 10 เมษายน 2565) ความไม่เชื่อมั่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Moore (1986) ที่ระบุว่า ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์เกิดเมื่อกลุ่มต่าง ๆ มีเป้าหมายขัดแย้งกัน เช่น รัฐเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ ขณะที่ชุมชนให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตและทรัพยากร นำไปสู่ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อนในพื้นที่

1.3 ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) ชาวบ้านในจะนะมีประสบการณ์เชิงลบจากโครงการพัฒนาที่ผ่านมา เช่น โครงการท่อส่งก๊าซไทย-มาเลเซีย (พ.ศ. 2545) ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต และอาชีพ จึงเกิดความไม่ไว้วางใจต่อภาครัฐและโครงการใหม่ ความไม่เชื่อมั่นนี้สะสมมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะกับโครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้า ที่ประชาชนมองว่าตนเองไม่ได้มีส่วนร่วมในการออกแบบและตัดสินใจ ส่งผลให้เกิดความกังวลว่าประวัติศาสตร์จะซ้ำรอย จากการสัมภาษณ์พบว่า “เราเคยผ่านความเจ็บปวดจากโครงการที่ไม่ได้เป็นไปตามสัญญา เราไม่เชื่อว่ารัฐจะรับผิดชอบผลกระทบจากโครงการใหม่นี้” (CN13, 21 พฤษภาคม 2565) สะท้อนให้เห็นถึงความหวาดระแวงที่เป็นตัวเร่งความขัดแย้ง แนวคิดของ Galtung (1996) ชี้ว่าเมื่อประชาชนถูกกันออกจากระบวนการตัดสินใจ ย่อมเกิดการต่อต้านเพราะไม่มั่นใจว่ารัฐจะดำเนินการอย่างเป็นธรรม ความไม่ไว้วางใจนี้จึงไม่เพียงเป็นที่มาของความขัดแย้ง แต่ยังเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเจรจาและการดำเนินโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ในระยะยาว

1.4 ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) โครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคตถูกวิจารณ์ว่าใช้แนวทางบริหารแบบ “บนลงล่าง” และตัดสินใจจากส่วนกลาง โดยไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม แม้โครงการจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อวิถีชีวิตของชุมชน เช่น การเปลี่ยนผังเมืองเพื่อรองรับเขตอุตสาหกรรม โดยไม่มีเวทีรับฟังความคิดเห็นอย่างทั่วถึง เครือข่ายจะนะรักษ์ถิ่นระบุว่า “การเปลี่ยนแปลงผังเมืองเป็นการใช้อำนาจจากส่วนกลางที่ละเลยเสียงของชุมชน...” (CN27, 3 เมษายน 2565) ความรู้สึกถูกกีดกันนี้สะท้อนความไม่พอใจของชาวบ้าน และสอดคล้องกับแนวคิดของ Galtung (1996) ที่ระบุว่า ความไม่สมดุลของอำนาจการตัดสินใจนำไปสู่ความขัดแย้ง และ Moore (1986) ซึ่งชี้ว่า การละเลยสิทธิประชาชนจะนำไปสู่การต่อต้านและการเคลื่อนไหวทางสังคม ทั้งนี้ ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างในกรณีนี้สะท้อนภาพรวมของปัญหาระดับประเทศ ซึ่งการพัฒนาถูกขับเคลื่อนโดยรัฐและกลุ่มทุน โดยละเลยหลักการมีส่วนร่วมและความเป็นธรรมทางสังคม

1.5 ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Values Conflict) ความขัดแย้งด้านค่านิยมเกิดจากมุมมองที่แตกต่างกันระหว่างรัฐและชุมชนเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา โดยภาครัฐเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจผ่านอุตสาหกรรม ขณะที่ประชาชนให้ความสำคัญกับความยั่งยืน วิถีชีวิตดั้งเดิม และการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างสมดุล ชาวบ้านส่วนใหญ่มองว่าแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ไม่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่พึ่งพาเกษตรกรรมและประมงพื้นบ้าน ตัวแทนชุมชนกล่าวว่า “พวกเราต้องการให้การพัฒนาสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ไม่ใช่เพียงเพื่อประโยชน์ของเศรษฐกิจที่เราไม่ได้รับ” (CN27, 3 เมษายน 2565) คำกล่าวนี้สะท้อนเจตนาของประชาชนในการร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนา และต้องการเห็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานทรัพยากรและวิถีชีวิตที่มีอยู่

กล่าวได้ว่า ความขัดแย้งที่เกิดจากโครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เป็นความขัดแย้งที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายมิติ การจัดการความขัดแย้งเหล่านี้จำเป็นต้องเริ่มจากการสร้างความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง รวมถึงการจัดตั้งกลไกการสื่อสารที่โปร่งใส เพื่อป้องกันความขัดแย้งในระยะยาวและสร้างความสมานฉันท์ในชุมชนอย่างยั่งยืน

2. แนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เกิดจากโครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

ความขัดแย้งที่เกิดจากโครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา สะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่

ในประเทศไทย ซึ่งเชื่อมโยงกับมิติทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง ความขัดแย้งเหล่านี้ไม่เพียงกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน แต่ยังอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาในระยะยาว หากขาดการจัดการที่เหมาะสม การศึกษานี้จึงมุ่งเสนอแนวทางจัดการความขัดแย้งที่เน้นการสร้างควมไว้วางใจ ความร่วมมือ และการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยจัดจำแนกแนวทางออกเป็นมิติต่าง ๆ เพื่อรองรับการจัดการปัญหา ดังนี้

2.1 การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน หนึ่งในปัจจัยสำคัญของความขัดแย้งในโครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต คือ ความรู้สึกของชาวบ้านว่าตนถูกละเลยจากกระบวนการตัดสินใจ เนื่องจากโครงการดำเนินการแบบ “บนลงล่าง” โดยไม่มีการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) จึงเป็นกุญแจสำคัญในการลดความขัดแย้งและฟื้นฟูความไว้วางใจต่อรัฐ แนวทางที่เป็นรูปธรรม เช่น การจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น (Public Hearing) การจัดตั้งคณะกรรมการที่มีตัวแทนจากชุมชน นักวิชาการ และหน่วยงานรัฐ รวมถึงการสื่อสารข้อมูลอย่างโปร่งใสผ่านช่องทางที่เข้าถึงได้ง่าย จะช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น ตัวแทนจากชุมชนตั้งข้อสงสัยว่า “หากรัฐเปิดโอกาสให้เรามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น เราจะรู้สึกว่าเสียงของเรามีคุณค่า และจะช่วยลดความขัดแย้งได้” (CN33, 10 เมษายน 2565) คำกล่าวนี้นสะท้อนให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงกลไกทางการเมือง แต่คือ ปัจจัยพื้นฐานในการสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างยั่งยืน

2.2 การใช้กระบวนการเจรจาแบบสันติวิธี ความไม่ไว้วางใจที่สะสมจากโครงการพัฒนาก่อนหน้า เช่น โครงการท่อส่งก๊าซไทย-มาเลเซีย เป็นปัจจัยที่ทำให้ความขัดแย้งในพื้นที่รุนแรงขึ้น ชาวบ้านมองว่าภาครัฐให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจมากกว่าผลกระทบต่อชุมชน ส่งผลให้เกิดข้อกังขาเรื่องความโปร่งใสและความยุติธรรม หนึ่งในแนวทางลดความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ คือ การใช้กระบวนการเจรจาแบบสันติวิธี (Peaceful Negotiation) ที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายแสดงจุดยืนและหาข้อตกลงร่วมกันอย่างเท่าเทียม โดยควรมีคณะเจรจาอิสระซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากภาคประชาชน รัฐ เอกชน NGOs และนักวิชาการเป็นกลาง เพื่อเป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ย การเจรจาควรเน้นการประนีประนอมผลประโยชน์ (Interest-Based Negotiation) และมีผู้เชี่ยวชาญด้านความขัดแย้งช่วยอำนวยความสะดวกเจรจาหารือระหว่างคู่กรณี ตัวแทนเครือข่ายจะนะรักษาสันติว่า “เราต้องการการเจรจาที่ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม ไม่ใช่การตัดสินใจที่เอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง” (CN28, 2 เมษายน 2565) ซึ่งสะท้อนถึงความคาดหวัง

ในเวทีเจรจาที่โปร่งใส เป็นธรรม และเปิดให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการต่อรองผลประโยชน์ได้อย่างแท้จริง อันเป็นรากฐานสำคัญของการคลี่คลายความขัดแย้งอย่างยั่งยืน

2.3 การบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรม อีกหนึ่งปัญหาสำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงผังเมืองและการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยไม่ได้รับการยอมรับจากชุมชน กระบวนการเหล่านี้ถูกมองว่า เป็นการใช้อำนาจในลักษณะบังคับ ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับประชาชน การบังคับใช้กฎหมายจึงควรดำเนินการในลักษณะที่โปร่งใสและเป็นธรรม โดยเริ่มจากการตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงผังเมืองและการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ซึ่งควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบอิสระเพื่อประเมินกระบวนการต่าง ๆ และเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวต่อสาธารณะอย่างชัดเจน การปรับปรุงกระบวนการประชาธิปไตยให้ครอบคลุมทุกกลุ่มในชุมชนจะช่วยให้ชาวบ้านรู้สึกว่าคุณภาพมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย นอกจากนี้ ควรลดการใช้อำนาจในเชิงบังคับและหันมาใช้ในการสื่อสารที่สร้างความเข้าใจและความร่วมมือแทน

2.4 การประเมินผลกระทบเชิงยุทธศาสตร์ (SEA) ความกังวลของชุมชนเกี่ยวกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมจากโครงการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เป็นปัจจัยสำคัญที่จุดชนวนความขัดแย้งในพื้นที่จะนะ ชาวบ้านเกรงว่าโครงการจะกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะจากประสบการณ์ที่เคยเผชิญปัญหามลพิษและการสูญเสียพื้นที่ทำกินจากโครงการในอดีต การประเมินผลกระทบเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Environmental Assessment: SEA) จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถลดความขัดแย้งและเพิ่มความโปร่งใสในการดำเนินโครงการ โดยควรครอบคลุมทุกมิติ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ข้อเรียกร้องหนึ่งของกลุ่มคัดค้าน คือ การเปิดเผยรายงาน SEA อย่างชัดเจนต่อสาธารณะ ตัวแทนชุมชนระบุว่า “ต้องการเห็นการประเมินผลกระทบเชิงยุทธศาสตร์... เพื่อให้เราได้รู้ว่าผลกระทบจริง ๆ จะมีอะไรบ้าง” (CN27, 3 เมษายน 2565) แนวคิดของ Chambers (1983) เกี่ยวกับการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เน้นว่าการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลกระทบจะช่วยลดข้อขัดแย้ง และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน หากรัฐสามารถออกแบบกระบวนการ SEA ที่เปิดเผย ตรวจสอบได้ และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ก็จะสามารถสร้างความไว้วางใจ ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐกับชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

2.5 การสร้างความไว้วางใจในระยะยาว ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่นี้ไม่ได้เกิดจากปัจจัยเดียว แต่เป็นผลมาจากประวัติศาสตร์ของความไม่ไว้วางใจที่สะสมมาตลอดหลายปี การสร้างความไว้วางใจในระยะยาวจึงเป็นสิ่งสำคัญ กระบวนการนี้ควรเริ่มจากการจัดตั้งกลไกเฝ้าระวังอิสระที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วน เพื่อให้การดำเนินโครงการมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ นอกจากนี้ การสนับสนุนการพัฒนาที่ตรงกับบริบทของชุมชน เช่น การส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นหรือการพัฒนาในรูปแบบที่ไม่ทำลายวิถีชีวิตดั้งเดิม จะช่วยให้ชาวบ้านรู้สึกว่าการพัฒนาเป็นไปเพื่อพวกเขาจริง ๆ การใช้สื่อท้องถิ่นในการสื่อสารข้อมูลจะช่วยสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจได้มากขึ้น

ดังนั้น การจัดการความขัดแย้งในโครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา จำเป็นต้องคำนึงถึงความหลากหลายของปัจจัยที่เกี่ยวข้อง แนวทางที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การเจรจาแบบสันติวิธี การบังคับใช้กฎหมายอย่างโปร่งใส การประเมินผลกระทบเชิงยุทธศาสตร์ และการสร้างความไว้วางใจในระยะยาว จะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างรากฐานสำหรับการพัฒนาที่สมานฉันท์และยั่งยืนในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากการศึกษาสาเหตุความขัดแย้งที่เกิดจากโครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา พบว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในโครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคตในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา มีลักษณะซับซ้อนและเชื่อมโยงหลายมิติ โดยมีปัจจัยสำคัญ ได้แก่ การขาดความโปร่งใสในการสื่อสารและการบริหารจัดการที่ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การสื่อสารแบบด้านเดียวจากภาครัฐ ทำให้ประชาชนไม่ได้รับข้อมูลที่ครบถ้วนและรอบด้านเกี่ยวกับผลกระทบของโครงการ โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิต ส่งผลให้เกิดความไม่ไว้วางใจ และไม่สามารถร่วมตัดสินใจในประเด็นที่ส่งผลต่อชุมชนของตนได้ นอกจากนี้ยังพบความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Interest Conflict) ซึ่งเป็นผลจากความไม่สมดุลระหว่างเป้าหมายของรัฐที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ ผ่านการส่งเสริมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ กับความต้องการของชุมชนที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรและการพัฒนาที่ยั่งยืน สถานการณ์นี้สะท้อนภาพของการบริหารแบบรวมศูนย์ (Centralized Administration) ที่ไม่คำนึงถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรม และความหลากหลายของพื้นที่ ทำให้ประชาชนรู้สึกถูกกีดกันจากกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับทฤษฎีความขัดแย้ง

ของ Galtung (1996) ที่ระบุว่า ความขัดแย้งเกิดจากความไม่สมดุลของทัศนคติ (Attitude) พฤติกรรม (Behavior) และโครงสร้าง (Structure) ในบริบทนี้ ยังสามารถเปรียบเทียบกับงานของสุภาภรณ์ ทะวะละ และทัศนะ ศรีปัดดา (2566) ซึ่งแม้งานวิจัยของทั้งสองจะเน้นไปที่การพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา แต่ได้เสนอประเด็นสำคัญเกี่ยวกับ “การบริหารจัดการแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์” ที่ต้องยึดโยงกับความต้องการจำเป็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่อย่างแท้จริง แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ชนบท ที่จำเป็นต้องรับฟังเสียงของประชาชนให้มากขึ้น และออกแบบกระบวนการพัฒนาโดยมีฐานคิดจากบริบทท้องถิ่นและความต้องการจำเป็นของชุมชน และผลการศึกษาสอดคล้องกับ ทฤษฎีความขัดแย้งของ Galtung (1996) ที่ชี้ว่า ความขัดแย้งเกิดจากความไม่สมดุลของทัศนคติ (Attitude) พฤติกรรม (Behavior) และโครงสร้าง (Structure) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการขาดข้อมูลที่โปร่งใส ความไม่สมดุลของผลประโยชน์ และโครงสร้างการบริหารที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วม ดังนั้น แนวทางแก้ไขความขัดแย้งควรมุ่งเน้นไปที่ การสร้างความโปร่งใสในการสื่อสาร การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการออกแบบโครงการที่คำนึงถึงบริบทของพื้นที่ ซึ่งจะช่วยสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือที่ยั่งยืนระหว่างรัฐกับประชาชนในระยะยาว

2. จากการศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เกิดจากโครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ที่มุ่งเสนอแนวทางการจัดการความขัดแย้งในโครงการ เมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา พบว่า การจัดการความขัดแย้งต้องครอบคลุมทั้งมิติของโครงสร้าง การสื่อสาร และการสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชน หนึ่งในแนวทางสำคัญ คือ การปรับปรุงกระบวนการสื่อสารข้อมูลให้โปร่งใสและเข้าถึงได้ง่าย โดยการจัดตั้ง ศูนย์ข้อมูลชุมชนที่เป็นกลาง ซึ่งให้ข้อมูลที่ครบถ้วนเกี่ยวกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ผลประโยชน์ของชุมชน และแผนการดำเนินโครงการ การสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) จะช่วยให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นและแสดงข้อกังวลได้อย่างเท่าเทียม ลดความเข้าใจผิดและสร้างความเชื่อมั่นต่อภาครัฐ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่เริ่มต้นโครงการเป็นอีกแนวทางสำคัญ โดยประชาชนควรมีบทบาทในการออกแบบและตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ ซึ่งจะช่วยลดความรู้สึถูกกีดกันและเพิ่มความไว้วางใจ การตั้ง คณะกรรมการร่วมที่ประกอบด้วยตัวแทนจากประชาชน นักวิชาการ และหน่วยงานรัฐ ถือเป็นกลไกที่ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของฝ่ายต่าง ๆ ในมิติของโครงสร้างการบริหาร

ควรปรับปรุงจากระบบรวมศูนย์ (Centralized Administration) เป็นระบบกระจายอำนาจ (Decentralized Administration) โดยเปิดโอกาสให้หน่วยงานท้องถิ่นมีบทบาทในการกำกับดูแลและตรวจสอบโครงการ ให้การพัฒนาเป็นไปตามบริบทของพื้นที่ นอกจากนี้ โครงการควรออกแบบให้ สอดคล้องกับวิถีชีวิตและทรัพยากรในพื้นที่ ผ่านการสนับสนุน แนวทางการพัฒนาเชิงนิเวศ (Eco-friendly Development) แทนการพึ่งพาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ซึ่งจะช่วยลดความกังวลของประชาชนเกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับทฤษฎีการบริหารความขัดแย้ง (Conflict Management Theory) ของ Moore (2003) ซึ่งระบุว่า การจัดการปัจจัยต้นเหตุของความขัดแย้ง ได้แก่ การสื่อสาร ข้อมูล ผลประโยชน์ และโครงสร้าง เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพ แนวทางการจัดการที่นำเสนอไม่เพียงช่วยลดความขัดแย้งในปัจจุบัน แต่ยังเป็น รากฐานสำคัญ สำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในระยะยาวนอกจากนี้ ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานของนิวัติ สาหิม และยาชัยอักษร คงมะเต็ง (2566) ซึ่งศึกษาความขัดแย้งในกรณีนิคมอุตสาหกรรมจะนะ โดยชี้ให้เห็นว่า การขาดกลไก การมีส่วนร่วมและการละลายบริบทของชุมชน เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการต่อต้านอย่างต่อเนื่อง และเสนอให้รัฐบาลทบทวนแนวทางการพัฒนาโดยคำนึงถึงความยั่งยืน ความเสมอภาค และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง

องค์ความรู้จากการวิจัย

โครงการเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคต อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เป็นโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่รัฐผลักดันเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจภาคใต้ แต่กลับก่อให้เกิด ความขัดแย้งรุนแรงระหว่างรัฐและประชาชนในพื้นที่ โดยมีสาเหตุสำคัญ ได้แก่ การขาด ความโปร่งใสของข้อมูล ทำให้ประชาชนไม่ไว้วางใจ ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ เนื่องจาก ชุมชนกังวลว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและอาชีพดั้งเดิม ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง ที่เกิดจากการบริหารแบบรวมศูนย์ ทำให้ประชาชนไม่มีอำนาจ ในการตัดสินใจ และความขัดแย้งด้านค่านิยมที่ประชาชนต้องการพัฒนาอย่างยั่งยืน ขณะที่รัฐมุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ แนวทางการจัดการความขัดแย้งควรมุ่งเน้นไปที่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การใช้ กระบวนการเจรจาแบบสันติวิธี เพื่อหาทางออกร่วมกัน การสื่อสารข้อมูลที่โปร่งใสและเข้าถึงได้ง่าย การบังคับใช้กฎหมาย อย่างเป็นธรรม และการพัฒนาโครงการที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน หากรัฐต้องการ

ผลักดันโครงการให้สำเร็จโดยไม่เกิดความขัดแย้ง จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับความยั่งยืนของพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรจัดตั้งศูนย์ข้อมูลที่เป็นกลางและโปร่งใส เพื่อเผยแพร่ข้อมูลโครงการอย่างครบถ้วน
2. สามารถส่งเสริมการสื่อสารแบบสองทาง และจัดตั้งคณะกรรมการร่วมที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วน พร้อมบูรณาการการประเมิน SEA เพื่อเพิ่มความโปร่งใสในการตัดสินใจ
3. ปรับแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและทรัพยากรท้องถิ่น โดยส่งเสริมเกษตรเชิงนิเวศ การอนุรักษ์ธรรมชาติ และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1. ศึกษาผลกระทบของโครงการต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนอย่างรอบด้าน รวมถึงถอดบทเรียนจากโครงการที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่อื่น
2. ส่งเสริมการประเมินผลกระทบในทุกมิติ โดยเฉพาะการประเมินเชิงยุทธศาสตร์ (SEA) เพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมและลดความขัดแย้งในระยะยาว

ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติในพื้นที่

1. สร้างความไว้วางใจผ่านการเปิดเผยข้อมูลที่โปร่งใส และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของโครงการ
2. ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน เช่น การลงทุนในพลังงานสะอาด และการฟื้นฟูระบบนิเวศที่ได้รับผลกระทบ เพื่อให้การพัฒนาเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

กนกกุล เพชรอุทัย. (2567). ประเด็นความขัดแย้งและแนวทางแก้ไข กรณีศึกษา โครงการสำรวจและออกแบบทางต่างระดับ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 12(2), 189–200.

- ธีรนนท์ ประเสริฐกุลมณฑ. (2562). ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อต้านและสนับสนุน การใช้เทคโนโลยี GMOs ในเกษตรกรรมไทย. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา*, 9(3), 114–125.
- ธีรพงษ์ คำอูน และคณะ. (2564). ความมั่นคงด้านพลังงานของประเทศไทย: ภาครัฐสหกรณ์. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 13(1), 41–58.
- นิวัติ สาหิม และฮาซันอักริม ดงนะเต็ง. (2566). การวิเคราะห์ความขัดแย้งจากโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่: กรณีศึกษานิคมอุตสาหกรรมจะนะ. *วารสารความขัดแย้งและสันติศึกษา*, 2(1), 143–178.
- พรมงคล ชิดชอบ. (2565). แนวคิดการจัดการความขัดแย้งในการดำเนินการโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ. สืบค้น 4 พฤษภาคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/DXPQA>
- สุภาภรณ์ ทะวะละ และทัศน์ะ ศรีปัตตา. (2566). การศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนาสมรรถนะด้านมุ่งผลสัมฤทธิ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1. *วารสารวิจัยราชภัฏธนบุรีรับใช้สังคม*, 9(1), 63–81.
- Chambers, R. (1983). *Rural Development: Putting the Last First*. London: Longman.
- Galtung, J. (1996). *Peace by Peaceful Means*. London: SAGE Publications.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook* (2nd ed.). SAGE Publications.
- Moore, C. W. (1986). *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict*. San Francisco: Jossey-Bass.
- _____. (2003). *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict* (3rd ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

การสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์การจัดเก็บรายได้ท้องถิ่นในบริบท
พหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย*
COMMUNICATION FOR LOCAL TAX PUBLIC RELATIONS
IN A MULTICULTURAL CONTEXT: A CASE STUDY OF THAILAND'S
SOUTHERN BORDER PROVINCES

ขายนีย์ ช. บุญพันธ์¹, กิตติพันธ์ เอกอาริสกุล¹, ดนุวัศ สุวรรณวงศ์¹, สิริวิธ อิสโร¹,
ฮาซันอักริม ดงนะเต็ง², รักเกียรติ อินทับทัน³

Kayanee Chor Boonpunth¹, Kittipan Ekareesakul¹, Danuvat Suwanvong¹, Siriwit Issaro¹,

Hasan Akrim Dongnadeng², Rakkiat Intabtan³

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

²คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

³คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

¹Faculty of Management Sciences, Prince of Songkla University

²Faculty of Political Science, Prince of Songkla University

³School of Political and Social Sciences, University of Phayao

Corresponding Author E-mail: kayanee.b@psu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาวิธีการสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์มาตรการในการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่นในบริบทพหุวัฒนธรรม และ 2. ศึกษาวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับมาตรการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่นในบริบทพหุวัฒนธรรม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบไปด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่มาชำระภาษีหรือค่าธรรมเนียม จำนวนทั้งสิ้น 487 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ยร่วมด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ตัวแทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์เนื้อหา โดยกรณีศึกษาประกอบไปด้วยเทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล 6 แห่งในพื้นที่ 4 จังหวัด ได้แก่ สตูล สงขลา ปัตตานี และนราธิวาส

* Received July 12, 2025; Revised September 16, 2025; Accepted September 24, 2025

ผลการวิจัยพบว่า การส่งจดหมายถึงผู้มีหน้าที่ชำระภาษียังคงเป็นช่องทางหลักที่ประชาชนได้รับข่าวสารมากที่สุด ขณะที่การบอกต่อโดยบุคคลในชุมชน รวมถึงการสื่อสารผ่านศาสนสถาน เช่น มัสยิด มีบทบาทสำคัญในพื้นที่ชนบทหรือชุมชนมุสลิมที่มีความใกล้ชิดกันสูง นอกจากนี้ การใช้สื่อออนไลน์ยังเป็นช่องทางที่มีศักยภาพในการเพิ่มประสิทธิภาพการประชาสัมพันธ์ในเขตเมืองที่มีข้อจำกัดด้านพื้นที่และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

คำสำคัญ: การสื่อสาร; ประชาสัมพันธ์; รายได้ท้องถิ่น; พหุวัฒนธรรม; จังหวัดชายแดนใต้

Abstract

This research article aimed to 1. Examine various communication methods used to publicize local revenue collection measures in a multicultural context, and 2. Explore appropriate communication approaches for raising public awareness of local revenue collection measures within such a context. A mixed-methods research design was employed. The quantitative component involved a sample of 487 citizens who had paid taxes or fees, using questionnaires as the research instrument. Descriptive statistics, specifically mean values, were used for data analysis. The qualitative component involved key informants who were representatives of LAOs. Semi-structured interviews were used as the research tool, and the data were analyzed through content analysis. The case studies included six municipalities and subdistrict administrative organizations located across four provinces: Satun, Songkhla, Pattani, and Narathiwat.

The findings reveal that sending letters to taxpayers remains the main channel through which people receive information. Meanwhile, word-of-mouth communication within communities and communication through religious venues, such as mosques, play a crucial role in rural or close-knit Muslim communities. Additionally, the use of online media has the potential to enhance the effectiveness of public communication in urban areas where physical space and social interactions are limited.

Keywords: Communication; Public Relations; Local Revenue; Multicultural Context; Southern Border Provinces

บทนำ

ความเป็นอิสระของท้องถิ่นถือเป็นหัวใจสำคัญหนึ่งในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นการกระจายอำนาจ หน้าที่ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารจัดการรายได้ของตนเองนั้นถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยที่ผ่านมารายได้ส่วนใหญ่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ รายได้จากภาษีจัดสรร และรายได้จากเงินอุดหนุน ซึ่งในส่วนที่เป็นรายได้ท้องถิ่นจัดเก็บเองนั้น เช่น ภาษีที่ดิน และสิ่งปลูกสร้าง ภาษีป้าย และค่าธรรมเนียมต่าง ๆ นับเป็นสัดส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับรายได้ที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐส่วนกลาง

จากงานวิจัยของวีระศักดิ์ เครือเทพ และคณะ (2565) เรื่อง การพัฒนาระบบบริหารจัดการเก็บรายได้ท้องถิ่น พบว่า อุปสรรคในการจัดเก็บรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหลายประการ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านนโยบายและกฎหมาย ปัญหานโยบายภาษีท้องถิ่น ความเป็นระบบในการบริหารจัดการเก็บภาษี ข้อจำกัดด้านบุคลากร รวมถึงความร่วมมือจากประชาชนผู้เสียภาษี โดยแนวทางการแก้ไขปัญหที่สามารถดำเนินการได้ก่อนหมายถึงประเด็นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเริ่มดำเนินการได้เองในลำดับต้น ๆ แม้จะต้องใช้เวลาจึงจะเห็นผล เช่น การส่งเสริมความเต็มใจในการชำระภาษี ผ่านการสร้างจิตสำนึกและความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของภาษีต่อการพัฒนาท้องถิ่น ขณะที่ปัญหาด้านนโยบายภาษีจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขจากส่วนกลาง ซึ่งต้องอาศัยเวลาและกระบวนการในระดับนโยบาย ดังนั้นการใช้สื่อประชาสัมพันธ์อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสื่อสารความสำคัญของภาษี และสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษีท้องถิ่น จึงเป็นกลไกสำคัญที่ท้องถิ่นสามารถเริ่มต้นได้ทันที และมีบทบาทในการวางรากฐานการจัดเก็บรายได้ที่ยั่งยืนในระยะยาว

พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด ทั้งในมิติของเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา และวิถีชีวิตของประชาชน ซึ่งกลุ่มคนในแต่ละพื้นที่ต่างมีอัตลักษณ์และวัฒนธรรมเฉพาะตน บางกลุ่มมีความสัมพันธ์ที่พึ่งพิงกันหรือไม่เท่าเทียมกันอันเนื่องมาจากฐานะทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางสังคม การศึกษา และอิทธิพลทางการเมือง (แพร่ ศิริศักดิ์ด้าเกิง, 2549) ความแตกต่างของบริบทพื้นที่เหล่านี้สะท้อนบริบทพหุวัฒนธรรมและโครงสร้างเศรษฐกิจที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่ อันส่งผลต่อการกำหนดแนวทางการสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ภาษีท้องถิ่น ซึ่งจำเป็นต้องตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม และโครงสร้างเศรษฐกิจของแต่ละชุมชน เพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของพื้นที่พหุวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

บทความนี้มุ่งศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ท้องถิ่น 6 แห่งในจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทย ซึ่งมีความหลากหลายทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ได้แก่ เทศบาลเมืองคองหงส์ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในด้านการศึกษา พาณิชยกรรม และบริการที่เชื่อมโยงกับสถาบันอุดมศึกษา (เทศบาลเมืองคองหงส์, 2566) เทศบาลเมืองสะเดา ยังคงพึ่งพาอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกยางพารา (เทศบาลเมืองสะเดา, 2566) ขณะที่เทศบาลตำบลคลองขุด จังหวัดสตูล มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ทั้งการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การเกษตร และธุรกิจยานยนต์ การค้าและบริการในท้องถิ่น (เทศบาลตำบลคลองขุด, 2566) พื้นที่เทศบาลตำบลยะหริ่ง และองค์การบริหารส่วนตำบลบุละบูโย จังหวัดปัตตานี มีบริบทวัฒนธรรมที่โดดเด่นจากการที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ใช้ภาษามลายูถิ่น และดำรงชีวิตด้วยการทำนาและเลี้ยงสัตว์ (เทศบาลตำบลยะหริ่ง, 2566; องค์การบริหารส่วนตำบลบุละบูโย, 2566) ส่วนเทศบาลเมืองนราธิวาสมีความหลากหลายทางเศรษฐกิจ ทั้งประมงชายฝั่ง การเกษตร บริการการท่องเที่ยว พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรมเบา (เทศบาลเมืองนราธิวาส, 2566)

ผลการศึกษาสามารถเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์มาตรการบริหารจัดการเก็บรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในบริบทพหุวัฒนธรรม โดยการทำความเข้าใจถึงวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถวางแผนและดำเนินงานด้านการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งจะช่วยเพิ่มอัตราการปฏิบัติตามกฎหมายในการชำระภาษีและค่าธรรมเนียม เสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างภาครัฐกับประชาชน และสนับสนุนการบริหารจัดการทางการคลังท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์มาตรการในการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่นในบริบทพหุวัฒนธรรม
2. เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับมาตรการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่นในบริบทพหุวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Method Research) ประกอบไปด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการสอบถามประชาชนที่มาชำระภาษีหรือค่าธรรมเนียมเกี่ยวกับการรับรู้เกี่ยวกับมาตรการการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่น จำนวนทั้งสิ้น 487 คน เพื่อให้ทราบว่าประชาชนได้รับข่าวสารจากวิธีการสื่อสารใดมากที่สุด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย

นอกจากนี้ยังใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวนแห่งละ 4 – 7 คน ประกอบไปด้วย ตัวแทนผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่อยู่ในฝ่ายคลังและจัดเก็บรายได้ เพื่อเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกถึงปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ รวมถึงพิจารณาความเป็นบริบทของพื้นที่ที่เป็นพหุวัฒนธรรมซึ่งมีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และการวิเคราะห์ข้อมูล คือการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

กรณีศึกษาประกอบไปด้วยเทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล 6 แห่งในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนใต้ ได้แก่ เทศบาลเมืองสะเดา เทศบาลเมืองคอกหงส์ จังหวัดสงขลา ถัดมาคือ เทศบาลตำบลคลองขุด จังหวัดสตูล นอกจากนี้ยังมีเทศบาลตำบลยะหริ่ง และองค์การบริหารส่วนตำบลบุละบูโย จากจังหวัดปัตตานี และท้ายสุดคือเทศบาลเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์มาตรการในการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่นในบริบทพหุวัฒนธรรม ได้แก่ จดหมาย เอกสารใบปลิว ไลน์ การบอกต่อและการลงพื้นที่ รดแทนภาษาถิ่น และ เว็บไซต์ สื่อออนไลน์ คลิปวิดีโอ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 จดหมาย การส่งจดหมายแจ้งชำระภาษีท้องถิ่นถือเป็นช่องทางการสื่อสารหลักระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชนผู้มีหน้าที่ชำระภาษี โดยทั่วไปจดหมายดังกล่าวมักใช้ภาษาทางการและรูปแบบที่เป็นทางราชการ อย่างไรก็ตาม มีการทดลองปรับเปลี่ยนรูปแบบการสื่อสารโดยแนบจดหมายที่ใช้ภาษากึ่งทางการหรือภาษาที่เป็นมิตรมากขึ้น พร้อมทั้งเพิ่มองค์ประกอบทางภาพ เช่น สี สัน ภาพประกอบ และการเน้นข้อความสำคัญ โดยการไฮไลต์มาตรการลงโทษสำหรับผู้ที่ไม่ชำระภาษี เพื่อให้จดหมายมีความน่าสนใจและลดความเป็นทางการของเอกสารทางราชการ

นอกจากนี้ ยังได้มีการทดลองใช้ข้อความที่อ้างอิงคำสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นศาสนาหลักของประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ โดยเลือกใช้คำสอนที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของชาวมุสลิมที่ดีซึ่งไม่ควรค้างชำระหนี้ อย่างไรก็ตาม จากผลการเก็บข้อมูลพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ตัดสินใจมาชำระภาษีเนื่องจากแรงจูงใจจากจดหมายที่มีลักษณะเป็นทางการหรือมีผลทางกฎหมาย มากกว่าการตอบสนองต่อคำสอนทางศาสนา ทั้งนี้ หากจะนำแนวทางการสื่อสารที่อ้างอิงศาสนามาใช้ อาจจำเป็นต้องพิจารณาช่วงเวลาที่เหมาะสมด้วย เช่น ในช่วงเดือนรอมฎอนซึ่งเป็นช่วงเวลาพิเศษของชาวมุสลิม อาจช่วยกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักและมีแรงจูงใจในการชำระภาษีท้องถิ่นได้มากกว่าช่วงเวลาอื่น

1.2 เอกสารใบปลิว เอกสารใบปลิวเป็นสื่อที่ส่งตรงถึงบุคคลที่ต้องการสื่อสารได้มากที่สุดวิธีหนึ่ง ซึ่งการแนบเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับภาษีท้องถิ่นหรือเอกสารแสดงผลงานโดดเด่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มาจากเงินภาษีที่ประชาชนชำระให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเช่นนี้ ควรดำเนินการในช่วงเวลาที่เหมาะสมด้วย เช่น แนบไปพร้อมกับจดหมายแจ้งหนี้เพื่อให้ประชาชนได้ทราบข้อมูลเพิ่มเติมและประโยชน์จากการชำระภาษีท้องถิ่น

การเสริมความรู้เรื่องภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในแบบฉบับที่เรียบง่ายและกะทัดรัดในหนึ่งหน้ากระดาษให้กับประชาชน ด้วยความรู้เรื่องภาษีเป็นเรื่องใกล้ตัวและเข้าใจยากตามความเข้าใจของประชาชนโดยทั่วไป การออกแบบที่ง่ายและสั้นได้ใจความสำคัญจึงสำคัญกับสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนทุกคนทราบว่า เรื่องภาษีนั้น “ง่ายและใกล้ตัว” จากฐานคติดังกล่าว จึงได้มีการออกแบบ “ใบปลิวให้ความรู้เรื่องภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างฉบับกระเป๋” โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ความรู้เรื่องภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างแบบเรียบง่ายและกะทัดรัดใน 1 หน้ากระดาษ และสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนทุกคนทราบว่าเรื่องภาษีนั้นไม่ใช่เรื่องซับซ้อนและเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคน

1.3 ไลน์ ไลน์ประชาสัมพันธ์ถือเป็นสื่อเสริมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนิยมใช้ในการสื่อสารข้อมูลในพื้นที่สำคัญของชุมชน เช่น บริเวณตลาด ศาสนสถาน หรือแยกถนนหลัก แม้จะเป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนในวงกว้าง แต่จากข้อมูลแบบสอบถามพบว่าการใช้ไลน์ในบางประเด็นอาจไม่ก่อให้เกิดการรับรู้มากนัก

ทั้งนี้ ผลจากการสัมภาษณ์ระบุว่า ไลน์มีประสิทธิภาพในการสื่อสารเฉพาะเรื่องที่เป็นข้อมูลเชิงบวกหรือเป็นประโยชน์ต่อประชาชน เช่น ผลงานขององค์กร การได้รับรางวัลประกาศคุณงามความดี หรือการประชาสัมพันธ์กิจกรรมสำคัญ เนื่องจากเนื้อหากระชับและผู้พบเห็นสามารถเข้าใจได้ในเวลาสั้น อย่างไรก็ตาม ไลน์ไม่เหมาะสม

สำหรับเนื้อหาที่มีรายละเอียดมากหรือเชิงวิชาการ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับภาษีท้องถิ่น เพราะจุดติดตั้งไม่เอื้อต่อการหยุดอ่านหรือทำความเข้าใจข้อมูลที่ซับซ้อน

1.4 การบอกต่อ และการลงพื้นที่ การประชาสัมพันธ์ข่าวสารผ่านช่องทางตามวิถีของชุมชนมุสลิม เช่น การประชุมในการละหมาดวันศุกร์ เสียงตามสาย การติดไว้นิล บริเวณมัสยิดหรือสุเหร่า การบอกต่อโดยผู้นำทางศาสนา หรือการลงพื้นที่โดยหน่วยเคลื่อนที่ของฝ่ายจัดเก็บรายได้ สามารถเข้าถึงประชาชนในชุมชนแบบชนบทและชุมชนแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบทได้เป็นอย่างดี ดังเช่น ผลจากโครงการชำระค่าธรรมเนียมขยะของเทศบาลตำบลยะหริ่ง ที่ประชาชนรับทราบข่าวสารจากการประกาศที่มีสียึดสูงสุด

อย่างไรก็ดี การประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางทางศาสนาอาจได้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ชายเป็นส่วนใหญ่ จึงได้มีการเสริมด้วยการประชาสัมพันธ์ที่โรงเรียนเทศบาล ซึ่งน่าจะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเพศหญิงได้เพิ่มเติม เนื่องจากกรณีศึกษามีโครงการชำระค่าธรรมเนียมขยะด้วย ซึ่งผู้รับผิดชอบส่วนใหญ่คือแม่บ้าน จากการสัมภาษณ์พบว่า เด็กนักเรียนจะให้ความสำคัญกับเอกสารที่ทางโรงเรียนฝากไปถึงผู้ปกครองเป็นอย่างมาก การเลือกช่องทางในการประชาสัมพันธ์ให้ตรงกับเป้าหมายจึงเป็นสิ่งสำคัญ

1.5 รถแห่ภาษาถิ่น ในชุมชนแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบทการใช้สื่อประชาสัมพันธ์แบบรถแห่ยังมีความสำคัญ โดยมีการจัดกิจกรรมรณรงค์ประชาสัมพันธ์รถแห่ไปตามตรอก ซอกซอย และแหล่งชุมชน โดยปรับเนื้อหาการประชาสัมพันธ์ให้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น เช่น การใช้ภาษาถิ่น (ภาษาใต้) หรือภาษามลายู ในการประชาสัมพันธ์ การใช้เสียงดนตรีทำนองที่สนุกสนานตามสไตล์ชาวใต้ หรือการสื่อข้อความถึงประโยชน์หรือการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นจากการชำระภาษีของประชาชน เพื่อสร้างความเข้าใจ และให้ความรู้แก่ประชาชน รวมทั้งสร้างความตระหนักและรับผิดชอบในการเสียภาษี นอกจากการขับรถแห่ไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ แล้ว ยังได้มีการหยุดตามจุดชุมชนต่าง ๆ เช่น ประชาคมผู้สูงวัย ตลาดสดสาธารณะ เพื่อแจกใบปลิวประชาสัมพันธ์ความรู้เกี่ยวกับภาษีท้องถิ่น

1.6 เว็บไซต์ สื่อออนไลน์ คลิปวิดีโอ ในความเป็นชุมชนแบบสังคมเมือง และเพื่อสนับสนุนการเป็น Smart City จึงมีการผลิตสื่อเป็นคลิปสั้น ๆ เพื่อเผยแพร่ผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ที่เทศบาลมีอยู่ เช่น เพจเฟซบุ๊ก ไลน์กลุ่มของเทศบาล โดยเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการที่เป็นผลงานโดดเด่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อยืนยันว่าเงินภาษีของประชาชนได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมอย่างไรบ้าง และเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนเมืองที่มีการส่งผ่านข้อมูลทางสื่อออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับบริบทความเป็นเมืองของเขตเทศบาลในเขตเมืองที่ประชาชนส่วนใหญ่ทำงานนอกบ้าน

จากการเก็บข้อมูลพบว่า การประชาสัมพันธ์ผ่านเพจเฟซบุ๊กของเทศบาลเพียงช่องทางเดียวอาจไม่สามารถสร้างการมีส่วนร่วม (Engagement) จากประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากนัก จึงจำเป็นต้องอาศัยการแชร์และกระจายข้อมูลผ่านช่องทางอื่นเพิ่มเติม เช่น กลุ่มไลน์ของเทศบาล

วิธีการสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์มาตรการต่าง ๆ ในการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่นมีความแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่และจากการสัมภาษณ์ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเบื้องต้น สามารถสรุปช่องทางการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่น ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปวิธีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่ใช้ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ช่องทางการประชาสัมพันธ์	จดหมาย	ใบปลิว	ไวนิล	บอกต่อ/ ลงพื้นที่	รถแห่	เว็บไซต์
เทศบาลเมืองคอหงส์	✓	✓				✓
เทศบาลเมืองสะเดา	✓	✓		✓	✓	
เทศบาลเมืองนราธิวาส	✓		✓		✓	
เทศบาลตำบลคลองขุด	✓		✓	✓	✓	
เทศบาลตำบลยะหริ่ง	✓	✓	✓	✓		
องค์การบริหารส่วนตำบล						
ปู่โละบู่โย	✓		✓	✓		

จากตารางที่ 1 พบว่า ได้มีการใช้วิธีการสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์มาตรการเกี่ยวกับการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่นที่หลากหลาย ได้แก่ จดหมาย ใบปลิว ไวนิล รถแห่ เว็บไซต์ เป็นต้น เพื่อกระตุ้นการรับรู้ของประชาชน จากผลการตอบรับพบว่าแต่ละพื้นที่การเข้าถึงประชาชนควรเลือกใช้วิธีหรือช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย และแตกต่างกันตามลักษณะของพื้นที่

2. เพื่อศึกษาวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับมาตรการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่นในบริบทพหุวัฒนธรรม โดยได้แสดงวิธีการสื่อสารที่สร้างการรับรู้ให้แก่ประชาชนมากที่สุด โดยจำแนกพื้นที่ศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 แห่ง ตามนิยามลักษณะชุมชนได้ 3 แบบ (ทัศนา พฤติการกิจ, 2558) ดังนี้

2.1 ชุมชนสังคมชนบท เป็นพื้นที่ที่อยู่นอกเขตเมือง ความหนาแน่นของประชากรจะต่ำกว่าเมือง ชุมชนขนาดเล็กแต่ใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ในการประกอบอาชีพเลี้ยงชีพด้วยเกษตรกรรม มีความคล้ายคลึงกันในรูปแบบดำเนินชีวิตและวัฒนธรรม ได้แก่ เทศบาลตำบลคลองขุด เทศบาลตำบลยะหริ่ง และองค์การบริหารส่วนตำบลบุละบูโย

2.2 ชุมชนสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท เป็นชุมชนชนบทผสมกับหมู่บ้านหรือเมืองเล็ก ชุมชนชนบทที่อยู่ติดกับเมืองเป็นส่วนใหญ่ มีลักษณะของพื้นที่ทั้งแบบชนบทและแบบเมือง ชุมชนชนบท ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิม ทำอาชีพเกษตร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ชุมชนเมือง เป็นชุมชนใหม่ที่ขยายมาและเปลี่ยนแปลงมาจากชุมชนดั้งเดิม เป็นที่ตั้งของส่วนราชการ ประกอบอาชีพค้าขาย ธุรกิจ สังคมต่างคนต่างอยู่ ได้แก่ เทศบาลเมืองสะเดา และเทศบาลเมืองนราธิวาส

2.3 ชุมชนสังคมเมือง เป็นชุมชนที่ประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นและชุมชนมีขนาดใหญ่ เป็นศูนย์กลางของความเจริญก้าวหน้า ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจการค้า มีการย้ายถิ่นและการเคลื่อนที่ทางสังคมมีการติดต่อและสื่อสารกันกว้างมากกว่าชนบท หรือ เป็นเขตเทศบาลในอำเภอใหญ่ ได้แก่ เทศบาลเมืองคองหงส์

ตารางที่ 2 สรุปวิธีการสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ที่ประชาชนได้รับข้อมูลมากที่สุด

อปท.	จังหวัด	ลักษณะพื้นที่	วิธีการสื่อสารที่ได้รับข้อมูลมากที่สุด	ร้อยละ
เทศบาลเมืองคองหงส์	สงขลา	ชุมชนเมือง	จดหมาย	45.00
เทศบาลเมืองสะเดา	สงขลา	ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท	จดหมาย	71.05
เทศบาลเมืองนราธิวาส	นราธิวาส	ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท	จดหมาย	81.58
เทศบาลตำบลคลองขุด	สตูล	ชุมชนชนบท	จดหมาย	80.29
เทศบาลตำบลยะหริ่ง	ปัตตานี	ชุมชนชนบท	การประชาสัมพันธ์ที่มัลติมีเดีย/เสียงตามสาย	45.90
อบต.บุละบูโย	ปัตตานี	ชุมชนชนบท	การประชาสัมพันธ์ที่มัลติมีเดีย/เสียงตามสาย	59.12

จากตารางที่ 2 ผลการวิจัยเชิงปริมาณในพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 แห่ง พบว่า วิธีการสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์ภาษีท้องถิ่นที่ประชาชนได้รับข้อมูลแตกต่างกันไปตามลักษณะทางสังคมและโครงสร้างของแต่ละพื้นที่ โดยในเขตเมืองขนาดกลางและขนาดใหญ่ เช่น เทศบาลเมืองคอหงส์ เทศบาลเมืองสะเดา เทศบาลเมืองนราธิวาส และเทศบาลตำบลคลองขุด ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภาษีท้องถิ่นผ่านช่องทางจดหมายมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45.00, 71.05, 81.58 และ 80.29 ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นไปได้ของระบบการจัดส่งเอกสารที่มีประสิทธิภาพในพื้นที่เมืองที่มีโครงสร้างพื้นฐานด้านการติดต่อสื่อสารและการไปรษณีย์ที่ค่อนข้างพร้อม

ในทางตรงกันข้าม พื้นที่ที่มีลักษณะเป็นชุมชนขนาดเล็กหรือชนบท เช่น เทศบาลตำบลยะหริ่ง และองค์การบริหารส่วนตำบลบุโละบุโย จังหวัดปัตตานี กลับพบว่า “การบอกต่อ” จากบุคคลในชุมชน เป็นช่องทางหลักที่ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภาษีท้องถิ่น โดยในเทศบาลตำบลยะหริ่ง มีร้อยละ 45.90 ของประชาชนได้รับข้อมูลจากการประชาสัมพันธ์ที่มีสิดและเสียงตามสาย ส่วนในองค์การบริหารส่วนตำบลบุโละบุโย มีถึงร้อยละ 59.12 ที่ได้รับข้อมูลจากการบอกต่อโดยสมาชิกสภาท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผู้นำชุมชนและสถานที่สำคัญทางศาสนาในการสื่อสารข้อมูลในพื้นที่ที่พหุวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคมแบบแน่นแฟ้น

สำหรับวิธีการสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งนิยมใช้ ได้แก่ การติดป้ายไวนิลในที่สาธารณะ แต่พบว่ามีประสิทธิภาพค่อนข้างต่ำในการเข้าถึงประชาชน โดยมีสัดส่วนผู้ได้รับข้อมูลจากช่องทางนี้เพียงร้อยละ 5 ในเทศบาลเมืองคอหงส์ เทศบาลเมืองสะเดา (ร้อยละ 10.53) เทศบาลเมืองนราธิวาส (ร้อยละ 13.16) เทศบาลตำบลยะหริ่ง (ร้อยละ 11.85) และต่ำที่สุดคือร้อยละ 1.89 ในองค์การบริหารส่วนตำบลบุโละบุโย ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การเลือกช่องทางสื่อสารจำเป็นต้องคำนึงถึงบริบทของพื้นที่เป้าหมายอย่างลึกซึ้ง ทั้งในแง่ของโครงสร้างประชากร ความพร้อมด้านเทคโนโลยี และวัฒนธรรมการสื่อสารภายในชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการประชาสัมพันธ์มาตรการด้านการจัดเก็บรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การส่งจดหมายแจ้งชำระภาษีโดยตรงถึงผู้มีหน้าที่เสียภาษี ทั้งนี้ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Andersson et al. (2022) ซึ่งศึกษาการทดลองในประเทศสวีเดนเกี่ยวกับ

การประยุกต์ใช้เทคนิคการ “สะกิดเตือน” (Nudge) ผ่านการปรับรูปแบบจดหมาย โดยการเพิ่มข้อความสำคัญในหัวจดหมายหรือการใช้สีเส้นเพื่อดึงดูดความสนใจ ซึ่งช่วยเพิ่มอัตราการชำระภาษีได้อย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับจดหมายแบบมาตรฐาน เช่นเดียวกับที่ Ajzenman (2022) และ Holz et al. (2020) ชี้ให้เห็นว่า การเน้นย้ำบทลงโทษจากการไม่ชำระหรือหลีกเลี่ยงภาษีภายในจดหมายสามารถเพิ่มแรงจูงใจและยกระดับประสิทธิภาพในการจัดเก็บภาษีได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท ผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการยังคงมีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะการสื่อสารแบบปากต่อปากระหว่างสมาชิกในชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงโครงสร้างทางสังคมที่มีความใกล้ชิดและมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติหรือความคุ้นเคยสูง การใช้แหล่งสื่อสารของชุมชน เช่น ระบบเสียงตามสาย หรือการประชาสัมพันธ์ผ่านศาสนสถาน โดยเฉพาะมัสยิด ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกระจายข้อมูลในสังคมมุสลิม ก็เป็นอีกช่องทางที่มีประสิทธิภาพในการสื่อสารเรื่องภาษี ผลดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของ Ajzenman (2022) ที่ชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารแบบมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) เช่น การเยี่ยมเยียนหรือการโทรศัพท์ มีแนวโน้มสร้างแรงจูงใจและประสิทธิผลได้มากกว่าวิธีการสื่อสารที่ไม่มีปฏิสัมพันธ์โดยตรง เช่น การส่งจดหมายหรือป้ายประกาศ

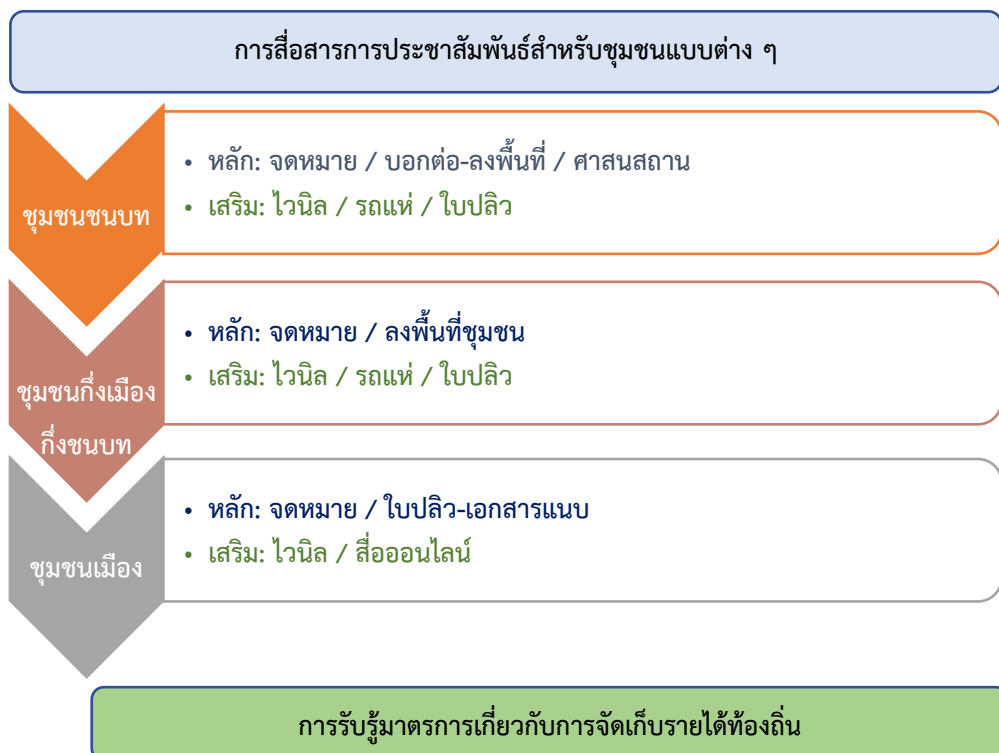
นอกจากนี้ การบูรณาการคำสอนทางศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นศาสนาหลักของประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ โดยเน้นคำสอนที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของชาวมุสลิมที่ดีและไม่ควรค้างชำระหนี้ ก็เป็นอีกแนวทางที่สามารถนำมาใช้ในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการชำระภาษีได้ โดยสอดคล้องกับแนวคิด “Moral Appeal” ของ Antinyan & Asatryan (2020) ซึ่งอธิบายว่าการใช้หลักคุณธรรมหรือจริยธรรมในการสื่อสาร เช่น การระบุข้อความทางศีลธรรมในจดหมายแจ้งหนี้ค้างชำระ การติดป้ายประชาสัมพันธ์ในพื้นที่สาธารณะ หรือการสอดแทรกข้อความเกี่ยวกับภาษีในการละหมาดวันศุกร์ที่มัสยิด สามารถกระตุ้นความเต็มใจในการชำระภาษีได้

สำหรับบริบทของชุมชนเมือง ผลการวิจัยพบว่า ยังคงมีข้อจำกัดต่อการใช้วิธีการสื่อสารแบบปากต่อปากหรือการใช้รถแห่ เนื่องจากโครงสร้างสังคมเมืองมีลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ห่างเหินและวิถีชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ที่ใช้เวลานอกบ้านเป็นหลัก ส่งผลให้ความพยายามในการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นเพื่อขยายการเข้าถึงประชาชนในพื้นที่เมือง อย่างไรก็ตาม หน่วยงานท้องถิ่นยังคงใช้สื่อแบบดั้งเดิมอย่างป้ายไว้นิลเป็นช่องทางหลักในการประชาสัมพันธ์ โดยประสิทธิผล

ของสื่อดังกล่าวขึ้นอยู่กับกรอบเนื้อหาให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนและพฤติกรรมในการรับสื่อของประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ

องค์ความรู้จากการวิจัย

บทความนี้ได้สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับช่องทางการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับลักษณะชุมชน 3 ประเภท ได้แก่ ชุมชนชนบท ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท และชุมชนเมือง โดยในแต่ละชุมชนมีช่องทางหลักและช่องทางเสริมที่แตกต่างกัน ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 วิธีการสื่อสารที่เหมาะสมในการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับมาตรการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่นในบริบทพหุวัฒนธรรม

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ชุมชนสังคมชนบท ชุมชนสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท และชุมชนสังคมเมืองมีลักษณะแตกต่างกันทั้งด้านความหนาแน่นของประชากร รูปแบบ

การดำเนินชีวิต และความสัมพันธ์ทางสังคม จากผลการวิจัยพบว่า ในทุกประเภทชุมชน ช่องทางที่มีประสิทธิผลมากที่สุดในการสื่อสารมาตรการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การส่งจดหมายแจ้งเตือนผู้มีหน้าที่ชำระภาษี วิธีนี้จึงถือเป็นวิธีการสื่อสารหลักสำหรับ ชุมชนทุกรูปแบบ สำหรับในพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท และชุมชนชนบท การบอกต่อระหว่าง สมาชิกชุมชนและการใช้ศาสนสถาน เช่น มัสยิด มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูล ในขณะที่ชุมชนเมืองมีข้อจำกัดต่อการสื่อสารแบบบอกต่อหรือรถแห่ จึงเริ่มมีความพยายาม ใช้สื่อออนไลน์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังสามารถใช้การติดตั้งไวเนล เป็นวิธีการประชาสัมพันธ์เสริม ทั้งนี้ประสิทธิผลจะขึ้นอยู่กับ เนื้อหาและบริบทของชุมชนด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรพิจารณาถึงบริบทของแต่ละพื้นที่เพื่อเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมกับชุมชนนั้น ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่พหุวัฒนธรรม เช่น การสื่อสารด้วยภาษาท้องถิ่น การใช้ผู้นำชุมชน หรือการสื่อสารผ่านศาสนสถาน รวมถึงการพัฒนาระบบติดตาม และแจ้งเตือนการค้างชำระภาษี เช่น การโทรศัพท์แจ้งเตือน หรืออาศัยเครือข่ายชุมชน เช่น อาสาสมัครท้องถิ่น ผู้นำศาสนา หรือผู้นำชุมชน ในการสื่อสารข้อมูล
2. การสื่อสารแบบสองทาง (Two-Way Communication) การลงพื้นที่ของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอมีความจำเป็น ควรมีการลงพื้นที่ หรือจัดหน่วยสัญจรอย่างสม่ำเสมอเพื่อชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับภาษี โดยเปิดโอกาสให้ ประชาชนซักถาม แสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง แม้จะมีช่องทางชำระเงิน แบบดิจิทัล เช่น QR Code หรือ Mobile Banking แล้ว แต่การลงพื้นที่ของเจ้าหน้าที่ ก็ยังมีความสำคัญ เพื่อสร้างความคุ้นเคย ความไว้วางใจ และความร่วมมือระยะยาว
3. การใช้สื่อสมัยใหม่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมการใช้สื่อออนไลน์ ที่ทันสมัยและเป็นที่ยอมรับ เช่น TikTok, Facebook Page, Line Official Account ในการ สร้างความรู้ความเข้าใจและเผยแพร่ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับภาษีในรูปแบบที่เข้าใจง่าย ดึงดูด ความสนใจ และเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น หรือประชาชนในชุมชน แบบสังคมเมือง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การประชาสัมพันธ์ในภาพรวมของทั้งประเทศ ส่วนกลางควรมีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ในภาพรวมระดับประเทศเกี่ยวกับความสำคัญของการเก็บรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และความรู้เกี่ยวกับภาษีท้องถิ่น โดยเฉพาะภาษีที่เพิ่งมีการจัดเก็บใหม่ เช่น ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันทั่วประเทศในประเด็นสำคัญ เช่น หลักเกณฑ์การประเมิน การคำนวณภาษี ประเภทของทรัพย์สินที่ต้องเสียภาษี รวมถึงสิทธิในการยื่นขอลดหย่อนหรือยกเว้นภาษี โดยควรดำเนินการผ่านช่องทางที่เข้าถึงประชาชนได้ง่าย เช่น เว็บไซต์ของกระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย หรือแอปพลิเคชันที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถสื่อสารในรายละเอียดที่เฉพาะเจาะจงกับบริบทของแต่ละพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. การปรับกฎระเบียบให้มีความยืดหยุ่น ควรพิจารณาทบทวนกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่น เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความยืดหยุ่นในการคิดค้นวิธีใหม่ในการเพิ่มรายได้ เช่น การจัดทำโครงการชิงรางวัลเพื่อชำระหนี้ภาษีค้างชำระ โดยไม่ขัดต่อกฎระเบียบ และยังเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บรายได้ หรือควรมีการพิจารณาให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเลือกใช้บริการจัดส่งเอกสารเกี่ยวกับภาษีผ่านบริษัทเอกชนได้ ไม่จำกัดเพียงบริษัทใดบริษัทหนึ่งเท่านั้น หรืออย่างน้อยควรหารือเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพในการจัดส่ง และระบบการส่งจดหมายในกรณีที่ไม่มีผู้รับ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ที่มีระดับความเข้มแข็งของชุมชนแตกต่างกัน เช่น ชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท เพื่อหาแนวทางการปรับปรุงแบบการสื่อสารให้เหมาะสมกับระดับความผูกพันทางสังคมของชุมชนแต่ละประเภท

2. ควรมีการศึกษาที่ครอบคลุมพื้นที่ซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนเมืองใหม่หรือชุมชนผสมผสาน เพื่อวิเคราะห์บทบาทของสื่อสมัยใหม่และเทคโนโลยีดิจิทัลในการสื่อสารกับประชาชนในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

เอกสารอ้างอิง

ทัศนาศ พงศ์การกิจ. (2558). บริบทชุมชนภายใต้สังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, 9(1), 7-15.

- เทศบาลตำบลคลองขุด. (2566). แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566 – 2570. สืบค้น 4 พฤษภาคม 2566, จาก <https://klongkhudcity.go.th/strategy?cid=19>
- เทศบาลตำบลยะหริ่ง. (2566). แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566 – 2570. สืบค้น 6 พฤษภาคม 2566, จาก http://tbyaring.go.th/data_6906
- เทศบาลเมืองคอหงส์. (2566). แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566 – 2570. สืบค้น 4 พฤษภาคม 2566, จาก <https://www.khohongcity.go.th/strategy/?cid=82>
- เทศบาลเมืองนราธิวาส. (2566). แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566 – 2570. สืบค้น 6 พฤษภาคม 2566, จาก <https://www.naracity.go.th/strategy>
- เทศบาลเมืองสะเตา. (2566). แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566 – 2570. สืบค้น 6 พฤษภาคม 2566, จาก <https://sadaocity.go.th/strategy/?cid=280>
- แพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง. (2549). แนวคิดพหุวัฒนธรรม (Multiculturalism). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- วีระศักดิ์ เครือเทพ และคณะ. (2565). การพัฒนาระบบบริหารจัดการเก็บรายได้ท้องถิ่น (ระยะที่ 2) (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- องค์การบริหารส่วนตำบลปู่โละปู่โย. (2566). แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2566 – 2570. สืบค้น 1 พฤษภาคม 2566, จาก <https://shorturl.asia/mxueW>
- Ajzenman, N. et. al. (2022). *Nudging Latin America and the Caribbean: A Decade of Improving Public Policies Through Behavioral Economics*. Washington: Inter-American Development Bank.
- Andersson, H. et al. (2022). Nudges and Threats: Soft vs Hard Incentives for Tax Compliance. In *Proceedings of the 76th Economic Policy Panel Meeting*. (October 20–21, 2022, pp. 1–27). Brussels, Belgium: Publisher.
- Antinyan, A. & Asatryan, Z. (2020). *Nudging for Tax Compliance: A Meta-Analysis*. Germany: Munich Society for the Promotion of Economic Research. Retrieved April 27, 2023, from <https://shorturl.asia/m4v0t>
- Holz, J. E. et al. (2020). *The \$100 Million Nudge: Increasing Tax Compliance of Businesses and the Self-Employed Using a Natural Field Experiment*. Retrieved April 30, 2023, from <https://shorturl.asia/72Pce>

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของลาว ภายหลังยุคจินตนาการใหม่* SOCIAL AND CULTURAL CHANGES IN LAOS AFTER THE NEW IMAGINATION ERA

วศิน ปัญญาวุตรตระกูล

Wasin Panyavuttrakul

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Faculty of Social Sciences, Naresuan University

Corresponding Author E-mail: ajtop_1@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานโยบายจินตนาการใหม่ของ สปป.ลาว ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมในยุคจินตนาการใหม่ของ สปป.ลาว การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method) ซึ่งเป็นแนวทางที่เน้นการศึกษาเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ หรือข้อมูลในอดีตอย่างเป็นระบบ เพื่อทำความเข้าใจบริบท การเปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่เกิดขึ้นในห้วงเวลาต่าง ๆ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีอย่างวิพากษ์ (Textual analysis)

ผลการวิจัยพบว่า ในยุคหลังจินตนาการใหม่ช่วงหลังปี ค.ศ. 1986 ได้ให้ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจที่มีความสอดคล้องกับระบบตลาดโลกมากขึ้น จึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม 4 ด้าน ได้แก่ 1. การส่งเสริมด้านกฎหมาย สิทธิ และความเสมอภาคระหว่างชาย – หญิง 2. การส่งเสริมบทบาทผู้หญิงด้านสิทธิของแม่และเด็กด้านสิทธิและกฎหมาย 3. โดยการส่งเสริมบทบาทผู้หญิงเพื่อเข้าร่วมการผลิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 4. การสร้างนโยบายชาตินิยมทางวัฒนธรรมใหม่ของ สปป.ลาว

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม; รัฐบาลลาว; ยุคจินตนาการใหม่

* Received July 16, 2025; Revised September 6, 2025; Accepted October 16, 2025

Abstract

This research article aimed to studying the New Imagination Policy of Lao PDR related to the approaches to social and cultural changes in the New Imagination Era of Lao PDR. by using research is a qualitative research using the historical method, which is an approach that emphasizes the systematic study of past events, phenomena, or data to understand the context, changes, and impacts that occurred in different periods historical research to collect data from documents (Documentary Research) by using critical textual analysis (Textual analysis).

The study results found that in the post-re-imagination era after 1986, Lao PDR has given more importance to the economy that is more in line with the global market system, which has resulted in four social and cultural changes: 1. Promotion of laws, rights and equality between men and women. 2. Promoting women's roles in maternal and child rights and laws. 3. Promoting women's roles to participate in production to develop quality of life, and 4. Creating a new cultural nationalist policy of the Lao PDR.

Keywords: Social and Cultural Changes; Laos Government; The New Imagination Era

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐบาลลาวในยุคจินตนาการใหม่นั้น มีสาเหตุมาจากความล้มเหลวทางการเมืองของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวและรัฐบาล สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในปี ค.ศ. 1975 – 1985 รัฐบาลในช่วงเวลานี้ได้พยายามสร้างชาติขึ้นมาใหม่ในหลาย ๆ ด้านตามที่พรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้วางแนวทางเอาไว้ คือ การสร้างคนสังคมนิยมใหม่ เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้ประชาชนลาวในระบบสังคมนิยม มีจิตใจรักชาติด้วยการปฏิบัติตามแนวทางการนำของพรรค แต่อย่างไรก็ตามแนวดังกล่าว ไม่ประสบความสำเร็จ (สุรัชย์ ศิริไกร, 2548) จากความล้มเหลวดังกล่าวในแนวทางการ บริหารและพัฒนาประเทศของพรรคและรัฐบาล สปป.ลาว รัฐจึงมีความจำเป็นต้อง ปรับเปลี่ยนแนวทางในการพัฒนาประเทศในปี ค.ศ. 1986 หรือที่เรียกว่า “นโยบาย จินตนาการใหม่” เพื่อปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจในสังคมลาวจาก

ระบบรวมศูนย์มาสู่ระบบกระจายอำนาจ และกำหนดราคาและการลงทุนตามกลไกตลาดโลก หรือการเริ่มเปิดรับทุนนิยมมากขึ้น (ณัฐชัย อ่ำทอง, 2564) ทำให้รัฐบาลลาวเริ่มสร้างสังคม และวัฒนธรรมใหม่ในช่วงยุคจินตนาการใหม่ได้เริ่มปรากฏขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษานโยบายจินตนาการใหม่ของ สปป.ลาว ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมวัฒนธรรมในยุคจินตนาการใหม่ของ สปป.ลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบเอกสาร (Documentary Research)

2. แหล่งข้อมูล

เป็นการศึกษาจากเอกสารของรัฐบาล ที่หอสมุดแห่งชาติ สปป.ลาว

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Method)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ทำการระบุหัวข้อ ประเด็นสำคัญ แนวคิดหลักเพื่อให้การเก็บข้อมูลจากเอกสาร เป็นระบบ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การทำความเข้าใจและตีความ เนื้อหาในเอกสารเพื่อหาความสัมพันธ์แบบมีเหตุผลระหว่างกันในแต่ละประเด็นที่ศึกษา

ผลการวิจัย

การพัฒนาประเทศของลาวภายใต้นโยบายจินตนาการใหม่ (Post Socialism) เป็นผลกระทบทางสังคมวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากการที่ลาวต้องเปิดประเทศ กล่าวได้ว่าเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศแบบใหม่ โดยเริ่มจากการประชุมสมัชชาพรรคประชาชนปฏิวัติลาว ครั้งที่ 4 ค.ศ. 1986 ไกสอน พมวิหาน เลขาธิการใหญ่พรรคประชาชนปฏิวัติลาว ได้ตัดสินใจประกาศนโยบายใหม่ในการพัฒนาประเทศที่เรียกว่า “จินตนาการใหม่” ในที่ประชุมสมัชชาพรรคในครั้งนี้ (อนินทร์ พุฒิชิต, 2546)

ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้ดำเนินเศรษฐกิจตามแบบเศรษฐกิจเสรีนิยม ตั้งแต่ปี ค.ศ.1996 โดยให้ความสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารงานด้านเศรษฐกิจของพรรคฯ และรัฐบาลเป็นหลักให้สอดคล้องกับกระแสเศรษฐกิจภายในและต่างประเทศโดยได้รับรองร่างกฎหมายใหม่หลายฉบับ ได้แก่ กฎหมายมรดก กฎหมายการบินพลเรือน กฎหมายว่าด้วยการแก้ไขข้อขัดแย้งด้านเศรษฐกิจ และกฎหมายว่าด้วยการแก้ไขการฉ้อราษฎร์บังหลวง

ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวทางในการกำหนดเป้าหมายด้านสังคมและวัฒนธรรมผ่านการดำเนินงานของสหพันธ์แม่หญิงลาว ดังเห็นได้จากในปี ค.ศ. 1988 ในกองประชุมใหญ่ครั้งที่ 2 ของสหพันธ์แม่หญิงลาว ให้สหพันธ์สอดคล้องกับมติของประชุมใหญ่ครั้งที่ 4 ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่จัดขึ้นในปี ค.ศ. 1986 โดยมติของประชุมใหญ่ครั้งที่ 4 ของพรรคโดยเน้นบทบาทหญิง-ชายในการพัฒนาแล้ว แต่ยังคงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาผู้หญิงเป็นหลักมากกว่าการให้ความสำคัญในบทบาทหญิง – ชายในครอบครัว โดยเน้นที่ตัวผู้หญิงเป็นหลัก (ณัฐชัย อ่ำทอง, 2564) การกำหนดนโยบายดังกล่าวทำให้เกิดการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับสังคมวัฒนธรรมใหม่ของ สปป.ลาว ในยุคจินตนาการใหม่ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว โดยสามารถแบ่งหัวข้อการศึกษาออกเป็นดังนี้

1. การส่งเสริมด้านกฎหมาย สิทธิ และความเสมอภาคระหว่างชาย – หญิง

การส่งเสริมบทบาทชาย – หญิงด้านกฎหมาย สิทธิ และความเสมอภาค ภายหลังปี ค.ศ. 1986 ทางพรรคและรัฐบาลลาวได้เริ่มให้ความสำคัญต่อสิทธิของแม่หญิงในทางกฎหมายมากขึ้น โดยได้เริ่มปรากฏให้เห็นจากรายงานการเมืองของศูนย์กลางพรรคต่อกองประชุมใหญ่ครั้งที่ 4 ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวในปี ค.ศ. 1986 ได้กล่าวแถลงการณ์เกี่ยวกับความสำคัญและแนวทางการปลดปล่อยผู้หญิงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติภายใต้การส่งเสริมของสมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติ เพื่อให้ทั่วโลกยอมรับรัฐบาลและสหพันธ์แม่หญิงลาวในระดับสากลและการช่วยเหลือต่าง ๆ ขององค์การระดับสากลจึงส่งผลให้ทางคณะสหพันธ์แม่หญิงชั้นศูนย์กลางได้รณรงค์หรือทำการเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจในการด้านสิทธิและความเสมอภาคระหว่างเพศภายหลังการเซ็นสิทธิสัญญาในหนังสือพิมพ์แม่หญิงลาว ปีที่ 12 ประจำเดือนมกราคม ฉบับ 142 – ตุลาคม 1992 ฉบับ 152 เกี่ยวกับบทบาทชาย – หญิงด้านกฎหมาย สิทธิ และความเสมอภาคทางกฎหมายพร้อมให้คณะสหพันธ์แม่หญิงที่สังกัดอยู่ตามท้องถิ่นเขตแขวงต่างหาแนวทางการปฏิบัติตามนโยบายอย่างเคร่งครัดพร้อมในระดับกระทรวงต่าง ๆ ให้ได้เอาใจใส่ติดตามผลักดันการปฏิบัตินโยบายเกี่ยวกับแรงงานของกรรมกรผู้หญิงให้ดำเนินไปด้วยความคุ้มครองของรัฐ

และต้องได้รับสิทธิต่าง ๆ ตามที่พรรคและรัฐบาลได้วางแนวทางเอาไว้ (ศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว, 2553)

2. การส่งเสริมบทบาทผู้หญิงด้านสิทธิของแม่และเด็กด้านสิทธิและกฎหมาย

จากกองประชุมใหญ่ผู้แทนสหพันธ์แม่หญิงลาวครั้งที่ 3 ที่จัดขึ้นในปี ค.ศ. 1993 และมีแนวทางปฏิบัติจนถึงปี ค.ศ. 2000 สหพันธ์แม่หญิงลาวได้เพิ่มทวิการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องสิทธิผลประโยชน์ของแม่หญิงและเด็กน้อยบรรดาเผ่าต่าง ๆ คณะสหพันธ์แม่หญิงแต่ละชั้นได้เข้าร่วมในการค้นคว้าบรรดานโยบายต่าง ๆ กฎหมายรัฐธรรมนูญและบรรดาโครงการของพรรคและรัฐบาลที่มีความสัมพันธ์ต่อผลประโยชน์ของแม่หญิงพร้อมทั้งผลักดันและจัดตั้งปฏิบัตินโยบายต่าง ๆ ที่มีความเสมอภาคระหว่างหญิงชายให้กลายเป็นรูปธรรมในสังคมมากขึ้น พร้อมทั้งได้ประสานสมทบกับคณะพรรค อำนาจการปกครองชั้นต่าง ๆ และสร้างความร่วมมือกับองค์กรสากล เพื่อปฏิบัตินโยบายต่อผู้หญิงตามแนวทางนโยบายรวมของพรรค (ศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว, 2553) รัฐบาลลาวได้จัดตั้งสำนักงานให้คำปรึกษาในการช่วยแก้ไขปัญหามิชีวิตแก่ผู้หญิงทั้งในระดับครอบครัวและสังคม โดยการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารบทบาทหญิงชายเพื่อเผยแพร่และสนองข้อมูลรับใช้ในการวางแผนพัฒนาผู้หญิง และรวบรวมกฎหมายบางมาตรการที่เกี่ยวกับสิทธิและพันธะของแม่หญิงลาวที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายแห่ง สปป.ลาว ได้ทำการค้นคว้าเรียบเรียงเอาบรรดาสิทธิและพันธะพื้นฐานของแม่หญิงลาวบรรดาเผ่าต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ และนิติกรรมอื่น ๆ มารวบรวมเข้ากันเป็นหนังสือคู่มือเพื่อให้ผู้หญิงสามารถนำไปใช้ข้อมูลที่เป็นทางด้านการกฎหมายที่พัวพันถึงสิทธิและพันธะของแม่หญิงลาวในแต่ละขอบเขตการทำงานของสังคมให้แก่ตนเอง เพื่อเป็นเงื่อนไขที่ดีในการเพิ่มพูนสร้างสรรค์องค์ความรู้แก่แม่หญิงลาวที่สัมพันธ์กับสิทธิของ โดยได้แบ่งหมวดที่เกี่ยวกับสิทธิทางกฎหมายของผู้หญิงเอาไว้ 3 หมวดด้วยกัน ได้แก่ หมวดที่ 1 คือ สิทธิและพันธะเสมอภาคระหว่างหญิง-ชาย ของพลเมืองลาว หมวดที่ 2 คือ สิทธิและพันธะเสมอภาคระหว่างผัวเมีย และหมวดที่ 3 คือ นโยบายตามกฎหมายต่อแม่หญิงและเด็กน้อยตน (ศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว, 2527)

ดังนั้น ทางพรรคและรัฐบาลลาวจึงได้กำหนดกฎหมายแรงงานในมาตรการที่จำเป็นจำนวนหนึ่งกับแรงงานเพศหญิง คือ มาตรา 3 ของกฎหมายแรงงานได้ห้ามผู้ว่าจ้างหรือนายจ้างนำไปใช้และอนุญาตให้ผู้ออกแรงงานเพศหญิงเข้าทำงานในลักษณะที่หนักหน่วงและเป็นอันตรายต่อสุขภาพตามที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบการเฉพาะและการทำงานในเวลา กลางคืนในบรรดาแขนงอุตสาหกรรมทุกประเภทตั้งแต่เวลา 22.00 – 5.00 น. และต้อง

มีเวลาพักผ่อนอย่างน้อย 11 ชั่วโมงก่อนที่จะเริ่มทำงานในวันต่อไป และยังออกกฎหมายห้ามไม่ให้นายจ้างใช้แรงงานผู้หญิงที่กำลังตั้งครรภ์หรือหลังคลอดลูกในระยะเวลาไม่เกิน 6 เดือน และทำงานในลักษณะที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและร่างกายแก่ผู้หญิง เช่น การทำงานในลักษณะแบกหาม หรือยกของหนัก จากการจัดตั้ง ปรับปรุง และขยายขอบเขตการทำงานในด้านการให้คำปรึกษาและปกป้องแม่หญิงและเด็กน้อย ทางศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาวจึงได้สร้างหลักสูตรมารับรองแนวทางการพัฒนาดังกล่าว ด้วยการจัดตั้งฝึกอบรมเทคนิคการให้คำปรึกษาแก่พนักงานที่ทำหน้าที่ในด้านการให้คำปรึกษาและปกป้องแม่หญิงและเด็กน้อยในทุกระดับชั้นได้แก่ ชั้นศูนย์กลาง ชั้นแขวง ชั้นเมือง และชั้นบ้าน (ศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว, 2544)

3. โดยการส่งเสริมบทบาทผู้หญิงเพื่อเข้าร่วมการผลิตเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากกองทุนใหญ่สหพันธ์แม่หญิงครั้งที่ 3 (1993 – 2000) การส่งเสริมบทบาทผู้หญิงด้านเศรษฐกิจ ในด้านศิลปหัตถกรรมยังคงได้รับการส่งเสริมจากพรรคและรัฐบาล สปป.ลาว เนื่องจากการทอผ้าหรือทอผ้าไหม เย็บ ปัก ถัก ร้อย เก็บลดลาย การจักสาน ด้วยฝีมืออันประณีตของกลุ่มหัตถกรรมแม่หญิงลาวได้สร้างผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ อย่างมากมายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของผ้าทอและผ้าไหมลาว

พรรคและรัฐบาล สปป.ลาว ได้พยายามส่งเสริมบทบาทผู้หญิงในเรื่องของการทอผ้าเพื่อช่วยกระตุ้นรายได้ทางเศรษฐกิจของผู้หญิงในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยมอบหมายหน้าที่ให้ทางหน่วยงานชนวนขายของสหพันธ์แม่หญิงลาวได้มีบทบาทในการเลือกหาพื้นที่ที่สามารถเข้าไปส่งเสริมและพัฒนากระบวนการทอผ้าอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะตนของผู้หญิงลาวในพื้นที่เขตต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเป็นแหล่งรายได้เสริมของแหล่งการเกษตรและอาจจะสามารถพัฒนาไปจนถึงการต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศชาติในขั้นตอนต่อไป และในช่วงท้ายของข้อความยังเห็นได้อีกว่าทางพรรคและรัฐบาล สปป.ลาว พยายามผลักดันธุรกิจหัตถกรรมเอกชนในรูปแบบรัฐวิสาหกิจอีกด้วย

นอกจากนั้นในช่วงระยะปี ค.ศ. 1993 – 2000 ผู้หญิงยังเป็นกำลังแรงงานอันสำคัญในการทำไร่การดำ และเป็นเครือข่ายผลักดันการผลิตเป็นสินค้าของประชาชนในเขตตัวเมืองและชนบท การบริการท่องเที่ยวโรงแรม บ้านพัก ร้านอาหาร ล้วนมีผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมจำนวนไม่น้อย (ศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว, 2553) ทำให้เกิดการส่งเสริมบทบาทผู้หญิงด้านการเกษตรและปศุสัตว์ภายหลังจากกองทุนใหญ่ของสหพันธ์แม่หญิงลาวครั้งที่ 3 ที่จัดขึ้นในปี ค.ศ. 1993 มีผลปฏิบัติงานถึงปี ค.ศ. 2000 พรรคและรัฐบาลลาวพร้อมทั้งศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาวยังคงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาผู้หญิงลาว

ในด้านการเกษตรและปศุสัตว์ตามที่เคียววางไว้ในมติของประชุมใหญ่แม่หญิงลาวทั่วประเทศ ครั้งที่ 2 ปี ค.ศ. 1988 แต่ครั้งนี้ได้เน้นไปที่ผู้หญิงลาวบรรดาเผ่าต่าง ๆ ให้ได้มีส่วนร่วมเข้าในการสร้างและปรับปรุงเศรษฐกิจสังคมเป็นกระบวนการกว้างขวางในด้านการเกษตรและปศุสัตว์ เช่น การเลี้ยงสัตว์ การผลิตข้าว การปลูกพืช เพื่อแก้ไขชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวและการผลิตเป็นสินค้าได้มีการขยายตัวกว้างขวางโดยเริ่มจากหน่วยครอบครัว ตัวอย่างเช่น การส่งเสริมการเลี้ยงไก่ในรูปแบบใหม่แก่ประชาชนเผ่าต่าง ๆ ในแขวงหัวพัน ซึ่งประกอบด้วย ชนกลุ่มน้อยกว่า 20 เผ่า เช่น ไทขาว ไทแดง ไทเหนือ ไทน้อย ม้ง ขมุ ยูนนาน ส่วนใหญ่ใช้ภาษาในกลุ่มภาษาไท ดังปรากฏในคอลัมน์หัวข้อ “นักเลี้ยงไก่ดีเด่น” ในหนังสือพิมพ์แม่หญิงลาวปีที่ 16 ประจำเดือนกรกฎาคม 1993 ฉบับที่ 60 (ณัฐชัย อ่ำทอง, 2564)

นอกจากการส่งเสริมด้านการปรับเปลี่ยนวิธีการทำปศุสัตว์แล้ว ทางคณะสหพันธ์ชั้นแขวงต่าง ๆ ยังได้ส่งเสริมการปลูกพืชเพื่อเป็นสินค้าส่งออก ในขบวนการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจเหล่านี้ ปรากฏว่าค่าเฉลี่ยในหลายครอบครัวสามารถสร้างรายรับได้ตั้งแต่ 16 ล้านกีบถึง 52 ล้านกีบต่อปี ซึ่งเป็นปัจจัยใหม่ และเป็นพื้นฐานสร้างความมั่งมีให้แก่ครอบครัว สังคม และประเทศชาติในช่วงระยะเวลาดังกล่าว (ศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว, 2553) จากนั้นการส่งเสริมผู้หญิงด้านเศรษฐกิจในช่วงปี ค.ศ. 2001 – 2005 ปรากฏว่า ได้ส่งเสริมไปที่ขบวนการผลิตหัตถกรรมให้เป็นสินค้าส่งออก ซึ่งมุ่งเน้นที่การส่งเสริมในด้านเศรษฐกิจที่เป็นวิชาชีพ และภูมิปัญญาอันเป็นฝีมือของผู้หญิงมากกว่าการส่งเสริมในระบบโรงงานอุตสาหกรรม โดยในช่วงระยะนี้ทางพรรคและรัฐบาลลาวได้มุ่งเน้นการส่งเสริมสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาของประชาชนลาวมากขึ้นกว่าเดิม เช่น การทอเครื่องนุ่งห่มเผ่าม้งของแม่หญิงบ้านสมสมัยเมืองไซฮานันครหลวงเวียงจันทน์ การทอผ้าแพรของแม่หญิงเผ่าเย้าเมืองสิง แขวงหลวงน้ำทา การทอชิ้นไหมของแม่หญิงบ้านสะพายเมืองชนะสมบูรณ์แขวงจำปาสัก การเก็บลดสายและออกแบบผ้าไหมของแม่หญิงเมืองซำเหนือ – ใต้แขวงหัวพัน การผลิตหัตถกรรมหวายของแม่หญิงบ้านศรีชมชื่น เมืองศรีโคตรตะบองนครหลวงเวียงจันทน์ เป็นต้น (ศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว, 2553)

การส่งเสริมบทบาทผู้หญิงด้านการจัดตั้งกลุ่มพัฒนาตนเอง ได้เริ่มมาปรากฏในช่วงปี ค.ศ. 2001 – 2005 ซึ่งในช่วงก่อนปี ค.ศ. 2001 ทางพรรค รัฐบาลลาว และสหพันธ์แม่หญิงยังไม่ได้ส่งเสริมบทบาททางด้านนี้อย่างเป็นทางการ เนื่องจากปัจจัยในหลาย ๆ อย่าง เช่น ความไม่พร้อมในด้านคุณภาพและปริมาณของหน่วยสหพันธ์แม่หญิงในแต่ละชั้น แต่เมื่อก้าวสู่ต้นปี ค.ศ. 2001 เป็นต้นมา ทางสหพันธ์แม่หญิงลาวได้มีความพร้อมมากขึ้น

ที่จะส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มเพื่อพัฒนาตนเองของผู้หญิงในพื้นที่ต่าง ๆ ตามความเห็นของ คณะสหพันธ์ โดยเริ่มจากการจัดตั้งปฏิบัติโครงการสินเชื่อฝากประหยัดขั้นบัน เพื่อเป็น กองทุนหมุนเวียนของกลุ่มพัฒนาแม่หญิง โดยใช้ชื่อว่า “กลุ่มทอนเงิน” ซึ่งเป็นกองทุน พัฒนาขั้นบันที่ได้จัดตั้งปฏิบัติอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์เขตพิเศษชั้นศูนย์กลาง (ศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว, 2549)

4. การสร้างนโยบายชาตินิยมทางวัฒนธรรมใหม่ของ สปป.ลาว

การกำหนดนโยบายชาตินิยมทางวัฒนธรรมใหม่ เห็นชัดในการประชุมใหญ่ ครบคณะครั้งที่ 9 ของคณะบริหารศูนย์กลางพรรคสมัยที่ 5 ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1994 ศูนย์กลางพรรคจึงมีมติว่าด้วยแนวคิดหรือคำขวัญเกี่ยวกับการเวียงงานวัฒนธรรมในระยะใหม่ กำหนดจุดยืนเกี่ยวกับวัฒนธรรมแห่งชาติของลาวว่าหมายถึง วัฒนธรรมประเพณีของหลาย ชนเผ่าที่รวมเข้าเป็นวัฒนธรรมแห่งชาติ (กิติรัตน์ สีหพันธ์, 2550) วัฒนธรรมใหม่ดังกล่าว เป็นปัจจัยสำคัญที่จะยืนยันความเป็นชาตินิยมลาว ให้คงอยู่เป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำพาคน ในชาติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดความสามัคคีของคนใน ชาติในอันที่จะปกป้องรักษาและ พัฒนาประเทศชาติ การที่ชาติไม่สามารถรักษามรดกวัฒนธรรม ประเพณีของชาติไว้ได้ ถือเอาเป็นสาเหตุสำคัญให้ชาติเสื่อมสูญถูกชาติอื่นกลืน (หุมพันธ์ รัตตะนะวง, 2544)

พรรคและรัฐบาลลาวยังให้ความสำคัญด้านวัฒนธรรม โดยผู้นำคนสำคัญอย่าง ไกสอน พมวิหาน ได้แสดงความเห็นไว้ในสุนทรพจน์ว่าด้วยเรื่องสังคมและวัฒนธรรมใน หนังสือพิมพ์เลือกเฟ้นอันเป็นตำราสำคัญต่อการสร้างแนวคิดในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลง รูปแบบเศรษฐกิจในช่วงหลังปี ค.ศ. 1986 ว่าหนึ่งในบรรดาปัจจัยตัดสินการก่อสร้างสังคม นิยม ก็คือต้องสร้าง “คนลาวรุ่นใหม่” ที่เป็น “คนสังคมนิยม” ดังนั้น จะต้องถือวัฒนธรรม เป็นแนวรบสำคัญของพรรค แนวทางสำคัญในการสร้างคนสังคมนิยมและวัฒนธรรม แบบสังคมนิยม คือ การปลุกปลอบของวัฒนธรรมแนวคิดลัทธิล่าเมืองขึ้น แนวคิดของ วัฒนธรรมระบอบศักดินา พร้อมสร้างวัฒนธรรมแนวคิดสังคมนิยมที่มีลักษณะ เชิดชูน้ำใจ รักชาติ รักสังคมนิยม สร้างทัศนคติมหาชน ทัศนคติเสมอภาคระหว่างหญิงกับชาย ทัศนคติ สามัคคี เสมอภาค เคารพนับถือกันระหว่างบรรดาเผ่า

แนวคิดดังกล่าวได้รับการสืบต่อปรับปรุงและขยายศูนย์ข้อมูลข่าวสารบทบาทหญิง ชายเพื่อการพัฒนาขยายไปทั่วประเทศตั้งแต่ปี ค.ศ 1995 เป็นต้นมา พร้อมรายงาน การฝึกอบรมครูฝึกบทบาทหญิง – ชาย ในเรื่อง “การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของแม่หญิง ในการพัฒนาบ้าน” ซึ่งถือว่า เป็นขบวนการฝึกอบรมการวางแผนที่เอาใจใส่บทบาทหญิง ชาย ซึ่งการฝึกอบรมบทบาทหญิงชายได้สร้างความรู้ใหม่และส่งเสริมจิตสำนึกเกี่ยวกับ

สภาพการณ์ของแม่หญิง และขยายงานและการฝึกอบรมให้ลงถึงระดับชุมชน พบว่ามีจำนวนและผู้เข้าร่วมการอบรมในช่วงปี ค.ศ. 2001 – 2005 ทั้งหมด 2,309 ครั้ง มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 1,665,065 คน ผู้หญิง 1,156,614 คนผู้ชาย 508,451 คน พร้อมพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ที่เน้นการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมที่เป็นมรดกเชื้อของชาติของผู้หญิงฝึกอบรมยกระดับวิชาชีพวิชาการประกอบการทำงานและความรู้ด้านเทคนิคที่เหมาะสมผลักดันการผลิตเป็นสินค้า และการให้สินเชื่อทุนหมุนเวียนการส่งเสริมการทำหัตถกรรมกสิกรรมเพื่อสร้างรายรับให้ครอบครัวก้าวไปถึงจุดหลุดพ้นความยุ่งยากที่ละชั้นตอน (ศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว, 2553) เพื่อสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่ผู้หญิงสามารถสร้างรายได้และอาชีพใหม่ๆได้ โดยเน้นการยกระดับความรู้ด้านวิชาชีพต่าง ๆ ให้แก่ผู้หญิงลาวจะทำให้เกิดพัฒนาผู้หญิงให้มีลักษณะที่เป็นสากลอย่างกว้างขวาง (ศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว, 2553)

พร้อมทั้งกำหนดสร้างภาพลักษณ์ของผู้หญิงลาว ภายหลังการประกาศใช้นโยบายจินตนาการใหม่ที่เน้นกลไกเศรษฐกิจตามระบบการตลาดโลกมากขึ้น ส่งผลให้ผู้หญิงเป็นกำลังแรงสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจมากขึ้นตามลำดับ และการเริ่มเปิดประเทศพร้อมทั้งให้อำนาจบางส่วนกับกลุ่มทุนเอกชนต่างประเทศ ทำให้เกิดการขยายตัวของสถานบันเทิงต่าง ๆ กระจายไปทั่วในเมืองหลวงเวียงจันทน์ เนื่องจากการไหลเวียนเงินในระบบเศรษฐกิจของตัวเมืองเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมตามแบบโลกทุนนิยมของประชาชนลาว เช่น ความสนใจและให้ความสำคัญต่อแฟชั่นของโลกภายนอกมากกว่าการนุ่งผ้าซิ่นลาว การฟังเพลงตะวันตกมากกว่าเสียงแคนลาว สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมลาวในยุคจินตนาการใหม่อย่างแท้จริง (สมหมาย ศรีบุญเรือง, 2554)

อภิปรายผลการวิจัย

ภายหลังการประกาศใช้นโยบายจินตนาการใหม่เป็นต้นมา คือ ปี ค.ศ. 1986 – 2010 การส่งเสริมบทบาทชาย – หญิง ได้แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าและการขยายตัวของแนวร่วมของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวอย่างชัดเจน และมีประสิทธิภาพในแนวทางการส่งเสริมบทบาทชาย – หญิง จากการผสมผสานแนวทางใน 2 ส่วนสำคัญ คือ ภายในประเทศหรือระดับชาติ (Nation) และภายนอกประเทศหรือระดับสากล (International) โดยผ่านการรณรงค์จากมติของประชุมใหญ่ทั่วประเทศถึงความเห็นชอบหรือเห็นสมควรในการสร้างแนวทางการส่งเสริมและการพัฒนาในแผนการดำเนินงานเพื่อที่จะนำมิติหรือแนวทาง

ดังกล่าวมาสู่ประชาชนตามท้องถิ่น (Local) ต่าง ๆ ในทั่วประเทศจนนำไปสู่การปรับปรุง การส่งเสริมบทบาทผู้หญิงด้านสิทธิของแม่และเด็กด้านสิทธิและกฎหมายอย่างชัดเจน ผ่านกฎหมายและการพัฒนาเสริมบทบาทผู้หญิงเพื่อเข้าร่วมการผลิตเพื่อพัฒนาคุณภาพ ชีวิตในระดับต่าง ๆ ตามมาตรฐานสากลพร้อมกำหนดสร้างนโยบายวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง กับชาตินิยมทางวัฒนธรรมใหม่ของ สปป.ลาว เช่น การแต่งกายเพื่อสะท้อนการดำรงรักษา วัฒนธรรมอันดีงามของชาติเพื่อรักษาอัตลักษณ์ของชาติให้คงไว้ตามแนวทางของพรรค ประชาชนปฏิวัติลาว

โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของพูลำพอน สีหาวง และคณะ (2563) เรื่อง กลยุทธ์การดำเนินงานเพื่อควมมีประสิทธิภาพของคณะชาวนุ่ม ประชาชนปฏิวัติลาว แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กลยุทธ์ การดำเนินงานเพื่อควมมีประสิทธิภาพของคณะชาวนุ่มประชาชนปฏิวัติลาว คือ ด้านการ จัดตั้งและสร้างความเข้มแข็ง ด้านการปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ ด้านการเข้าร่วม กระบวนการรักษาและพัฒนา ด้านการส่งเสริมและพัฒนาวิชาชีพ และด้านการร่วมมือกับ ต่างประเทศ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ดังกล่าวได้ส่งผลต่อการปรับตัว ของกลุ่มคนในสังคมลาว สอดคล้องกับการศึกษาของรณชัย คงเดิม (2553) เรื่อง ภาพสะท้อน สังคมลาวผ่านวรรณกรรมยุค “จินตนาการใหม่” ว่า ภายหลังการปรับเปลี่ยนทางสังคม ภายใต้นโยบายจินตนาการใหม่ ถือเป็นจุดเปลี่ยนผ่านที่สำคัญของสังคมลาว ส่งผลต่อ พัฒนาการความหลากหลายของโครงเรื่องและแนวคิดในงานเขียนที่แปลกใหม่ในสังคมลาว ที่ถูกนำเสนออย่างมาก คือ การนำเสนอชีวิตของคนลาวที่อยู่ต่างประเทศและคนลาว ที่กลับมาจากต่างประเทศตามนโยบายการกลับมาช่วยพัฒนาชาติ เป็นการเขียนนินยาย ที่ผู้อ่านคลายจากกรอบการเขียนวรรณกรรมแบบเดิมที่เน้นเรื่องสังคมนิยมและการเมือง ส่งผลให้นักเขียนขยายกรอบของงานเขียนที่สะท้อนภาพสังคมลาวสมัยใหม่ภายใต้กระแส โลกาภิวัตน์และสภาพสังคมปัจจุบันที่เน้นความเท่าเทียมของชายหญิง พร้อมกันนั้น แนวด้านการดำรงรักษาวัฒนธรรมแบบชาตินิยมของลาวที่มีการปรับตัวท่ามกลางกระแส การเปลี่ยนแปลงยุคโลกาภิวัตน์ยังคงเน้นวัฒนธรรมอันดีงามของลาวเช่นการแต่งกายและ ภาษาซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกิตติรัตน์ สีหพันธ์ (2549) เรื่อง การรื้อฟื้นวัฒนธรรมชาติ ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวว่าการดำเนินนโยบายทางวัฒนธรรมของ ประเทศสังคมนิยมในกระแสทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ รัฐเลือกใช้ยุทธศาสตร์ทางวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองเป้าหมายของอุดมการณ์ชาติในยุคปัจจุบัน และทำให้สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาวเป็นรัฐสังคมนิยมที่มีลักษณะพิเศษกว่ารัฐสังคมนิยมอื่น พร้อมทั้งในการศึกษา

นโยบายจินตนาการใหม่ของ สปป.ลาว ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและแนวทางขั้นพื้นฐาน ส่งผลต่อ การกำหนด แนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมบทบาท ชาย – หญิงด้านต่าง ๆ ขององค์กรแนวร่วมต่างๆ ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวและรัฐบาล ในการกำหนด แนวทางในการกิจหรือกิจกรรมในด้านสังคมและวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการยกระดับชีวิต ของประชาชน สอดคล้องกับงานของณัฐชัย อ่ำทอง (2564) เรื่อง นโยบายของรัฐบาล สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในการส่งเสริมบทบาทผู้หญิงผ่านสหพันธ์แม่หญิง ลาวว่า การสร้างครอบครัววัฒนธรรมที่ดีนั้น ต้องนำปฏิบัติกันทั้งครอบครัว ไม่ใช่การปฏิบัติ เฉพาะผู้หญิงฝ่ายเดียว ซึ่งนอกจากการเป็นเมียที่ดีแล้ว ก็ต้องมีสามีที่ดีอีกด้วย ถึงจะเป็น การสร้างครอบครัววัฒนธรรมที่ดีงามแนวทางของ พรรคและรัฐบาลลาว

องค์ความรู้จากการวิจัย

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหวังเพื่อที่เน้นความเข้าใจความสัมพันธ์และบทบาททางสังคม ผลของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมใหม่ของลาวในยุคจินตนาการใหม่ต่าง ๆ ทำให้เกิดสภาวะการปรับตัวของคนในชุมชนที่หลากหลายประเด็นทั้งในแง่กฎหมาย เช่น การปรับปรุงกฎหมาย การพัฒนาคุณภาพชีวิตตลอดจนอย่างไรก็ตามการดำรงอัตลักษณ์ ในเรื่องชาตินิยมยังคงสอดคล้องกับนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การกำหนดนโยบายของ สปป. ลาว ในยุคปัจจุบัน ควรเน้นทำความเข้าใจความ หลากหลายทางวัฒนธรรมของเป็นแนวทางในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับประชาชนใน สปป. ลาว ควรเน้นการสร้าง ความ เข้าใจและแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของลาวยุคก่อน และหลังยุคจินตนาการใหม่เปรียบเทียบในกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง องค์ความรู้และวัฒนธรรมใหม่ของรัฐบาลลาวในยุคจินตนาการใหม่ผ่านเอกสารสื่อสิ่งพิมพ์ โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ประจำปีงบประมาณ 2564 สัญญาเลขที่ SOCHIS25640002

เอกสารอ้างอิง

- กิติรัตน์ สืบพันธ์. (2549). *ประวัติศาสตร์นิพนธ์ลาวสมัยใหม่ (ค.ศ.1975 – ปัจจุบัน)* (ดุฎิ นิพนธ์ปรัชญาดุฎิบัณฑิต สาขาวิชาโทศึกษา). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- _____. (2550). *การจัดการความรู้เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี*. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ณัฐชัย อำทอง. (2564). นโยบายของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในการส่งเสริมบทบาทผู้หญิงผ่านสหพันธ์แม่หญิงลาว. *วารสารศรีปทุมปริทัศน์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 21(1), 51–63.
- พูลำพอน สีหาวง และคณะ. (2563). กลยุทธ์การดำเนินงานเพื่อควมมีประสิทธิผลของคณะชาหนุ่มประชาชนปฏิวัติลาว แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. *Journal of Buddhist Education and Research (JBRE)*. 6(2). 162–173.
- รณชัย คงเดิม. (2553). *ภาพสะท้อนสังคมผ่านวรรณกรรม “จินตนาการใหม่” (ค.ศ. 1986 – ปัจจุบัน)* (ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว. (2527). *บรรดาเอกสารสำคัญของกองประชุมใหญ่แม่หญิงลาวทั่วประเทศครั้งที่ 1*. เวียงจันทน์: ศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว.
- _____. (2544). *เอกสารกองประชุมใหญ่ผู้แทนแม่หญิงลาวทั่วประเทศครั้งที่ 4*. เวียงจันทน์: ศูนย์ข้อมูลข่าวสารบทบาทหญิง-ชาย เพื่อการพัฒนาศูนย์กลางสหพันธ์แม่หญิงลาว.
- _____. (2553). *ประวัติมูลเชื้อสหพันธ์แม่หญิงลาว*. เวียงจันทน์: โรงพิมพ์แห่งรัฐ.

- สมหมาย ศรีบุญเรือง. (2554). การสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาวโดยรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวตั้งแต่ ค.ศ. 1975 ถึงปัจจุบัน (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสตรีศึกษา). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุรัชย์ ศิริไกร. (2548). การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์ คบไฟ.
- หุมนัน รัตตะนวง. (2544). วัฒนธรรมและวัฒนธรรมใหม่ของลาว. ใน เอกสารประชุมวิชาการ เรื่อง ภาษาและวัฒนธรรมของชนเผ่าในแขวงเซกอง สปป. ลาว. (น. 1-11). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนินทร์ พุฒิชิต. (2546). ความสัมพันธ์เชิงนโยบายระหว่างการศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจลาวภายใต้ “จินตนาการใหม่” ค.ศ. 1986 – 2000 (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สังคหวัตถุ 4 กับการพัฒนาการสื่อสารเพื่อการส่งออกไทยสู่ตลาดโลก*

SANGAHAVATTHU IV PRINCIPLES AND THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATION FOR THAI EXPORT TO THE GLOBAL MARKET

เบญญาภา เบญจกุล

Benyapa Benjakul

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

Department of International Trade Promotion (DITP)

Corresponding Author E-mail: bow.benjakul@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาและนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา เพื่อพัฒนารูปแบบการสื่อสารเชิงกลยุทธ์สำหรับการส่งออกสินค้าไทยสู่ตลาดสากล โดยการวิเคราะห์เอกสารและการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎี ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การสื่อสารในบริบทการค้าระหว่างประเทศไม่เพียงแต่เป็นกระบวนการถ่ายทอดข้อมูลผลิตภัณฑ์ แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความน่าเชื่อถือ ความสัมพันธ์เชิงกลยุทธ์ และอัตลักษณ์ทางการค้าในระดับโลก การประยุกต์ใช้สังคหวัตถุ 4 สามารถนำไปสู่การพัฒนาวัฒนธรรมการสื่อสารที่ประการ คือ การให้ข้อมูลอย่างโปร่งใสและเที่ยงธรรม การใช้ภาษาที่เหมาะสมและสร้างสรรค์ การดำเนินการที่สะท้อนความรับผิดชอบต่อสังคม และการแสดงออกซึ่งความเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการบริโภคแบบมีจริยธรรมและความยั่งยืนของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน การศึกษานี้มีนัยสำคัญในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ โดยแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ากับยุทธศาสตร์การสื่อสารทางการตลาดระหว่างประเทศ เพื่อสร้างความได้เปรียบแข่งขันอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: สังคหวัตถุ 4; การพัฒนาการสื่อสาร; การส่งออกไทยสู่ตลาดโลก

*Received June 12, 2025; Revised July 30, 2025; Accepted September 11, 2025

Abstract

This academic article aimed to explore and propose an approach for applying the Buddhist principle of Sangahavatthu 4 comprising Dana, generosity, Piyavaca, kind speech, Atthacariya, beneficial conduct, and Samanattata, equality, to develop strategic communication frameworks for Thai export to the global market, conducted through documentary analysis and theoretical synthesis. The study revealed that communication in international trade contexts served not merely as a process of product information transmission, but also as a crucial mechanism for establishing credibility, strategic relationships, and global commercial identity. The application of Sangahavatthu 4 can lead to the development of four communication dimensions: providing transparent and impartial information, employing appropriate and constructive language, implementing actions that reflected social responsibility, and demonstrating respect for cultural diversity. These dimensions aligned with contemporary trends toward ethical and sustainable consumption patterns among modern consumers. This study held both theoretical and practical significance by demonstrating the potentials for integrating Buddhist principles into international marketing communication strategies to create sustainable competitive advantages.

Keywords: Sangahavatthu IV Principles; Communication Development; Thai Export to the Global Market

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่การค้าระหว่างประเทศเติบโตอย่างต่อเนื่อง ประเทศไทยในฐานะผู้ส่งออกสินค้าหลากหลายประเภท ต้องเผชิญกับปัญหาการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมที่ซับซ้อนมากขึ้น (Gudykunst & Kim, 2003) การสื่อสารในบริบทการค้าระหว่างประเทศมีอุปสรรคหลายประการ ได้แก่ อุปสรรคด้านภาษา ความแตกต่างทางวัฒนธรรม และข้อจำกัดในการสื่อสารที่อาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดและความขัดแย้งทางธุรกิจ (Berlo, 1960; Schramm, 1954) จากการศึกษาพบว่า ร้อยละ 70 ของการลงทุนระหว่างประเทศล้มเหลว

เนื่องจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนา การสื่อสารข้ามวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพ

ประเทศไทยประสบปัญหาสำคัญในการสื่อสารเพื่อการส่งออก อันประกอบด้วย ข้อจำกัดด้านมาตรฐานและข้อกีดกันทางการค้า ซึ่งประเทศผู้นำเข้าส่วนใหญ่กำหนด มาตรฐานที่เข้มงวดขึ้น ทั้งในด้านสุขอนามัย ความปลอดภัย และแรงงาน (U.S. Department of Commerce, 2024) นอกจากนี้ อุตสาหกรรมส่งออกไทยยังประสบปัญหาเฉพาะด้าน เช่น ข้อจำกัดในการเข้าถึงตลาดและมาตรฐานคุณภาพที่กำหนดโดยประเทศผู้นำเข้า Ethical Consumption Trends for 2024 (Asian Economic Papers, 2017) ความท้าทาย ด้านการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมส่งผลต่อความแตกต่างในพฤติกรรมผู้บริโภค ความคาดหวัง ด้านบริการ และรูปแบบการสื่อสาร (Ma et al., 2025) การศึกษาเรื่องการสื่อสารข้าม วัฒนธรรมในธุรกิจระหว่างประเทศแสดงให้เห็นว่า อุปสรรคทางวัฒนธรรมสามารถสร้าง ปัญหาในการสื่อสาร ความเข้าใจผิด และผลกระทบต่อชื่อเสียงขององค์กร (European Academy for Executive Education, 2020; Lobeda, 2023)

ในขณะเดียวกัน ผู้บริโภคระดับโลกมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับจริยธรรมและ ความยั่งยืนมากขึ้น ผู้บริโภคทั่วโลกยินดีจ่ายเพิ่มเติมเฉลี่ย 9.7% สำหรับสินค้าที่ผลิตหรือ จัดหาอย่างยั่งยืน แม้จะเผชิญกับความกังวลเรื่องค่าครองชีพและเงินเฟ้อ (PwC, 2024) ผู้บริโภคมากกว่าครึ่งใช้แนวทางการซื้อแบบมีจิตสำนึก โดยเน้นความรับผิดชอบต่อ สิ่งแวดล้อมและสังคม การสำรวจพบว่า 51% ของผู้บริโภคยินดีจ่ายพิเศษสำหรับอาหาร และเครื่องดื่มที่ส่งเสริมประเด็นระดับโลก

การน้อมนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะ “สังคหวัตถุ 4” มาใช้ในการ พัฒนารูปแบบการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ จึงเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหา ดังกล่าว สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วยหลักการ 4 ประการ ได้แก่ ทาน (การให้) ปิยวาจา (วาจาไพเราะ) อตถจริยา (การประพฤติที่เป็นประโยชน์) และสมานัตตตา (ความเป็นผู้ เสมอต้นเสมอปลาย) ซึ่งถือเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อเป็นแนวทางสร้าง ความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในสังคม (อง.จตุกก. 21/287/408) (มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, 2539) หลักธรรมนี้สามารถแก้ไขปัญหามาสื่อสารได้หลายประการ การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมช่วยลดต้นทุนการค้าและการแบ่งปันข้อมูล ซึ่งส่งเสริมความ ร่วมมือทางการค้าระหว่างประเทศ ในงานวิจัยและแนวคิดด้านการสื่อสารการตลาดระหว่าง ประเทศ การใช้ “Soft Power” หรือพลังอ่อน เช่น วัฒนธรรม ภาษา และความสัมพันธ์

ระหว่างบุคคล ได้รับการยอมรับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความแตกต่างทางการตลาดและเพิ่มความผูกพันของลูกค้าต่อแบรนด์ (Nye, 2004; Thussu, 2018)

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การประยุกต์ใช้สังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาการสื่อสารเพื่อการส่งออกไทยสู่ตลาดโลก โดยอ้างอิงหลักพุทธธรรมจากพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และข้อมูลจากงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ เพื่อแสดงให้เห็นว่าหลักธรรมไทยมิใช่เพียงแนวคิดทางจริยธรรม แต่สามารถกลายเป็นกลยุทธ์ในการสร้างความได้เปรียบทางการค้าอย่างยั่งยืนในยุคแห่งการแข่งขันระดับนานาชาติ

หลักสังคหวัตถุ 4

หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมคำสอนที่สำคัญในพระพุทธศาสนา ซึ่งว่าด้วยวิธีการยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้อื่น การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน และการสร้างความสัมพันธ์อันดีในสังคม คำว่า “สังคหวัตถุ” มาจาก “สังคห” ซึ่งแปลว่า การยึดเหนี่ยว การสงเคราะห์ การประสานใจ และ “วัตถุ” ซึ่งแปลว่า เรื่อง หลักการ หรือวิธีการ เมื่อรวมกันจึงหมายถึง “หลักการหรือวิธีการในการยึดเหนี่ยวน้ำใจคน” พระพุทธองค์ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข จึงได้ทรงแสดงหลักธรรมนี้ไว้ในหลายพระสูตร เช่น ในสังคีตสูตร ทีฆนิกาย และในอังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต โดยทรงเน้นย้ำว่าเป็นธรรมที่ช่วยให้เกิดความสามัคคี ไม่ทะเลาะวิวาทกัน และเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน รักใคร่กัน

1. ความหมายและความสำคัญของสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่ว่าด้วยเรื่องการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน หรือวิธีการยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่น การผูกไมตรี การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล และการเป็นผู้นำที่ดี โดยในพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวถึงสังคหวัตถุ 4 ไว้ในหลายแห่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของหลักธรรมนี้ ในทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค พระพุทธองค์ตรัสว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นเหตุให้รักใคร่กัน เป็นไปเพื่อความไม่ทะเลาะวิวาทกัน เป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงกัน เป็นไปเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (ที.ปา. 11/310/283) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. องค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 ในอังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต พระพุทธองค์ทรงแสดงองค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 ไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ 4 ดังนี้ สังคหวัตถุ 4 ประการนี้แล เป็นเหมือนเพลารถที่แล่นไป ยังให้มารดาบิดาได้รับการบูชาจากบุตร จึงเป็นผู้มีปกติเอ็นดู อนุเคราะห์ต่อบุตร บัณฑิตย่อมสรรเสริญสังคหวัตถุ 4 ประการนั้นในโลกนี้

บุคคลผู้เป็นบัณฑิตยอมเข้าถึงฐานะ (สถานที่) อันเจริญเป็นที่บูชา (อง.จตุกก. 21/32/50-51) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ความหมายขององค์ประกอบแต่ละข้อมีดังนี้

ทาน คือ การให้ การเสียสละ การแบ่งปันสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น อันเป็นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งนอกจากจะหมายถึงการให้วัตถุสิ่งของแล้ว ยังรวมถึงการให้ความรู้ (วิทยาทาน) และการให้ธรรมะ (ธรรมทาน) ด้วย ในคัมภีร์สมังควลาลินี อรรถกถาที่หมื่นกาย ได้อธิบายว่า “ทาน คือ การให้โดยเคารพ การให้อยู่เนื่อง ๆ การให้ด้วยมือตนเอง และการให้ของที่ไม่มีโทษ” ในพระไตรปิฎก พระพุทธองค์ตรัสถึงอานิสงส์ของทานไว้ว่า ผู้ให้ยอมเป็นที่รัก ผู้ให้ยอมผูกไมตรีกับคนหมู่มากได้ ผู้ให้ยอมมีเกียรติยศ ผู้ให้ยอมเข้าสู่บริษัทอย่างองอาจไม่เก้อเขิน (อง.ปญจก. 22/35/56) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน สุภาพ มีประโยชน์ เป็นธรรม น่าฟัง ชวนให้ผู้ฟังอยากปฏิบัติตาม ไม่พูดหยาบคาย ไม่ส่อเสียด ไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่พูดโกหก พระพุทธองค์ตรัสว่า “วาจาที่ประกอบด้วยองค์ 5 คือ กล่าวโดยกาล 1 กล่าวคำจริง 1 กล่าวคำอ่อนหวาน 1 กล่าวคำประกอบด้วยประโยชน์ 1 กล่าวด้วยเมตตาจิต 1 ชื่อว่า สุภาสิต (อง.ปญจก. 22/198/340) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในอรรถกถาที่หมื่นกาย ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า เปยยวัชชะ หมายถึง การกล่าวถ้อยคำที่เป็นจริง เป็นประโยชน์ ที่จะนำมาซึ่งความสืเนหาและความเคารพ เป็นถ้อยคำที่ประกอบด้วยหลักฐาน มีเหตุผล อ้างอิงหลักการได้

อัตถจริยา คือ การบำเพ็ญประโยชน์ การทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น การช่วยเหลือ ด้วยกำลังกาย กำลังสติปัญญา รวมถึงการแก้ไขปัญหาละช่วยปรับปรุงส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญคุณธรรมข้อนี้ว่า ผู้ชวนช่วยในกิจของผู้อื่นด้วยความเอื้อเฟื้อ ไม่คำนึงถึงความเหน็ดเหนื่อย ย่อมเป็นที่รักของคนทั้งปวง ในคัมภีร์อรรถกถาที่หมื่นกาย ได้อธิบายว่า อัตถจริยา หมายถึง การประพฤติสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่ผู้อื่น ในที่บางแห่งหมายถึงการช่วยชวนช่วยในกิจการของผู้อื่น การสั่งสอน แนะนำให้คนอื่นตั้งอยู่ในคุณความดี การจำแนกประโยชน์ให้

สมานัตตตา คือ การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอ และเสมอภาค ไม่ถือตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน ในคัมภีร์อรรถกถา ได้อธิบายว่า สมานัตตตา หมายถึง ความเป็นผู้มีตนเสมอ คือทำตนเสมอด้วยการร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ปัญหาและร่วมแก้ไขปัญห ไม่ถือตัว เข้ากันได้กับทุกคน เป็นการทำให้เข้ากับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม พระพุทธองค์ตรัสไว้ในอังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ว่า ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุเป็นผู้ประพฤติธรรมสม่ำเสมอในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
นี้เป็นศีลที่เป็นกุศล

สรุป สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่สอนให้รู้จักการสงเคราะห์และอยู่ร่วมกันอย่าง
มีความสุขในสังคม ประกอบด้วย ทาน (การให้) ปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก) อตถจริยา
(การประพฤติประโยชน์) และสมานัตตตา (การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย) หลักธรรมนี้
มีปรากฏในพระไตรปิฎกหลายแห่ง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงให้
ต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม สังคหวัตถุ 4 นี้ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่าง
ดีในสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีความหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นกระบวนการพื้นฐานที่มนุษย์ใช้ในการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้สึก
ความคิด หรือเจตนาธรรม โดยมิเป้าหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน (Berlo, 1960)
กระบวนการสื่อสารมีความสำคัญทั้งในระดับบุคคล องค์กร สังคม และระดับโลก
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดำเนินธุรกิจและการส่งออก การสื่อสารที่ดีสามารถสร้างความ
เชื่อถือ ความร่วมมือ และผลประโยชน์ร่วมกันในระยะยาว

1. ความหมายของการสื่อสาร การสื่อสาร (Communication) เป็นปัจจัยสำคัญ
พื้นฐานในการดำเนินชีวิตของมนุษย์และสังคม โดยเฉพาะในโลกยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความ
หลากหลายทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยี การสื่อสารไม่เพียงมีบทบาทในการแลกเปลี่ยน
ข้อมูล แต่ยังรวมถึงการสร้าง ความเข้าใจ ความสัมพันธ์ และการโน้มน้าวใจ ทั้งในระดับ
ปัจเจก องค์กร และระดับนานาชาติ นักวิชาการจำนวนมากได้ให้ความหมายของคำว่า
“การสื่อสาร” ไว้อย่างหลากหลายแต่มีจุดร่วมคือ “การส่งผ่านข้อมูลหรือสาร” จากผู้ส่งสาร
ไปยังผู้รับสาร โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจหรือการตอบสนองที่พึงประสงค์
Berelson & Steiner (1964) ได้ให้ความหมายของการสื่อสารว่า “การถ่ายทอดข้อมูล
ข่าวสาร อารมณ์ หรือทัศนคติ จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ผ่านการใช้สัญลักษณ์ต่าง
ๆ” ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการใช้เครื่องมือทางภาษาและไม่ใช้ภาษาที่มีระบบเป็นสื่อกลางของการ
เข้าใจร่วมกัน ในทำนองเดียวกัน Berlo (1960) ได้นิยามการสื่อสารว่าเป็น “กระบวนการ
ที่บุคคลหนึ่งถ่ายทอดข้อมูล ความคิด หรือความรู้สึกไปยังอีกบุคคลหนึ่ง เพื่อให้เกิดความ
เข้าใจร่วมกัน” โดยเน้นว่าการสื่อสารต้องมีทั้งผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) ช่องทาง
(Channel) และผู้รับสาร (Receiver) ที่มีประสิทธิภาพและความเข้าใจใกล้เคียงกัน
จึงจะเกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพ

แนวคิด “การสื่อสารเพื่อการพัฒนา” (Development Communication) มีจุดเริ่มต้นหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในช่วงทศวรรษ 1950–1960 เมื่อหลายประเทศ เริ่มฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม และโลกตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและองค์กรระหว่าง ประเทศ เช่น องค์การยูเนสโก (UNESCO) และธนาคารโลก ได้มองว่า “การสื่อสาร” คือ เครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนา โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา (Servaes, 2008) การสื่อสารไม่ได้เป็นเพียงการถ่ายทอดข้อมูล แต่คือ “ศาสตร์และศิลป์” ที่สามารถ นำมาใช้เพื่อเร่งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชน ในระดับมวลชน แนวคิดนี้เน้นว่า การสื่อสารเป็น กระบวนการที่มีเป้าหมายเพื่อการ เปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม หรือการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนา ที่จะช่วยยกระดับชีวิตของตนเอง เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับสุขอนามัย การศึกษา การเกษตร หรือการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเน้นการใช้สื่อในหลากหลายรูปแบบ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุชุมชน ละครเวที หรือเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICTs) เพื่อเข้าถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมายให้มากที่สุด (Melkote & Steeves, 2001)

สรุป การสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเป็นระบบและมีจุดประสงค์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ การตอบสนอง หรือความเปลี่ยนแปลงบางประการ ซึ่งองค์ประกอบของการสื่อสารประกอบด้วยผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ทั้งหมดนี้ต้องสัมพันธ์กันอย่างมีประสิทธิภาพ จึงจะทำให้การสื่อสารประสบความสำเร็จ

2. องค์ประกอบของการสื่อสาร การสื่อสารเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน ซึ่งต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การส่งสารบรรลุผลสำเร็จ หากองค์ประกอบใดขาดหายหรือทำงานอย่างไม่เต็มประสิทธิภาพ อาจก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนหรือความล้มเหลวในการสื่อสารได้ (Berlo, 1960) หนึ่งในแบบจำลอง ที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย คือ SMCR Model ของ David K. Berlo ซึ่งเสนอว่า องค์ประกอบพื้นฐานของการสื่อสารมี 4 ส่วนหลัก ได้แก่ ผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) ช่องทาง (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) โดยแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดและบทบาทเฉพาะ ดังนี้

2.1 ผู้ส่งสาร (Source) คือ ผู้เริ่มต้นกระบวนการสื่อสาร โดยมีหน้าที่สร้าง และถ่ายทอดสารไปยังผู้รับ ผู้ส่งสารที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีความสามารถในการสื่อสาร ความรู้ในเรื่องที่สื่อ ทักษะการคิดเชิงบวก และมีทักษะในการเข้ารหัส (Encoding) เพื่อแปลงความคิดเป็นสัญลักษณ์ที่เหมาะสม (Berlo, 1960)

2.2 สาร (Message) คือ ข้อมูล ข่าวสาร ความคิด หรืออารมณ์ที่ผู้ส่งต้องการถ่ายทอด โดยอาจอยู่ในรูปแบบของคำพูด ตัวอักษร สัญลักษณ์ ท่าทาง หรือภาพสารที่ดีต้องมีความชัดเจน ถูกต้อง และเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เกิดการตีความได้อย่างถูกต้อง (Adler et al., 2018)

2.3 ช่องทาง (Channel) คือ สื่อหรือวิธีการที่ใช้ในการถ่ายทอดสาร เช่น การพูด โทรศัพท์ จดหมาย สื่อดิจิทัล หรือการสื่อสารไม่ใช้คำพูด (Non-Verbal Communication) ประสิทธิภาพของช่องทางมีผลโดยตรงต่อความเร็วและความเข้าใจของการรับสาร (Schramm, 1954)

2.4 ผู้รับสาร (Receiver) คือ ตัวแปรสำคัญที่กำหนดว่าสารที่ส่งไปจะเกิดผลหรือไม่ ผู้รับสารต้องมีทักษะในการถอดรหัส (Decoding) เพื่อแปลความหมายจากสารที่ได้รับให้เข้าใจตรงกับผู้ส่ง ทั้งนี้ ความแตกต่างด้านภาษา วัฒนธรรม หรือประสบการณ์ อาจทำให้การตีความไม่ตรงกันได้ (Gudykunst & Kim, 2003)

สรุป องค์ประกอบของการสื่อสารเป็นระบบที่ซับซ้อนและสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การเข้าใจองค์ประกอบต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้สื่อสารสามารถวางแผนและดำเนินการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในระดับบุคคลและองค์กร โดยเฉพาะในบริบทของการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมและการสื่อสารเพื่อธุรกิจระหว่างประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับการส่งออกของไทยสู่ตลาดโลก

การส่งออกนับเป็นหนึ่งในกลไกหลักที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยมายาวนาน โดยเฉพาะในบริบทโลกยุคใหม่ที่มีการค้าระหว่างประเทศเป็นทั้งโอกาสและความท้าทาย ประเทศไทยในฐานะประเทศขนาดกลางที่มีทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และแรงงานที่มีศักยภาพ ได้พยายามปรับตัวเพื่อรักษาความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลกอย่างต่อเนื่อง แนวคิดด้านการส่งออกของไทยในระดับนโยบายและเชิงกลยุทธ์มีความหลากหลาย ตั้งแต่การใช้จุดแข็งเชิงเปรียบเทียบ การเสริมสร้างอุตสาหกรรมเฉพาะ การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ

แนวคิดสำคัญที่ยังคงมีบทบาทต่อเนื่อง คือ “เปรียบเทียบเชิงได้เปรียบ” (Comparative Advantage) โดยไทยมีข้อได้เปรียบในด้านสินค้าเกษตรที่มีต้นทุนต่ำ และสภาพภูมิประเทศเหมาะสม เช่น มันสำปะหลัง ข้าว และยางพารา งานวิจัยของ Raksong & Muenthaisong (2025) พบว่า ไทยสามารถรักษาระดับความสามารถในการ

แข่งขันด้านการส่งออกมันสำปะหลังในตลาดจีนอย่างต่อเนื่อง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ RCA ที่สูงและอัตราการเติบโตทางการค้าในเชิงบวก สอดคล้องกับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศที่เน้นทรัพยากรเป็นฐาน

ในระดับเชิงนโยบาย ประเทศไทยได้ใช้แนวคิดเชิงวัฒนธรรมเพื่อสนับสนุนการส่งออก ผ่านโครงการ (One Tambon One Product: OTOP) และ Global Thai ซึ่งเป็นการสร้างแบรนด์ไทยผ่านร้านอาหารไทยในต่างประเทศกว่า 10,000 แห่งทั่วโลก ภายในปี 2011 โครงการเหล่านี้สะท้อนการใช้ “Soft Power” เพื่อสร้างภาพลักษณ์และเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมให้แก่สินค้าไทย ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ทางการค้าควบคู่กับความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ รัฐบาลไทยยังได้จัดตั้งโครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ อาทิ Eastern Economic Corridor (EEC) และ Northern Economic Corridor (NEC) ซึ่งเป็นการพัฒนาเชิงโครงสร้างพื้นฐานเพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมที่มีมูลค่าเพิ่ม เช่น ยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์ และโลจิสติกส์ระดับภูมิภาค แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวทางการยกระดับอุตสาหกรรมไทยให้ก้าวข้ามกับดักรายได้ปานกลาง

สรุป แนวคิดเกี่ยวกับการส่งออกของไทยได้ขยายตัวจากการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานต้นทุนต่ำ มาสู่การเน้นนวัตกรรม การสร้างแบรนด์ และการเชื่อมโยงกับเครือข่ายเศรษฐกิจโลกอย่างมียุทธศาสตร์มากขึ้น ซึ่งหากดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จะช่วยยกระดับศักยภาพการส่งออกของไทยให้สามารถแข่งขันได้ในระยะยาว

สภาพปัญหาการส่งออกของไทยสู่ตลาดโลก

การส่งออกถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ที่การค้าระหว่างประเทศมีบทบาทเชิงยุทธศาสตร์มากขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยจะมีความได้เปรียบในด้านทรัพยากร วัฒนธรรม และตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ แต่ยังคงประสบปัญหาและอุปสรรคหลายประการในการแข่งขันในตลาดโลก ซึ่งสะท้อนถึงความเปราะบางของระบบการผลิตและการสื่อสารทางการค้าในระดับสากล

1. ความไม่แน่นอนของเศรษฐกิจและภูมิรัฐศาสตร์โลก การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก เช่น ความผันผวนของค่าเงิน เงินเฟ้อ ราคาน้ำมัน หรือภาวะถดถอยในประเทศคู่ค้า ส่งผลต่ออุปสงค์สินค้าส่งออกของไทยโดยตรง นอกจากนี้ ความตึงเครียดด้านภูมิรัฐศาสตร์ เช่น ความขัดแย้งในตะวันออกกลาง หรือสงครามการค้าระหว่างประเทศมหาอำนาจ ได้แก่ สหรัฐฯ-จีน ยังส่งผลกระทบต่อนโยบายอุปทานและต้นทุนการค้า

(World Bank, 2023) กรณีสถานการณ์ความขัดแย้งรัสเซีย-ยูเครน ทำให้ค่าระวางเรือพุ่งสูง และต้นทุนพลังงานเพิ่มขึ้น ส่งผลต่อสินค้าเกษตรและแปรรูปที่เป็นจุดแข็งของไทย

2. ข้อจำกัดด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีการผลิต แม้ไทยจะมีภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมที่เข้มแข็ง แต่ยังประสบข้อจำกัดด้าน การลงทุนวิจัยและพัฒนา (R&D) และการยกระดับนวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า ส่งผลให้สินค้าไทยจำนวนมากยังอยู่ในกลุ่ม “ต้นน้ำ” หรือ “วัตถุดิบ” ที่ถูกกำหนดราคาโดยตลาดโลก และมีความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์

3. ปัญหาด้านมาตรฐานและข้อกีดกันทางการค้า ประเทศผู้นำเข้าส่วนใหญ่กำหนดมาตรฐานที่เข้มงวดขึ้น ทั้งในด้านสุขอนามัย ความปลอดภัยของอาหาร สิ่งแวดล้อม และแรงงาน ได้แก่ มาตรการ SPS (Sanitary and Phytosanitary Measures) และ TBT (Technical Barriers to Trade) ซึ่งกลายเป็นอุปสรรคที่มองไม่เห็นสำหรับสินค้าไทยโดยเฉพาะ สินค้าเกษตร อาหารทะเล และสินค้าเกษตรอินทรีย์

4. การแข่งขันจากประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศในกลุ่ม CLMV (กัมพูชา ลาว เมียนมา เวียดนาม) มีต้นทุนการผลิตต่ำ แรงงานราคาถูก และได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีจากคู่ค้า เช่น ยุโรปและจีน ทำให้สามารถแข่งขันกับสินค้าของไทยในตลาดโลกได้มากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มสินค้าเกษตรและสิ่งทอ

5. ความท้าทายด้านการสื่อสารการตลาดและภาพลักษณ์แบรนด์ไทย สินค้าไทยหลายชนิดยังขาดการสร้าง “แบรนด์” ที่มีอัตลักษณ์ชัดเจนในตลาดโลก การสื่อสารการตลาดแบบดั้งเดิมอาจไม่ตอบสนองพฤติกรรมผู้บริโภครุ่นใหม่ในยุคดิจิทัล และการใช้ช่องทางสื่อสารข้ามวัฒนธรรมยังมีข้อจำกัด ซึ่งส่งผลต่อความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจในสินค้าไทย

สรุป สภาพปัญหาการส่งออกของไทยต้องเผชิญกับความท้าทายทั้งจาก ปัจจัยภายนอก เช่น ความผันผวนของเศรษฐกิจโลก มาตรการกีดกันทางการค้า และการแข่งขันจากประเทศอื่น และ ปัจจัยภายใน เช่น ข้อจำกัดด้านนวัตกรรม การขาดแบรนด์ที่เข้มแข็ง และการสื่อสารการตลาดที่ไม่ตอบโจทย์ยุคดิจิทัล การเข้าใจสภาพปัญหาเหล่านี้ คือ จุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนาเชิงนโยบายและการวางกลยุทธ์ส่งออกที่ยั่งยืน

การประยุกต์ใช้สังคหวัตถุ 4 กับการพัฒนาการสื่อสารเพื่อการส่งออกไทยสู่ตลาดโลก

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่การแข่งขันทางการค้าในระดับนานาชาติทวีความเข้มข้น การส่งออกสินค้าไม่เพียงต้องอาศัยคุณภาพของผลิตภัณฑ์ แต่ยังต้องอาศัยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและสามารถสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวกับผู้บริโภคและคู่ค้าต่างประเทศได้อย่างยั่งยืน การพัฒนาการสื่อสารในบริบทการส่งออกจึงต้องมีลักษณะเฉพาะที่ไม่เพียงมุ่งเน้นผลทางเศรษฐกิจ แต่ยังคงคำนึงถึงจริยธรรม ความเชื่อถือ และความเข้าใจในวัฒนธรรมของผู้รับสารด้วย

ประเทศไทยซึ่งมีรากฐานทางวัฒนธรรมและศีลธรรมอันลึกซึ้งจากพระพุทธศาสนา สามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อยกระดับการสื่อสารในเชิงพาณิชย์ให้มีลักษณะเฉพาะและแตกต่าง หนึ่งในหลักธรรมที่มีศักยภาพสูงในการส่งเสริมการสื่อสารคือ “สังคหวัตถุ 4” ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งการสงเคราะห์และสร้างสัมพันธ์ทางสังคม ประกอบด้วย ทาน (การให้) ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ) อัตถจริยา (การประพฤติเป็นประโยชน์) และสมานัตตตา (การวางตนเสมอ) การประยุกต์ใช้สังคหวัตถุ 4 กับการพัฒนาการสื่อสารเพื่อการส่งออก มีสาระสำคัญดังนี้

1. ทาน การให้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์และโปร่งใส บริบทของการสื่อสารเพื่อการส่งออก “ทาน” สามารถตีความได้ว่าเป็นการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง โปร่งใสและตรงไปตรงมาเกี่ยวกับสินค้าและบริการ การเปิดเผยที่มาของวัตถุดิบ ขั้นตอนการผลิต หรือมาตรฐานความปลอดภัย ล้วนเป็นการสร้างความเชื่อมั่นต่อผู้บริโภคต่างชาติ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการส่งออกในยุคที่ผู้บริโภคมีความตระหนักรู้เรื่องจริยธรรมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

2. ปิยวาจา การสื่อสารด้วยความสุภาพและสร้างสรรค์ ปิยวาจา หมายถึง การใช้ถ้อยคำที่ไพเราะ สุภาพ และเหมาะสมกับบริบทของวัฒนธรรมผู้รับสาร ในการส่งออกสินค้าไปยังต่างประเทศ การสื่อสารด้วยถ้อยคำที่สร้างสรรค์และให้เกียรติวัฒนธรรมของประเทศคู่ค้า จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และส่งเสริมภาพลักษณ์ของแบรนด์ การใช้ภาษาการตลาดที่ไม่เกินจริง มีความอ่อนโยนและสื่อถึงความจริงใจ เป็นการสื่อสารเชิงบวกที่สามารถสร้างความภักดีต่อสินค้าในระยะยาว

3. อัตถจริยา การกระทำที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้บริโภคและคู่ค้า การแสดงออกผ่านพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค เช่น การรับผิดชอบต่อคุณภาพสินค้า การตอบสนองต่อข้อร้องเรียนอย่างจริงจัง การให้บริการหลังการขาย หรือการออกแบบบรรจุภัณฑ์

ที่ปลอดภัยและเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม ล้วนเป็นตัวอย่างของ “อัตถจริยา” ซึ่งสะท้อนถึง ความรับผิดชอบและจริยธรรมของผู้ประกอบการไทยต่อสังคมโลก

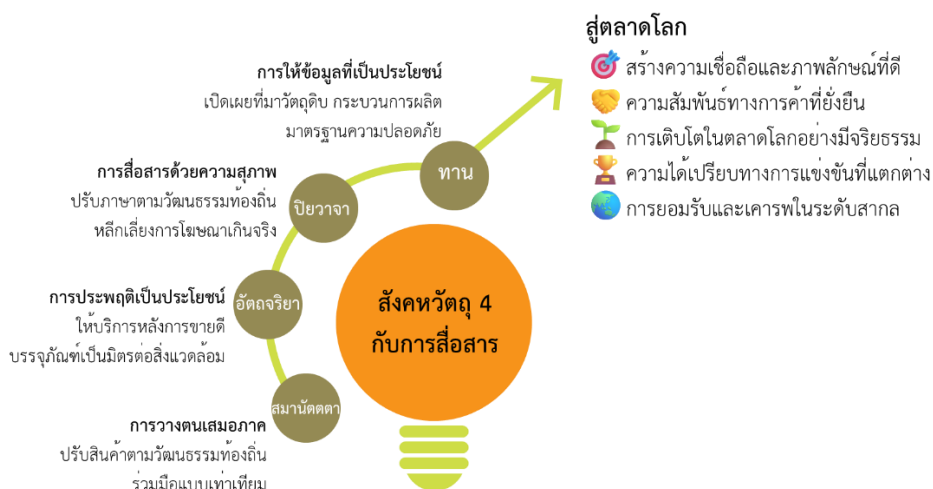
4. สมานัตตตา การเคารพและเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในตลาดโลก การสื่อสารต้องเผชิญกับความแตกต่างทางวัฒนธรรม ศาสนา และค่านิยม “สมานัตตตา” คือหลักการวางตนอย่างเสมอภาค เคารพความต่าง และไม่นำความเหนือกว่ามาเป็นเครื่อง แบ่งแยก ในทางการค้า อาจหมายถึงการปรับสินค้าหรือการสื่อสารให้เหมาะสมกับ วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือการร่วมมือกับคู่ค้าในฐานะ “หุ้นส่วน” ไม่ใช่ผู้ควบคุม การสื่อสาร ที่คำนึงถึงหลักนี้จะช่วยลดความขัดแย้ง และส่งเสริมความยั่งยืนของความสัมพันธ์ทาง การค้าในระยะยาว

สรุป สังคหวัตถุ 4 ในพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ ในการพัฒนาการสื่อสารเชิงกลยุทธ์สำหรับการส่งออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการให้ การพูดอย่างมีไมตรี การกระทำที่เป็นประโยชน์ และการวางตนอย่างเสมอภาค ทั้งหมดนี้ ช่วยสร้างความไว้วางใจ ความร่วมมือ และภาพลักษณ์เชิงบวกของผู้ประกอบการไทยในเวที โลกได้อย่างยั่งยืน การผสมผสานแนวคิดจริยธรรมเข้ากับกลยุทธ์การตลาดจึงมิใช่เพียงความ เหมาะสมเชิงวัฒนธรรม แต่ยังเป็นแนวทางเชิงยุทธศาสตร์ที่ตอบสนองความคาดหวังของ ผู้บริโภคโลกยุคใหม่ได้อย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

การนำหลักธรรม “สังคหวัตถุ 4” จากพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการ พัฒนาการสื่อสารเพื่อการส่งออกสินค้าไทยสู่ตลาดโลก เพื่อสร้างความแตกต่างและ ความยั่งยืนทางการค้า การประยุกต์ใช้ สังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาการสื่อสารเพื่อการ ส่งออกสินค้าไทยสู่ตลาดโลก มีแนวทางดังนี้ 1. ทาน การให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ หลักการ ให้ข้อมูลสินค้าอย่างโปร่งใส ถูกต้อง และครบถ้วน การปฏิบัติ เปิดเผยมั้ววัตถุดิบ กระบวนการผลิต มาตรฐานความปลอดภัย ผลลัพธ์ สร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจจาก ผู้บริโภคต่างชาติ 2. ปิยวาจา การสื่อสารด้วยความสุภาพ หลักการ ใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมกับ วัฒนธรรมผู้รับสาร การปฏิบัติ ปรับภาษาตามวัฒนธรรมท้องถิ่น หลีกเลี่ยงการโฆษณาเกิน จริง ผลลัพธ์ สร้างภาพลักษณ์ที่ดีและความสัมพันธ์ระยะยาว 3. อัตถจริยา การประพฤติ เป็นประโยชน์ หลักการ แสดงความรับผิดชอบต่อผู้บริโภคและสังคม การปฏิบัติ ให้บริการ หลังการขายดี บรรจุภัณฑ์เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผลลัพธ์ สร้างความภักดีและการยอมรับ ในระยะยาว และ 4. สมานัตตตา การวางตนเสมอภาค หลักการ เคารพความหลากหลาย

ทางวัฒนธรรม วางตนเป็นหุ้นส่วน การปฏิบัติ ปรับสินค้าตามวัฒนธรรมท้องถิ่น ร่วมมือแบบเท่าเทียม ผลลัพธ์ ลดความขัดแย้ง สร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน สรุปรูป การประยุกต์ใช้สังคหวัตถุ 4 ช่วยให้การสื่อสารเพื่อการส่งออกไทยสู่ตลาดโลก สร้างความเชื่อถือและภาพลักษณ์ที่ดี สร้างความสัมพันธ์ทางการค้าอย่างยั่งยืน ทำให้มีการเติบโตในตลาดโลกอย่างมีจริยธรรม รวมถึงความได้เปรียบทางการแข่งขันที่แตกต่าง และได้รับการยอมรับในระดับสากล

ภาพที่ 1 สังคหวัตถุ 4 กับการพัฒนาการสื่อสารเพื่อการส่งออกไทยสู่ตลาดโลก

สรุป

ในการส่งออกสินค้าไทยสู่ตลาดโลกในยุคเศรษฐกิจดิจิทัลและการแข่งขันที่รุนแรง การสื่อสารมิได้เป็นเพียงการส่งข้อมูลหรือโฆษณาผลิตภัณฑ์ หากแต่ต้องมีคุณลักษณะเชิงกลยุทธ์ เชิงวัฒนธรรม และเชิงคุณธรรมควบคู่กัน การประยุกต์ใช้ “สังคหวัตถุ 4” ซึ่งประกอบด้วย ทาน (การให้) ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ) อัตถจริยา (การประพฤติเป็นประโยชน์) และสมานัตตตา (การวางตนเสมอ) ตามหลักพระพุทธศาสนา จึงเป็นแนวทางที่สามารถยกระดับคุณภาพการสื่อสารเชิงพาณิชย์ของไทยให้มีลักษณะเฉพาะ เป็นมิตรและยั่งยืน การให้ข้อมูลสินค้าอย่างโปร่งใส การใช้ภาษาสื่อสารที่เหมาะสมกับวัฒนธรรม การกระทำที่สะท้อนความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ ตลอดจนการเคารพความหลากหลาย

ทางวัฒนธรรมของประเทศคู่ค้า ล้วนเป็นการสื่อสารที่สะท้อนคุณค่าของสังคมวัตถุ 4 และสามารถสร้างความไว้วางใจ ความภักดีต่อแบรนด์ และความร่วมมือระยะยาวระหว่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทสรุปนี้ชี้ให้เห็นว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนา มิใช่เป็นเพียงแนวทางในการดำเนินชีวิตในระดับบุคคลเท่านั้น หากแต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกลยุทธ์สำคัญในการสื่อสารเพื่อการส่งออกของประเทศได้อย่างเป็นรูปธรรม การบูรณาการสังคมวัตถุ 4 เข้ากับแนวคิดทางการตลาดระหว่างประเทศ จึงถือเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์และความแตกต่างในการแข่งขันของไทยในเวทีการค้าระดับโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Adler, R. B. et al. (2018). *Understanding Human Communication*. New York: Oxford University Press.
- Asian Economic Papers. (2017). The Rise and Fall of Thailand's Export-Oriented Industries. *MIT Press*, 16(3), 128-150.
- Berelson, B. & Steiner, G. A. (1964). *Human Behavior: An Inventory of Scientific Findings*. New York: Harcourt, Brace & World.
- Berlo, D. K. (1960). *The Process of Communication: An Introduction to Theory and Practice*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- European Academy for Executive Education. (2020). *Cultural Barriers and How to Overcome Them in Your Global Company as A Global Leader*. Retrieved April 22, 2025, from <https://eurac.com/cultural-barriers-and-how-to-overcome-them-in-your-global-company-as-a-global-leader/>
- Gudykunst, W. B. & Kim, Y. Y. (2003). *Communicating with Strangers: An Approach to Intercultural Communication* (4th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Lobeda, B. (2023). *Cross-Cultural Communication: Overcoming Challenges in Global Business*. Retrieved April 2, 2025, from <https://shorturl.asia/JFOtY>

- Ma, C. et al. (2025). *The Mandarin Advantage: How Thai University Students Are Facilitating Cross-Border E-Commerce for Chinese Tourists in Thailand's Post-COVID Recovering Hospitality Sector*. Retrieved April 22, 2025, from <https://shorturl.asia/j3To4>
- Melkote, S. R. & Steeves, H. L. (2001). *Communication for Development in the Third World: Theory and Practice for Empowerment* (2nd ed.). New Delhi: SAGE Publications.
- Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- PwC. (2024). *Consumers Willing to Pay 9.7% Sustainability Premium, Even As Cost-of-Living and Inflationary Concerns Weigh: Pwc 2024 Voice of The Consumer Survey*. Retrieved March 6, 2025, from <https://shorturl.asia/cXlum>
- Raksong, R. & Muenthaisong, K. (2025). Competitiveness of Thailand Cassava Export: An Empirical Analysis of ASEAN Markets. *Research on World Agricultural Economy*, 6(2), 379–393.
- Schramm, W. (1954). How Communication Works. In W. Schramm (Ed.), *The Process and Effects of Mass Communication*. (pp. 3–26). Urbana: University of Illinois Press.
- Servaes, J. (Ed.) (2008). *Communication for Development and Social Change*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Thussu, D. K. (2018). *International Communication: Continuity and Change* (3rd ed.). London: Bloomsbury Publishing.
- U.S. Department of Commerce. (2024). *Thailand - Market challenges. Country Commercial Guides*. Retrieved April 22, 2025, from <https://shorturl.asia/ykZ9K>
- World Bank. (2023). *Global Economic Prospects: Weak Growth, High Inflation*. Washington, DC: World Bank.

หิริโอตตปปะกับการสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐ*

HIRI-OTTAPPA AND THE DEVELOPMENT OF GOOD GOVERNANCE IN GOVERNMENT ORGANIZATIONS

รัตนประภา ดิศวฒน์

Rattanaprapa Disavatana

ลิบแสน รีสอร์ท แอนด์ สปา

Sibsan Resort and Spa Maetang

Corresponding Author E-mail: saowanee.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักหิริโอตตปปะ อันได้แก่ ความละอายต่อบาป (หิริ) และความเกรงกลัวต่อบาป (โอตตปปะ) ในการส่งเสริมการสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐ โดยใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเอกสารจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเอกสารทางวิชาการด้านธรรมาภิบาล พบว่า หิริโอตตปปะสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมภายในของบุคลากรภาครัฐ เสริมสร้างความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความมีคุณธรรมในองค์กรได้อย่างยั่งยืน หิริโอตตปปะยังช่วยปิดช่องว่างของระบบควบคุมภายนอกและเสริมพลังให้หลักธรรมาภิบาลกลายเป็นวัฒนธรรมองค์กรอย่างแท้จริง ดังนั้น หลักหิริโอตตปปะจึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมธรรมาภิบาลองค์กรภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: หิริโอตตปปะ; ธรรมาภิบาล; องค์กรภาครัฐ; จริยธรรมภาครัฐ; พุทธธรรมประยุกต์

Abstract

This academic article aimed to examine the application of Hiri-Ottappa Principles namely, moral shame, (Hiri) and moral fear (Ottappa), in promoting good governance within public sector organizations. The study employed documentary analysis methodology, drawing from the Tipitaka, Mahachulalongkorn rajavidyalaya Edition and academic literature on governance. The findings

* Received March 13, 2025; Revised September 3, 2025; Accepted September 19, 2025

revealed that Hiri-Ottappa could serve as an internal control mechanism for public sector personnel, sustainably enhancing transparency, accountability, and organizational integrity. Hiri-Ottappa also helped bridge gaps in external control systems and empowered good governance principles to become genuine organizational culture. Therefore, the Hiri-Ottappa principles could be effectively applied to promote good governance in public sector organizations.

Keywords: Hiri-Ottappa; Good Governance; Public Sector Organizations; Public Ethics; Applied Buddhist Principles

บทนำ

การบริหารราชการแผ่นดินในปัจจุบันเผชิญกับความท้าทายรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ตลอดจนกระแสเรียกร้องของประชาชนที่ต้องการให้ภาครัฐดำเนินงานด้วยความโปร่งใสและตรวจสอบได้ แนวคิดเรื่อง ธรรมาภิบาล (Good Governance) จึงกลายเป็นหลักการพื้นฐานของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ซึ่งองค์การสหประชาชาติอย่าง United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP) (2009) ได้ให้ข้อเสนอไว้ว่า ธรรมาภิบาล ควรประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ เช่น ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความมีส่วนร่วม และหลักนิติธรรม องค์ประกอบเหล่านี้มีจุดร่วมกับหลักคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลัก “หิริ” และ “โอตตปปะ” ซึ่งทำหน้าที่เป็นเครื่องยับยั้งภายในของบุคคลไม่ให้กระทำความผิด

หิริ คือ ความละอายต่อบาป ความรู้สึกละอายใจที่จะทำความชั่ว ในขณะที่โอตตปปะ คือ ความเกรงกลัวต่อผลแห่งบาปหรือการกระทำที่ผิด ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “หิริ โอตตปปะ ธรรมทั้งสองนี้เป็นธรรมที่รักษาโลก” (โลกपालธรรม) (ส.ส. 19/44/11) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หมายความว่า หากบุคคลปราศจากหิริและโอตตปปะแล้ว ย่อมไม่สามารถระงับความชั่วทางกาย วาจา และใจได้ หลักธรรมทั้งสองจึงเปรียบเสมือนแนวป้องกันทางจริยธรรม ที่มีใช้เพียงแต่ใช้กับบุคคลทั่วไป แต่สามารถขยายผลเชิงนโยบายไปยังระบบราชการได้

ในบริบทขององค์กรภาครัฐ การมีข้าราชการที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมภายในเป็นสิ่งสำคัญ เพราะโครงสร้างและกฎระเบียบเพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอต่อการสร้างความสุจริตในการปฏิบัติงาน ดังนั้น หิริโอตตปปะจึงสามารถทำหน้าที่เสมือน “กลไก

ควบคุมภายใน” ทางจิตใจ ที่กระตุ้นให้บุคลากรยับยั้งการกระทำผิดแม้ในสถานการณ์ที่กฎหมายควบคุมไม่ถึง และยังส่งเสริมการตัดสินใจที่ตั้งอยู่บนความรับผิดชอบ โปร่งใส และเคารพหลักนิติธรรม ซึ่งถือเป็นหัวใจของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.), 2566)

ยิ่งไปกว่านั้น องค์กรภาครัฐในประเทศไทยเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการได้กำหนดแนวทางพัฒนา “องค์กรคุณธรรม” ที่บูรณาการหลักพุทธธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 และอิทธิบาท 4 เข้ากับการปฏิบัติราชการ ซึ่งสามารถขยายผลโดยตรงไปยังหลักหิริโอตตปปะได้เช่นกัน แนวทางดังกล่าวช่วยยกระดับทั้งคุณภาพบุคลากรและภาพลักษณ์ขององค์กรในสายตาประชาชน

บทความวิชาการมุ่งความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรม “หิริโอตตปปะ” กับแนวทางการสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐ โดยเน้นการอธิบายแนวคิดทางพุทธศาสนาเชิงระบบการประยุกต์ใช้ในบริบทของราชการ และการเสนอแนวทางพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการด้วยหลักธรรมดังกล่าว การวิเคราะห์นี้จะช่วยให้เห็นแนวทางการนำธรรมะมาเสริมสร้างความยั่งยืนในระบบการบริหารงานของรัฐอย่างเป็นรูปธรรม

หลักหิริโอตตปปะ

หลักธรรมหิริโอตตปปะปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกหลายแห่ง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของหลักธรรมคู่นี้ในพระพุทธศาสนา ในที่นี้จะยกตัวอย่างและวิเคราะห์หลักหิริโอตตปปะที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังนี้

ความหมายและองค์ประกอบของหิริโอตตปปะ

ในอรรถกถาทุกนิบาต ได้กล่าวถึงหิริโอตตปปะว่าเป็นธรรมที่คุ้มครองโลก ความว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรม 2 ประการนี้ คุ้มครองโลก ธรรม 2 ประการ อะไรบ้าง คือ หิริ (ความละอายบาป) และโอตตปปะ (ความเกรงกลัวบาป) ถ้าธรรม 2 ประการนี้ ไม่พึงคุ้มครองโลก การทำความไม่เคารพ การไม่ให้นับถือมารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย ป้า น้า ภรรยาของอาจารย์ หรือภรรยาของครู ที่เป็นไปในโลกนี้ ก็จะไม่พึงปรากฏ โลกก็จะถึงความส่ำส่อนเหมือนแพะ แกะ ไก่ สุกร สุนัข และสุนัขจิ้งจอก ฉะนั้น เพราะธรรม 2 ประการนี้ คุ้มครองโลก ฉะนั้น ธรรม 2 ประการนี้จึงปรากฏคุ้มครองโลกอยู่” (อง.ทุก. 20/9/51) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า หิริโอตตปปะเป็นธรรมที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์เดรัจฉาน โดยเป็นเครื่องยับยั้งไม่ให้มนุษย์ประพฤติดิฉิลธรรมและทำให้สังคมมนุษย์ดำรงอยู่ได้อย่างมีระเบียบแบบแผน ในคัมภีร์วิภังค์ อภิธัมมปิฎก ได้ให้คำอธิบายความหมายของหิริและโอตตปปะไว้อย่างชัดเจน ดังนี้ “ในธรรมเหล่านั้น หิริ เป็นไหน? ความละอายต่อสิ่งที่น่าละอาย ความละอายต่อการประกอบทุจริตทั้งหลาย นี้เรียกว่า หิริ โอตตปปะ เป็นไหน? ความกลัวต่อสิ่งที่น่ากลัว ความกลัวต่อการประกอบทุจริตทั้งหลาย นี้เรียกว่า โอตตปปะ” (อภิ.วิ. 35/513/385) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากคำอธิบายในคัมภีร์วิภังค์นี้แสดงให้เห็นว่า หิริเป็นความละอายต่อสิ่งที่ควรละอาย โดยเฉพาะการประกอบทุจริต ส่วนโอตตปปะเป็นความกลัวต่อสิ่งที่ควรกลัว โดยเฉพาะการประกอบทุจริต ทั้งสองอย่างนี้ล้วนเป็นสภาวะทางจิตที่ช่วยยับยั้งไม่ให้บุคคลกระทำความชั่ว

ความสำคัญของหิริโอตตปปะ

ในอัมมสังคณี อภิธัมมปิฎก ได้จัดหิริโอตตปปะเป็นโสภณเจตสิก คือ เป็นสภาวะธรรมที่ดีงาม ประกอบได้กับจิตที่เป็นกุศลเท่านั้น ไม่สามารถเกิดร่วมกับจิตที่เป็นอกุศลได้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของหิริโอตตปปะในฐานะเป็นธรรมฝ่ายดีที่นำไปสู่การกระทำความดี (อภิ.สง. 34/1/1) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในขุททกนิกาย อิติวุตตกะ พระพุทธเจ้าตรัสถึงความสำคัญของหิริโอตตปปะว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้มีธรรม 2 ประการ ย่อมดำรงตนไว้ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้ ธรรม 2 ประการ อะไรบ้าง คือ หิริและโอตตปปะ” (ขุ.อิติ. 25/42/390) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า หิริโอตตปปะเป็นธรรมที่ทำให้บุคคลได้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เนื่องจากเป็นเครื่องยับยั้งไม่ให้เกิดการทำความชั่วและส่งเสริมให้กระทำความดี ในองคุตตรนิกาย จตุกกนิปาต พระพุทธเจ้าตรัสถึงอานิสงส์ของหิริโอตตปปะว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม 4 ประการ ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติไม่ผิด และเป็น ผู้ปฏิบัติเพื่อความสันติสุข ธรรม 4 ประการ อะไรบ้าง คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มึศีล สำรวมด้วยการสำรวมในปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจารและโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษ แม้เล็กน้อย สมทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายอยู่ เป็นพหูสูต ทรงสูตระ สัมสมสูตระ เป็นผู้ปรารภความเพียร มีหิริและโอตตปปะ เป็นผู้ได้มาน 4 อันเป็นเครื่องอยู่อย่างสุข ในปัจจุบัน ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก” (อง.จตุกก. 21/248/368) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า หิริโอตตปปะเป็นธรรม

ที่นำไปสู่ความหลุดพ้นจากอาสวกิเลส อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา จึงเป็นธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

หิริโอตตปปะกับพฤติกรรมทางสังคม

ในทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระพุทธเจ้าตรัสถึงความเสื่อมของสังคมเมื่อขาดหิริโอตตปปะว่า “ดูกรวาเสฏฐะและภราทวาชะ สมัยนั้น ได้มีหญิงบางคนมีระดูมาถึงเข้า และชายบางคนก็เกิดราคะในหญิงนั้น เพราะกามราคะ หญิงและชายเหล่านั้นจึงเสพเมถุนธรรมกัน เมื่อชนเหล่านั้นเสพเมถุนธรรมในครั้งนั้น สัตว์เหล่าอื่นก็โปรยฝุ่นลงรด บางพวกโปรยเถาลงรด บางพวกโปรยโคลมัยลงรด พร้อมทั้งร้องว่า “คนชั่วจงฉิบหาย คนชั่วจงฉิบหาย” เพราะเหตุนี้ การกระทำที่ถือกันว่า ชั่วช้าในปัจจุบันนี้ สมัยนั้นถือกันว่า เป็นธรรมอันประเสริฐ แต่ในปัจจุบันนี้ กรรมที่สมมติกันว่าเป็นธรรมอันประเสริฐ สมัยนั้นถือกันว่า เป็นของชั่วช้า (ที.ปา. 11/111/82) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า เมื่อสังคมขาดหิริโอตตปปะ มนุษย์จะไม่สามารถควบคุมกิเลสตัณหาของตน และกระทำการล่วงละเมิดศีลธรรม ซึ่งนำไปสู่ความเสื่อมของสังคม ในมัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ พระพุทธเจ้าตรัสถึงธรรมที่ทำให้บุคคลเป็นคนดีว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเป็นสัตบุรุษด้วยธรรม 7 ประการ ธรรม 7 ประการ อะไรบ้าง คือ เป็นผู้ที่มีศรัทธา มีหิริ มีโอตตปปะ เป็นพหูสูต เป็นผู้ปรารถนาความเพียร มีสติตั้งมั่น มีปัญญา” (ม.มู. 12/28/26) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า หิริและโอตตปปะเป็นคุณสมบัติสำคัญของคนดี หรือสัตบุรุษ ผู้สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคม

สรุป หิริโอตตปปะเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคล และส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีศีลธรรม เป็นธรรมะที่ควรปลูกฝังทั้งในระดับปัจเจก และระบอบองค์กรเพื่อความมั่นคงและเจริญของส่วนรวม

แนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาล

ในยุคของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างรวดเร็ว ความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อภาครัฐกลายเป็นปัจจัยสำคัญต่อเสถียรภาพของการปกครองและการพัฒนาประเทศ แนวคิดเรื่อง “ธรรมาภิบาล” (Good Governance) จึงเป็นแนวทางการบริหารจัดการที่ได้รับความนิยมในระดับโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังทศวรรษ 1990 ที่สถาบันระหว่างประเทศต่าง ๆ เช่น องค์การสหประชาชาติ และธนาคารโลก ได้ผลักดันให้ธรรมาภิบาลเป็นกรอบคิดหลักในการบริหารกิจการบ้านเมืองอย่างมีคุณธรรม โปร่งใส และยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง แนวคิดการบริหารภาครัฐ

สมัยใหม่ได้พัฒนาไปสู่รูปแบบการบริหารที่เน้นประสิทธิภาพและความยืดหยุ่น โดยแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) และแนวคิดการกำกับดูแลแบบเครือข่าย (Governance) มีบทบาทสำคัญในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารของรัฐ (Hughes, 2012; Osborne & Gaebler, 1992; Rhodes, 1996)

ความหมายของธรรมาภิบาล

คำว่า “ธรรมาภิบาล” มาจากการผสมคำว่า “ธรรมะ” หมายถึง ความดี ความถูกต้อง และ “อภิบาล” ซึ่งหมายถึง การดูแลหรือการบริหาร เมื่อรวมกันแล้วจึงหมายถึง การบริหารที่มีคุณธรรม หรือการใช้อำนาจในการปกครองด้วยความรับผิดชอบและโปร่งใส ทั้งนี้ในระดับสากล คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชีย และแปซิฟิกอย่าง United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP) (2009) ได้ให้นิยามธรรมาภิบาลว่า “Good Governance is the Process of Decision-Making and the Process by Which Decisions are Implemented (or Not Implemented).” หรือกล่าวโดยสรุป คือ ธรรมาภิบาลเป็นกระบวนการในการตัดสินใจและกระบวนการที่นำการตัดสินใจนั้นไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ โดยองค์ประกอบของธรรมาภิบาล 8 ประการ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วม (Participation) การมีส่วนร่วมเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การตัดสินใจของภาครัฐมีความชอบธรรมและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน การเปิดโอกาสให้ภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมเข้ามามีบทบาทในกระบวนการนโยบาย ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน ไปจนถึงการประเมินผลจะช่วยส่งเสริมประชาธิปไตยเชิงมีส่วนร่วม และลดช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชน

2. หลักนิติธรรม (Rule of Law) หลักนิติธรรมหมายถึงการบริหารงานภาครัฐภายใต้กฎหมายที่มีความเป็นธรรม โดยยึดหลักความเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ และไม่มีการใช้อำนาจเกินขอบเขต ทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน และได้รับการคุ้มครองอย่างเท่าเทียม หลักนิติธรรมจึงเป็นรากฐานของความยุติธรรมและความเชื่อมั่นของประชาชนต่อรัฐ

3. ความโปร่งใส (Transparency) ความโปร่งใส คือ การเปิดเผยข้อมูลและกระบวนการตัดสินใจอย่างชัดเจน เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึง ตรวจสอบ และมีส่วนร่วมได้ การบริหารที่โปร่งใสจะช่วยป้องกันการทุจริต ส่งเสริมความไว้วางใจ และยกระดับความรับผิดชอบต่อระบบราชการ

4. การตอบสนอง (Responsiveness) การตอบสนองหมายถึงความสามารถของรัฐบาลในการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างทันทั่วถึงและเหมาะสม ไม่เพิกเฉย

หรือดำเนินการล่าช้า โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณะที่มีคุณภาพและสะท้อนเสียงของประชาชนในเชิงนโยบายและการจัดการ

5. ความเห็นพ้องเป็นเอกภาพ (Consensus Oriented) ในการบริหารที่มีธรรมาภิบาล ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมของทุกภาคส่วน โดยการสร้างฉันทามติ (Consensus) ที่เกิดจากการรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย มุ่งสู่การลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างเอกภาพในสังคม โดยไม่ละเลยเสียงของคนส่วนน้อย

6. ความเสมอภาคและการมีส่วนร่วม (Equity and Inclusiveness) ทุกคนในสังคมควรมีสหสิทธิเข้าถึงบริการ ทรัพยากร และโอกาสในการพัฒนาอย่างเท่าเทียม ไม่ว่าจะเป็นภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรมอย่างไร ธรรมาภิบาลต้องยึดหลัก “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” และสร้างระบบที่รองรับกลุ่มเปราะบางให้มีศักดิ์ศรีและโอกาสที่เท่าเทียม

7. ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Effectiveness and Efficiency) องค์กรภาครัฐต้องสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ และสามารถส่งผลลัพธ์ที่ตอบโจทย์ต่อเป้าหมายของประชาชนได้อย่างแท้จริง ประสิทธิภาพยังหมายถึงการทำงานที่ยึดผลสัมฤทธิ์ ไม่ใช่แค่ขั้นตอน

8. ความรับผิดชอบ (Accountability) ความรับผิดชอบคือการที่ผู้มีอำนาจต้องสามารถชี้แจงเหตุผลในการตัดสินใจและการกระทำของตนได้ต่อประชาชนหรือหน่วยงานตรวจสอบที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นในระดับนโยบาย การบริหาร หรือการใช้งบประมาณ ความรับผิดชอบนี้ต้องเป็นทั้ง “ในทางกฎหมาย” และ “ในทางคุณธรรม”

องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยส่งเสริมให้การบริหารภาครัฐมีความชอบธรรม โปร่งใส และมีจริยธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับนโยบายและการบริการประชาชน สำหรับธรรมาภิบาลในบริบทประเทศไทย ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) (2566) ได้นำแนวคิดธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในภาครัฐ โดยกำหนดองค์ประกอบ 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ ความคุ้มค่า แนวคิดธรรมาภิบาลภาครัฐไทยนี้เน้นการบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ ควบคู่กับการปลูกฝังจริยธรรมของข้าราชการ ซึ่งถูกนำไปใช้จริงผ่านระบบการประเมิน เช่น การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment: ITA) ที่ช่วยสะท้อนความน่าเชื่อถือของหน่วยงานภาครัฐต่อสาธารณชน

สรุป องค์ประกอบทั้ง 8 ประการของธรรมาภิบาลเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนการบริหารกิจการภาครัฐให้มีความโปร่งใส เป็นธรรม และมุ่งตอบสนองต่อประโยชน์

สาธารณะอย่างยั่งยืน ความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบเหล่านี้สร้างระบบที่ประชาชนสามารถไว้วางใจ และส่งเสริมให้บุคลากรภาครัฐปฏิบัติหน้าที่ด้วยคุณธรรม จริยธรรม และประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

ปัญหาในการสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐ

แม้แนวคิดธรรมาภิบาล (Good Governance) จะได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในระดับสากลและถูกนำมาปรับใช้ในองค์กรภาครัฐของหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย แต่ในทางปฏิบัติ การสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงกลับเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ ทั้งในเชิงโครงสร้างระบบราชการ วัฒนธรรมองค์กร และพฤติกรรมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ปัญหาเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาองค์กรภาครัฐให้มีความโปร่งใส ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง และสามารถตรวจสอบได้ตามหลักการของธรรมาภิบาล

1. โครงสร้างระบบราชการแบบรวมศูนย์และล้าสมัย องค์กรภาครัฐจำนวนมากยังมีลักษณะการบริหารแบบรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง มีขั้นตอนซับซ้อน การสั่งการจากบนลงล่าง และขาดความยืดหยุ่น ซึ่งไม่เอื้อต่อการตอบสนองความต้องการเฉพาะพื้นที่ หรือสถานการณ์เฉพาะหน้า ทำให้ขาดความ “Responsiveness” ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของธรรมาภิบาล (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP), 2009)

2. ขาดวัฒนธรรมความรับผิดชอบและโปร่งใส ในบางหน่วยงาน ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่รัฐยังยึดติดกับวัฒนธรรมแบบ “ทำตามหน้าที่” มากกว่าการเน้นผลลัพธ์หรือผลประโยชน์ของประชาชน ขาดความตระหนักในหลัก Accountability และ Transparency ที่จำเป็นต่อธรรมาภิบาล บางกรณีอาจมีการปกปิดข้อมูล เสี่ยงการเปิดเผยเอกสารหรือไม่เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนตรวจสอบได้อย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.), 2566)

3. ปัญหาการทุจริตและผลประโยชน์ทับซ้อน การทุจริตเชิงนโยบาย การแทรกแซงทางการเมือง และผลประโยชน์ทับซ้อนของผู้มีอำนาจ เป็นหนึ่งในอุปสรรคใหญ่ของธรรมาภิบาล ข้อมูลจากสำนักงาน ป.ป.ช. และรายงาน ITA พบว่า หน่วยงานจำนวนมากยังไม่สามารถแยกอำนาจทางนโยบายออกจากผลประโยชน์ส่วนตัวได้อย่างชัดเจน ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในระบบราชการ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.), 2566)

4. ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน แม้กฎหมายและนโยบายหลายฉบับจะเปิดช่องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ แต่ในทางปฏิบัติ กลับยังพบว่า “การมีส่วนร่วม” มักเป็นเพียงขั้นตอนเชิงสัญลักษณ์ ไม่มีเวทีหรือกลไกที่แท้จริงให้เสียงของประชาชนส่งผลต่อการตัดสินใจเชิงนโยบาย จึงขาดความเห็นพ้องเป็นเอกภาพ (Consensus) และความชอบธรรม

5. ทักษะและขีดความสามารถของบุคลากรภาครัฐ การสร้างธรรมาภิบาลต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณธรรม วิสัยทัศน์ และความสามารถในการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง แต่ในหลายกรณีพบว่า ข้าราชการยังขาดความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาล มองว่าเป็นภาระ ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของการทำงาน ขณะเดียวกันการพัฒนาขีดความสามารถเชิงยุทธศาสตร์ยังไม่ทั่วถึง

สรุป การสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐไม่ได้ขึ้นอยู่กับนโยบายหรือกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงในระดับวัฒนธรรมองค์กร โครงสร้างระบบราชการ และจิตสำนึกของบุคลากรทุกระดับ แม้ประเทศไทยจะมีความก้าวหน้าในการส่งเสริมธรรมาภิบาลผ่านกลไกต่าง ๆ เช่น ITA และการประเมินคุณธรรม แต่หากไม่สามารถจัดการกับปัญหาเชิงระบบและพฤติกรรมได้ ก็ยากที่จะทำให้ธรรมาภิบาลฝังรากในภาครัฐได้อย่างยั่งยืน

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีออตตอปะกับการสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐ

ธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นหลักสำคัญในการบริหารกิจการภาครัฐที่โปร่งใส เป็นธรรม และตรวจสอบได้ แนวคิดนี้ได้รับการส่งเสริมจากทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในยุคที่ประชาชนให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบของภาครัฐมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การสร้างธรรมาภิบาลไม่อาจอาศัยเพียงกฎหมายหรือระบบควบคุมภายนอกเท่านั้น แต่ต้องอาศัย “คุณธรรมภายใน” ของบุคลากรภาครัฐเป็นพื้นฐานหนึ่งในหลักธรรมช่วยในการควบคุมพฤติกรรมอย่างลึกซึ้งคือ “ทฤษฎีออตตอปะ” ซึ่งถือเป็นธรรมเครื่องคุ้มครองโลก (โลกปาธธรรม) ตามแนวทางพระพุทธศาสนา สามารถนำมาประยุกต์ในการสร้างธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐ ได้ดังนี้

1. ส่งเสริมความโปร่งใสและซื่อสัตย์ ข้าราชการที่มีทฤษฎีออตตอปะจะละอายต่อการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนจากตำแหน่งหน้าที่ และเกรงกลัวต่อผลกระทบของการทุจริต แม้ไม่มีการตรวจสอบจากภายนอก คุณธรรมภายในเหล่านี้ช่วยให้เกิด “วินัยในตนเอง” ซึ่งเป็นรากฐานของความโปร่งใสโดยไม่ต้องอาศัยการลงโทษ

2. สร้างความรับผิดชอบเชิงจริยธรรม ธรรมาภิบาลต้องการ “ความรับผิดชอบ” ที่ไม่ได้เกิดจากแรงกดดันทางกฎหมายเท่านั้น แต่ต้องมาจากความรู้สึกผิดชอบชั่วดีในใจ หิริโอตตปปะทำให้ข้าราชการตระหนักถึงผลกระทบของการตัดสินใจที่อาจส่งผลเสียต่อประชาชน และกล้าแสดงความรับผิดชอบต่อผลของการกระทำนั้น ๆ

3. ป้องกันการละเมิดศีลธรรมแม้ในพื้นที่ที่กฎหมายควบคุมไม่ถึง ในหลายกรณีที่กฎหมายยังไม่มีข้อบังคับชัดเจน หรือมีช่องโหว่ หิริโอตตปปะจะทำหน้าที่เป็น “เกราะทางใจ” ที่ยับยั้งมิให้เกิดพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น การใช้อำนาจในทางที่ผิด หรือการเพิกเฉยต่อความทุกข์ร้อนของประชาชน

4. พัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณธรรม การปลูกฝังหิริโอตตปปะในองค์กรภาครัฐ เช่น ผ่านกิจกรรมอบรมจริยธรรม หรือการใช้กรณีศึกษาจากพระพุทธศาสนา ช่วยให้เกิดความละอายต่อพฤติกรรมไม่เหมาะสม และสร้างแรงจูงใจเชิงบวกในการรักษาศีลธรรมไว้แม้ไม่มีการควบคุมจากผู้บริหาร

5. สร้างจิตสำนึกในระดับผู้นำ หากผู้บริหารมีหิริโอตตปปะ จะสามารถเป็นต้นแบบให้กับบุคลากรในองค์กร และส่งเสริมบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ ลดวัฒนธรรมแบบ “อำนาจนิยม” ซึ่งเป็นอุปสรรคของธรรมาภิบาล

สรุป หลักหิริโอตตปปะสามารถประยุกต์ใช้เป็นฐานของการสร้างธรรมาภิบาล ภาครัฐได้อย่างลึกซึ้งและยั่งยืน เพราะช่วยเสริมสร้างคุณธรรมภายในบุคลากร ซึ่งเป็นสิ่งที่ระบบกฎหมายไม่อาจกำกับได้ทั้งหมด หากรัฐสามารถส่งเสริมให้ข้าราชการมีจิตสำนึกทางศีลธรรมผ่านการฝึกฝนหิริโอตตปปะ จะช่วยให้ธรรมาภิบาลไม่ใช่เพียงกฎระเบียบภายนอก แต่กลายเป็น “ธรรมะในใจ” ที่ยกระดับการบริหารสาธารณะไปสู่ความโปร่งใสและมีคุณภาพอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

ในยุคที่ความคาดหวังของประชาชนต่อความโปร่งใสและความรับผิดชอบของภาครัฐเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง การสร้างธรรมาภิบาล (Good Governance) จึงกลายเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาองค์กรภาครัฐ ทว่า การพึ่งพาเฉพาะโครงสร้าง ระบบหรือกลไกควบคุมภายนอกนั้นยังไม่เพียงพอ การส่งเสริม คุณธรรมภายในของบุคลากรภาครัฐ จึงเป็นกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน หลัก “หิริโอตตปปะ” ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ถือเป็นกลไกควบคุมภายใน (Inner Ethical Mechanism) ที่สามารถยับยั้งพฤติกรรมทุจริตและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้ปฏิบัติราชการได้อย่างลึกซึ้ง

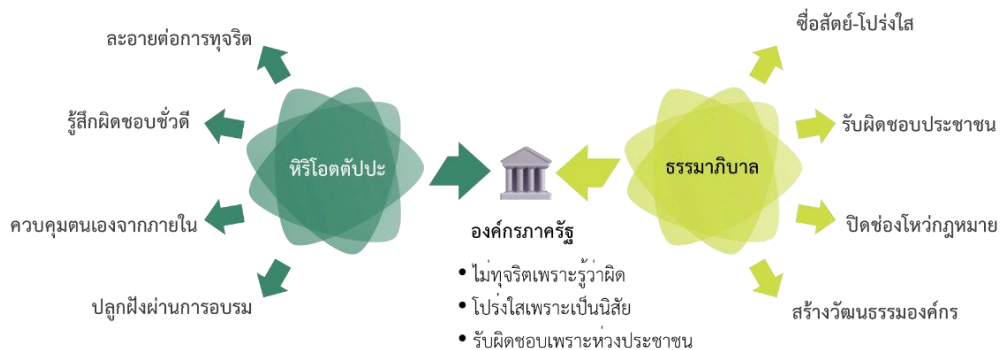
จึงควรได้รับการบูรณาการเข้ากับระบบการพัฒนาธรรมาภิบาลภาครัฐ หลักทริโอดตัมปะสามารถประยุกต์ใช้เป็นฐานของการสร้างธรรมาภิบาลภาครัฐได้ 3 มิติหลัก ดังนี้

1. ทริโอดตัมปะเป็นรากฐานของคุณธรรมที่หล่อหลอมธรรมาภิบาล หลักธรรมาภิบาล ได้แก่ ความซื่อสัตย์ (integrity) ความรับผิดชอบ (accountability) และความโปร่งใส (Transparency) มีแกนกลางร่วมกัน คือ “จิตสำนึกทางจริยธรรม” ซึ่งตรงกับหน้าที่ของทริ (ความละอายใจต่อความชั่ว) และโอดตัมปะ (ความเกรงกลัวต่อผลของความชั่ว) กล่าวคือ หากบุคลากรขาดทริโอดตัมปะ ก็จะไม่รู้สึกผิดชอบต่อการทุจริต การละเว้นความรับผิดชอบ หรือการแสวงหาประโยชน์ส่วนตน การสร้างธรรมาภิบาลจึงต้องอาศัยทริโอดตัมปะเป็นฐานของคุณธรรมก่อนพัฒนาเป็นพฤติกรรมด้านธรรมาภิบาล

2. ทริโอดตัมปะเป็นระบบควบคุมภายในของธรรมาภิบาล ธรรมาภิบาลต้องอาศัยระบบตรวจสอบ เช่น การประเมินผล การเปิดเผยข้อมูล หรือการร้องเรียนจากภายนอก อย่างไรก็ตามระบบเหล่านี้เป็นเพียง กลไกภายนอก ซึ่งมีข้อจำกัดและอาจถูกบิดเบือนได้ ในทางตรงกันข้าม ทริโอดตัมปะเป็น กลไกควบคุมภายใน (Internal Control) ที่เกิดจากจิตสำนึกของผู้ปฏิบัติงาน สามารถทำงานได้ตลอดเวลา แม้ในสถานการณ์ที่ไม่มีใครตรวจสอบ จึงเป็นองค์ประกอบที่ “เสริม” และ “ปิดช่องว่าง” ของกลไกธรรมาภิบาลในทางปฏิบัติ

3. ทริโอดตัมปะเป็นองค์ประกอบของวัฒนธรรมธรรมาภิบาล องค์กรภาครัฐจะสร้างธรรมาภิบาลได้อย่างแท้จริง ก็ต่อเมื่อธรรมาภิบาลถูกปลูกฝังให้เป็น “วัฒนธรรมองค์กร” ไม่ใช่แค่กฎหรือคำสั่ง ทริโอดตัมปะในฐานะคุณธรรมพื้นฐานของชาวพุทธสามารถปลูกฝังผ่านกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม การอบรม การสะท้อนผลลัพธ์จากพฤติกรรมตนเอง ฯลฯ

สรุป หลักทริโอดตัมปะและธรรมาภิบาล แม้มีที่มาจากคนละบริบทศาสตร์กับการบริหารสมัยใหม่ แต่กลับมี “ความสัมพันธ์เชิงเสริมพลัง” (Synergistic Relationship) อย่างลึกซึ้ง โดยทริโอดตัมปะเป็นฐานคุณธรรมที่ช่วยให้บุคลากรภาครัฐสามารถปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลได้อย่างเต็มใจ มีศักยภาพในการควบคุมตนเอง และสามารถสร้างองค์กรที่โปร่งใส มีคุณธรรมจากภายในสู่ภายนอก การประยุกต์ใช้ทริโอดตัมปะจึงไม่ใช่เรื่องของศีลธรรมส่วนบุคคลเท่านั้น หากแต่เป็น “ยุทธศาสตร์เชิงจริยธรรม” ที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับระบบบริหารสมัยใหม่ และทำให้ธรรมาภิบาลกลายเป็นวัฒนธรรมขององค์กรรัฐอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

การนำหลักหิรโอดตปปะมาประยุกต์ใช้ในการสร้างธรรมาภิบาลภาครัฐต้องอาศัย การ ดำเนินการในสองระดับหลัก คือ การปรับเปลี่ยนในระดับนโยบายและการพัฒนาเชิงปฏิบัติการ ในด้านข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย รัฐจำเป็นต้องสร้างระบบที่สนับสนุนให้บุคลากรภาครัฐมีคุณธรรม โดยเริ่มจากการปรับปรุงระบบบริหารงานบุคคล การเพิ่ม การประเมินคุณธรรมจริยธรรมในกระบวนการสรรหาและคัดเลือก การกำหนดตัวชี้วัด การปฏิบัติงานที่ครอบคลุมทั้งประสิทธิภาพและคุณธรรม และการสร้างระบบแรงจูงใจ สำหรับผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตนอย่างซื่อสัตย์ นอกจากนี้ ต้องมีการปรับปรุงกรอบกฎหมาย และระเบียบให้สอดคล้องกับหลักหิรโอดตปปะ โดยการเขียนประมวลจริยธรรมใหม่ ให้เข้าใจง่าย การบังคับให้ทุกหน่วยงานจัดทำแผนพัฒนาคุณธรรม และการสร้างกลไก ติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง สำนักงาน ก.พ. สถาบันพระพุทธศาสนา และสถาบันการศึกษา เพื่อให้เกิดการบูรณาการ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

สำหรับข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาบุคลากรให้มีจิตใจที่สะอาดและ กล้าหาญในการทำความดีเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง การออกแบบหลักสูตรการฝึกอบรมควร ครอบคลุมทั้งข้าราชการใหม่ที่ต้องเรียนคุณธรรมอย่างบังคับก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ ผู้บริหาร ระดับสูงที่ต้องได้รับการอบรมเพื่อเป็นแบบอย่าง และการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยน ประสบการณ์สำหรับบุคลากรทุกระดับ วิธีการสอนควรใช้แนวทางที่หลากหลายและ น่าสนใจ เช่น การใช้กรณีศึกษาจากเหตุการณ์ทุจริตที่เกิดขึ้นจริงเพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้คิด

วิเคราะห์ การฝึกสมาธิเพื่อพัฒนาสติและความรู้ตัวก่อนการตัดสินใจ และการใช้เทคนิคการแสดงบทบาทเพื่อทดสอบการเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่ท้าทายทางจริยธรรม การติดตามและประเมินผลต้องทำอย่างจริงจัง โดยการวัดพฤติกรรมก่อนและหลังการฝึกอบรม การจัดกิจกรรมติดตามผลทุกสามเดือน และการใช้ระบบประเมิน 360 องศา ที่ให้เพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการประเมิน

ความสำเร็จของการประยุกต์ใช้วิธีอัตโนมัติปะในการสร้างธรรมาภิบาลภาครัฐ จึงขึ้นอยู่กับกระบวนการระหว่างการสร้างระบบสนับสนุนในระดับนโยบายและการพัฒนาจิตใจคุณธรรมในระดับปฏิบัติการ เมื่อทั้งสองด้านทำงานสอดประสานกัน จะส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นรากฐาน และนำไปสู่การบริหารภาครัฐที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และได้รับความไว้วางใจจากประชาชนอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.). (2566). *รายงานผลการประเมิน ITA*. สืบค้น 15 มิถุนายน 2568, จาก <https://www.nacc.go.th>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.). (2566). *คู่มือการส่งเสริมองค์กรคุณธรรมในหน่วยงานภาครัฐ*. สืบค้น 15 มิถุนายน 2568, จาก <https://www.opdc.go.th>
- Hughes, O. E. (2012). *Public Management and Administration: An Introduction* (4th ed.). Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Osborne, D. & Gaebler, T. (1992). *Reinventing Government: How The Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Rhodes, R. A. W. (1996). The New Governance: Governing Without Government. *Political Studies*, 44(4), 652–667.
- United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP). (2009). *What is Good Governance?*. Retrieved June 15, 2025, from <https://www.unescap.org/resources/what-good-governance>

อิทธิบาท 4 กับพลังงานทดแทนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม*

IDDHIPADA 4 AND RENEWABLE ENERGY FOR
ENVIRONMENTAL CONSERVATION

มัญชนฉนิชา นันทรฐิปปิตโกคิน

Munnanicha Nantaratpitipokin

กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ กองทัพอากาศ

Directorate of Education and Training, Royal Thai Air Force

Corresponding Author E-mail: munnanicha.n11@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยการส่งเสริมพลังงานทดแทนเป็นแนวทางสำคัญในการลดผลกระทบจากการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลทั้งในด้านภาวะโลกร้อน มลพิษทางอากาศ และการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาพลังงานทดแทนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดจำเป็นต้องอาศัยทั้งเทคโนโลยี จิตสำนึก และความร่วมมือของทุกภาคส่วน งานวิจัยนี้นำเสนอการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมความสำเร็จในการดำเนินงาน มาปรับใช้ในการส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนในระดับบุคคล ชุมชน และนโยบาย โดยบทความใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผลการศึกษาชี้ว่า หลักอิทธิบาท 4 มีศักยภาพในการเป็นกรอบแนวคิดเชิงจริยธรรมที่ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาพลังงานสะอาดควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: อิทธิบาท 4; พลังงานทดแทน; การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

Abstract

This academic article aimed to explore environmental conservation through the promotion of renewable energy as a key strategy to mitigate the adverse impacts of fossil fuel consumption, including global warming, air pollution,

* Received March 13, 2025; Revised August 26, 2025; Accepted September 19, 2025

and the degradation of natural resources. However, maximizing the efficiency of renewable energy development required more than technological advancement; it also demanded ethical awareness and collaboration among all sectors. This study presented the application of the Four Iddhipada: Chanda; desire or willingness, Viriya; effort, Citta; concentration, and Vimamsa; investigation, as fundamental Buddhist principle to foster success in any undertaking. These principles were examined for their relevance and applicability in promoting renewable energy at the individual, community, and policy levels. The research employed a qualitative methodology, including document analysis and in-depth interviews with experts in renewable energy, environmental studies, and Buddhist ethics. The findings indicated that the Four Iddhipada can serve as an ethical framework to support the advancement of clean energy in a manner that is consistent with sustainable environmental conservation.

Keywords: Iddhipada IV; Renewable Energy; Environmental Conservation

บทนำ

ยุคปัจจุบันที่โลกเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นภาวะโลกร้อน มลพิษทางอากาศ และการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ การแสวงหาแหล่งพลังงานทางเลือกที่ยั่งยืนจึงกลายเป็นภารกิจเร่งด่วนของมนุษยชาติ พลังงานทดแทน (Renewable Energy) หมายถึงพลังงานที่ได้จากธรรมชาติและสามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้ เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม พลังงานน้ำ และพลังงานชีวมวล ซึ่งเป็นพลังงานสะอาดที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษในกระบวนการผลิตและช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่เป็นสาเหตุสำคัญของภาวะโลกร้อน (International Energy Agency (IEA), 2023)

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหมายถึงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า เพื่อให้สามารถดำรงอยู่และนำมาใช้ได้อย่างยั่งยืน พลังงานทดแทนในฐานะพลังงานทางเลือกจึงมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เนื่องจากสามารถลดการพึ่งพาเชื้อเพลิงฟอสซิล ซึ่งเป็นแหล่งพลังงานที่ก่อให้เกิดมลพิษและการเสื่อมโทรมของทรัพยากรอย่างรุนแรง (คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ, 2562)

การพัฒนาพลังงานทดแทนจึงไม่ใช่เพียงการพัฒนาเทคโนโลยีหรือโครงสร้างพื้นฐานเท่านั้น แต่ต้องอาศัยกระบวนการทัศน์และคุณธรรมในการขับเคลื่อน โดยเฉพาะ

แนวคิดจากพระพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างลึกซึ้ง หนึ่งในนั้นคือ หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความตั้งใจมั่น) และวิมังสา (การไตร่ตรอง) หลักธรรมนี้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาพลังงานทดแทนประสบความสำเร็จ เนื่องจากการเปลี่ยนผ่านสู่พลังงานสะอาดต้องอาศัยความพึงพอใจและการเห็นคุณค่า (ฉันทะ) ความมุ่งมั่นในการลงทุนและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง (วิริยะ) ความมั่นคงในการยึดมั่นเป้าหมายระยะยาว (จิตตะ) และการวิเคราะห์ปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ (วิมังสา) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549)

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับการพัฒนาพลังงานทดแทนจึงเป็นแนวทางที่น่าสนใจ เนื่องจากสามารถสร้างกรอบการดำเนินงานที่ครอบคลุมทั้งมิติทางเทคนิคและมิติทางจิตใจ ซึ่งจะช่วยให้การเปลี่ยนผ่านสู่พลังงานสะอาดเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทยที่ยังคงมีความผูกพันกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างหลักอิทธิบาท 4 กับการพัฒนาพลังงานทดแทนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจึงมีความสำคัญทั้งในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ

หลักอิทธิบาท 4

นิยามและความหมาย อิทธิบาท 4 หรือ อิทธิปาที 4 เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่หมายถึง “ธรรม 4 ประการที่เป็นเหตุแห่งฤทธิ์” หรือ “รากฐานแห่งความสำเร็จ 4 ประการ” (อภิ.วิ. 35/505/292) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

1. ฉันทะ (ความพอใจ) นิยาม “ฉนฺโท ฉนฺทิกตา กตตุกมยตา กุสล ฌมฺมจณฺโณ อโย วุจฺจติ ฉนฺโท” แปลว่า “ความพอใจ กิริยาที่พอใจ ความใคร่เพื่อจะทำ ความฉลาด ความพอใจในธรรม นี้เรียกว่า ฉันทะ” (อภิ.วิ. 35/505/292) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) มีลักษณะสำคัญ เป็นความปรารถนาดี ความพอใจที่จะทำกุศลกรรม ไม่ใช่ตัณหาหรือความอยากในทางเสื่อม เป็นแรงขับเคลื่อนเบื้องต้นในการทำมาดี

2. วิริยะ (ความเพียร) นิยาม “โย เจตฺสโก วิริยารมฺโห นิวกมฺโห ปรกฺกมฺโห อุตฺตยาโม วายาโม อุตฺสาโท อุตฺโสฬฺหิ ถาโม จิตฺติ อสฺสิลปรกฺกมฺตา อนิกฺขิตตจฺจนฺตทา อนิกฺขิตตธฺรฺตา ธฺรฺสมปคฺคาโห วิริยํ วิริยินฺทริยํ วิริยพลํ สมฺมาวายาโม อโย วุจฺจติ วิริยํ” แปลว่า “ความปรารถนาความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดสาเห ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย

ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ ความเพียร อินทริย์ คือ ความเพียร พละคือความเพียร สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า วิริยะ ” (อภิ.วิ. 35/505/292) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ลักษณะสำคัญ ความเพียรสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ความไม่ย่อหย่อนต่ออุปสรรค การทำงานด้วยความขะมักเขม้น

3. จิตตะ (ความตั้งใจมั่น) นิยาม “ยํ จิตตํ มโน มานสํ หทยํ ปณฺหโร มโน มนายตนํ มนินฺทริยํ วิญญานํ วิญญานกฺขนโธ ตชชา มโนวิญญานธาตุ อิทํ วุจฺจติ จิตตํ” แปลว่า “จิต มโน มานัส หทัย ปณฺหระ มนายตนะ มนินฺทริยํ วิญญาน วิญญานกฺขนโธ มโนวิญญานธาตุที่เกิดขึ้น นี้เรียกว่า จิตตะ” (อภิ.วิ. 35/506/292) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในบริบทของอิทธิบาท จิตตะหมายถึงการ “เอาใจฝักใฝ่” การมีใจจดจ่อกับสิ่งที่กำลังทำ (อง.จตุกก. 21/41/69) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ลักษณะสำคัญ ความตั้งใจมั่นคง การมีสติจดจ่อกับงาน ความไม่ประมาทหรือผลอเฉย

4. วิมังสา (การไตร่ตรอง) นิยาม “ยา ปญฺญา ปชานนา วิจโย ปวิจโย ธมมวิจโย สลลฺกฺขนา อุปฺลกฺขนา ปจฺจุปฺลกฺขนา ปณฺทิจฺจํ โกสฺลํ เนปฺปญฺญํ เวทฺทฺยา จินฺตา อุปฺปริกฺขา ภฺรึ เมธา ปริณายิกา วิปัสสนา สมฺปชฺฌญํ ปโตโท ปญฺญา ปญฺญินฺทริยํ ปญฺญาพลํ ปญฺญาสทฺถํ ปญฺญาปาสาโท ปญฺญาอาโลโก ปญฺญาโอภาโส ปญฺญาปชฺโชโต ปญฺญารตนํ อโมโห ธมมวิจโย สมฺมาทิฏฺฐิ อัย วุจฺจติ วิมังสา” แปลว่า “ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ความเป็นบัณฑิต ความเป็นผู้ฉลาด ความเป็นผู้ละเอียด ความรู้แจ่มแจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาดูจผ่านดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาดูจปลูก ปัญญินทริย์ ปัญญาพละ ปัญญาดูจ ศาสตรา ปัญญาดูจปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสงสว่างคือปัญญา ปัญญาดูจประทับ ปัญญาดูจรัตนะ ความไม่หลง ธรรมวิจยะ สัมมาทิฏฐิ นี้เรียกว่า วิมังสา ” (อภิ.วิ. 35/507/292) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ลักษณะสำคัญ การใช้ปัญญาในการทำงาน การไตร่ตรองและประเมินผล การปรับปรุงวิธีการให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้น ความหมายของหลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือสำคัญในการบรรลุเป้าหมายทั้งทางโลกและทางธรรม ประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความตั้งใจ) และวิมังสา (การไตร่ตรอง) ซึ่งต้องทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกัน

สรุป หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่อธิบายถึงรากฐานแห่งความสำเร็จ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ฉันทะ คือ ความพอใจและความตั้งใจ

ในการทำสิ่งที่ดี วิริยะ คือ ความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่องไม่ย่อท้อ จิตตะ คือ การมีจิตจดจ่อและเอาใจใส่ในงานที่กระทำ และวิมังสา คือ การใช้ปัญญาไตร่ตรอง วิเคราะห์ และปรับปรุงการทำงานให้ดียิ่งขึ้น องค์ประกอบทั้งสี่นี้ต้องทำงานร่วมกันอย่างสอดคล้อง จึงจะนำไปสู่ความสำเร็จทั้งในระดับการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืน

พลังงานทดแทนกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผู้เขียนได้รวบรวมประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างพลังงานทดแทนกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมประกอบไปด้วยประเด็นเกี่ยวกับ ความหมายของพลังงานทดแทน ความหมายของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แนวคิดเกี่ยวกับยุคดิจิทัล และความเชื่อมโยงระหว่างพลังงานทดแทนกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากนักวิชาการหลากหลายท่าน โดยมีสาระสำคัญดังนี้

ความหมายและความสำคัญของพลังงานทดแทน (Renewable Energy)

พลังงานทดแทน (Renewable Energy) หมายถึง พลังงานที่ได้จากแหล่งธรรมชาติที่สามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้ภายในช่วงเวลาที่เหมาะสม โดยไม่เสื่อมสลายหรือหมดไป ซึ่งแตกต่างจากเชื้อเพลิงฟอสซิลที่ใช้เวลานานนับล้านปีในการก่อตัว และเมื่อใช้แล้วจะหมดไปอย่างถาวร (United Nations, n.d.) พลังงานทดแทนที่ใช้อย่างแพร่หลาย ได้แก่ พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม พลังงานน้ำ พลังงานชีวมวล และพลังงานความร้อนใต้พิภพ International Energy Agency (IEA) (2023) ระบุว่า พลังงานทดแทนถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบพลังงานในอนาคตที่ยั่งยืน เนื่องจากไม่ก่อให้เกิดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในกระบวนการผลิต และสามารถลดการพึ่งพาเชื้อเพลิงฟอสซิลซึ่งเป็นสาเหตุหลักของภาวะโลกร้อน การเปลี่ยนผ่านไปสู่พลังงานสะอาดจึงเป็นกลยุทธ์ที่หลายประเทศทั่วโลกนำมาใช้ในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

นอกจากนี้ พลังงานทดแทนยังมีข้อได้เปรียบด้านความมั่นคงทางพลังงาน (Energy Security) เนื่องจากสามารถผลิตได้ภายในประเทศจากทรัพยากรท้องถิ่น ช่วยลดความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาน้ำมันในตลาดโลก และลดการพึ่งพาการนำเข้าเชื้อเพลิงจากต่างประเทศ แม้ว่าพลังงานทดแทนจะมีศักยภาพสูง แต่ก็ยังมีข้อจำกัดบางประการ เช่น ความแปรปรวนของแหล่งพลังงานธรรมชาติ เช่น แสงแดดหรือลมที่ไม่แน่นอน ต้นทุนการลงทุนเริ่มต้น และความจำเป็นในการพัฒนาเทคโนโลยีการกักเก็บพลังงาน อย่างไรก็ตาม ด้วยการสนับสนุนจากภาครัฐและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง พลังงานทดแทนจึงถูกมองว่า

เป็นพลังงานทางเลือกที่มีความยั่งยืนในระยะยาว และเป็นหัวใจของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

สรุป พลังงานทดแทนคือพลังงานที่ได้จากแหล่งธรรมชาติซึ่งสามารถหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้ โดยไม่หมดสิ้นไปตามกาลเวลา เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ ลม น้ำ และชีวมวล พลังงานประเภทนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน เนื่องจากเป็นพลังงานสะอาดที่ช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ไม่ก่อให้เกิดมลพิษ และลดการพึ่งพาเชื้อเพลิงฟอสซิล ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความมั่นคงทางพลังงาน

ความหมายของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Environmental Conservation) เป็นแนวคิดพื้นฐานที่มีความซับซ้อนและมีมิติหลากหลาย โดยหมายถึงกระบวนการที่มีการบูรณาการในการปกป้อง ฟื้นฟู และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อระบบนิเวศและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต (Attenborough & Hughes, 2020; Wilson, 2016) การอนุรักษ์ไม่เพียงหมายถึงการลดการทำลายสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า การสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ และการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับความสมดุลของธรรมชาติ

จากมุมมองทางนิเวศวิทยา การอนุรักษ์ คือ การควบคุมการใช้ทรัพยากรไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ของระบบนิเวศ เพื่อหลีกเลี่ยงภาวะวิกฤติด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดจากการขยายตัวของประชากรและกิจกรรมของมนุษย์ (Ehrlich, 1968; Meadows et al., 1972) แนวคิดนี้สะท้อนหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เน้นการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่กระทบต่อความสามารถของคนรุ่นอนาคตในการตอบสนองความต้องการของตนเอง (World Commission on Environment and Development, 1987)

ในบริบทของประเทศไทย การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีความเชื่อมโยงอย่างแน่นแฟ้นกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมุ่งให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในระดับท้องถิ่น ผ่านการศึกษา การสร้างจิตสำนึก และการพัฒนาความรู้ทางสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง (รัตติกโร สมสมบัติ, 2563) อนุรักษ์ในบริบทไทยยังสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติตามแนวทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างพอประมาณและการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ร่วมกันของชุมชน (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544)

สรุป การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คือ แนวทางการดำเนินชีวิตและการบริหารจัดการทรัพยากรที่คำนึงถึงความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และระบบนิเวศอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์ไม่ใช่เพียงการรักษาสภาพแวดล้อมให้คงอยู่ แต่เป็นการสร้างความเข้าใจในความเชื่อมโยงระหว่างสวัสดิการของมนุษย์และสุขภาพของระบบนิเวศ ซึ่งจำเป็นต้องมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและมีส่วนร่วมจากทุกระดับของสังคม

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพลังงานทดแทนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พลังงานทดแทนเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลกในยุคปัจจุบัน บทความนี้นำเสนอแนวคิดทฤษฎีหลักที่เกี่ยวข้องกับพลังงานทดแทนในมิติต่าง ๆ ดังนี้

ทฤษฎีพลังงานสะอาด

ทฤษฎีพลังงานสะอาด (Clean Energy Theory) เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการผลิต การแปลง และการใช้งานพลังงานในรูปแบบที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมหรือสร้างผลกระทบทางลบต่อสุขภาพของมนุษย์และระบบนิเวศ โดยมุ่งหวังให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว พลังงานสะอาดมีความแตกต่างจากพลังงานหมุนเวียนในเชิงเทคนิคเล็กน้อย กล่าวคือ พลังงานหมุนเวียน คือพลังงานที่ได้จากแหล่งธรรมชาติที่ใช้แล้วไม่หมด เช่น แสงอาทิตย์ ลม และน้ำ ขณะที่ พลังงานสะอาด คือพลังงานที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษ แม้จะไม่จำเป็นต้องมาจากแหล่งหมุนเวียนเสมอไป เช่น พลังงานนิวเคลียร์ในบางบริบทอาจถูกจัดเป็นพลังงานสะอาดเพราะไม่มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกระหว่างการผลิตไฟฟ้า (International Energy Agency (IEA), 2023)

องค์การพลังงานระหว่างประเทศ (International Energy Agency: IEA) ได้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนผ่านสู่พลังงานสะอาดในรายงาน World Energy Outlook 2023 โดยเน้นว่าการบรรลุเป้าหมาย Net Zero Emissions ภายในปี 2050 จำเป็นต้องเร่งรัดการลงทุนและนโยบายด้านพลังงานสะอาดอย่างเป็นระบบทั่วโลก การใช้พลังงานสะอาดมีความสำคัญในหลายมิติ ดังนี้

1. ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (Greenhouse Gas Emissions) พลังงานจากแหล่งสะอาด เช่น แสงอาทิตย์ ลม หรือพลังงานน้ำ ไม่มีการปล่อย CO₂ หรือมีน้อยมากเมื่อเทียบกับเชื้อเพลิงฟอสซิล ซึ่งเป็นสาเหตุหลักของภาวะโลกร้อน

2. ลดมลพิษทางอากาศและเสียง โรงไฟฟ้าถ่านหินหรือดีเซลก่อให้เกิดฝุ่นละออง (PM2.5) และก๊าซพิษ เช่น ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ และไนโตรเจนออกไซด์ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์ ขณะที่แหล่งพลังงานสะอาดปลอดภัยกว่าอย่างชัดเจน

3. ส่งเสริมความมั่นคงทางพลังงาน การพึ่งพาแหล่งพลังงานในประเทศจากธรรมชาติ เช่น ลมและแสงอาทิตย์ ช่วยลดการนำเข้าน้ำมันหรือก๊าซธรรมชาติ และลดความผันผวนทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับราคาน้ำมันโลก

4. สร้างงานในอุตสาหกรรมสีเขียว การติดตั้งโซลาร์เซลล์ โรงไฟฟ้าพลังงานลม ระบบกักเก็บพลังงาน และยานยนต์ไฟฟ้า ล้วนเป็นภาคส่วนที่กำลังเติบโตอย่างรวดเร็ว และสร้างงานจำนวนมากทั่วโลก

สรุป ทฤษฎีพลังงานสะอาดไม่ได้จำกัดเพียงเรื่องสิ่งแวดล้อม แต่ยังเป็นพื้นฐานของการออกแบบระบบพลังงานในอนาคตที่ยั่งยืน ทั้งในแง่ของเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม การเปลี่ยนผ่านสู่พลังงานสะอาดจึงเป็นภารกิจเร่งด่วนที่จำเป็นต้องดำเนินการร่วมกันในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับโลก

ทฤษฎีพัฒนาที่ยั่งยืน

ทฤษฎีพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Theory) เป็นแนวคิดหลักที่เกิดขึ้นจากรายงานของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development: WCED) ในปี ค.ศ. 1987 หรือที่รู้จักกันในชื่อ “Brundtland Report” รายงานดังกล่าวให้คำนิยามการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า (World Commission on Environment and Development, 1987)

การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำลายความสามารถของคนรุ่นอนาคตในการตอบสนองความต้องการของตนเอง (World Commission on Environment and Development, 1987) ในบริบทของพลังงานทดแทน ทฤษฎีนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการพึ่งพาเชื้อเพลิงฟอสซิลในระยะยาวนั้นก่อให้เกิดมลพิษ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติในทางตรงกันข้าม พลังงานหมุนเวียน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ ลม น้ำ และชีวมวล เป็นทางเลือกที่สามารถตอบสนองความต้องการพลังงานของมนุษย์ในปัจจุบัน โดยไม่บั่นทอนโอกาสของคนรุ่นหลัง การพัฒนาที่ยั่งยืนเชื่อมโยงกับ 3 มิติหลัก ได้แก่

1. มิติเศรษฐกิจ (Economic Sustainability) พลังงานทดแทนสามารถช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในระยะยาว โดยลดการพึ่งพาน้ำมันนำเข้า สร้างงานในอุตสาหกรรม

สีเขียว และส่งเสริมเทคโนโลยีท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น การติดตั้งระบบโซลาร์เซลล์ในชุมชน ชนบทช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านพลังงาน และกระตุ้นรายได้ในชุมชน

2. มิติสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability) พลังงานหมุนเวียนปล่อย ก๊าซเรือนกระจกน้อยกว่าพลังงานจากฟอสซิลอย่างมีนัยสำคัญ และยังไม่มีทิ้งของเสียที่เป็นพิษ การใช้พลังงานทดแทนจึงช่วยลดภาระต่อระบบนิเวศ เช่น การผลิตไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ ไม่ปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ขณะใช้งานเลย

3. มิติสังคม (Social Sustainability) พลังงานที่เข้าถึงได้ (Affordable & Accessible Energy) เป็นสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ การใช้พลังงานทดแทนส่งเสริมความเท่าเทียม โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกลที่ไม่มีโครงข่ายไฟฟ้า เช่น การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในโรงเรียน หรือสถานพยาบาลในพื้นที่ชนบท สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตและความเท่าเทียมได้อย่าง เป็นรูปธรรม

ดังนั้น ทฤษฎีพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญในการกำหนดทิศทางการ พัฒนาโลกในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะในด้านพลังงาน แนวคิดนี้เน้นการบูรณาการระหว่าง การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความเป็นธรรมทางสังคม ผ่านหลักการความรับผิดชอบต่อทั้งคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต

สภาพปัญหาพลังงานทดแทนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พลังงานทดแทนถูกมองว่าเป็นคำตอบของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในยุคที่โลกเผชิญ กับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มลภาวะ และการใช้ทรัพยากรเกินขอบเขต ความสามารถในการฟื้นฟู อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมและใช้งานพลังงานทดแทนอย่าง กว้างขวางกลับยังคงเผชิญกับอุปสรรคทั้งทางด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม และนโยบาย ทำให้ศักยภาพของพลังงานทดแทนในการสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมยังไม่เกิดขึ้น อย่างเต็มที่

1. ปัญหาด้านเทคโนโลยีและประสิทธิภาพ แม้ว่าเทคโนโลยีในการผลิตพลังงาน แสงอาทิตย์ ลม หรือชีวมวลจะพัฒนาไปมาก แต่ยังมีข้อจำกัดด้าน ประสิทธิภาพ การกักเก็บ พลังงาน และความเสถียรของระบบไฟฟ้า ในบางพื้นที่ โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา การขาดแคลนระบบ Smart Grid หรือระบบแบตเตอรี่ขนาดใหญ่ทำให้การใช้พลังงาน ทดแทนไม่สามารถทดแทนพลังงานฟอสซิลได้อย่างเต็มรูปแบบ (International Energy Agency (IEA), 2023)

2. ปัญหาด้านต้นทุนและการเข้าถึง ถึงแม้ต้นทุนของพลังงานทดแทนจะลดลงในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แต่ต้นทุนเริ่มต้นในการติดตั้งยังสูงสำหรับครัวเรือนทั่วไปหรือชุมชนชนบท รวมถึงการขาดแรงจูงใจจากภาครัฐ เช่น เงินอุดหนุนหรือการลดภาษี ทำให้การเปลี่ยนผ่านเป็นไปอย่างล่าช้า (Tietenberg & Lewis, 2020)

3. ปัญหาด้านนโยบายและกฎหมาย หลายประเทศยังขาดนโยบายระยะยาวและกฎหมายสนับสนุนพลังงานสะอาดอย่างเป็นระบบ เช่น การตั้งเป้าหมายลดการปล่อยคาร์บอนที่ชัดเจน การรับซื้อไฟฟ้าคืนจากโซลาร์เซลล์ในครัวเรือน (Feed-in Tariff) หรือมาตรการบังคับให้ภาคอุตสาหกรรมลดการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล (International Energy Agency (IEA), 2023)

4. ปัญหาด้านผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากพลังงานหมุนเวียนเอง แม้พลังงานหมุนเวียนจะเป็นพลังงานสะอาด แต่ก็อาจสร้างผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมบางประการ เช่น การตัดไม้เพื่อปลูกพืชพลังงานชีวมวล, การติดตั้งกังหันลมในพื้นที่สัตว์ป่า, หรือการผลิตแผงโซลาร์เซลล์ที่ปล่อยของเสียสารเคมี (United Nations Environment Programme, 2022)

5. ปัญหาทัศนคติและพฤติกรรมของผู้บริโภค ยังมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับพลังงานทดแทน เช่น มองว่าไม่คุ้มค่า ใช้งานยาก หรือจำกัดเฉพาะคนมีฐานะ ซึ่งทำให้ประชาชนจำนวนมากยังไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้พลังงานทั้ง ๆ ที่การใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถทำได้และช่วยลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมโดยตรง

สรุป แม้พลังงานทดแทนจะมีศักยภาพสูงในการสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ปัญหาหลายประการยังขัดขวางไม่ให้เกิดการเปลี่ยนผ่านอย่างรวดเร็วและทั่วถึง การแก้ไขปัญหาคือต้องอาศัยความร่วมมือแบบบูรณาการระหว่างรัฐ ภาคธุรกิจ และประชาชน โดยใช้ทั้งนวัตกรรม เทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายอย่างจริงจัง

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 กับพลังงานทดแทนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การผสมผสานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรมเชิงบวกต่อสิ่งแวดล้อม หนึ่งในหลักธรรมสำคัญ คือ อิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความตั้งใจ) และ วิมังสา (การไตร่ตรอง) สามารถประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ในหลากหลายมิติ ดังนี้

1. ฉันทะ (ความพอใจ/ความรักในสิ่งที่ทำ) การสร้างจิตสำนึกและแรงจูงใจต่อพลังงานสะอาด การสร้างแรงจูงใจในการหันมาใช้พลังงานทดแทนเริ่มต้นจากการปลูกฝังจิตสำนึกให้ประชาชน “พอใจ” และเห็นคุณค่าของพลังงานสะอาด ส่งเสริมการศึกษาและการรับรู้ โดยจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพลังงานแสงอาทิตย์ ลม น้ำ และชีวมวล ในโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ สื่อสารผ่านเรื่องราวต้นแบบ เช่น การนำเสนอชุมชนต้นแบบที่ใช้พลังงานทดแทนได้สำเร็จ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม รณรงค์ผ่านสื่อสาธารณะและโซเชียลมีเดีย โดยเน้นการนำเสนอข้อมูลในเชิงบวกและสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วม

2. วิริยะ (ความเพียร) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและนโยบาย พลังงานทดแทนต้องการการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยความ “เพียร” และความพยายามร่วมกันของทุกภาคส่วนสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพแผงโซลาร์เซลล์ การพัฒนาแบตเตอรี่เก็บพลังงานที่ต้นทุนต่ำ ปรับปรุงนโยบายให้เอื้อต่อการเปลี่ยนผ่าน โดยผลักดันให้มีกฎหมายและมาตรการสนับสนุน เช่น การลดภาษีหรือเงินอุดหนุนสำหรับผู้ติดตั้งพลังงานสะอาด สร้างความร่วมมือแบบบูรณาการ ระหว่างภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา และชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาระบบพลังงานอย่างมีเป้าหมาย

3. จิตตะ (ความตั้งใจมั่น) การวางแผนและดำเนินงานอย่างมีเป้าหมาย ความตั้งใจมั่นจะนำไปสู่การปฏิบัติที่ต่อเนื่องและมีคุณภาพ กำหนดเป้าหมายอย่างชัดเจน เช่น การเพิ่มสัดส่วนพลังงานทดแทนในพื้นที่หนึ่งภายในระยะเวลา 5 ปี พร้อมตัวชี้วัดที่สามารถประเมินผลได้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การจัดตั้งโครงการโซลาร์เซลล์ชุมชน หรือโรงไฟฟ้าชีวมวลของกลุ่มเกษตรกร ติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้แน่ใจว่ากิจกรรมและโครงการต่าง ๆ เดินหน้าไปตามเป้าหมาย และสามารถปรับปรุงได้ทันทั่วทั้ง

4. วิมังสา (การใคร่ครวญ/การไตร่ตรอง) การประเมินและพัฒนาต่อยอด การใคร่ครวญอย่างมีระบบช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์และต่อยอดได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิจัยผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ ของแต่ละรูปแบบพลังงาน เช่น การวิเคราะห์ต้นทุน-ผลประโยชน์ สร้างระบบการประเมินโครงการแบบโปร่งใส เพื่อให้ประชาชนมีข้อมูลในการตัดสินใจ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ทดลองและขยายผล โดยใช้พื้นที่นำร่องสำหรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น ระบบพลังงานแบบผสมผสาน แล้วจึงขยายสู่พื้นที่อื่นตามบริบท

สรุป การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 กับการพัฒนาพลังงานทดแทนไม่เพียงช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพของการดำเนินงานในเชิงเทคโนโลยีและนโยบายเท่านั้น แต่ยังช่วย

สร้างรากฐานทางจิตวิญญาณและจริยธรรมให้กับกระบวนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับสังคมไทยที่มีพื้นฐานวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

องค์ความรู้ใหม่

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านการใช้พลังงานทดแทนเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและมลภาวะในปัจจุบัน หากสามารถเชื่อมโยงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ อิทธิบาท 4 อันประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา จะยิ่งเสริมสร้างแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านพฤติกรรม สังคมและระบบนโยบาย องค์ประกอบองค์ความรู้ ดังนี้

1. ฉันทะ (ความพอใจ/ความรักในสิ่งที่ทำ) การสร้างแรงจูงใจและจิตสำนึกในการอนุรักษ์พลังงานสะอาด ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องพลังงานทดแทนแก่ประชาชน นำเสนอเรื่องราวต้นแบบชุมชนหรือบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการใช้พลังงานสะอาด ใช้สื่อสมัยใหม่เพื่อรณรงค์ให้เกิดความตระหนักรู้และความพอใจในพลังงานที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

2. วิริยะ (ความเพียร/ความพยายาม) การพัฒนาเทคโนโลยีและโครงสร้างที่สนับสนุนการใช้พลังงานทดแทนอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการวิจัยด้านเทคโนโลยีพลังงานสะอาด ผลักดันนโยบายที่เอื้อต่อการติดตั้งและใช้งานพลังงานทดแทน ประสานความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และชุมชนในระดับพื้นที่และระดับชาติ

3. จิตตะ (ความตั้งใจมั่น) การวางแผนเชิงระบบและการดำเนินโครงการพลังงานสะอาดอย่างมีเป้าหมาย กำหนดเป้าหมายการใช้พลังงานทดแทนอย่างเป็นรูปธรรม ส่งเสริมพลังงานชุมชน เช่น โซลาร์เซลล์บนหลังคา หรือโรงไฟฟ้าชีวมวลระดับท้องถิ่น จัดระบบติดตามและประเมินผลโครงการเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4. วิมังสา (การใคร่ครวญ/ไตร่ตรอง) การประเมินผลและต่อยอดการพัฒนาพลังงานสะอาดอย่างมีประสิทธิภาพ วิจัยผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจของพลังงานทดแทน จัดทำรายงานประเมินโครงการอย่างโปร่งใส เปิดเผยข้อมูลแก่สาธารณะ พัฒนาพื้นที่นำร่อง ทดลองใช้เทคโนโลยีพลังงานใหม่ ๆ และขยายผลอย่างเป็นระบบ

สรุป การเชื่อมโยงหลักธรรมทางศาสนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้พลังงาน สร้างระบบการพัฒนาพลังงานสะอาดที่มีจริยธรรม ประสิทธิภาพ และความยั่งยืน สนับสนุนการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมในบริบทของวัฒนธรรมไทย

ภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สรุป

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยทั้งเทคโนโลยีและจิตสำนึกที่ยั่งยืน การส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ ลม น้ำ และชีวมวล จึงเป็นแนวทางสำคัญในการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและช่วยแก้ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนแนวทางดังกล่าวให้ประสบผลสำเร็จจำเป็นต้องมีรากฐานจากคุณธรรม จริยธรรม และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม เนื่องจากการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบพลังงานสะอาดไม่เพียงต้องการความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังต้องการการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ค่านิยม และโครงสร้างทางสังคมอย่างเป็นระบบ

การประยุกต์ใช้หลักอติธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมั่งสา เป็นกรอบแนวคิดที่มีพลังในการสร้างแรงจูงใจ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน วางแผนอย่างมุ่งมั่น และประเมินผลอย่างรอบคอบ นำไปสู่การเปลี่ยนผ่านสู่ระบบพลังงานที่สะอาดและยั่งยืนทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม หลักการเหล่านี้ช่วยสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาทางเทคโนโลยีและการพัฒนาจิตสำนึก โดยเน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วม

ความมุ่งมั่น และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ

การบูรณาการหลักธรรมในพระพุทธศาสนาและนวัตกรรมด้านพลังงานไม่เพียงเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในเชิงเทคนิคเท่านั้น แต่ยังเป็นการปลูกฝังวิถีคิดแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงจริยธรรม วัฒนธรรม และการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืนและมีคุณค่า การบูรณาการดังกล่าวสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการพัฒนาที่แท้จริง โดยไม่เพียงแต่เน้นประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังคำนึงถึงความเป็นธรรม ความสามัคคี และความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสังคมที่มีความสุขและยั่งยืนสำหรับทุกชีวิตบนโลกใบนี้

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ. (2562). *แผนพัฒนาพลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก พ.ศ. 2558-2579*. สืบค้น 15 มิถุนายน 2568, จาก <https://shorturl.asia/oQ43U>
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). *พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัตติกร โสมสมบัติ. (2563). *รูปแบบการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในสถานศึกษาอาชีวศึกษาเอกชน (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ คุุฎิบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศึกษา)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). *มิติชุมชน : วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วย สิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Attenborough, D. & Hughes, J. (2020). *A Life on Our Planet: My Witness Statement and A Vision for The Future*. London: Ebury Press.
- Ehrlich, P. R. (1968). *The Population Bomb*. New York, NY: Ballantine Books.
- International Energy Agency (IEA). (2023). *Renewables – Energy System*. Retrieved June 15, 2025, from <https://www.iea.org/topics/renewables>
- _____. (2023). *World Energy Outlook 2023*. Paris: IEA.
- Meadows, D. H. et al. (1972). *The Limits to Growth*. New York: Universe Books.

- Tietenberg, T. H. & Lewis, L. (2020). *Environmental and Natural Resource Economics* (11th ed.). New York, NY: Routledge.
- United Nations Environment Programme. (2022). *Emissions Gap Report 2022*. Nairobi: UNEP.
- United Nations. (n.d.). *What is Renewable Energy?*. Retrieved June 15, 2025, from <https://shorturl.asia/h5iRQ>
- Wilson, E. O. (2016). *Half-Earth: Our Planet's Fight for Life*. New York: Liveright Publishing Corporation.
- World Commission on Environment and Development. (1987). *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.

ทศพิธราชธรรมสำหรับนักบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21^{*}
TOTSAPITRAJADHAMMA FOR PUBLIC ADMINISTRATORS
IN THE 21ST CENTURY

โคภิษฐ์ บุญทอง

Sophit Bunthong

บริษัท คริปโตพร็อพ จำกัด

Cryptoprop Co., Ltd.

Corresponding Author E-mail: sophit.aey@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นคุณธรรม 10 ประการของผู้นำตามคติในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทาน ศีล บริจาค อหิงสา มัทวะ ตปะ อักโกธะ อวิหิงสา ขันติ และอวิโรธนะ กับการบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีบริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว การวิเคราะห์เชิงคุณธรรมนี้เชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับแนวคิดการบริหารสมัยใหม่ ได้แก่ ธรรมาภิบาล ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม และการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสารและการวิเคราะห์เชิงแนวคิด ผลการศึกษาพบว่า ทศพิธราชธรรมสามารถเป็นกรอบจริยธรรมที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนานักบริหารรัฐกิจ ให้มีความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม และความอดทน ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญในการบริหารงานท่ามกลางความซับซ้อนของปัญหาสังคมร่วมสมัย การประยุกต์ใช้หลักธรรมนี้ช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำที่มีจริยธรรม ลดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน เพิ่มความโปร่งใสในการบริหาร และฟื้นฟูความไว้วางใจของประชาชนต่อระบอบราชการไทย นอกจากนี้ ยังช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการบริการสาธารณะ การมีส่วนร่วม และความยั่งยืน บทความนี้สรุปว่า ทศพิธราชธรรมไม่เพียงเป็นหลักธรรมทางศาสนา แต่เป็นเครื่องมือในการสร้างผู้นำที่สามารถตอบสนองต่อความท้าทายของโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม; ทศพิธราชธรรม; นักบริหารรัฐกิจ; ศตวรรษที่ 21; พระพุทธศาสนา

^{*} Received March 13, 2025; Revised September 3, 2025; Accepted September 19, 2025

Abstract

This academic article aims to study and propose the application of the Buddhist principle Dasa-Raja-Dhamma, comprising ten royal virtues generosity, morality, renunciation, honesty, gentleness, self-discipline, non-anger, non-violence, patience, and impartiality in the context of 21st-century public administration, which is shaped by rapid changes in social, economic, and technological dimensions. This ethical analysis links the traditional virtues with contemporary administrative theories such as Good Governance, Ethical Leadership, and Participatory Governance. The findings suggest that Dasa-Raja-Dhamma can serve as a moral foundation for ethical leadership, accountability, and justice, while also restoring public trust and enhancing sustainability within the Thai bureaucratic system.

Keywords: Ethical Leadership; Ten Royal Virtues; Public Administrators; 21st Century; Buddhism

บทนำ

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนและรวดเร็ว ทำให้การบริหารรัฐกิจเผชิญความท้าทายใหม่ในหลายมิติ ทั้งการจัดการความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และการฟื้นฟูความไว้วางใจของประชาชนต่อสถาบันรัฐ (United Nations, 2023) ความท้าทายเหล่านี้ไม่เพียงต้องการนักบริหารที่มีความรู้และทักษะทางเทคนิคเท่านั้น แต่ต้องการผู้นำที่มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นรากฐานในการตัดสินใจและการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความชอบธรรมในการใช้อำนาจรัฐ

การพัฒนาทฤษฎีการบริหารรัฐกิจได้ก้าวผ่านจากแนวคิด Old Public Administration ที่เน้นการควบคุมและการปฏิบัติตามกฎระเบียบ สู่ New Public Management ที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพและการตอบสนองต่อลูกค้า และต่อมาเป็น New Public Service ที่เน้นการให้บริการประชาชนและการมีส่วนร่วมของสังคมพลเมือง (Denhardt & Denhardt, 2015) อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยสำคัญที่ขาดหายไปในการพัฒนาทฤษฎีการบริหารรัฐกิจคือ มิติจริยธรรมและคุณธรรมของ

ผู้บริหาร (Cooper, 2012; Frederickson, 2010) ซึ่งเป็นปัจจัยกำหนดความยั่งยืนและประสิทธิผลของการบริหารในระยะยาว

ทศพิธราชธรรมในฐานะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับผู้ปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มีเนื้อหาครอบคลุมคุณลักษณะที่สำคัญของผู้นำทั้ง 10 ประการ ได้แก่ ทาน (การให้และการเสียสละ) ศีล (การรักษาศีลธรรม) บริจาค (การสละประโยชน์ส่วนตน) อาชวชะ (ความซื่อสัตย์สุจริต) มัททวะ (ความอ่อนโยนและไมตรี) ตปะ (ความมีวินัยในตน) อักโกธะ (การควบคุมอารมณ์) อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) ขันติ (ความอดทนและความพากเพียร) และอวิโรธนะ (ความไม่มีเวร) (ขุ.ชา. 28/240/86) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักธรรมเหล่านี้ไม่เพียงเป็นอุดมการณ์ทางศาสนา แต่สะท้อนหลักการบริหารที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การใช้อำนาจอย่างชอบธรรม และการสร้างความยั่งยืนให้กับสังคม

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนากรอบแนวคิดการประยุกต์ใช้ทศพิธราชธรรมในบริบทการบริหารรัฐกิจสมัยใหม่ โดยวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม และหลักธรรมาภิบาล เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทางจริยธรรมของนักบริหารรัฐกิจ อันจะส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิผลของการบริหาร การสร้างความไว้วางใจของประชาชน และการพัฒนาระบบราชการที่มีความยั่งยืนในศตวรรษที่ 21

หลักทศพิธราชธรรม

ทศพิธราชธรรม หมายถึง ธรรมะ 10 ประการสำหรับพระราชาหรือผู้ปกครอง เป็นหลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาหลายแห่ง อาทิ พระไตรปิฎกและอรรถกถา โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้ปกครองยึดถือเป็นแนวทางในการปกครองบ้านเมือง ในบริบทของประเทศไทย ทศพิธราชธรรมได้รับการยกย่องและนำมาปฏิบัติโดยพระมหากษัตริย์ไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาจักรีบรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ที่ทรงเป็นแบบอย่างของการทรงงานตามหลักทศพิธราชธรรมอย่างชัดเจน (พอเพียง, ม.ป.ป.)

ทศพิธราชธรรมประกอบด้วยหลักธรรม 10 ประการ ดังนี้

1. ทาน หมายถึง การให้ทาน คือ การเสียสละทรัพย์ สิ่งของ หรือผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น

2. ศิล หมายถึง การรักษาศิล ความประพฤติที่เรียบร้อย ไม่ละเมิดศีลธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น
3. บริจาค หมายถึง การเสียสละแม้สิ่งที่รักหรือยึดถือ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม
4. อาซหะ หมายถึง ความซื่อตรง ไม่คดโกง พูดและทำอย่างตรงไปตรงมา
5. มัทวะ หมายถึง ความอ่อนโยน อ่อนน้อม ถ่อมตน ไม่แข็งกร้าว
6. ตปะ หมายถึง ความเพียรในการฝึกตน ขจัดกิเลสเพื่อความเจริญของตนและส่วนรวม
7. อักโกระ หมายถึง ไม่โกรธ ไม่ตอบโต้ด้วยอารมณ์ หมั่นระงับความโกรธด้วยปัญญา
8. อวิหิงสา หมายถึง ไม่เบียดเบียนทั้งทางกาย วาจา ใจ มีเมตตาเป็นพื้นฐาน
9. ชันติ หมายถึง ความอดทนต่อความยากลำบาก การดูหมิ่น ความเจ็บปวดหรือวิฤตการณ์
10. อวิโรธนะ หมายถึง ความตั้งมั่นในธรรม ไม่ลำเอียง ไม่ยอมตามอำนาจหรือลาภสักการะ

ในเทมียชาดก พระโพธิสัตว์ตรัสว่า “ราชาใดเป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ย่อมปรารถนาแต่บำเรอตน ย่อมไปสู่ทุกติในเบื้องหน้า แต่ผู้ปกครองโดยธรรม มีศัพทราชธรรมเป็นเครื่องประดับ ย่อมถึงสุคติทั้งในโลกนี้และโลกหน้า” (ขุ.ชา. 28/240/86) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักธรรมชุดนี้มุ่งเน้นการบำเพ็ญคุณธรรมภายในเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม มิใช่เพื่อตนเอง โดยเน้นความเสียสละ ความยุติธรรม และความเมตตา ซึ่งสอดคล้องกับหลักการปกครองในอุดมคติของพระพุทธศาสนา และสามารถปรับใช้ได้เหมาะสมในบริบทของผู้นำยุคใหม่ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำประเทศ ข้าราชการระดับสูง หรือผู้บริหารองค์กรสาธารณะ

สรุป ศัพทราชธรรม เป็นหลักธรรม 10 ประการสำหรับผู้นำตามคติพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทาน ศิล บริจาค อาซหะ มัทวะ ตปะ อักโกระ อวิหิงสา ชันติ และอวิโรธนะ โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการปกครองที่ตั้งอยู่บนคุณธรรม ความเสียสละและความยุติธรรม

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนักบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21

ในศตวรรษที่ 21 บริบทของการบริหารรัฐกิจได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากเดิมที่เน้นระบบราชการแบบดั้งเดิม (Traditional Bureaucracy) สู่แนวทางที่เน้นความยืดหยุ่น การมีส่วนร่วม และการตอบสนองต่อสาธารณะอย่างโปร่งใสและรวดเร็ว ท่ามกลางบริบท

เช่นนี้ นักวิชาการและองค์กรระหว่างประเทศได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีที่หลากหลายเพื่อเป็นกรอบในการพัฒนานักบริหารรัฐกิจให้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง โดยสามารถแบ่งออกเป็นแนวคิดสำคัญได้ดังนี้

1. ทฤษฎีการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management – NPM) เกิดขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 1970 และได้รับการพัฒนาอย่างแพร่หลายในประเทศตะวันตก โดยเฉพาะในสหราชอาณาจักร นิวซีแลนด์ และออสเตรเลีย ก่อนจะแพร่หลายไปยังประเทศอื่น ๆ ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 แนวคิดนี้เป็นปฏิกิริยาต่อข้อจำกัดของระบบราชการแบบดั้งเดิม (Weberian Bureaucracy) ที่ถูกมองว่าขาดประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อประชาชนได้ช้า และมีความแข็งตัวเชิงโครงสร้าง (Hood, 1991) ซึ่งเป็นหนึ่งในนักวิชาการคนแรกที่ยินยอมและวิเคราะห์แนวคิด NPM อย่างเป็นระบบ ได้เสนอว่า NPM มีคุณลักษณะสำคัญ 7 ประการ ได้แก่ 1. ความเน้นย้ำต่อวิธีการวัดผลสัมฤทธิ์และผลลัพธ์ที่ชัดเจน 2. การยึดหลักคุณค่าเชิงธุรกิจ เช่น ประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า และการแข่งขัน 3. การเน้นบทบาทของผู้จัดการในฐานะผู้มีอำนาจตัดสินใจมากขึ้น 4. การแยกบทบาทเชิงนโยบายออกจากการดำเนินงาน 5. การใช้สัญญา การจ้างภายนอก และการบริหารตามข้อตกลง 6. การลดขนาดภาครัฐและส่งเสริมบทบาทภาคเอกชน และ 7. การเน้นให้บริการประชาชนเสมือนเป็น “ลูกค้า”

ในบริบทนี้ นักบริหารรัฐกิจตามแนวคิด NPM จะต้องมีการบริหารจัดการคล้ายกับภาคธุรกิจ เช่น การวางแผนเชิงกลยุทธ์ การจัดทำดัชนีชี้วัดผลการดำเนินงาน (Key Performance Indicators: KPIs) และการประเมินผลตามระบบผลสัมฤทธิ์ มากกว่าการมุ่งยึดตามขั้นตอนแบบราชการเดิม ข้อดีของแนวคิด NPM คือ ช่วยให้ภาครัฐมีความคล่องตัว ตอบสนองต่อประชาชนได้รวดเร็ว และมีระบบตรวจสอบที่วัดผลได้จริง อย่างไรก็ตาม นักวิชาการบางกลุ่มได้วิจารณ์ว่า NPM อาจทำให้ละเลยมิติด้านคุณธรรม ความเท่าเทียม และความรับผิดชอบต่อประชาชนในระยะยาว (Pollitt & Bouckaert, 2011) ในประเทศไทย แนวคิด NPM ได้รับการนำมาประยุกต์ใช้ในหลายรูปแบบ เช่น การจัดตั้งหน่วยงานรัฐรูปแบบใหม่ (เช่น องค์การมหาชน) การใช้ระบบ E-Government และการประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการตามเกณฑ์ผลสัมฤทธิ์ ซึ่งล้วนได้รับอิทธิพลจากแนวคิดนี้ทั้งสิ้น

สรุป ทฤษฎีการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (NPM) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นช่วงปลายศตวรรษที่ 20 โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของภาครัฐ โดยการนำหลักการบริหารแบบภาคเอกชนมาใช้ ได้แก่ การเน้นผลสัมฤทธิ์ การวัดผลการดำเนินงาน และการให้บริการที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง มุ่งลดความเป็นทางการของระบบ

ราชการเดิม ด้วยการส่งเสริมความคล่องตัว การใช้ระบบสัญญา และการบริหารแบบกระจายอำนาจ นักบริหารภาครัฐจึงต้องมีบทบาทเหมือน “ผู้จัดการ” ที่บริหารโดยใช้ข้อมูลเชิงประสิทธิภาพและเน้นผลลัพธ์มากกว่ากระบวนการ แนวคิด NPM ช่วยให้ภาครัฐตอบสนองต่อประชาชนได้เร็วขึ้น และสามารถประเมินผลได้อย่างชัดเจน แต่ก็มีข้อวิจารณ์ว่าอาจจะละเลยมิติด้านคุณธรรม ความเท่าเทียม และการมีส่วนร่วมของประชาชน

2. แนวคิดธรรมาภิบาลหรือ Good Governance ได้กลายเป็นกรอบแนวทางสำคัญในการพัฒนาการบริหารภาครัฐทั่วโลก โดยเฉพาะหลังจากที่ World Bank (1992) ได้นำเสนอในรายงาน Governance and Development ปี ค.ศ. 1992 ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนหากขาดระบบการบริหารที่มีคุณธรรม มีประสิทธิภาพ และโปร่งใส Good Governance ไม่ใช่เพียงคำที่ใช้ในเชิงนโยบาย แต่เป็นระบบความคิดที่ประกอบด้วยหลักสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ 1. ความโปร่งใส การดำเนินงานของภาครัฐต้องเปิดเผยข้อมูลให้ประชาชนเข้าถึงและตรวจสอบได้ 2. การมีส่วนร่วม ประชาชนทุกภาคส่วนควรมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในเรื่องสาธารณะ 3. ความรับผิดชอบ เจ้าหน้าที่รัฐต้องสามารถถูกตรวจสอบ และมีหน้าที่ตอบสนองต่อผลการกระทำของตน 4. ประสิทธิภาพและประสิทธิผล การใช้ทรัพยากรต้องเกิดประโยชน์สูงสุดและไม่สูญเปล่า 5. ความเสมอภาคและครอบคลุม ประชาชนทุกกลุ่มต้องได้รับบริการอย่างเท่าเทียม ไม่ถูกทอดทิ้ง และ 6. การยึดหลักกฎหมาย การบริหารต้องอยู่ภายใต้กรอบกฎหมาย ไม่ใช่อำนาจตามอำเภอใจ

แนวคิดนี้ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการประเมินคุณภาพของภาครัฐ โดยหลายองค์กรระหว่างประเทศ ได้แก่ UNDP OECD และ World Bank เอง ใช้เป็นเกณฑ์กำกับทิศทางของเงินทุนสนับสนุนและความร่วมมือทางการพัฒนาในระดับโลก นักบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21 จึงจำเป็นต้องมีความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาล และสามารถแปลงหลักการเหล่านี้ให้เป็นกลไกที่ปฏิบัติได้จริงในองค์กร ได้แก่ การเปิดเผยงบประมาณผ่านระบบออนไลน์ การจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น หรือการประเมินผลงานโดยประชาชนในประเทศไทย หลักธรรมาภิบาลได้รับการบรรจุไว้ในกฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 และ แนวทางธรรมาภิบาลของสำนักงาน ก.พ.ร. ซึ่งตอกย้ำถึงความสำคัญของหลักการเหล่านี้ในการสร้างความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชน

สรุป แนวคิดธรรมาภิบาลมุ่งเน้นให้ภาครัฐบริหารงานอย่างโปร่งใส มีความรับผิดชอบ และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม โดยยึดหลักกฎหมายและความเท่าเทียมเป็นสำคัญ

นักบริหารในศตวรรษที่ 21 ต้องสามารถแปลงหลักการนี้เป็นระบบการทำงานที่ตรวจสอบได้ และสร้างความเชื่อมั่นให้ประชาชนในระยะยาว

3. แนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ร่วม (New Public Governance – NPG) ได้รับการพัฒนาโดย Osborne (2006) เพื่อตอบสนองต่อความซับซ้อนของภาครัฐในโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งองค์กรของรัฐไม่ได้เป็นเพียงผู้ให้บริการฝ่ายเดียวอีกต่อไป แต่เป็นเพียงหนึ่งในหลายภาคีที่ร่วมกันสร้างคุณค่าในระบบการให้บริการสาธารณะ การบริหารภาครัฐควรเปลี่ยนจาก “การบริหารจัดการ (Management)” ไปสู่ “การกำกับดูแลแบบมีส่วนร่วม (Collaborative Governance)” โดยเน้นการเชื่อมโยงและทำงานร่วมกับเครือข่ายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรอิสระภาคประชาสังคมและประชาชนทั่วไป จุดเน้นสำคัญของ NPG คือ การบริหารภายใต้ระบบ Network-Based Governance หรือการบริหารเชิงเครือข่าย ซึ่งเชื่อว่า ไม่มีองค์กรใดสามารถแก้ปัญหาทางสังคมได้โดยลำพัง ความท้าทายของนักบริหารรัฐกิจในแนวทางนี้ คือ การเป็น “นักประสานงาน (Network Facilitator)” มากกว่าการเป็นผู้สั่งการโดยตรง องค์ประกอบสำคัญของแนวคิด NPG ได้แก่ 1. การสร้างความร่วมมือข้ามภาคส่วน 2. การเคารพในความหลากหลายของความคิดเห็นและวัตถุประสงค์ 3. การใช้ความรู้จากภาคประชาชนและชุมชนในการกำหนดนโยบาย และ 4. การให้บริการแบบ Co-Production คือ รัฐและประชาชนร่วมกันผลิตและกำหนดบริการ

การบริหารแบบ NPG มีจุดแข็งในการสร้างความยืดหยุ่นและการตอบสนองต่อความต้องการที่ซับซ้อนของสังคมในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ อย่างไรก็ตาม NPG ต้องอาศัยผู้นำที่มีทักษะเชิงระบบสูง เข้าใจบริบทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และสามารถจัดการความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างองค์กรต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป แนวคิด New Public Governance (NPG) เป็นแนวคิดที่เน้นการบริหารภาครัฐแบบมีส่วนร่วม โดยมองว่าภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนเป็น “เครือข่ายของผู้ร่วมสร้างคุณค่า” นักบริหารรัฐกิจต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้สั่งการเป็นผู้ประสานงานและใช้การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการกำหนดนโยบายและบริการสาธารณะ

สภาพปัญหาสำหรับนักบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21

นักบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21 ต้องเผชิญกับสภาพปัญหาที่มีความซับซ้อนและท้าทายมากกว่ายุคที่ผ่านมา โดยเฉพาะในบริบทของโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ปัญหาเหล่านี้มีลักษณะข้ามภาคส่วน

ข้ามพรมแดน และยากต่อการจัดการด้วยวิธีการแบบดั้งเดิม ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. ความซับซ้อนและไม่แน่นอนของนโยบายสาธารณะ ในยุคที่ข้อมูลข่าวสารไหลเวียนรวดเร็ว การตัดสินใจของนักบริหารต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น วิกฤตการณ์โควิด-19 หรือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ นักบริหารต้องสามารถประเมินความเสี่ยงและตัดสินใจในสภาพที่ไม่แน่นอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2020)

2. การลดความไว้วางใจของประชาชน จากงานวิจัยระบุว่า ความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อภาครัฐลดลงอย่างต่อเนื่องในหลายประเทศ ทั้งจากปัญหาความโปร่งใส การคอร์รัปชัน และความล้มเหลวในการจัดการวิกฤต นักบริหารจึงต้องหาทางฟื้นฟูความไว้วางใจผ่านธรรมาภิบาล การสื่อสารที่จริงใจ และการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม

3. การเปลี่ยนแปลงเชิงประชากรและสังคม การเข้าสู่สังคมสูงวัย การอพยพย้ายถิ่นฐาน และความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้การกำหนดนโยบายต้องมีความอ่อนไหวและยืดหยุ่น นักบริหารจำเป็นต้องมีความเข้าใจในความหลากหลาย และสามารถออกแบบนโยบายที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (United Nations, 2023)

4. การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและปัญหาเชิงดิจิทัล การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในภาครัฐช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ แต่ก็ทำให้เกิดปัญหาใหม่ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ความเป็นส่วนตัวของข้อมูล และความมั่นคงทางไซเบอร์ นักบริหารต้องสามารถปรับตัวกับเทคโนโลยีใหม่ และเข้าใจหลักการกำกับดูแลเชิงจริยธรรมในโลกออนไลน์ (World Economic Forum, 2021)

5. ความท้าทายจากการเมืองและแรงกดดันทางนโยบาย การเมืองที่มีความขัดแย้งสูง การแบ่งขั้วทางความคิด และอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์ ทำให้การดำเนินนโยบายของนักบริหารไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น จำเป็นต้องมีทักษะในการเจรจา ประนีประนอม และรักษาสสมดุลระหว่างหลักการกับข้อเท็จจริงทางการเมือง (Peters & Pierre, 2020)

สรุป สภาพปัญหาของนักบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21 ต้องเผชิญกับปัญหาที่ซับซ้อน ไม่แน่นอน และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในมิติของนโยบาย การเมือง เทคโนโลยี และสังคม ท่ามกลางความไว้วางใจที่ลดลงจากประชาชน นักบริหารยุคใหม่จึงต้องมีทั้งความสามารถเชิงเทคนิค ทักษะข้ามศาสตร์ และจริยธรรมในการตัดสินใจ

การประยุกต์ใช้หลักทศพิธราชธรรมกับการบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21

ปัญหาของการบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21 มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกัน ต้องการแนวทางแก้ไขที่มีมิติทั้งเชิงเทคนิคและเชิงจริยธรรม หลักทศพิธราชธรรมสามารถเป็นกรอบคิดสำคัญในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้อย่างยั่งยืน ดังนี้

1. การแก้ไขปัญหาความซับซ้อนและไม่แน่นอนของนโยบายสาธารณะ นักบริหารต้องตัดสินใจในสถานะข้อมูลไม่สมบูรณ์ สถานการณ์เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว และผลกระทบที่คาดการณ์ได้ยาก การประยุกต์ใช้หลักทศพิธราชธรรมกับการบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21 สามารถประยุกต์ใช้ได้ เช่น ปัญญา (ตปะ) ความเพียรในการศึกษาและพัฒนาตน สร้างระบบการเรียนรู้ต่อเนื่องสำหรับนักบริหาร จัดตั้งศูนย์วิเคราะห์นโยบายที่ใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ พัฒนาทักษะการคิดเชิงระบบและการคาดการณ์แนวโน้ม ความอดทน (ขันติ) การรับมือกับความไม่แน่นอน สร้างกลไกการทดลองนโยบายขนาดเล็กก่อนขยายผล พัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลแบบเรียลไทม์ เตรียมแผนสำรองหลายทางเลือกสำหรับสถานการณ์ต่าง ๆ และความเป็นกลาง (อวิโรธนะ) การตัดสินใจโดยไม่ลำเอียง ใช้หลักฐานเชิงประจักษ์เป็นฐานการตัดสินใจ จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญหลากหลายสาขาสร้างกระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ ซึ่งตัวอย่างของการประยุกต์ใช้ เช่น การจัดการวิกฤตโควิด-19 โดยใช้ข้อมูลวิทยาศาสตร์ (ตปะ) ปรับนโยบายตามสถานการณ์ (ขันติ) และไม่เลือกปฏิบัติกลุ่มใด (อวิโรธนะ)

2. การแก้ไขปัญหาการลดความไว้วางใจของประชาชน ประชาชนสูญเสียความเชื่อมั่นต่อภาครัฐจากปัญหาการทุจริต ความไม่โปร่งใส และการไม่รับผิดชอบ การประยุกต์ใช้หลักทศพิธราชธรรมกับการบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21 เช่น ความซื่อสัตย์ (อาชชวะ) การสร้างความโปร่งใส เปิดเผยข้อมูลงบประมาณและการใช้จ่ายผ่านระบบออนไลน์ จัดทำรายงานผลการดำเนินงานที่เข้าใจง่ายสำหรับประชาชน สร้างระบบรับเรื่องร้องเรียนและการตอบสนองที่รวดเร็ว ความมีวินัย (ศีล) การปฏิบัติตามกฎหมายและจริยธรรม จัดอบรมจริยธรรมให้กับข้าราชการทุกระดับ สร้างระบบการตรวจสอบภายในที่เข้มแข็ง กำหนดบทลงโทษที่เด็ดขาดสำหรับการกระทำผิด ความเสียสละ (ทาน) การให้บริการอย่างเต็มใจ พัฒนาระบบบริการประชาชนที่สะดวก รวดเร็ว และเท่าเทียม สร้างช่องทางการสื่อสารสองทางกับประชาชน จัดกิจกรรมรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบจากประชาชนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งตัวอย่างของการประยุกต์ใช้ เช่น ระบบ E-Government ที่โปร่งใส ประชาชนสามารถตรวจสอบขั้นตอนการอนุมัติ ระยะเวลา และค่าใช้จ่ายได้แบบเรียลไทม์

3. การแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงเชิงประชากรและสังคม สังคมสูงวัย ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการอพยพย้ายถิ่นฐาน ต้องการนโยบายที่ครอบคลุม และเท่าเทียม การประยุกต์ใช้หลักทศพิธราชธรรมกับการบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21 สามารถประยุกต์ใช้ได้ เช่น ความเมตตา (อวิหิงสา) การไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ออกแบบ นโยบายที่คำนึงถึงกลุ่มเปราะบางและชายขอบ สร้างระบบสวัสดิการที่ครอบคลุมทุกกลุ่มวัย พัฒนาบริการสาธารณะที่เข้าถึงได้สำหรับผู้พิการและผู้สูงอายุ ความอ่อนน้อม (มัททวะ) การเคารพความแตกต่าง สร้างนโยบายที่สะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรม จัดตั้ง คณะกรรมการที่มีตัวแทนจากทุกกลุ่มในสังคม พัฒนาข้าราชการให้มีความเข้าใจในความ แตกต่างทางวัฒนธรรม การให้ (บริจาค) การแบ่งปันทรัพยากรอย่างเป็นธรรม จัดสร รงบประมาณตามความจำเป็นของแต่ละพื้นที่ สร้างกลไกการถ่ายโอนทรัพยากรจากพื้นที่ ที่มีศักยภาพสูงไปยังพื้นที่ด้อยโอกาส พัฒนาระบบสวัสดิการสังคมที่ยั่งยืน ซึ่งตัวอย่างของ การประยุกต์ใช้ เช่น โครงการหมู่บ้านอัจฉริยะสำหรับผู้สูงอายุ ใช้เทคโนโลยีช่วยดูแล สุขภาพและสร้างชุมชนการเรียนรู้

4. การแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและปัญหาเชิงดิจิทัล ความ เหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ปัญหาความเป็นส่วนตัว และความมั่นคงทางไซเบอร์ การประยุกต์ใช้ หลักทศพิธราชธรรมกับการบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21 สามารถประยุกต์ใช้ได้ เช่น ความเพียร (ตปะ) การพัฒนาทักษะดิจิทัล จัดอบรมให้ข้าราชการมีทักษะดิจิทัลที่ทันสมัย สร้างศูนย์การเรียนรู้ดิจิทัลสำหรับประชาชน พัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่เน้นทักษะ ศตวรรษที่ 21 ความยุติธรรม (อวิโรธนะ) การลดความเหลื่อมล้ำดิจิทัล ขยายโครงข่าย อินเทอร์เน็ตไปยังพื้นที่ห่างไกล จัดหาอุปกรณ์ดิจิทัลให้กับกลุ่มเปราะบาง สร้างจุดบริการ ดิจิทัลชุมชนในพื้นที่ที่เข้าถึงยาก ความไม่เบียดเบียน (อวิหิงสา) การคุ้มครองข้อมูล ส่วนบุคคล จัดทำกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่เข้มงวด สร้างระบบรักษาความ ปลอดภัยทางไซเบอร์ ให้ความรู้เรื่องการใช้อย่างปลอดภัย ตัวอย่างการ ประยุกต์ใช้ เช่น โครงการ “ดิจิทัลประชาชน” ฝึกอบรมทักษะดิจิทัลให้กับผู้สูงอายุและ กลุ่มเปราะบางโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

5. การแก้ไขปัญหาความท้าทายจากการเมืองและแรงกดดันทางนโยบาย การเมือง ที่ขัดแย้ง กลุ่มผลประโยชน์ และแรงกดดันที่ทำให้การดำเนินนโยบายไม่ราบรื่น การประยุกต์ใช้หลักทศพิธราชธรรมกับการบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21 เช่น ความไม่โกรธ (อักโกธะ) การจัดการความขัดแย้ง พัฒนาทักษะการเจรจาและการประนีประนอมของ นักบริหาร สร้างกลไกการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นกลาง ใช้ข้อมูลและเหตุผลแทนอารมณ์

ในการตอบสนองต่อการวิจารณ์ ความอดทน (ขันติ) การทนต่อแรงกดดัน สร้างระบบสนับสนุนทางจิตใจสำหรับนักบริหารระดับสูง จัดทำแผนการสื่อสารที่ชัดเจนสำหรับนโยบายที่ไม่เป็นที่นิยม พัฒนาระบบการตัดสินใจที่อิงหลักวิชาการมากกว่าความนิยม ความไม่ลำเอียง (อวิโรธนะ) การรักษาความเป็นกลาง สร้างระบบการตรวจสอบที่อิสระจากการเมือง กำหนดหลักเกณฑ์การตัดสินใจที่โปร่งใสและสอดคล้องกับกฎหมาย พัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการบริการประชาชนมากกว่าการเมือง ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ เช่น การจัดการปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อม ใช้ข้อมูลวิทยาศาสตร์ (อภิปรัชญา) รับฟังทุกฝ่าย (ขันติ) และตัดสินใจตามหลักประโยชน์ส่วนรวม (อวิโรธนะ)

หลักทศพิธราชธรรมกับการบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21 สามารถนำมาใช้แบบบูรณาการได้ เช่น ระดับนโยบาย จัดทำจรรยาบรรณนักบริหารรัฐกิจที่อิงตามหลักทศพิธราชธรรม สร้างระบบการประเมินผลงานที่รวมมิติคุณธรรมและประสิทธิภาพ พัฒนาโครงการพัฒนาผู้นำภาครัฐที่เน้นการบูรณาการความรู้และคุณธรรม ระดับองค์กร สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการให้บริการด้วยจิตสำนึกสาธารณะ จัดตั้งคณะกรรมการจริยธรรมที่มีอำนาจในการบังคับใช้ พัฒนาระบบการสื่อสารภายในที่เปิดกว้างและสร้างสรรค์ และระดับบุคคล จัดอบรมการพัฒนาตนตามหลักทศพิธราชธรรมสำหรับนักบริหารทุกระดับ สร้างระบบการติดตามและพัฒนาตนเองต่อเนื่อง ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างนักบริหารผู้มีจริยธรรม

สรุป การประยุกต์ใช้หลักทศพิธราชธรรมในการแก้ไขปัญหาการบริหารรัฐกิจจึงไม่เพียงเป็นการนำหลักธรรมโบราณมาใช้ แต่เป็นการสร้างระบบการบริหารที่มีรากฐานทางจริยธรรมที่แข็งแกร่ง สามารถรับมือกับความท้าทายของโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่นี้เสนอการประยุกต์ใช้หลักทศพิธราชธรรมในการพัฒนานักบริหารรัฐกิจสำหรับศตวรรษที่ 21 ด้วยการออกแบบที่เปรียบเสมือนต้นไม้ที่มีการเจริญเติบโตอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยแสดงให้เห็นถึงการไหลเวียนของความรู้และคุณธรรมจากระดับพื้นฐานไปสู่การประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ ดังนี้

ทศพิธราชธรรม ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม 10 ประการ ได้แก่ ทาน ศีล บริจาค อหิงสา มัทวะ ตปะ อภิปรัชญา ขันติ และอวิโรธนะ ไม่ใช่เพียงหลักธรรมที่ล้ำสมัยแต่เป็นกรอบจริยธรรมที่มีความร่วมสมัยและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหา

การบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักธรรมเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารสมัยใหม่ เช่น ธรรมาภิบาล ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม และการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การแก้ไขปัญหาเฉพาะของการบริหารรัฐกิจยุคใหม่ การศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า ทศพิธราชธรรมสามารถใช้แก้ไขปัญหาคำคัญ 5 ด้าน ของการบริหารรัฐกิจ ได้แก่ 1. ความซับซ้อนของนโยบายสาธารณะ ประยุกต์ใช้ตปะ (ความเพียร) ขันติ (ความอดทน) และ อวิโรธนะ (ความเป็นกลาง) ในการตัดสินใจอย่างมีสติปัญญาและไม่ลำเอียง 2. การลดความไว้วางใจของประชาชน ประยุกต์ใช้อาขวะ (ความซื่อสัตย์) ศील (วินัยธรรม) และทาน (การเสียสละ) เพื่อสร้างความโปร่งใสและการบริการที่เต็มใจ 3. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและประชากร ประยุกต์ใช้อวิหิงสา (ความเมตตา) มัททวะ (ความอ่อนน้อม) และบริจาค (การให้) มาใช้ในการดูแลความหลากหลายและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง 4. การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ประยุกต์ใช้ตปะ (ความเพียร) ในการพัฒนาทักษะดิจิทัล อวิโรธนะ (ความยุติธรรม) ในการลดความเหลื่อมล้ำ และอวิหิงสา (การไม่เบียดเบียน) ในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และ 5. ความท้าทายทางการเมือง ประยุกต์ใช้อักโกธะ (ความไม่โกรธ) ขันติ (ความอดทน) และอวิโรธนะ (ความไม่ลำเอียง) ในการจัดการความขัดแย้งและรักษาความเป็นกลาง

กรอบการดำเนินงานแบบบูรณาการ การศึกษาได้นำเสนอกรอบการดำเนินงาน 4 มิติ ที่ครอบคลุม มิติการพัฒนาตนเอง การเรียนรู้ต่อเนื่อง การฝึกวินัยตนเองและการเตรียมพร้อมทางจิตใจ มิติการบริหารองค์กร ความโปร่งใส การสร้างสภาพแวดล้อมที่เปิดกว้าง และการจัดการความขัดแย้ง มิติการบริการสาธารณะ การเสียสละเพื่อส่วนรวม การดูแลกลุ่มเปราะบาง และการจัดสรรที่เป็นธรรม มิติการปฏิสัมพันธ์กับสังคม การสละอัตตา การรับฟังความเห็น และการอดทนต่อการวิจารณ์ ซึ่งการประยุกต์ใช้ทศพิธราชธรรมในการบริหารรัฐกิจจะนำไปสู่ผลลัพธ์ 5 ด้านหลัก ได้แก่

1. การเสริมสร้างภาวะผู้นำที่มีคุณธรรม ผู้นำที่มีความเสียสละ ซื่อสัตย์และยุติธรรม สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีและสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา
2. การลดปัญหาคอร์รัปชันและอำนาจนิยม ระบบตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพและวัฒนธรรมความซื่อสัตย์จะช่วยลดการทุจริตในระบบราชการ
3. การสร้างความไว้วางใจระหว่างภาครัฐกับประชาชน ความโปร่งใสในการดำเนินงานและการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนจะเพิ่มความเชื่อมั่นต่อสถาบันรัฐ

4. การพัฒนาระบบราชการให้มีจิตสำนึกสาธารณะ การบริการที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางและมีความเข้าใจในความต้องการของสังคม

5. ความสามารถในการรับมือกับวิกฤตสมัยใหม่ การบริหารที่มีความยืดหยุ่น สติปัญญา และความมั่นคงทางจิตใจในการเผชิญความท้าทาย

สรุป ทศพิธราชธรรมเป็นมากกว่าหลักธรรมทางศาสนา แต่เป็นกรอบจริยธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนานักบริหารรัฐกิจให้มีความเป็นมืออาชีพและมีคุณธรรม การประยุกต์ใช้หลักธรรมเหล่านี้ไม่เพียงจะช่วยแก้ไขปัญหการบริหารรัฐกิจในปัจจุบัน แต่ยังเป็นการวางรากฐานสำหรับการสร้างระบบราชการที่ยั่งยืน มีคุณธรรม และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

คปะ - ปัญญา ขันติ - ความอดทน อวิโรธนะ - ความเป็นกลาง
การเรียนรู้ต่อเนื่อง การทดลองนโยบาย การตัดสินใจเชิงหลักฐาน

อาชชวะ - ความซื่อสัตย์ ศีล - วินัย ทาน - การเสียสละ
ความโปร่งใส การปฏิบัติตามจริยธรรม การบริการประชาชน

อวิหิงสา - ความเมตตา มัททวะ - ความอ่อนน้อม บริจาค - การให้
ไม่ทิ้งใคร เคารพความแตกต่าง แบ่งปันทรัพยากร

คปะ - ความเพียร อวิโรธนะ - ความยุติธรรม อวิหิงสา - ไม่เบียดเบียน
พัฒนาทักษะดิจิทัล อดความเหลื่อมล้ำ คุ้มครองข้อมูล

อักโกระ - ไม่โกรธ ฌันติ - ความอดทน อวิโรธนะ - ไม่ลำเอียง
จัดการความขัดแย้ง ทนต่อแรงกดดัน รักษาความเป็นกลาง

ทศพิธราชธรรม

นักบริหารยุคใหม่

ผู้นำที่มีคุณธรรม ลดปัญหาคอร์รัปชัน เพิ่มความไว้วางใจ สร้างจิตสำนึก สู่ความยั่งยืน

ภาพที่ 1 ทศพิธราชธรรมสำหรับนักบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21

สรุป

หลักทศพิธราชธรรมเป็นแนวทางคุณธรรมที่พระพุทธศาสนาบัญญัติไว้สำหรับผู้นำในการปกครองประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างผู้นำที่มีความเสียสละ ความยุติธรรม และความเมตตา เมื่อพิจารณาในบริบทของการบริหารรัฐกิจในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเต็มไปด้วย

ความซับซ้อน ความหลากหลาย และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พบว่าหลักธรรมชุดนี้ ยังคงมีความร่วมสมัยและสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การนำหลักทศพิธราชธรรมมาใช้ในการบริหารภาครัฐช่วยส่งเสริมจริยธรรมในการตัดสินใจ เพิ่มความโปร่งใสในการบริหาร และฟื้นฟูความไว้วางใจของประชาชนต่อระบบราชการ นักบริหารที่มีคุณธรรมตามหลักทศพิธราชธรรมจะสามารถประสานผลประโยชน์ของรัฐและประชาชนได้อย่างสมดุล พร้อมทั้งรักษาความมั่นคงทางจิตใจในการเผชิญแรงกดดันจากภาวะวิกฤตหรือความขัดแย้ง ดังนั้น การประยุกต์ใช้ทศพิธราชธรรมจึงไม่ใช่เพียงการฟื้นฟูหลักธรรมทางศาสนา แต่เป็นการวางรากฐานเชิงจริยธรรมสำหรับการบริหารประเทศในยุคใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับ “ความถูกต้อง” ควบคู่กับ “ความสามารถ” ซึ่งจะนำไปสู่การบริหารที่ยั่งยืน โปร่งใส และได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วนของสังคม

เอกสารอ้างอิง

- พอเพียง. (ม.ป.ป.). ทศพิธราชธรรมของ “พระธรรมราชา”. สืบค้น 15 มิถุนายน 2568, จาก <https://www.porpeang.org/categorycontent/1742/tenwords>
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Cooper, T. L. (2012). *The Responsible Administrator: An Approach to Ethics for The Administrative Role* (6th ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Denhardt, R. B. & Denhardt, J. V. (2015). *Public Administration: An Action Orientation* (7th ed.). Boston, MA: Cengage Learning.
- Frederickson, H. G. (2010). *Social Equity and Public Administration: Origins, Developments, and Applications*. Armonk, NY: M.E. Sharpe.
- Hood, C. (1991). A Public Management for All Seasons?. *Public Administration*, 69(1), 3–19.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2020). *Government At a Glance 2020*. Paris: OECD Publishing.
- Osborne, S. P. (2006). The New Public Governance?. *Public Management Review*, 8(3), 377–387.
- Peters, B. G. & Pierre, J. (2020). *Governance, Politics and The State* (2nd ed.). London: Red Globe Press.

- Pollitt, C. & Bouckaert, G. (2011). *Public Management Reform: A Comparative Analysis New Public Management, Governance, and The Neo-Weberian State* (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- United Nations. (2023). *World Public Sector Report 2023: Transforming Institutions for A More Resilient Future*. New York, NY: United Nations.
- _____. (2023). *World Social Report 2023: Leaving No One Behind in An Ageing World*. New York, NY: UN DESA.
- World Bank. (1992). *Governance and Development*. Washington, DC: World Bank.
- World Economic Forum. (2021). *Global Technology Governance Report 2021*. Geneva: World Economic Forum.

พรหมวิหาร 4 กับการพัฒนาศักยภาพผู้นำในองค์กรสมัยใหม่*

THE FOUR BRAHMAVIHARAS AND LEADERSHIP DEVELOPMENT IN MODERN ORGANIZATIONS

อนันตชัย แก้วศรีงาม

Anantachai Kaewsringam

กองทัพอากาศ

Air Force

Corresponding Author E-mail: anantachai.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพรหมวิหาร 4 ในการพัฒนาศักยภาพผู้นำในองค์กรสมัยใหม่ โดยศึกษาความเชื่อมโยงกับทฤษฎีภาวะผู้นำร่วมสมัย และนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมดังกล่าวในบริบทของการจัดการทรัพยากรมนุษย์และการสร้างวัฒนธรรมองค์กร การศึกษานี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารและการสังเคราะห์แนวคิดเชิงทฤษฎี โดยเปรียบเทียบหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา กับทฤษฎีภาวะผู้นำสมัยใหม่ อาทิ ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ความฉลาดทางอารมณ์ และภาวะผู้นำแท้จริง ผลการวิเคราะห์พบว่า พรหมวิหาร 4 สามารถเสริมสร้างคุณลักษณะภายในของผู้นำให้มีความตระหนักรู้ในตนเองและผู้อื่น มีความมั่นคงทางจิตใจ มีความเมตตาและยุติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการขององค์กรในยุคที่มีความเปลี่ยนแปลงและซับซ้อนสูง นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้หลักธรรมดังกล่าวยังส่งเสริมความสัมพันธ์เชิงบวกภายในทีม เสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีจริยธรรม และสนับสนุนการเติบโตอย่างยั่งยืนขององค์กร การบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 เข้ากับภาวะผู้นำสมัยใหม่จึงเป็นทางเลือกใหม่ที่มีศักยภาพในการสร้างผู้นำแบบองค์รวมที่มีทั้งประสิทธิภาพทางการจัดการและความมั่นคงทางจิตใจ เหมาะสมกับสภาพสังคมและความต้องการขององค์กรในยุคปัจจุบันที่ต้องการความยั่งยืนและการพัฒนาที่เป็นมิตรต่อมนุษย์

คำสำคัญ: พรหมวิหาร 4; การพัฒนาศักยภาพผู้นำ; องค์กรสมัยใหม่

* Received June 9, 2025; Revised September 3, 2025; Accepted September 19, 2025

Abstract

This academic article aimed to analyze the role of the Four Brahmaviharadhamma in developing leadership potential within modern organizations by examining their connections with contemporary leadership theories and proposing practical applications in human resource management and organizational culture development. The study employed documentary analysis and theoretical synthesis, comparing the Four Brahmaviharadhamma: Metta; Loving-kindness, Karuna; Compassion, Mudita; Sympathetic Joy, and Upekkha; Equanimity with modern leadership theories including Transformational Leadership, Servant Leadership, Ethical Leadership, Emotional Intelligence, and Authentic Leadership. The analysis revealed that the Four Brahmaviharadhamma can enhance leaders' internal qualities by fostering self-awareness and awareness of others, emotional stability, compassion, and fairness, qualities essential in today's dynamic and complex organizational environment. Furthermore, the application of these principles promoted positive team relationships, established ethical organizational culture, and supported sustainable organizational growth. The integration of the Four Brahmaviharadhamma with contemporary leadership frameworks offered a promising alternative for developing holistic leaders who possess both managerial effectiveness and psychological stability. This approach is particularly relevant to current societal conditions and organizational needs that emphasize sustainability and human-centered development. The study contributed to leadership development literature by bridging Eastern wisdom traditions with Western management theories, providing a comprehensive framework for cultivating leaders who can navigate the complexities of modern organizational challenges while maintaining ethical integrity and emotional balance.

Keywords: The Four Brahmaviharas; Leadership Development; Modern Organizations

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่องค์กรต้องปรับตัวอย่างรวดเร็วต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และสังคม ผู้นำไม่ได้ถูกคาดหวังเพียงให้มีความสามารถด้านการบริหารจัดการเท่านั้น แต่ยังต้องมีทักษะด้านอารมณ์ ความเข้าใจมนุษย์ และจริยธรรมในการตัดสินใจ (Goleman, 2006) แนวคิดภาวะผู้นำแบบเดิมที่เน้นอำนาจและประสิทธิภาพจึงเริ่มถูกท้าทาย และถูกแทนที่ด้วยแนวทางที่เน้นการมีจิตสำนึกทางสังคมและความรับผิดชอบมากขึ้น

ท่ามกลางกระแสของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (Ethical Leadership) และภาวะผู้นำแบบบริการ (Servant Leadership) นักวิชาการจำนวนมากเริ่มหันกลับมาพิจารณาหลักปรัชญาและจริยธรรมแบบตะวันออก โดยเฉพาะหลักธรรมในพระพุทธศาสนาซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำแบบยั่งยืน (Sustainable Leadership) โดยเฉพาะพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) เมตตาและกรุณา เป็นรากฐานของความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจในมนุษย์ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้นำในโลกยุคใหม่ (Greenleaf, 1977) ส่วนมุทิตาช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมการชื่นชมและสนับสนุนกันภายในทีม ขณะที่อุเบกขาช่วยให้ผู้นำสามารถตัดสินใจอย่างเป็นธรรม ไม่ลำเอียงและมีความมั่นคงทางอารมณ์ แม้จะเผชิญกับแรงกดดันหรือความขัดแย้งในองค์กร (Gunaratana, 2002)

การศึกษานี้แสวงหาคำตอบสำหรับคำถามสำคัญเกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างพรหมวิหาร 4 กับทฤษฎีภาวะผู้นำร่วมสมัย โดยเฉพาะการเปรียบเทียบกับภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ความฉลาดทางอารมณ์ และภาวะผู้นำแท้จริง นอกจากนี้ยังศึกษาว่า องค์ธรรมแต่ละประการของพรหมวิหาร 4 สามารถเสริมสร้างคุณลักษณะใดของผู้นำในองค์กรสมัยใหม่ เช่น การตระหนักรู้ในตนเอง ความมั่นคงทางจิตใจ ความเมตตา และความยุติธรรม รวมถึงแนวทางการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศักยภาพผู้นำทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร และผลกระทบต่อประสิทธิภาพและความยั่งยืนขององค์กร การบูรณาการพรหมวิหาร 4 เข้ากับแนวคิดภาวะผู้นำ จึงไม่เพียงเป็นการประยุกต์หลักธรรมให้สอดคล้องกับโลกสมัยใหม่เท่านั้น แต่ยังสามารถยกระดับภาวะผู้นำให้มีทั้ง “ประสิทธิภาพ” และ “ความเมตตา” พร้อมกัน ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่หาได้ยากในระบบบริหารองค์กรที่เน้นผลกำไรเพียงด้านเดียว (Brown

& Trevino, 2006) นอกจากนี้ การส่งเสริมให้ผู้ผู้นำปฏิบัติพรหมวิหาร 4 ยังเอื้อต่อการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีจิตวิญญาณแห่งการร่วมมือและพัฒนาอย่างยั่งยืน

แม้ว่าจะมีการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำอย่างแพร่หลาย แต่ยังพบปัญหาสำคัญในการพัฒนาผู้นำสำหรับองค์กรสมัยใหม่หลายประการ ประการแรก คือ ช่องว่างระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ เนื่องจากการประยุกต์ใช้ทฤษฎีภาวะผู้นำร่วมสมัยในองค์กรจริงยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะในแง่ของการพัฒนาคุณลักษณะภายในของผู้นำ เช่น ความเมตตา ความเห็นอกเห็นใจ และความมั่นคงทางจิตใจ ประการที่สอง คือ การขาดกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ เนื่องจากทฤษฎีภาวะผู้นำสมัยใหม่ส่วนใหญ่เน้นที่มิติใดมิติหนึ่ง แต่ขาดการบูรณาการที่ครอบคลุมทั้งด้านทักษะการจัดการ จริยธรรม และการพัฒนาจิตใจอย่างองค์รวม ประการสุดท้าย คือ ปัญหาด้านความเหมาะสมทางวัฒนธรรม เนื่องจากแนวคิดภาวะผู้นำส่วนใหญ่มีรากฐานจากวัฒนธรรมตะวันตก จึงอาจไม่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งมีค่านิยมที่เน้นความสัมพันธ์ ความสามัคคี และการดำรงชีวิตอย่างสมดุล

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างพรหมวิหาร 4 กับทฤษฎีภาวะผู้นำร่วมสมัย โดยศึกษาเปรียบเทียบหลักเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขากับแนวคิดภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ความฉลาดทางอารมณ์ และภาวะผู้นำแท้จริง พร้อมทั้งศึกษาบทบาทของพรหมวิหาร 4 ในการเสริมสร้างคุณลักษณะผู้นำสำหรับองค์กรสมัยใหม่ โดยเฉพาะในแง่ของการพัฒนาความตระหนักรู้ในตนเองและผู้อื่น ความมั่นคงทางจิตใจ ความเมตตา และความยุติธรรม นอกจากนี้ บทความนี้ยังมุ่งเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในบริบทของการจัดการทรัพยากรมนุษย์และการสร้างวัฒนธรรมองค์กร รวมถึงการบูรณาการเข้ากับระบบพัฒนาภาวะผู้นำในองค์กร และสังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงบูรณาการสำหรับการพัฒนาผู้นำแบบองค์รวม ที่ผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาตะวันออกกับทฤษฎีการจัดการสมัยใหม่ เพื่อสร้างผู้นำที่มีทั้งประสิทธิภาพทางการจัดการและความมั่นคงทางจิตใจในระยะยาว

พรหมวิหาร 4

พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา หมายถึง “ธรรมอันเป็นที่อยู่ของพรหม” หรือ “ธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นพรหมได้ในปัจจุบัน” คำว่า “พรหม” หมายถึง ผู้ประเสริฐ หรือผู้ที่มีจิตใจสูงส่ง ส่วนคำว่า “วิหาร” หมายถึง ที่อยู่อาศัย ดังนั้น

“พรหมวิหาร” จึงหมายถึง ที่อยู่อาศัยทางจิตของผู้ประเสริฐ ซึ่งเป็นคุณธรรมของผู้ที่อยู่ร่วมกับผู้อื่นโดยไม่เบียดเบียน แต่เกื้อกูลอย่างบริสุทธิ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ภิกษุเจริญพรหมวิหารทั้งสี่ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา โดยแผ่จิตอันไม่มีประมาณไปยังสรรพสัตว์ทั่วทุกทิศทุกทาง โดยมีข้อความในพระไตรปิฎกว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญเมตตาจิตแผ่ไปโดยไม่มีประมาณ... กรุณาจิต... มุทิตาจิต... อุเบกขาจิต ไปยังทิศเบื้องหน้า เบื้องขวา เบื้องหลัง เบื้องซ้าย เบื้องบน เบื้องล่าง ตลอดโลกทั้งปวง” (ที.ปา. 11/262/195) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) องค์ธรรมของพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย 1. เมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข เป็นเจตนาอันบริสุทธิ์ที่ขจัดความโกรธและความอาฆาต เป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ (ขุ.อิ. 25/27/34) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 2. กรุณา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ เป็นธรรมที่ขจัดความโหดร้าย นำไปสู่การช่วยเหลืออย่างจริงใจ ไม่หวังผลตอบแทน (ขุ.อิ. 25/27/34) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) 3. มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้รับความสุขหรือประสบความสำเร็จ เป็นธรรมที่ขจัดความอิจฉาริษยา ส่งเสริมความสามัคคีสามัคคี (ขุ.อป. 33/50/59) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และ 4. อุเบกขา คือ ความวางเฉยอย่างมีปัญญา ไม่เอนเอียงเพราะความรักหรือความชัง เป็นธรรมที่ทำให้จิตมั่นคง ไม่หวั่นไหวในท่ามกลางเหตุการณ์ต่าง ๆ (อง.จตุกก. 21/218/143) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

สรุป พรหมวิหาร 4 คือ หลักธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสงบ สันติ และมีเมตตาธรรม โดยมีรากฐานจากพระพุทธพจน์ที่ทรงสอนให้เจริญจิตอย่างไม่มีประมาณต่อสรรพสัตว์ทั้งปวง องค์ธรรมทั้ง 4 ช่วยขจัดอารมณ์ด้านลบ อาทิ ความโกรธ อาฆาต ริษยา และอคติ พร้อมส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจกว้างขวาง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และดำรงชีวิตด้วยปัญญา เมื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต หรือการบริหารจัดการในระดับครอบครัว ชุมชน และองค์กร จะสามารถสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือ และความสมดุลทั้งทางอารมณ์และสังคมได้อย่างยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพผู้นำในองค์กรสมัยใหม่

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพผู้นำในองค์กรสมัยใหม่มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างรอบด้าน ไม่เพียงด้านทักษะการบริหารจัดการ แต่รวมถึงมิติทางจิตใจ จริยธรรม และ

อารมณ์ เพื่อให้ผู้นำสามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงและบริหารบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในบริบทที่องค์กรต้องเผชิญกับความซับซ้อนและความไม่แน่นอนมากขึ้น ผู้นำจึงจำเป็นต้องมีความสามารถในการสร้างแรงจูงใจ สร้างความไว้วางใจ และขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงอย่างมีทิศทาง โดยแนวคิดภาวะผู้นำสมัยใหม่ได้พัฒนาไปสู่การให้ความสำคัญกับ “ภาวะภายใน” ของผู้นำควบคู่กับความสามารถเชิงเทคนิคในการบริหารงาน

ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลงเป็นหนึ่งในแนวคิดสำคัญที่อธิบายบทบาทของผู้นำในการยกระดับศักยภาพของผู้ตาม โดยมุ่งเน้นการสร้างแรงบันดาลใจ การเป็นแบบอย่างเชิงคุณธรรม การกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และการให้ความสำคัญกับความแตกต่างของแต่ละบุคคล (Bass & Riggio, 2006) แนวคิดนี้สะท้อนว่าผู้นำไม่ได้ทำหน้าที่เพียงสั่งการ แต่ต้องสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ตามให้มุ่งสู่เป้าหมายร่วมกันอย่างมีคุณค่าและความหมาย ซึ่งสอดคล้องกับการบริหารองค์กรยุคใหม่ที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลาง

ในขณะเดียวกัน ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ได้เสนอกรอบคิดที่แตกต่าง โดยเน้นว่าผู้นำที่แท้จริงควรเริ่มจากการมีจิตใจที่มุ่งรับใช้ผู้อื่นก่อน แล้วจึงเกิดบทบาทของการนำตามา (Greenleaf, 1977) ผู้นำในลักษณะนี้ให้ความสำคัญกับการรับฟัง ความเห็นอกเห็นใจ ความถ่อมตน และการส่งเสริมการเติบโตของผู้ตาม นอกจากนี้ แนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ยังชี้ให้เห็นว่าความสามารถในการตระหนักรู้และควบคุมอารมณ์ของตนเอง รวมถึงการเข้าใจผู้อื่น มีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจและความสัมพันธ์ในองค์กร (Goleman, 2006) ขณะที่แนวคิดภาวะผู้นำแท้จริงมุ่งเน้นความโปร่งใส ความซื่อสัตย์ และการยึดมั่นในจริยธรรมภายใน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างความไว้วางใจระยะยาว (Avolio & Gardner, 2005)

โดยสรุป แนวคิดการพัฒนาศักยภาพผู้นำในยุคใหม่สะท้อนให้เห็นว่าความสำเร็จของผู้นำมิได้ขึ้นอยู่กับความสามารถเชิงเทคนิคหรืออำนาจในการสั่งการ แต่เกิดจากการพัฒนาภาวะภายในที่มั่นคง มีจริยธรรม และมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ แนวคิดเหล่านี้สามารถเชื่อมโยงกับหลักพรหมวิหาร 4 ในพระพุทธศาสนาได้อย่างสอดคล้อง โดยเฉพาะในด้านเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งเป็นรากฐานของการบริหารคนอย่างเข้าใจและยั่งยืน และช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับความท้าทายในสังคมร่วมสมัย

แนวคิดภาวะผู้นำร่วมสมัยและความเชื่อมโยงกับพรหมวิหาร 4

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม หมายถึง การแสดงออกถึงพฤติกรรมที่เหมาะสมตามบรรทัดฐานผ่านการกระทำส่วนบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการส่งเสริมพฤติกรรมดังกล่าวต่อผู้ตามผ่านการสื่อสารสองทาง การเสริมแรง และการตัดสินใจ (Brown & Trevino, 2006) ผู้นำเชิงจริยธรรมจะแสดงออกถึงความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความเคารพผู้อื่น และความรับผิดชอบในการตัดสินใจ พรหมวิหาร 4 มีความเชื่อมโยงกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในหลายมิติ โดยเฉพาะในแง่ของการมุ่งเน้นประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวม (เมตตา กรุณา) การปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเคารพและให้เกียรติ (มุทิตา) และการตัดสินใจด้วยความเที่ยงธรรม ไม่ลำเอียง (อุเบกขา) องค์การที่ผู้นำมีการปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร 4 มีแนวโน้มที่จะมีบรรยากาศการทำงานที่เน้นจริยธรรมและการยึดถือประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าองค์การที่ไม่ได้นำหลักธรรมนี้มาประยุกต์ใช้

ภาวะผู้นำแบบรับใช้ เป็นแนวคิดที่เสนอโดย Robert K. Greenleaf ในปี ค.ศ. 1970 เน้นการที่ผู้นำมุ่งรับใช้ผู้อื่นก่อน แล้วจึงนำผู้อื่น ผู้นำแบบรับใช้จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาและความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ตาม รวมทั้งการสร้างชุมชนที่เอื้ออาทรต่อกัน แนวคิดนี้มีความสอดคล้องอย่างมากกับหลักพรหมวิหาร 4 โดยเฉพาะในแง่ของเมตตาและกรุณา ซึ่งเน้นการปรารถนาดีและช่วยเหลือผู้อื่น แนวคิดภาวะผู้นำแบบรับใช้มีรากฐานที่คล้ายคลึงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพรหมวิหาร 4 ซึ่งเน้นการมีความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในองค์กรสามารถส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการรับใช้และการสร้างความผูกพันระหว่างผู้นำกับสมาชิกในองค์กร

ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง เป็นแนวคิดที่เสนอโดย James MacGregor Burns และพัฒนาต่อโดย Bernard Bass เน้นการที่ผู้นำสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้ผู้ตามยกระดับความต้องการและความสามารถของตนเองเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Bass & Riggio, 2006) ผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงจะใช้อิทธิพลเชิงอุดมคติ (Idealized Influence) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) และการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration) ในการนำผู้ตาม พรหมวิหาร 4 มีความเชื่อมโยงกับภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงในแง่ของการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างผู้นำกับผู้ตาม และการมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของผู้ตาม โดยเฉพาะมุทิตา ซึ่งเป็นการแสดงความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี มีความสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาผู้ตามในภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง ผู้นำที่ปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร 4

มีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลงมากกว่าผู้นำที่ไม่ได้นำหลักธรรมนี้มาประยุกต์ใช้

สภาพปัญหาการพัฒนาศักยภาพผู้นำในองค์กรสมัยใหม่

แม้ว่าแนวคิดการพัฒนาภาวะผู้นำจะมีการศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวางในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา และองค์กรต่าง ๆ ทั่วโลกต่างตระหนักถึงความสำคัญของการมีผู้นำที่มีศักยภาพสูง แต่ในทางปฏิบัติ องค์กรสมัยใหม่ยังคงเผชิญกับปัญหาหลายประการที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาผู้นำอย่างยั่งยืน ดังนี้ คือ 1. ช่องว่างระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติจริง แม้จะมีทฤษฎีภาวะผู้นำร่วมสมัยที่หลากหลาย เช่น Transformational Leadership, Servant Leadership และ Authentic Leadership แต่หลายองค์กรกลับนำไปใช้เพียงในเชิงคำขวัญ หรือกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์โดยขาดระบบการพัฒนาอย่างจริงจัง ส่งผลให้ไม่สามารถพัฒนาผู้นำที่มีคุณลักษณะเชิงจริยธรรมและมีวิสัยทัศน์ได้อย่างแท้จริง (Northouse, 2021) 2. ผู้นำขาดทักษะด้านอารมณ์และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในยุคที่องค์กรมีความซับซ้อนและหลากหลายทางวัฒนธรรม ความสามารถในการเข้าใจและบริหารจัดการอารมณ์ตนเองและผู้อื่น กลายเป็นสิ่งจำเป็น อย่างไรก็ตาม ผู้นำจำนวนมากยังขาดทักษะด้านนี้ ทำให้การบริหารทีมเป็นไปอย่างตึงเครียด ขาดแรงจูงใจ และมีอัตราการลาออกสูง (Goleman, 2006) 3. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีและบริบทองค์กร โลกของการทำงานในศตวรรษที่ 21 เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็น AI, data-driven decision making หรือระบบการทำงานแบบ hybrid ซึ่งต้องการผู้นำที่มีความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการตัดสินใจอย่างยืดหยุ่น แต่ระบบพัฒนาในหลายองค์กรยังยึดติดกับแนวทางแบบเดิมที่ไม่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงนี้ (Daft, 2021) 4. วัฒนธรรมองค์กรที่ไม่ส่งเสริมการพัฒนาภายใน หลายองค์กรยังคงมีวัฒนธรรมที่เน้นผลลัพธ์ระยะสั้น การแข่งขันภายใน และการใช้อำนาจมากกว่าการสร้างความร่วมมือ สิ่งเหล่านี้ขัดขวางการสร้างผู้นำที่มีความเข้าใจในมนุษย์และยึดมั่นในจริยธรรม ส่งผลให้การพัฒนาศักยภาพผู้นำไม่ยั่งยืน และไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ (Schein, 2017) และ 5. ขาดการบูรณาการมิติภายใน แม้ภาวะผู้นำร่วมสมัยจะเริ่มพูดถึงคุณธรรมและความแท้จริงของผู้นำ แต่การพัฒนาศักยภาพในทางปฏิบัติกลับยังเน้นที่ “ทักษะภายนอก” เช่น การบริหารเวลา การสื่อสาร หรือการวางกลยุทธ์ มากกว่าการฝึกฝน “ภาวะภายใน” เช่น ความเมตตา ความเห็นอกเห็นใจ หรือการเจริญสติ ซึ่งเป็นรากฐานของผู้นำที่ยั่งยืน (Scharmer, 2009)

สรุป การพัฒนาศักยภาพผู้นำในองค์กรสมัยใหม่ยังคงเผชิญกับอุปสรรคหลายประการ แม้จะมีแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำร่วมสมัยที่หลากหลายและทันสมัย แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า ผู้นำจำนวนมากยังขาดทักษะด้านอารมณ์ ความเข้าใจในมนุษย์และวิสัยทัศน์ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่

การประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 ในการพัฒนาภาวะผู้นำสำหรับองค์กรสมัยใหม่

จากการวิเคราะห์ปัญหาการพัฒนาศักยภาพผู้นำในองค์กรสมัยใหม่ที่ได้กล่าวมาแล้ว พบว่ามีปัญหาหลัก 5 ประการ ได้แก่ ช่องว่างระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ การขาดทักษะด้านอารมณ์และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี วัฒนธรรมองค์กรที่ไม่ส่งเสริมการพัฒนาภายใน และการขาดการบูรณาการมิติภายใน การนำหลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้สามารถตอบสนองและแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้อย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. ช่องว่างระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติจริง สาเหตุของปัญหาผู้นำมักเน้นที่ความรู้ทางทฤษฎีและกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ โดยขาดการฝึกปฏิบัติจริงที่สามารถนำไปใช้ในสถานการณ์การทำงานได้ มีแนวทางการปฏิบัติดังนี้ คือ เมตตา การสร้างการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การฝึกผู้นำให้ปฏิบัติเมตตาภาวนาต่อสมาชิกทีมก่อนการประชุมหรือการตัดสินใจสำคัญ การสร้างโอกาสให้ผู้นำได้แสดงความห่วงใยต่อพนักงานในสถานการณ์จริง เช่น เมื่อมีปัญหาส่วนตัวหรือความเครียดจากงาน การจัดให้มีการฝึกปฏิบัติการให้คำปรึกษาและการสนับสนุนในบริบทการทำงานจริง และกรุณา การพัฒนาการตอบสนองต่อความทุกข์อย่างเป็นรูปธรรม การฝึกผู้นำให้สังเกตและตอบสนองต่อสัญญาณความเครียดหรือปัญหาของทีมงานอย่างทันท่วงที การสร้างระบบการรายงานและติดตามปัญหาที่เกิดขึ้นในทีม พร้อมแนวทางการแก้ไขที่เน้นความเข้าใจ การจัดให้มีการฝึกอบรมการสนทนาเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยความเมตตากรุณา

2. ผู้นำขาดทักษะด้านอารมณ์และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สาเหตุของปัญหาการให้ความสำคัญกับผลงานและทักษะเทคนิคมากกว่าการพัฒนาความสามารถในการเข้าใจและจัดการอารมณ์ มีแนวทางการปฏิบัติดังนี้ คือ กรุณา การพัฒนาความเข้าใจในความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น การฝึกสมาธิเพื่อการรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง ในขณะที่ปฏิบัติงาน การสร้างกิจกรรมที่ผู้นำต้องระบุและแสดงความเข้าใจต่ออารมณ์ของสมาชิกทีม การฝึกการตอบสนองต่ออารมณ์ลบของผู้อื่นด้วยความเข้าใจแทนการตัดสินหรือเพิกเฉย การสร้างทักษะการสื่อสารเชิงเข้าใจ การฝึกเทคนิคการรับฟังอย่างแอคทีฟที่เน้นการเข้าใจ

ความรู้สึกและความต้องการที่แท้จริงของผู้พูด การพัฒนาความสามารถในการสื่อสารข้อมูล ที่ยากหรือเป็นไปด้วยความเมตตา กรุณา การฝึกการให้คำติชมที่สร้างสรรค์และการรับ คำติชมด้วยใจเปิด และอุเบกขา การพัฒนาความสมดุลทางอารมณ์ การฝึกการรักษาความ สงบใจในสถานการณ์ที่ท้าทายหรือมีความขัดแย้ง การพัฒนาความสามารถในการไม่ให้อารมณ์ส่วนตัวมาแทรกแซงการตัดสินใจ การฝึกการมองสถานการณ์จากมุมมองที่หลากหลาย ก่อนการตอบสนอง

3. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีและบริบทองค์กร สาเหตุของ ปัญหา ความเร็วของการเปลี่ยนแปลงทำให้ผู้นำรู้สึกไม่มั่นใจและขาดความสามารถในการ ปรับตัว มีแนวทางการปฏิบัติดังนี้ คือ อุเบกขา การพัฒนาความยืดหยุ่นและการปรับตัว การฝึกการยอมรับความไม่แน่นอนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติของการทำงาน การพัฒนา ทักษะการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ยึดติดกับความรู้หรือวิธีการเดิม การสร้างกระบวนการ ตัดสินใจที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ การสร้างวิสัยทัศน์ที่มั่นคงท่ามกลางการ เปลี่ยนแปลง การพัฒนาความสามารถในการมองเห็นหลักการและค่านิยมหลักที่ไม่ เปลี่ยนแปลงท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงภายนอก การฝึกการสื่อสารวิสัยทัศน์และทิศทาง ขององค์กรอย่างชัดเจนเมื่อเผชิญกับความไม่แน่นอน การสร้างความมั่นใจให้ทีมผ่านการ แสดงความสงบและมั่นคงของผู้นำ และมุทิตา การมองการเปลี่ยนแปลงเป็นโอกาส การฝึก การมองเห็นศักยภาพและโอกาสใหม่ๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง การสร้างวัฒนธรรมการ เรียนรู้และการทดลองใหม่ ๆ โดยไม่กลัวความผิดพลาด การยกย่องและเฉลิมฉลอง ความสำเร็จในการปรับตัวและนวัตกรรม

4. วัฒนธรรมองค์กรที่ไม่ส่งเสริมการพัฒนาภายใน สาเหตุของปัญหา การเน้น ผลลัพธ์ระยะสั้นและการแข่งขันภายในทำให้ขาดการลงทุนในการพัฒนาคน มีแนวทางการ ปฏิบัติดังนี้ คือ เมตตา การสร้างวัฒนธรรมการดูแลและการพัฒนา การกำหนดให้การ พัฒนาคนเป็นหนึ่งในตัวชี้วัดความสำเร็จของผู้นำ การสร้างระบบที่ผู้นำได้รับการยกย่อง จากการช่วยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเติบโต การจัดสรรเวลาและทรัพยากรอย่างเป็นทางการ สำหรับการพัฒนาศักยภาพ การลดการแข่งขันแบบทำลายล้าง การสร้างระบบการประเมิน ที่เน้นความร่วมมือและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน การจัดให้มีโครงการที่ต้องการความ ร่วมมือข้ามแผนกหรือข้ามทีม การฝึกผู้นำให้เห็นความสำเร็จของผู้อื่นเป็นความสำเร็จ ร่วมกัน และมุทิตา การสร้างระบบการยกย่องและการเรียนรู้ร่วมกัน การจัดให้มีเวที แบ่งปันความสำเร็จและบทเรียนที่ได้เรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ การสร้างระบบพี่เลี้ยงที่ผู้นำ

ระดับสูงให้คำแนะนำและการสนับสนุนแก่ผู้นำรุ่นใหม่ การยกย่องความพยายามและการเรียนรู้ไม่เฉพาะผลลัพธ์ที่สำเร็จเท่านั้น

5. ขาดการบูรณาการมิติภายใน สาเหตุของปัญหา การมุ่งเน้นที่ทักษะภายนอก โดยละเลยการพัฒนาคุณลักษณะภายในที่เป็นรากฐานของการเป็นผู้นำมีแนวทางการปฏิบัติดังนี้ คือ 1. การพัฒนาความรู้เท่าทันตนเอง (เมตตาต่อตนเอง) การฝึกการไตร่ตรอง และการสะท้อนความคิดอย่างสม่ำเสมอ การพัฒนาการรู้จักจุดแข็ง จุดอ่อน และแรงจูงใจที่แท้จริงของตนเอง การฝึกการให้อภัยตนเองเมื่อทำผิดพลาดและการเรียนรู้จากความผิดพลาด 2. การพัฒนาความเข้าใจในผู้อื่น (กรุณาต่อผู้อื่น) การฝึกการมองเห็นและเข้าใจความท้าทายที่ผู้อื่นเผชิญ การพัฒนาความสามารถในการใส่ใจและตอบสนองต่อความต้องการของผู้อื่น การฝึกการให้คำปรึกษาและการสนับสนุนที่มาจากความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง 3. การพัฒนาความสุขในความสำเร็จของผู้อื่น (มุทิตาต่อชุมชน) การฝึกการมองเห็นความสำเร็จของทีมและองค์กรเป็นความสำเร็จส่วนตัว การพัฒนาความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจและการกระตุ้นศักยภาพของผู้อื่น การฝึกการเป็นผู้ที่สร้างโอกาสให้ผู้อื่นได้แสดงความสามารถ 4. การพัฒนาภาวะผู้นำที่สมดุล (อุเบกขาต่อผลลัพธ์) การฝึกการทำงานอย่างเต็มความสามารถโดยไม่ยึดติดกับผลลัพธ์ การพัฒนาการตัดสินใจที่ยึดหลักธรรมและจริยธรรมมากกว่าผลประโยชน์ระยะสั้น การฝึกการรับมือกับทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวด้วยความสงบเสมอภาค

สรุป การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้นำในองค์กรสมัยใหม่เป็นแนวทางที่สามารถแก้ไขปัญหาลึกที่องค์กรส่วนใหญ่เผชิญอยู่ได้อย่างครอบคลุม การบูรณาการการพัฒนาภายในกับทักษะการเป็นผู้นำจะช่วยสร้างผู้นำที่ไม่เพียงแต่มีประสิทธิภาพในการบริหารงาน แต่ยังสามารถสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้ออำนวยต่อการเจริญเติบโตของทุกคนในองค์กร ผลลัพธ์ที่คาดหวังในระยะยาว การนำหลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้อย่างจริงจังและต่อเนื่องจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในหลายมิติ ได้แก่ การสร้างผู้นำที่มีความเข้าใจลึกซึ้งในตนเองและผู้อื่น สามารถจัดการกับความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างคุณค่าที่แท้จริงให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การเปลี่ยนแปลงนี้จะไม่เกิดขึ้นในชั่วข้ามคืน แต่ต้องอาศัยความมุ่งมั่น ความอดทน และการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจากทั้งผู้นำและองค์กร เมื่อหลักการเหล่านี้ได้รับการปลูกฝังและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมองค์กร จะเกิดเป็นรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการพัฒนาผู้นำรุ่นต่อ ๆ ไปและการสร้างองค์กรที่ยั่งยืนในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาทฤษฎี แนวคิด และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพผู้นำในองค์กรสมัยใหม่ สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้สำคัญได้ว่า ภาวะผู้นำในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องพัฒนาในมิติที่หลากหลาย ทั้งด้านความสามารถในการบริหารจัดการ การสื่อสาร การตัดสินใจ และที่สำคัญ คือ ความสามารถทางอารมณ์ จริยธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในด้านทฤษฎีสมัยใหม่ แนวคิด เช่น ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้ และภาวะผู้นำแท้จริง ต่างเน้นไปที่การเสริมสร้างภาวะภายในของผู้นำ เช่น การรู้จักตนเอง ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และการนำโดยใช้ค่านิยมที่มั่นคง แสดงให้เห็นว่าทฤษฎีเหล่านี้มุ่งเน้น "การเปลี่ยนแปลงจากภายใน" ของผู้นำเป็นพื้นฐานของการบริหารองค์กรให้ประสบความสำเร็จในระยะยาว พร้อมกันนี้ยังพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์เป็นองค์ประกอบสำคัญของผู้นำยุคใหม่ โดยเฉพาะในบริบทที่องค์กรมีความหลากหลาย ทั้งทางวัฒนธรรม เพศ และความเชื่อ ความสามารถในการควบคุมตนเอง การเข้าใจผู้อื่น และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี จึงกลายเป็นทักษะสำคัญที่เสริมพลังให้ภาวะผู้นำมีประสิทธิภาพมากขึ้นในระดับปฏิบัติ ในด้านแนวทางจริยธรรม ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมชี้ให้เห็นว่า ผู้นำที่มีหลักคุณธรรม มีความโปร่งใส และยึดมั่นในความยุติธรรม จะสามารถสร้างความไว้วางใจและความผูกพันของพนักงานได้อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นรากฐานของวัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณภาพ เมื่อพิจารณาในบริบทของแนวคิดตะวันออก โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา พบว่า หลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา สามารถประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดเสริมพลังให้กับภาวะผู้นำสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม โดยเมตตาและกรุณาเสริมสร้างภาวะผู้นำที่ใส่ใจผู้อื่น มุทิตาเสริมสร้างวัฒนธรรมความร่วมมือ และอุเบกขาเป็นฐานของการตัดสินใจอย่างเป็นธรรม มีสติ และวางใจเป็นกลาง

การบูรณาการระหว่างหลักธรรมกับแนวคิดการบริหารจึงเป็นแนวทางที่สร้าง “ผู้นำแบบองค์รวม” (Holistic Leadership) ที่มีทั้งทักษะ จริยธรรม และจิตสำนึกทางสังคม ซึ่งตอบสนองต่อโจทย์สำคัญขององค์กรยุคใหม่ที่ต้องการความยั่งยืน ความเป็นธรรม และความร่วมมือระหว่างมนุษย์ในระดับลึกมากขึ้น

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิดว่าการพัฒนาภาวะผู้นำในองค์กรสมัยใหม่ โดยเชื่อมโยงทฤษฎีทางการจัดการร่วมสมัยกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการหล่อหลอม “ภาวะภายใน” ของผู้นำให้มีคุณธรรม จริยธรรม และความสามารถในการบริหารมนุษย์อย่างลึกซึ้ง

ทฤษฎีภาวะผู้นำสมัยใหม่ ได้แก่ Transformational Leadership, Servant Leadership และ Authentic Leadership ต่างเน้นคุณลักษณะความเป็นมนุษย์ เช่น ความเห็นอกเห็นใจ

ความโปร่งใส และการเป็นแบบอย่างทางจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องอย่างยิ่งกับหลักพรหมวิหารในมิติของการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติและเกื้อกูล

จากการวิเคราะห์พบว่า พรหมวิหาร 4 ไม่ใช่เพียงหลักธรรมเชิงนามธรรม แต่สามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาภาวะผู้นำได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเมตตา สร้างแรงจูงใจและความไว้วางใจ กรุณาเสริมพลังความเข้าใจในทีม มุทิตา สร้างวัฒนธรรมแห่งความร่วมมือ และอุเบกขา เสริมการตัดสินใจอย่างมีสติและยุติธรรม ดังนั้น การบูรณาการพรหมวิหาร 4 กับแนวความคิดการจัดการสมัยใหม่ จึงเป็นแนวทางที่ส่งเสริมการพัฒนาผู้นำอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านวิสัยทัศน์ ทักษะ และคุณธรรม ซึ่งสามารถยกระดับคุณภาพขององค์กรในยุคที่โลกเต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลง ความซับซ้อนและความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงขยาย)*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Avolio, B. J. & Gardner, W. L. (2005). Authentic Leadership Development: Getting to The Root of Positive Forms of Leadership. *The Leadership Quarterly*, 16(3), 315–338.
- Bass, B. M. & Riggio, R. E. (2006). *Transformational Leadership* (2nd ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Brown, M. E. & Treviño, L. K. (2006). Ethical Leadership: A Review and Future Directions. *The Leadership Quarterly*, 17(6), 595–616.
- Daft, R. L. (2021). *Organization Theory and Design* (13th ed.). Boston, MA: Cengage Learning.
- Goleman, D. (2006). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. New York, NY: Bantam Books.
- Greenleaf, R. K. (1977). *Servant Leadership: A Journey into The Nature of Legitimate Power and Greatness*. New York, NY: Paulist Press.

- Gunaratana, H. (2002). *Eight Mindful Steps to Happiness: Walking the Buddha's Path*. Somerville, MA: Wisdom Publications.
- Northouse, P. G. (2021). *Leadership: Theory and Practice* (9th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Scharmer, O. C. (2009). *Theory U: Leading from The Future as It Emerges*. San Francisco, CA: Berrett-Koehler Publishers.
- Schein, E. H. (2017). *Organizational Culture and Leadership* (5th ed.). Hoboken, NJ: Wiley.

รัฐประศาสนศาสตร์ 4.0 : องค์กรอิสระแบบกระจายอำนาจ
ธรรมาภิบาล และการบริการสาธารณะในยุคดิจิทัล*
PUBLIC ADMINISTRATION 4.0: DECENTRALIZED AUTONOMOUS
ORGANIZATIONS, GOOD GOVERNANCE, AND PUBLIC SERVICE
IN THE DIGITAL ERA

กฤษฎา พรหมเวศ, ปรัชญา ชุ่มนาเสียว, สุดารัตน์ ทิพาพงศ์

Krissada Promvek, Prachaya Chumnaseaw, Sudarat Tipapong

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

Corresponding Author E-mail: sodanarak@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้วิเคราะห์พลวัตของการบริหารภาครัฐในยุคดิจิทัลผ่านกรอบแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์ 4.0 ซึ่งเป็นการต่อยอดจากแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) และการจัดการปกครองแบบประสานความร่วมมือ (Collaborative Governance) โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลขั้นสูง เช่น Blockchain และ Smart Contracts เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน บทความให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้องค์กรอิสระแบบกระจายอำนาจ (Decentralized Autonomous Organizations (DAO)) ในการจัดสรรงบประมาณแบบมีส่วนร่วม การบริหารจัดการชุมชน และการออกแบบนโยบายสาธารณะบนฐานข้อมูลเปิด ผลการวิเคราะห์พบว่าองค์กรอิสระแบบกระจายอำนาจมีศักยภาพในการลดการทุจริต เพิ่มความโปร่งใส และกระจายอำนาจการตัดสินใจให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้องค์กรอิสระแบบกระจายอำนาจในภาครัฐยังเผชิญข้อจำกัดด้านกฎหมาย โครงสร้างราชการ และการยอมรับในระดับสถาบัน บทความจึงเสนอกรอบนโยบายเพื่อส่งเสริมการปรับตัวเชิงดิจิทัลของรัฐไทย โดยเน้นการสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี การยกระดับทักษะบุคลากร และการออกแบบเชิงนโยบายที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของพลเมือง

คำสำคัญ: รัฐประศาสนศาสตร์; องค์กรอิสระแบบกระจายอำนาจ; ธรรมาภิบาล และการบริการสาธารณะ

* Received May 25, 2025; Revised August 30, 2025; Accepted September 19, 2025

Abstract

This article analyzes the dynamics of public administration in the digital era through the conceptual framework of Public Administration 4.0, which builds upon New Public Management and Collaborative Governance. It emphasizes the use of advanced digital technologies such as blockchain and smart contracts to enhance efficiency, transparency, and citizen participation. Particular attention is given to the application of Decentralized Autonomous Organizations (DAO) in participatory budgeting, community management, and the design of public policies based on open data. The analysis reveals that DAOs have strong potential to reduce corruption, increase transparency, and decentralize decision-making, thereby enabling genuine citizen participation. However, the implementation of DAOs in the public sector still faces significant challenges, particularly in terms of legal frameworks, bureaucratic structures, and institutional acceptance. The article proposes a policy framework to support Thailand's digital transformation in the public sector, emphasizing the development of technological infrastructure, upskilling public personnel, and designing inclusive policies that foster active civic engagement.

Keywords: Public Administration; Decentralized Autonomous Organizations; Good Governance and Public Service

บทนำ

การบริหารภาครัฐได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องจากระบบราชการแบบรวมศูนย์ดั้งเดิมไปสู่การนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามายกระดับประสิทธิภาพ ความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของสาธารณชนในกระบวนการตัดสินใจ (Kettunen & Kallio, 2020) แนวคิดเรื่องวิวัฒนาการของรัฐประศาสนศาสตร์แบ่งออกได้เป็นสี่ยุค คือ 1.0 ถึง 4.0 ซึ่งเน้นความก้าวหน้าตามลำดับของการนำเทคโนโลยีมาใช้และรูปแบบการบริหารงานสาธารณะ (Kettunen & Kallio, 2020) โดยมีการศึกษาและอ้างอิงอย่างแพร่หลายในด้านการปฏิรูปรัฐและ Digital Governance โดยเฉพาะในยุโรป

ในประเทศไทยแม้อยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านแต่ภาครัฐได้พยายามปรับโครงสร้างการบริหารให้สอดคล้องกับรัฐประศาสนศาสตร์ 4.0 ตัวอย่างชัดเจน คือ โครงการ Digital Government, e-Government รวมทั้งนโยบายในแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566–2570) ที่เน้นการนำรัฐเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) อย่างไรก็ตามความท้าทายหลักของการขับเคลื่อนภาครัฐในไทยยุคนี้ ได้แก่ การปรับปรุงกฎหมายที่ล้าช้า ระบบราชการที่ยังคงรวมศูนย์ และขาดความเข้าใจในธรรมาภิบาลยุคดิจิทัล (พระมหาไถยน้อย ญาณเมธี (สลาংশิ) และพระศิลาศักดิ์ สุเมโธ (บุญทอง), 2564)

แต่ละยุคของรัฐประศาสนศาสตร์เน้นลักษณะแตกต่างกัน เช่น ยุค 1.0 คือ ระบบราชการแบบดั้งเดิมที่ครอบงำด้วยการควบคุมจากส่วนกลางและให้ประชาชนมีบทบาทจำกัด (Hughes, 2003) ยุค 2.0 เป็นยุคที่เริ่มนำเทคโนโลยีสารสนเทศและบริการอิเล็กทรอนิกส์พื้นฐานมาใช้เพื่อเพิ่มความสะดวกในการให้บริการ (West, 2004) ยุค 3.0 เปิดรับเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น Cloud Computing, Big Data และ AI ในการสนับสนุนการตัดสินใจที่ยืดหยุ่นและตอบสนองแบบ real-time (Schuppan, 2009) ในขณะที่ยุค 4.0 มุ่งเน้นการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลขั้นสูงมากขึ้น อาทิ Blockchain, Decentralized Autonomous Organizations (DAO) และ Digital Governance เพื่อสร้างระบบบริหารที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Kettunen & Kallio, 2020)

บทความนี้มีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์พลวัตสำคัญของการบริหารภาครัฐไทยในยุคดิจิทัล โดยเน้นรัฐประศาสนศาสตร์ 4.0 และการประยุกต์ใช้ DAO ทั้งในการจัดระบบประมาณแบบมีส่วนร่วม การบริหารชุมชน และการออกแบบนโยบายจากข้อมูลเปิด ตลอดจนพิจารณาข้อจำกัดด้านเทคนิค กฎหมาย และโครงสร้างราชการ โดยนำเสนอแนวทางนโยบายเพื่อเพิ่มศักยภาพภาครัฐไทยในการเข้าสู่ยุคราชการดิจิทัลอย่างสมบูรณ์

รัฐประศาสนศาสตร์ 4.0 แนวคิดพื้นฐานและการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัล

รัฐประศาสนศาสตร์ 4.0 หมายถึง ศาสตร์ว่าด้วยการจัดการภาครัฐที่เน้นการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ด้วยประสิทธิภาพ โปร่งใส และยึดหลักธรรมาภิบาล โดยมีพัฒนาการตามลำดับขั้นทางสังคม เทคโนโลยี และการเมือง (Kettunen & Kallio, 2020) นักวิชาการได้เสนอการแบ่งยุคของรัฐประศาสนศาสตร์เป็น 4 ระยะสำคัญที่ได้รับการยอมรับในแวดวง Digital Governance และการปฏิรูประบบราชการทั่วโลก ดังนี้

1. รัฐประศาสนศาสตร์ 1.0 คือยุคของระบบราชการดั้งเดิมก่อนปี 1980 ซึ่งเน้นโครงสร้างลำดับชั้น ความเป็นทางการสูง และกฎระเบียบแบบเข้มงวด ตามแนวคิดของ Max Weber จุดเด่น คือ ความมั่นคงทางระบบแต่ขาดความยืดหยุ่น (Hughes, 2003)

2. รัฐประศาสนศาสตร์ 2.0 คือ แนวคิด New Public Management (NPM) ในช่วงปี 1980–1990 ที่นำหลักจากภาคเอกชนมาประยุกต์ โดยเน้นผลลัพธ์ การแข่งขัน และประสิทธิภาพ แม้จะเพิ่มความคล่องตัวในราชการ แต่บางกรณีอาจลดบทบาทรัฐในการรักษาความเท่าเทียม (Hood, 1991)

3. รัฐประศาสนศาสตร์ 3.0 คือ New Public Governance (NPG) ที่เน้นเครือข่ายความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชน เพื่อตอบโจทยปัญหาสังคมซับซ้อน แม้จะเพิ่มการมีส่วนร่วมแต่ก็ตามมาด้วยต้นทุนการจัดการที่สูง (Osborne, 2006)

4. รัฐประศาสนศาสตร์ 4.0 เป็นยุคดิจิทัลตั้งแต่ปี 2010 เป็นต้นมา ภาครัฐเริ่มบูรณาการเทคโนโลยีขั้นสูง เช่น Big Data, AI, Blockchain, IoT และระบบอัตโนมัติเพื่อบริการแบบรวดเร็ว เฉพาะบุคคล และตอบสนองแบบเรียลไทม์ รวมถึงการส่งเสริม Open Government และธรรมาภิบาลดิจิทัล (Margetts & Dunleavy, 2013)

ซึ่งถึงแม้แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์ 4.0 จะมีรากฐานจากประเทศตะวันตกแต่ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทยได้อย่างเหมาะสม ระบบราชการไทยปัจจุบันมีลักษณะผสมผสานทุกยุคตั้งแต่ 1.0 ถึง 4.0 ตามเงื่อนไขเฉพาะของแต่ละหน่วยงาน การพัฒนาภาครัฐจึงควรมุ่งควบคู่ทั้งด้านเทคโนโลยี การปรับโครงสร้างองค์กร และการสร้างความเข้าใจในทุกระดับ (Kettunen & Kallio, 2020)

ข้อดีของรัฐประศาสนศาสตร์ 4.0 จะประกอบไปด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพบริการภาครัฐ ส่งเสริมความโปร่งใส และขยายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม โดยแต่ละประเด็นยืนยันจากแหล่งสากล ดังนี้

การนำระบบ e-Government เข้ามาใช้ทำให้ประชาชนเข้าถึงบริการภาครัฐได้สะดวกขึ้น ช่วยลดเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ เช่น ตัวอย่างระบบ e-Residency ของเอสโตเนีย ที่เปิดให้ชาวต่างชาติใช้บริการออนไลน์เกี่ยวกับภาครัฐทั่วโลก (Bertot et al., 2010; West, 2004) นอกจากนี้ เทคโนโลยี Blockchain ยังเปิดเผยข้อมูลสำคัญ เช่น งบประมาณรัฐและทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ ให้ตรวจสอบได้แบบโปร่งใสและเรียลไทม์ จึงช่วยลดโอกาสทุจริตและเพิ่มธรรมาภิบาล (Tapscott & Tapscott, 2017) ขณะเดียวกันระบบดิจิทัลเพิ่มโอกาสและความยืดหยุ่นด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดสรร

งบประมาณและกำหนดนโยบายผ่านเครื่องมือแบบมีส่วนร่วมออนไลน์ เช่น ระบบประชาพิจารณ์และ Dynamic Budgeting (Mærøe et al, 2020)

ส่วนในด้านความท้าทายสำคัญ ได้แก่ ความเสี่ยงต่อความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัวของข้อมูล เนื่องจากระบบดิจิทัลเปิดโอกาสให้เกิดการโจมตีไซเบอร์หรือเข้าถึงข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาต จำเป็นต้องมีมาตรการรักษาความมั่นคง เช่น การเข้ารหัสและ Blockchain (Schuppan, 2009; Bertot et al., 2010) การเปลี่ยนผ่านในองค์กรยังเผชิญข้อจำกัดจากบุคลากรที่ขาดทักษะดิจิทัลหรือมีทัศนคติที่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลง (Schuppan, 2009) นอกจากนี้ หลายประเทศยังขาดกฎหมายและโครงสร้างพื้นฐานรองรับเทคโนโลยีใหม่ โดยเฉพาะด้าน Blockchain ซึ่งยังไม่สามารถใช้เป็นพยานหลักฐานทางกฎหมายได้ในบางกรณี รวมถึงปัญหาการเข้าถึงเทคโนโลยีที่ยังไม่ทั่วถึง (West, 2004)

ดังนั้น รัฐประศาสนศาสตร์ 4.0 จึงถือเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับภาครัฐสู่ความโปร่งใส เปิดกว้าง และทันสมัย แต่การเปลี่ยนผ่านที่ยั่งยืนต้องอาศัยความสมดุลระหว่างความก้าวหน้านวัตกรรม มาตรการความมั่นคง และความน่าเชื่อถือของระบบบริการสาธารณะ

เทคโนโลยีกับการปฏิรูปภาครัฐ : บทบาทของ DAO, Digital Governance และ Smart Services

ในยุครัฐประศาสนศาสตร์ 4.0 เทคโนโลยีดิจิทัลไม่ได้เป็นแค่เครื่องมือเพิ่มประสิทธิภาพของราชการเท่านั้น แต่ยังก้าวขึ้นเป็น “กลไกขับเคลื่อน” ที่เปลี่ยนบทบาทภาครัฐให้เป็นผู้อำนวยความสะดวก เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจด้วยหลักธรรมาภิบาลที่เปิดกว้างและโปร่งใส (Tapscott & Tapscott, 2017) หนึ่งในแกนสำคัญของการเปลี่ยนแปลงนี้ คือ องค์กรอิสระแบบกระจายอำนาจ (Decentralized Autonomous Organizations: DAO) ซึ่งใช้เทคโนโลยี Blockchain ทำให้การดำเนินการเป็นอัตโนมัติด้วย Smart Contracts กระบวนการตัดสินใจโปร่งใสตรวจสอบได้ และเปิดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาท (Tapscott & Tapscott, 2017)

เทคโนโลยี Blockchain ในภาครัฐมีจุดเด่นเรื่องความปลอดภัย การกระจายศูนย์ข้อมูล และการป้องกันการแก้ไขหรือปลอมแปลงข้อมูล จึงถูกนำมาใช้งานตั้งแต่การเลือกตั้งออนไลน์ การจัดซื้อจัดจ้าง ไปจนถึงการให้บริการที่ไม่ผ่านคนกลาง (Razaque et al., 2025) นอกจากนี้ ยังมีการนำ DAO มาทดลองในโครงการระดับชาติ เช่น เงินดิจิทัลของ

ธนาคารกลาง (CBDC) ที่ช่วยลดขั้นตอน เพิ่มประสิทธิภาพ และเปิดให้สาธารณชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทิศทางเศรษฐกิจ (Tunzina et al., 2024)

อย่างไรก็ดี การประยุกต์ใช้ DAO และ Blockchain ยังมีข้อจำกัด เช่น ความซับซ้อนทางเทคนิค การใช้พลังงานสูง และข้อกฎหมายที่ยังไม่รองรับในหลายประเทศ (Zohar, 2015)

Digital Governance: ธรรมาภิบาลในยุคดิจิทัล

แนวคิดธรรมาภิบาลดิจิทัล (Digital Governance) ได้รับการพัฒนาต่อเนื่องในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา โดยมีเป้าหมายเพื่อใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเสริมสร้างประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และขยายการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารภาครัฐ (Bertot et al., 2010) เทคโนโลยีหลักที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1. ระบบ e-Government ที่ให้บริการออนไลน์แบบเรียลไทม์ 2. Big Data ที่ช่วยวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมและความต้องการของประชาชนเพื่อกำหนดนโยบายอย่างแม่นยำ 3. Cloud Computing ที่ลดต้นทุนและสนับสนุนการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน 4. Blockchain เพื่อเพิ่มความโปร่งใสในการจัดการงบประมาณและข้อมูลภาครัฐ และ 5. ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่ช่วยประมวลผลและตัดสินใจนโยบายอัตโนมัติ (Bertot et al., 2010)

ซึ่งส่วนสำคัญของ Digital Governance คือ แนวทาง Open Data ที่เปิดให้ประชาชนเข้าถึง ตรวจสอบ และนำข้อมูลสาธารณะไปพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ ได้ องค์การสหประชาชาติ (ACSH, 2022) ชี้ว่า Open Data เป็นตัวชี้วัดความพร้อมของรัฐบาลในการให้บริการที่ตอบสนองต่อประชาชน สำหรับประเทศไทย มีความพยายามผลักดันธรรมาภิบาลดิจิทัลผ่านแผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2566–2570) แต่ยังคงประสบอุปสรรค เช่น การขาดความเข้าใจของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับ DAO ความล่าช้าของกฎหมาย และระบบราชการที่ยังรวมศูนย์ (พระมหาไถยน้อย ญาณเมธี และพระศิลาศักดิ์ สุเมธ, 2564)

ดังนั้น การพัฒนาธรรมาภิบาลดิจิทัลในประเทศไทยจำเป็นต้องเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรภาครัฐ นำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ พร้อมปรับกฎหมายและโครงสร้างที่สนับสนุนให้เกิดความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

Governance และการบริการสาธารณะในยุคเทคโนโลยี

การบริหารภาครัฐในยุคเทคโนโลยีได้เปลี่ยนแนวทางจากการบริหารโดยรัฐเพียงฝ่ายเดียว มาเป็นการบริหารร่วมกับประชาชน โดยยึดหลัก Governance ที่เน้นความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อร่วมกำหนดและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ (Kettunen & Kallio, 2020) เมื่อผสานกับเทคโนโลยีดิจิทัล Governance

แบบมีส่วนร่วมจึงกลายเป็นโมเดลที่ตอบโจทย์สังคมยุคใหม่อย่างแท้จริง โดยเทคโนโลยีช่วยพัฒนาบริการสาธารณะที่ตอบสนองประโยชน์ผู้ใช้ เช่น ระบบแจ้งเตือนสุขภาพอัตโนมัติ การประเมินผลผ่านแอปพลิเคชัน และการมีส่วนร่วมผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับการจัดทำงบประมาณร่วม (Participatory Budgeting) (Kettunen & Kallio, 2020)

เทคโนโลยีดิจิทัลจึงกลายเป็นหัวใจสำคัญในการปฏิรูปภาครัฐ ผ่านแนวคิด DAO, Digital Governance และ Smart Services ที่ไม่เพียงแค่เปลี่ยนกระบวนการทำงาน แต่ยังส่งเสริมความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และความยืดหยุ่นในการบริหารงานภาครัฐ ทั้งนี้ การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวต้องอาศัยโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีที่แข็งแกร่ง กฎหมายที่ทันสมัย และการเสริมสร้างความเข้าใจในทุกระดับทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชน เพื่อให้ภาครัฐมีประสิทธิภาพ โปร่งใส และยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 (กัลยาณี แก้วเมือง และคณะ, 2566; สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน), 2563)

องค์กรอิสระแบบการกระจายอำนาจ (DAO) กับการบริหารภาครัฐยุคใหม่

องค์กรอิสระแบบการกระจายอำนาจ หรือที่รู้จักกันในชื่อ Decentralized Autonomous Organizations (DAO) เป็นแนวคิดใหม่ที่ปฏิวัติระบบการบริหารแบบเดิม โดยใช้เทคโนโลยีบล็อกเชน (Blockchain) เป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินงาน โดยไม่ต้องพึ่งพาการควบคุมจากศูนย์กลาง (Tapscott & Tapscott, 2017) หัวใจของ DAO คือ สัญญาอัจฉริยะ (Smart Contracts) ซึ่งเป็นชุดคำสั่งที่ถูกเขียนโปรแกรมล่วงหน้าให้ทำงานโดยอัตโนมัติเมื่อเงื่อนไขเป็นไปตามที่กำหนด (Tapscott & Tapscott, 2017)

ข้อมูลทั้งหมดของ DAO จะถูกบันทึกไว้บนระบบบล็อกเชน (Blockchain) ที่มีความปลอดภัยสูง โปร่งใส และตรวจสอบย้อนหลังได้ ซึ่งยากต่อการแก้ไขหรือปลอมแปลง กระบวนการนี้ช่วยลดการแทรกแซงของมนุษย์ในขั้นตอนการตัดสินใจ ลดความล่าช้าและลดโอกาสเกิดการทุจริต รวมถึงช่วยให้องค์กรสามารถดำเนินการจัดสรรงบประมาณ อนุมัติโครงการ และใช้ทรัพยากรของรัฐได้อย่างอัตโนมัติและเปิดเผยตรวจสอบได้ (Tapscott & Tapscott, 2017)

DAO ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในการร่วมตัดสินใจและกำหนดทิศทางนโยบายสาธารณะ จึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมธรรมาภิบาลแบบมีส่วนร่วม (Participatory Governance) ที่โปร่งใส ยุติธรรม และตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างแท้จริง (Tapscott & Tapscott, 2017)

ในเชิงโครงสร้าง แนวคิด DAO ไม่ใช่แค่เทคโนโลยีใหม่ที่ปฏิวัติการทำงานขององค์กรเท่านั้น แต่ยังสะท้อนการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารภาครัฐจากแบบรวมศูนย์สู่ระบบที่กระจายอำนาจมากขึ้น และส่งเสริมความร่วมมือของหลากหลายภาคส่วน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์ 4.0 ที่เน้นใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มความรับผิดชอบและความโปร่งใส

ประโยชน์เด่นชัดของ DAO รวมถึง 1. ลดโอกาสการทุจริต เพราะทุกธุรกรรมถูกบันทึกอย่างถาวรบนบล็อกเชน (Blockchain) ที่ตรวจสอบได้ 2. ลดการรวมศูนย์อำนาจและลดการพึ่งพาผู้บริหารระดับสูง 3. เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในเรื่องสำคัญ เช่น การกำหนดงบประมาณ การพัฒนาเมือง หรือบริการสาธารณะ และ 4. เสริมสร้างวัฒนธรรมความรับผิดชอบต่อความโปร่งใสภายในระบบราชการ ทำให้ DAO เป็นหนึ่งใน “เครื่องมือหลัก” ของการบริหารภาครัฐยุคใหม่ที่สามารถยกระดับการตัดสินใจของรัฐให้มีความยืดหยุ่น ยุติธรรม และตอบสนองต่อพลเมืองในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง (Tapscott & Tapscott, 2017)

กรณีศึกษา : การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและ DAO ในภาครัฐ

การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและองค์กรอิสระแบบการกระจายอำนาจ (Decentralized Autonomous Organizations: DAO) กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปภาครัฐในศตวรรษที่ 21 หลายประเทศใช้แนวคิดธรรมาภิบาลดิจิทัล (Digital Governance) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใส รวมถึงขยายการเข้าถึงบริการสาธารณะอย่างทั่วถึง ขณะเดียวกันก็เริ่มทดลองใช้ DAO เพื่อกระจายอำนาจการตัดสินใจและลดการรวมศูนย์ของระบบเดิม (Tapscott & Tapscott, 2017; ACSH, 2022)

กรณีศึกษาที่โดดเด่น ได้แก่ ประเทศสิงคโปร์ที่ดำเนินโครงการ “Smart Nation” โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลให้บริการภาครัฐผ่าน e-Services ครอบคลุมการยื่นภาษี การขอใบอนุญาต และบริการสาธารณะอื่น ๆ ผ่านระบบออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพ (Frana, 2024) สิงคโปร์ยังนำ Big Data มาวิเคราะห์พฤติกรรมประชาชนเพื่อปรับนโยบายให้ตอบสนองตรงกับความต้องการ เช่น ระบบขนส่งและภาษี

ประเทศเอสโตเนียเป็นผู้นำระดับโลกด้านธรรมาภิบาลดิจิทัล นำบล็อกเชน (Blockchain) มาใช้ในระบบทะเบียนที่ดินช่วยป้องกันการปลอมแปลงข้อมูลและเพิ่มความปลอดภัยของเอกสารราชการ (Tapscott & Tapscott, 2017) โครงการ “e-Residency” ช่วยให้ผู้คนทั่วโลกสามารถจดทะเบียนบริษัทและลงลายมือชื่อดิจิทัลจากระยะไกล

(West, 2004) ความสำเร็จของเอสโตเนียมาจากการบูรณาการโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลกับกฎหมายไซเบอร์ที่ทันสมัย พร้อมทั้งลงทุนพัฒนาทักษะดิจิทัลของประชาชน

เกาหลีใต้พัฒนาแนวคิด “Smart City” ด้วยบริการภาครัฐแบบครบวงจรผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ มุ่งเน้นระบบใบอนุญาต การชำระเงิน และการยื่นแบบฟอร์มที่ปลอดภัยด้วยระบบคุ้มครองทางไซเบอร์ (Choi, 2020) พร้อมใช้ Big Data และแอปพลิเคชันมือถือในการบริหารจัดการเมืองเรียลไทม์ในโครงการ Seoul Smart City ซึ่งสะท้อนถึงการเชื่อมโยงรัฐกับประชาชนในระดับปฏิบัติการ

จีนเป็นหนึ่งในประเทศแรกที่น่า DAO มาใช้ในการบริหารเงินดิจิทัลของธนาคารกลาง (CBDC) หรือ Digital Yuan ผ่าน Blockchain และ Smart Contracts เพื่อกระจายอำนาจออกเสียง และทำให้การจัดการเงินดิจิทัลโปร่งใส ตรวจสอบได้ ลดการรวมศูนย์การตัดสินใจทางการเงิน (Duggal, 2021) วิธีการนี้ยังช่วยเสริมความปลอดภัยในการทำธุรกรรมและประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐ

ในส่วนของประเทศไทย แม้จะยังอยู่ในช่วงเริ่มต้นพัฒนา Digital Governance แต่ก็มีพยายามปรับปรุงบริการภาครัฐผ่านระบบ e-Government เช่น การให้บริการภาษี ใบอนุญาต และข้อมูลต่าง ๆ ผ่านระบบออนไลน์ One Stop Service (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2565) รวมถึงการทดลองใช้ Blockchain ในระบบทะเบียนที่ดินเพื่อเพิ่มความโปร่งใสและลดทุจริต (เรวัต แสงสุริยงค์, 2562) สำหรับ DAO ประเทศไทยยังไม่มีการใช้อย่างเป็นทางการในระดับชาติ แต่เริ่มมีการทดลองในโครงการ CBDC และมีการขยับใช้แนวคิด Participatory Budgeting ในระดับท้องถิ่น ซึ่งอาจขยายผลสู่การบูรณาการ Blockchain ในอนาคต

ข้อดีของการนำ DAO มาใช้ในภาครัฐ คือช่วยเพิ่มความโปร่งใสในการตัดสินใจ ตรวจสอบย้อนหลังได้ ลดการรวมศูนย์อำนาจ และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในนโยบายสาธารณะ ซึ่งช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมความรับผิดชอบและธรรมาภิบาลอย่างแท้จริง ขณะที่ความท้าทายหลักยังคงเป็นเรื่องการสร้างความเข้าใจและยอมรับในเทคโนโลยีใหม่ โดยเฉพาะในประเทศที่โครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลยังไม่แข็งแกร่งอย่างประเทศไทย ที่ยังเผชิญความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ขาดทักษะด้านเทคโนโลยี และข้อจำกัดทางกฎหมาย (ACSH, 2022)

ซึ่งจากการศึกษานี้จะเห็นได้ว่าแต่ละประเทศมีจุดแข็งและบริบทเฉพาะที่มีผลต่อความสำเร็จในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและ DAO ประเทศอย่างเอสโตเนียและจีน แสดงศักยภาพการใช้ Blockchain และ Smart Contracts ในระดับนโยบาย ขณะที่

ประเทศไทยที่ยังเป็นประเทศกำลังพัฒนายังต้องลงทุนมากขึ้นในโครงสร้างพื้นฐานและพัฒนาทักษะประชาชน แต่มีแนวโน้มที่ดีในการเน้นกระจายอำนาจ ความโปร่งใส และความร่วมมือกับประชาชนในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง

การวิเคราะห์และข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย

การวิเคราะห์และข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทยในการเปลี่ยนผ่านสู่ “รัฐประศาสนศาสตร์ 4.0” แสดงให้เห็นถึงความพยายามของภาครัฐไทยที่จะนำเทคโนโลยีดิจิทัลขั้นสูง เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI), Big Data, Blockchain และ Internet of Things (IoT) มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพความโปร่งใส และกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ตัวอย่างจากต่างประเทศ เช่น สิงคโปร์, เอสโตเนีย และเกาหลีใต้ แสดงให้เห็นศักยภาพขององค์กรอิสระแบบกระจายอำนาจ (DAO) ซึ่งใช้ระบบ Smart Contracts ในการลดการรวมศูนย์อำนาจและป้องกันการทุจริต

สำหรับประเทศไทย แม้จะมีความก้าวหน้าในบางด้าน เช่น ระบบ e-Government และสกุลเงินดิจิทัลของรัฐบาล (Digital Currency) แต่ยังเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน กฎหมาย และทักษะบุคลากร หากพิจารณาจากการวิเคราะห์เชิง SWOT ของรัฐประศาสนศาสตร์ 4.0 ในบริบทไทย สามารถสรุปภาพรวมได้ ดังนี้

จุดแข็ง (Strengths) ประเทศไทยมีโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลในระดับหนึ่งและประชาชนจำนวนมากคุ้นเคยกับการใช้บริการออนไลน์ ภาครัฐก็มีนโยบายสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง

จุดอ่อน (Weaknesses) บุคลากรภาครัฐยังขาดความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ กฎหมายและระเบียบราชการหลายฉบับยังไม่รองรับการใช้ DAO หรือ Blockchain อย่างเต็มที่ รวมทั้งการเข้าถึงเทคโนโลยีในพื้นที่ห่างไกลยังไม่ทั่วถึง

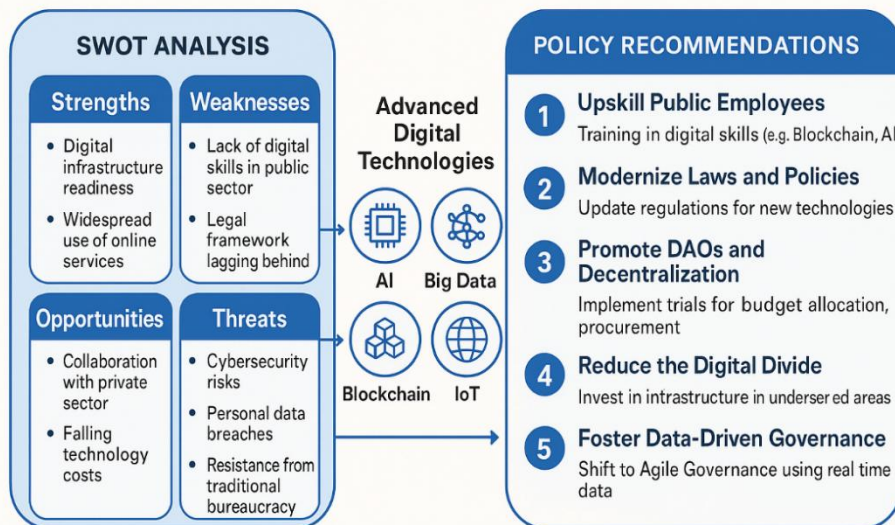
โอกาส (Opportunities) ประเทศไทยมีศักยภาพในการร่วมมือกับภาคเอกชนและต่างประเทศ เพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัล ดันทุนเทคโนโลยีส่วนใหญ่ลดลง และประชาชนต้องการบริการที่โปร่งใส เข้าถึงง่าย และรวดเร็ว

อุปสรรค (Threats) อุปสรรคหลักได้แก่ ความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ การละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล แรงต้านจากระบบราชการแบบเดิม รวมถึงความไม่แน่นอนของกฎหมายและนโยบาย ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีใหม่ ซึ่งอาจทำให้ความเชื่อมั่นของประชาชนลดลง

ดังนั้น การบรรลุเป้าหมายของรัฐบาลศาสตร์ 4.0 ในประเทศไทย จำเป็นต้องดำเนินการพัฒนาอย่างรอบด้าน ได้แก่ การยกระดับทักษะบุคลากรภาครัฐโดยเฉพาะด้านดิจิทัล การปฏิรูปกฎหมายให้เหมาะสมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ การสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลในทุกพื้นที่ รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อสร้างระบบราชการที่โปร่งใส มีประสิทธิภาพ และยั่งยืน โดยสามารถสรุปเป็นภาพได้ดังนี้

PUBLIC ADMINISTRATION 4.0

ANALYSIS AND RECOMMENDATIONS

ภาพที่ 1 กรอบการวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์และข้อเสนอเชิงนโยบาย
เพื่อการพัฒนาการบริหารภาครัฐ 4.0
ที่มา: ผู้เขียน

ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อเสริมสร้างรัฐบาลศาสตร์ 4.0 ควรดำเนินการเสริมสร้างรัฐบาลศาสตร์ 4.0 ในประเทศไทยจำเป็นต้องมุ่งเน้นพัฒนาต่อเนื่องในหลายมิติ ดังนี้

1. ยกกระต๊อบบุคลากรภาครฐรัฐ “ดิจิทัลพลเมือง” ด้วยการจัดอบรมทักษะดิจิทัลที่สำคัญ เช่น Blockchain, DAO, AI และ Cybersecurity พร้อมทั้งแต่งตั้ง Chief Technology Officer (CTO) ประจำหน่วยงานรัฐ และส่งเสริมระบบการเรียนรู้ข้ามหน่วยงาน เช่น การสอนงาน (Mentorship) และการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Learning) เพื่อยกระดับขีดความสามารถบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

2. ปรับปรุงกฎหมายและนโยบายให้ทันสมัย เพื่รองรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ อาทิ Smart Contract, Digital ID และ e-Signature โดยต้องมีการจัดตั้งพื้นที่ทดสอบนโยบายหรือ Regulatory Sandbox เพื่อทดลองนวัตกรรมทางกฎหมายและเทคโนโลยี รวมถึงทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคลและธุรกรรมดิจิทัลให้เหมาะสม (กมล บัวยังยืน, 2561)

3. ส่งเสริมการใช้ DAO และระบบกระจายอำนาจอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านการทดลองใช้ DAO และ Smart Contracts ในการจัดสรรงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง และโครงการภาครัฐ พร้อมทั้งพัฒนาระบบ Open Data และเครื่องมือ Budget Tracking เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

4. ลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล โดยการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ห่างไกล จัดตั้ง Mobile Government และ Kiosk Digital Service สำหรับกลุ่มเปราะบาง รวมทั้งส่งเสริมความรู้และทักษะด้านดิจิทัลในระดับชุมชนเพื่อสร้าง Digital Inclusion (สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

5. สร้างธรรมาภิบาลด้วยข้อมูล (Data-Driven Governance) โดยการปรับระบบราชการเข้าสู่ Agile Governance ให้มีความยืดหยุ่นและตอบสนองได้รวดเร็ว ใช้ข้อมูลเป็นพื้นฐานในการบริหาร เช่น Open Government และ e-Governance พร้อมจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะด้าน Cybersecurity เช่น Cyber Security Operations Center (CSOC) เพื่อดูแลความปลอดภัยของข้อมูลแบบเรียลไทม์

ดังนั้น รัฐประศาสนศาสตร์ 4.0 ไม่เพียงเป็นการนำเทคโนโลยีมาเพิ่มประสิทธิภาพของภาครัฐเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเปลี่ยนบทบาทของรัฐบาลจาก “ผู้ควบคุม” เป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” ซึ่งยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ความสำเร็จของการเปลี่ยนผ่านนี้จึงขึ้นอยู่กับการลงทุนอย่างจริงจังในด้านบุคลากร การปรับปรุงกฎหมาย และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กร โดยที่เทคโนโลยีถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างภาครัฐที่โปร่งใส

มีส่วนร่วม และตอบสนองต่อสังคมยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง (สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565)

เอกสารอ้างอิง

- กมลลา บัวยั่งยืน. (2561). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับสัญญาอัจฉริยะ (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายการค้าระหว่างประเทศ). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กัลยาณี แก้วเมือง และคณะ. (2566). การบริหารงานภาครัฐในยุคดิจิทัล: แนวคิดและพัฒนารูปแบบการให้บริการประชาชนดิจิทัล (Digital ID). วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 3(1), 74–90.
- พระมหาไถยน้อย ญาณเมธี (สลาภสิงห์) และพระศิลาศักดิ์ สุเมโธ (บุญทอง). (2564). การปรับตัวองค์กรภาครัฐสู่ยุคความเป็นรัฐบาลดิจิทัล. วารสารวิชาการธรรมศาสตร์, 21(3), 289–299.
- เรวัต แสงสุริยงค์. (2562). บนเส้นทางการพัฒนารัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ในสังคมไทย: ยุคดิจิทัล. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 27(55), 294–317.
- สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2566–2570). กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2565). ETDA พาสักรวจ 5 ประเทศต้นแบบรัฐบาลดิจิทัล พัฒนา e-Government สร้างบริการสุดล้ำเพื่อประชาชน. สืบค้น 28 สิงหาคม 2568, จาก <https://www.etda.or.th/th/Useful-Resource/5e-Government.aspx>
- สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2563). เปลี่ยนผ่านภาครัฐสู่ยุคดิจิทัล (Transform Government to The Digital Age). สืบค้น 28 สิงหาคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/nhGRr>
- ACSH (2022). *Open [Government] Data Policies and Practices: Select Country Cases*. Astana, Kazakhstan: Astana Civil Service Hub.

- Bertot, J. C. et al. (2010). Using ICTs to Create a Culture of Transparency: e-Government and Social Media as Openness and Anti-Corruption Tools for Societies. *Government Information Quarterly*, 27(3), 264–271.
- Choi, Y. S. (2020). Smart City Development Projects in The Republic of Korea. *R-Economy*, 6(1), 40–49.
- Duggal, M. (2021). *The Dawn of the Digital Yuan: China's Central Bank Digital Currency and Its Implications*. Stockholm-Nacka: Institute for Security and Development Policy.
- Frana, P. L. (2024). Assessing Smart Nation Singapore as an International Model for AI Responsibility. *International Journal on Responsibility*, 7(1), 1–30.
- Hood, C. (1991). A Public Management for All Seasons?. *Public Administration*, 69(1), 3–19.
- Hughes, O. E. (2003). *Public Management and Administration: An Introduction*. (3rd ed.). Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Kettunen, P. & Kallio, J. (2020). Digital Government as a Tool for Innovation in the Public Sector. *International Journal of Public Sector Management*, 33(5), 531-548.
- Mærøe, A. R. et al. (2020). Increasing Citizen Participation in E-Participatory Budgeting Processes. *Journal of Information Technology & Politics*, 18(2), 1–23.
- Margetts, H. & Dunleavy, P. (2013). The Second Wave of Digital-Era Governance: A Quasi-Paradigm for Government on The Web. *Philosophical Transactions A*, 371(1987), 1-17.
- Osborne, S. P. (2006). The New Public Governance?. *Public Management Review*, 8(3), 377–387.
- Razaque, A. et al. (2025). Blockchain-Enabled Smart Contracts and Prioritized Delegated Proof-of-Stake Paradigm for Secure and Scalable Electronic Voting Systems. *Blockchain: Research and Applications*, 6(1), 1-17.
- Schuppan, T. (2009). E-government in developing countries: Experiences from Sub-Saharan Africa. *Government Information Quarterly*, 26(1), 118–127.

- Tapscott, D. & Tapscott, A. (2017). *How Blockchain is Changing Finance*. Boston, MA, USA: Harvard Business Review.
- _____. (2017). *Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin and Other Cryptocurrencies is Changing the World*. New York: Penguin.
- Tunzina, T. et al. (2024). Blockchain-Based Central Bank Digital Currency: Empowering Centralized Oversight with Decentralized Transactions. *IEEE Access*, 12, 192689-192709.
- West, D. M. (2004). E-Government and The Transformation of Service Delivery and Citizen Attitudes. *Public Administration Review*, 64(1), 15-27.
- Zohar, A. (2015). Bitcoin: Under the Hood. *Communications of the ACM*, 58(9), 104-113.

State Capture: เมื่อทุนอาชญากรรมซื้ออำนาจรัฐ*

STATE CAPTURE: WHEN CRIMINAL CAPITAL BUYS STATE POWER

อัครกร ไชยพงษ์, กฤษรัตน์ ศรีสว่าง, นรมล ยินดี, ณัฐณิชา ยิ้มชัย

Akkakron Chaiyapong, Kritsarat Srisawang, Niramol Yindee, Natthanicha Yimsai

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Faculty of Law, Prince of Songkla University

Corresponding Author E-mail: mr.akkakorn@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ “การซื้ออำนาจรัฐ” หรือ “State Capture” ที่ส่งผลกระทบต่อหลักนิติธรรม และความชอบธรรมของระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากการบิดเบือนอำนาจอธิปไตย ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อกลุ่มผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มเข้าไปมีอิทธิพลเหนือการกำหนดกฎหมาย นโยบาย และทิศทางการบริหารของรัฐ ส่งผลให้การใช้อำนาจรัฐมิได้สะท้อนเจตจำนงของประชาชนตามหลักนิติธรรมและรัฐธรรมนูญ หากแต่ตอบสนองต่อผลประโยชน์ของผู้มีอิทธิพลแทน โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ ตำรา บทความ วิชาการ งานวิจัยและเอกสาร รวมถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ทั้งไทย และต่างประเทศ แล้วนำข้อมูลที่ได้นำมาทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิมาวิเคราะห์ สังเคราะห์และโดยใช้วิธีเรียบเรียงแบบพรรณนาความ ผลการศึกษาพบว่า การซื้ออำนาจรัฐ เป็นการแทรกซึมของกลุ่มผลประโยชน์ในกระบวนการกำหนดนโยบาย กฎหมาย และองค์กร เพื่อสร้างผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม การกระทำดังกล่าวทำให้รัฐสูญเสียความเป็นอิสระและกลายเป็นเครื่องมือของทุน ซึ่งถือเป็นการบิดเบือนหลักนิติธรรมและเจตนารมณ์ของอำนาจอธิปไตยประชาชน ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งให้เห็นถึงปรากฏการณ์ “การซื้ออำนาจรัฐ” กระบวนการซื้ออำนาจรัฐ ตัวบ่งชี้การซื้ออำนาจรัฐ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการซื้ออำนาจรัฐ เพื่อให้เกิดการป้องกันการซื้ออำนาจรัฐภายใต้หลักนิติธรรมผ่านกลไกกฎหมายและรัฐธรรมนูญที่เข้มแข็ง ควบคู่กับการเสริมสร้างภาคประชาชนให้มีบทบาทเฝ้าระวัง ตรวจสอบ และร่วมกำหนดทิศทางของรัฐอย่างมีส่วนร่วมที่สามารถรักษาระบอบประชาธิปไตยไว้คงอยู่

คำสำคัญ: การซื้ออำนาจรัฐ; นิติธรรม; ความชอบธรรมทางการเมือง

* Received January 6, 2026; Revised February 21, 2026; Accepted March 9, 2026

Abstract

This article aims to examine the phenomenon of “state capture” and its impacts on the rule of law and the legitimacy of democratic governance. State capture constitutes a distortion of sovereign power and occurs when specific interest groups exert undue influence over the formulation of laws, public policies, and the direction of state administration. As a result, the exercise of state power no longer reflects the will of the people in accordance with the principles of the rule of law and the constitution, but instead serves the interests of powerful elites. This study is based on documentary research drawing on books, textbooks, academic articles, research studies, official documents, and electronic media from both Thai and international sources. The data, comprising both primary and secondary sources, are analyzed and synthesized using a descriptive research method. The findings indicate that state capture involves the systematic infiltration of interest groups into policymaking processes, legislative frameworks, and state institutions in order to secure particularistic benefits. Such practices undermine the independence of the state and transform it into an instrument of capital, thereby distorting the rule of law and the sovereign will of the people. Accordingly, this article seeks to elucidate the phenomenon of state capture, its processes, indicators, and resulting impacts. It further emphasizes the necessity of preventing state capture under the rule of law through robust legal and constitutional mechanisms, alongside strengthening civil society participation in monitoring, oversight, and inclusive decision-making. These measures are essential to safeguarding and sustaining democratic governance.

Keywords: State Capture; Rule of Law; Political Legitimacy

บทนำ

แนวคิดเรื่อง “รัฐ” นั้นเกิดจากการยอมรับคำว่า “อำนาจ” (le pouvoir) ที่เรียกกันว่าอำนาจรัฐ (le pouvoir d'Etat) ซึ่งสืบเนื่องมาจากอำนาจสูงสุดในการปกครองรัฐที่เรียกกันว่า อำนาจอธิปไตย อำนาจรัฐแสดงถึงการมีอำนาจของผู้ปกครองรัฐที่มีอยู่เหนือ

ผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง หรือพลเมืองของรัฐอันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนของรัฐที่อยู่บนพื้นฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกัน แนวความคิดดังกล่าวถือว่าเป็นปรัชญาหรือหัวใจของกฎหมายมหาชนที่กล่าวว่า “ถ้าไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ก็ไม่สามารถ กระทำได้” อันที่จริงแล้วรัฐนั้นเป็นแนวคิดทางพุทธิปัญญาที่รวมเอาจิตวิญญาณทั้งหมดของทุก ๆ คนในรัฐมาไว้ในขอบเขตปริณิณทลของรัฐ นอกจากนี้รัฐยังได้รับมอบอำนาจและหน้าที่เฉพาะที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบสุขของสังคมมากกว่าที่ทราบกันเป็นอย่างดีว่ารัฐเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ และเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นและก็ยังดำรงอยู่ในรูปของนามธรรม (ศิริ พันธธา, 2561)

ปัจจุบันในระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ เป็นรูปแบบการปกครองตามอุดมการณ์สากล ที่ผู้นำประเทศได้รับอำนาจและความชอบธรรมในการบริหารประเทศจากประชาชน ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยโดยตรงบนพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและการเคารพศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ โดยมีการแบ่งอำนาจในการปกครองประเทศอย่างชัดเจน ผ่านการกระจายอำนาจ และการถ่วงดุลอำนาจระหว่าง 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ เพื่อป้องกันการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของผู้ปกครองประเทศ (รณชัย โตสมภาค, 2560) ตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานบนความเชื่อในความสำคัญ และศักดิ์ศรีของปัจเจกบุคคล ความเชื่อในความเสมอภาคของมนุษย์ และความเชื่อในความจำเป็นที่จะต้องมีความเป็นอิสระเสรี (Standford Encyclopedia of Philosophy, 2024) ประชาธิปไตยจึงประกอบด้วยหลักการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ 1. เสรีภาพ (Liberty) คือ อิสรภาพของบุคคลที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามความประสงค์ของตนโดยไม่อยู่ภายใต้การกดขี่ของรัฐ เว้นแต่อยู่ภายใต้กรอบกติกาที่กฎหมายกำหนดไว้ เพื่อป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ในหลักประชาธิปไตย เสรีภาพคือกฎแ่งสำคัญที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าของสังคม 2. ความเสมอภาค (Equality) คือ ความเท่าเทียมกันของคนในสังคม เป็นความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ และเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมเหมือนกัน มีศักดิ์ศรี เกียรติยศ และมีคุณค่าในความเป็นคนอย่างเดียวกัน 3. อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (Popular Sovereignty) คือ ปัจจัยที่เชื่อว่า สังคมก่อตั้งขึ้นโดยความยินยอมของประชาชน ในการที่จะให้อำนาจอธิปไตยของสังคมส่วนรวมเข้ามาแทนที่เสรีภาพธรรมชาติ โดยทุกคนจะมีส่วนร่วมในอธิปไตยนั้น ๆ เท่าเทียมกัน ตามหลักการนี้ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นการปกครองที่ประชาชนเป็นทั้งผู้ปกครอง และผู้ถูกปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากผู้ปกครองมาจากการเลือกตั้งโดยยึดหลักการเสียงข้างมาก จึงมีสิทธิอำนาจอันชอบธรรมในการ

ปกครองประเทศเพราะได้รับสิทธิจากผู้ถูกปกครองโดยตรง 4. หลักการเสียงข้างมาก ที่คุ้มครองเสียงข้างน้อย (The Rule of Majority) เนื่องจากในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนทุกคนมีสิทธิในการตัดสินใจปัญหาบ้าน เมืองไม่ว่าจะโดยตรงหรือผ่านผู้แทนราษฎร ซึ่งในความเป็นจริงประชาชนทุกคนย่อมมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ดังนั้นเพื่อเป็นการตัดสินใจ ปัญหาจึงต้องยึดเสียงข้างมากที่มีต่อเรื่องนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ (รณชัย โตสมภาค, 2560) จากหลักการดังกล่าวของระบอบประชาธิปไตยนั้นมีขึ้นเพื่อตอบสนองประโยชน์ ส่วนรวม ภายใต้หลักความเสมอภาค ความยุติธรรม และความรับผิดชอบต่อสาธารณะและ จะเห็นได้ว่าหลักดังกล่าวจะเป็นลักษณะสำคัญที่ประชาชนในสังคมประชาธิปไตยพึงได้รับ และเป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมจำเป็นต้องรับรู้และทำความเข้าใจเพื่อใช้เป็นแนวทางในการ ปฏิบัติและอยู่ ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข (ดาวน้อย สุทธินิภาพันธ์, 2560) ภายใต้ กรอบที่กำหนดโดยรัฐธรรมนูญ ซึ่งถือเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ รัฐธรรมนูญมิได้ ทำหน้าที่เพียงเป็นกฎหมายเท่านั้น หากยังทำหน้าที่เป็นหลักประกันเพื่อให้การใช้อำนาจรัฐ ไม่เบี่ยงเบนไปจากเจตจำนงของประชาชน อย่างไรก็ตาม การใช้อำนาจรัฐจะมีความ ชอบธรรมได้นั้นต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรม ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่ยืนยันว่ากฎหมาย ต้องถูกใช้โดยเสมอภาค เป็นธรรม และต้องมีระบบตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจที่มี ประสิทธิภาพ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีการกล่าวถึง คำว่า “หลักนิติธรรม” ไว้ใน 2 มาตรา ได้แก่ มาตรา 3 วรรคสอง และมาตรา 26 วรรคสอง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

“มาตรา 3 อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็น ประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์การอิสระ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของ ประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม”

“มาตรา 26 การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้อง เป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไข ไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพ ของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่ กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง”

ดังนั้น รัฐจึงต้องทำหน้าที่บริหาร จัดการ และใช้อำนาจดังกล่าวเพื่อประโยชน์ ส่วนรวมของสังคม (ศาลรัฐธรรมนูญ, ม.ป.ป.) อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติอำนาจ ประชาธิปไตยมิได้ตั้งมั่นอยู่บนอุดมคติอย่างสมบูรณ์ หากกลับเป็นพื้นที่ที่กลุ่มผลประโยชน์ บางกลุ่มสามารถเข้ามามีบทบาทเหนือกระบวนการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐได้ โดยเฉพาะเมื่อกลุ่มทุน หรือกลุ่มผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจมีความสามารถเพียงพอในการ แทรกแซงกลไกสาธารณะเพื่อให้รัฐปฏิบัติหน้าที่ในทิศทางที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ตนเอง ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงถูกเรียกว่า การซื้ออาจรัฐ หรือ State Capture ซึ่งมีใช่เพียง การคอร์รัปชันเชิงผลประโยชน์เฉพาะเรื่อง หากแต่เป็นการเข้าไปควบคุมกระบวนการ ร่างนโยบาย การตรากฎหมาย หรือการแต่งตั้งบุคคลในตำแหน่งสำคัญของรัฐ เพื่อปรับ โครงสร้างกติกาทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองให้เป็นไปในทางที่สนับสนุนผลประโยชน์ ของกลุ่มตนอย่างต่อเนื่องและยาวนาน การซื้ออำนาจรัฐจึงนำไปสู่การบิดเบือนหลักการ พื้นฐานของประชาธิปไตย จากอำนาจที่ควรเป็นของประชาชนอย่างเสมอภาค มาเป็น อำนาจที่ถูก “ผูกขาด” โดยกลุ่มผู้ถืออำนาจนอกระบบ หรือกลุ่มทุนที่มีศักยภาพเหนือผู้อื่น

จากการศึกษาพบว่า ในหลายประเทศทั่วโลกได้เกิดปรากฏการณ์การซื้ออาจรัฐ (State Capture) ซึ่งเป็นการที่กลุ่มผลประโยชน์เฉพาะใช้อิทธิพลแทรกซึมในกระบวนการ กำหนดนโยบาย และร่างกฎหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์เฉพาะตน ซึ่งคำว่า “State Capture” บัญญัติขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2543 ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดสอง ทศวรรษที่ผ่านมา เดิมทีมุ่งเน้นไปที่อิทธิพลที่ไม่เหมาะสมของนักอุตสาหกรรมรุ่นใหม่ที่มีต่อ สถาบันของรัฐในประเทศยุคหลังสหภาพโซเวียต ต่อมา คำนี้ได้รับความหมายที่กว้างขึ้น เพื่อสะท้อนถึงปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อน และหลากหลายระหว่างชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ และโครงสร้างพื้นฐานของรัฐ Joel S. Hellman, Geraint Jones, และ Daniel Kaufmann ได้นำเสนอทฤษฎีการซื้ออาจรัฐเป็นครั้งแรกในเอกสารของธนาคารโลกปี 2000 เรื่อง “Seize the State, Seize the Day: State Capture, Corruption, and Influence in Transition.” ที่มุ่งเน้นไปที่ผู้เข้ามาใหม่ในตลาดในช่วงของการเปลี่ยนแปลงรัฐวิสาหกิจ ที่เกิดขึ้นหลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต “นักอุตสาหกรรม” ใหม่เหล่านี้กังวล เกี่ยวกับความสามารถในการแข่งขันในฐานะบริษัทใหม่ที่ดำเนินธุรกิจในอุตสาหกรรมเดิม ที่รัฐควบคุม และหลายคนพยายามเสริมสร้างสถานะของตนผ่าน “การจ่ายเงินส่วนตัว ที่ผิดกฎหมาย และไม่โปร่งใสแก่เจ้าหน้าที่รัฐ” โดยมีเป้าหมายเพื่อ “มีอิทธิพลต่อการตรา กฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่งของสถาบันของรัฐ” เจ้าของบริษัทที่ครองเหล่านี้ร่ำรวย

ขึ้นและประสบความสำเร็จในการควบคุมสถาบันของรัฐอย่างมาก เพื่อให้สามารถปกป้องทรัพย์สินและผลประโยชน์ส่วนบุคคลได้ง่ายขึ้น (Patterson, n.d.)

การซื้ออำนาจรัฐจึงมิได้เป็นเพียงการทุจริตในเชิงบริหาร (Administrative Corruption) แต่เป็น “การครอบงำเชิงสถาบัน” (Institutional Domination) ซึ่งค่อย ๆ ทำให้รัฐสูญเสียความเป็นกลางและอำนาจในการกำหนดทิศทางสาธารณะ ปรากฏการณ์นี้กลายเป็นอุปสรรคใหญ่ต่อหลักนิติธรรม (Rule of Law) และการคงอยู่ของประชาธิปไตยที่แท้จริง เนื่องจากการซื้ออำนาจรัฐ (State Capture) เป็นรูปแบบของ “การทุจริตเชิงโครงสร้าง” ซึ่งไม่อาจมองเห็นได้ในเชิงพฤติกรรม แต่ปรากฏในระดับการออกแบบสถาบันของรัฐ ซึ่งเมื่อกลุ่มใดครอบครองทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ก็ย่อมสามารถกำหนดเงื่อนไขของนโยบายรัฐได้โดยไม่ต้องแทรกแซงโดยตรง จึงทำให้รัฐกลายเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจมากกว่าผู้คุ้มครองสาธารณะ ส่งผลให้รัฐทำงานตอบสนองผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมากกว่าผลประโยชน์สาธารณะ โดยปรากฏการณ์เช่นนี้ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อความชอบธรรมของรัฐ ความไว้วางใจของประชาชน และโครงสร้างประชาธิปไตย

ดังนั้น การทำความเข้าใจปัญหาการซื้ออำนาจรัฐ (State Capture) จึงไม่ใช่เพียงประเด็นทางกฎหมาย หรือการเมืองเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของการดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตย และสิทธิของประชาชนในการกำหนดทิศทางของรัฐ การวิเคราะห์และเสนอแนวทางการป้องกันที่เหมาะสมในบริบทของไทยจึงมีความสำคัญต่อการสร้างระบบการเมืองที่โปร่งใส เป็นธรรม และรับใช้ประชาชนได้อย่างแท้จริง

กระบวนการซื้ออำนาจรัฐ

กระบวนการซื้ออำนาจรัฐ (State Capture) มักมีอิทธิพลหรือการควบคุมแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับว่าผู้ควบคุมอำนาจนั้นอยู่ภายใน หรือภายนอกรัฐบาลหรือทั้งภายในและภายนอกพร้อมกัน วิธีการที่ใช้มีตั้งแต่การกระทำที่ดูเหมือนจะอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย ไปจนถึงการกระทำที่เห็นได้ชัดว่าผิดกฎหมาย และการกระทำอื่น ๆ ที่อยู่ระหว่างนั้น วิธีการเหล่านั้นไม่เพียงแต่มุ่งเน้นไปที่การใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ของผู้ควบคุมอำนาจเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกฎเกณฑ์ และสถาบันที่กำหนดกรอบการใช้อำนาจ ซึ่งสร้างความรู้สึกปกติการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการซื้ออำนาจรัฐมักมีความละเอียดอ่อน และตรวจจับได้ยาก (Cheryl Saunders & Katrina Malone, 2025) ดังนั้น กระบวนการซื้ออำนาจรัฐ (State Capture) จะดำเนินไปอย่างแยบยล และต่อเนื่องผ่านหลายมิติ อันได้แก่

1. การครอบงำนโยบายสาธารณะ (Policy Capture) โดยกลุ่มทุนแทรกซึม กระบวน การจัดทำนโยบายผ่านการสนับสนุนพรรคการเมืองและการล็อบบี้ (Political Lobbying) เพื่อให้ได้มาซึ่งผลลัพธ์ทางกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ต่อธุรกิจของตน (Hegde, 2024) จากการศึกษาการดำเนินนโยบายสาธารณะเปิดโอกาสให้ผู้ควบคุมงบประมาณสามารถมั่นใจได้ว่าเงินทุนของรัฐจะถูกจัดสรรให้กับผู้รับที่ตนต้องการ เป้าหมายหลักของการควบคุมงบประมาณในที่นี้คือการจัดสรรงบประมาณ การแต่งตั้งหน่วยงานภาครัฐ และการมอบสัญญารัฐบาล แนวทางปฏิบัติในการโน้มน้าวกระบวนการงบประมาณโดยการ จัดสรรงบประมาณให้กับกระทรวง หรือโครงการเฉพาะที่กลุ่มผู้ควบคุมงบประมาณมี อิทธิพล และสามารถควบคุมการจัดสรรงบประมาณได้ในภายหลัง ถูกเรียกว่า “การทุจริต ตามงบประมาณ” จากการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติในเคนยา อำนาจอุปถัมภ์สามารถใช้ เพื่อแต่งตั้งพันธมิตรที่ภักดีให้ดำรงตำแหน่งสำคัญในการตัดสินใจ เพื่อรักษาอิทธิพลเหนือ การตัดสินใจดำเนินการในอนาคต หากพันธมิตรที่ได้รับการแต่งตั้งพยายามเบี่ยงเบนจาก แนวทางที่ภักดีและประพฤติด้อย่างอิสระ พวกเขามีความเสี่ยงที่จะถูกไล่ออกจากตำแหน่ง ซึ่งภัยคุกคามนี้มักจะเพียงพอที่จะกระตุ้นให้เกิดความภักดี ในบางรัฐเป็นเรื่องปกติที่จะ แต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งสาธารณะเฉพาะในฐานะ “ผู้รักษากร” เท่านั้น ซึ่งทำให้ผู้ อุปถัมภ์มีอำนาจควบคุมบุคคลเหล่านั้นได้มากขึ้น (Dávid-Barrett, 2023)

การดำเนินการด้านหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ผู้ควบคุมงบประมาณสามารถจัดสรร ทรัพยากรให้พวกพ้องได้อย่างกว้างขวางคือ การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ สำหรับประเทศ สมาชิก OECD การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐคิดเป็นสัดส่วนเฉลี่ย 30% ของการใช้จ่ายภาครัฐ ในขณะที่สัดส่วนนี้มักจะสูงกว่าในประเทศที่มีรายได้ต่ำ ดังนั้น การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐจึง เป็นการเปิดโอกาสอย่างต่อเนื่องในการนำเงินของรัฐไปสู่พันธมิตรที่ภักดีผ่านการเล่นพรรค เล่นพวก และเป็นหนึ่งในเครื่องมือหลักในการซื้ออำนาจรัฐ (Dávid-Barrett, 2023)

2. การครอบงำทางกฎหมาย (Legislative Capture) โดยการตรากฎหมายหรือ แก้ไขกฎหมายให้เอื้อต่อการผูกขาด และลดการแข่งขัน เช่น กฎหมายภาษี การประมูล สาธารณะ หรือสิทธิการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ จากการศึกษาการบัญญัติกฎหมายและ นโยบาย คือเป้าหมายหลักของการซื้ออำนาจคือการเลือกตั้ง รัฐธรรมนูญ กองทัพและ ตำรวจ เครือข่ายข้าราชการ สันติวิธีทางเศรษฐกิจเชิงยุทธศาสตร์ และการทำงานของฝ่าย นิติบัญญัติ การควบคุมการเลือกตั้งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการเข้าสู่อำนาจ และการรักษา อำนาจในทุกประเทศที่อ้างว่าเป็นประชาธิปไตย แต่ผู้ดำรงตำแหน่งปัจจุบันมักจะโกงการ เลือกตั้งได้ง่ายกว่าพรรคฝ่ายค้าน หรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้ดำรงตำแหน่งปัจจุบันมักใช้

อำนาจในทางที่ผิดในการควบคุมสินทรัพย์ของรัฐ หรือการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ เพื่อมอบสัญญาให้กับพันธมิตรเพื่อแลกกับเงินบริจาคจากการรณรงค์หาเสียง หรือพรรคการเมือง หรือเพื่อบิดเบือนการหาเสียง เมื่อดำรงตำแหน่งแล้ว การร่างรัฐธรรมนูญใหม่เป็นวิธีที่ปลอดภัยที่สุดในการรวมอำนาจในระบอบประชาธิปไตยหลายแห่ง การแก้ไขรัฐธรรมนูญต้องได้รับเสียงข้างมาก 2 ใน 3 แต่หากทำได้ก็สามารถเป็นทางลัดสู่การปฏิรูปครั้งใหญ่ได้

ท้ายที่สุด การควบคุมกระบวนการตรากฎหมายช่วยให้ผู้ควบคุมสามารถตรากฎหมายที่เอื้อประโยชน์หรือเสียเปรียบแก่ภาคส่วน บริษัท หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอย่างเป็นระบบ การซื้ออำนาจสภานิติบัญญัติ หรือกระบวนการนิติบัญญัติเป็นวิธีที่มีผลกระทบสูงในการเปลี่ยนแปลงดุลอำนาจ เนื่องจากกฎหมายมีผลบังคับใช้มาเป็นเวลานาน และกำหนดบริบทที่ทุกคนต้องกระทำ ดังนั้น การซื้ออำนาจนิติบัญญัติมักเกิดขึ้นจากกฎระเบียบที่อ่อนแอเกี่ยวกับการเงินของพรรค (Dávid-Barrett, 2023)

3. การครอบงำองค์กรของรัฐ (Institutional Capture) โดยการแต่งตั้งบุคคลใกล้ชิดในหน่วยงานอิสระหรือกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่เอื้อผลประโยชน์ต่อกลุ่มทุน จากการศึกษาพบว่า การครอบงำองค์กรของรัฐเป็นปรากฏการณ์ที่กลุ่มผลประโยชน์บางกลุ่ม เช่น กลุ่มธุรกิจ นักการเมือง ผู้มีอิทธิพล หรือเครือข่ายอุปถัมภ์ ใช้อำนาจทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เข้าไปแทรกแซงและชี้นำกระบวนการตัดสินใจของรัฐเพื่อให้การออกกฎหมาย นโยบาย หรือการใช้ทรัพยากรสาธารณะเป็นไปเพื่อผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มมากกว่าจะตอบสนองผลประโยชน์สาธารณะ ลักษณะสำคัญของการครอบงำองค์กรของรัฐ คือ การสร้างความเกี่ยวโยงระหว่างกลุ่มผลประโยชน์กับเจ้าหน้าที่รัฐ หรือผู้กำหนดนโยบาย ผ่านความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ หรือผลประโยชน์ตอบแทน อาทิเช่น การสนับสนุนทางการเงิน การแลก เปลี่ยนตำแหน่งในองค์กรรัฐ หรือการคัดเลือกบุคคลในเครือข่ายเข้าดำรงตำแหน่งบริหารระดับสูง เมื่อความสัมพันธ์เช่นนี้ฝังตัวอยู่ในระบบ กลุ่มผู้มีอำนาจก็จะมีสิทธิในการกำหนดทิศทางการทำงานของรัฐ เช่น การร่างกฎหมายที่จำกัดคู่แข่ง การจัดซื้อจัดจ้างที่มีลักษณะเอื้อประโยชน์ หรือการอนุมัติโครงการที่ใช้ทรัพยากรจำนวนมากโดยขาดการตรวจสอบ ดังนั้นการครอบงำองค์กรของรัฐจึงไม่ใช่เพียงการทุจริตในรูปแบบสินบนทั่วไป แต่เป็นการยึดกุมตาม “ทฤษฎีการยึดกุม (Capture Theory)” ของรัฐในระดับโครงสร้าง ทฤษฎีนี้เสนอโดยนักเศรษฐศาสตร์ และผู้ดำเนินนโยบายจากหลากหลายสาขาซึ่งประเมินประสบการณ์ตรงของตัวเองกับการกำกับดูแลโดยรัฐ มองว่ากติกาและการกำกับดูแลถูกคิดขึ้นมาสนองความต้องการของกลุ่มผลประโยชน์ที่อยากสร้างรายได้สูงสุดให้กับสมาชิกในกลุ่มต่างหาก ทฤษฎีนี้มองการกำกับดูแลในแง่ลบกว่าทฤษฎี

ประโยชน์สาธารณะ โดยเฉพาะในประเทศไทยยุคปัจจุบัน ยุคที่มีการ “ฉ้อฉลเชิงอำนาจ” เกิดขึ้นอย่างเข้มข้นทุกระดับทุกสาขา ซึ่งตามทฤษฎีนี้มองว่าการอยากเข้ามายุติกรรมกลไกกำกับดูแลนั้นเป็นเรื่อง “ปกติ” ของการดำเนินองค์กร เพราะองค์กรต่าง ๆ ย่อมอยากหาทางกีดกัน หรือถ่วงการเติบโตของคู่แข่งหน้าใหม่ ดังนั้น จึงควรมีมาตรการ ‘ป้องกัน’ ไม่ให้องค์กรถูกแทรกแซง หรือแทรกซึมโดยอิทธิพลภายนอกให้ได้มากที่สุด (สฤณี อาชวานันทกุล, 2565) ด้วยเหตุนี้ ผลกระทบของการครอบงำองค์กรของรัฐมีความร้ายแรงต่อระบอบประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาล เพราะทำให้รัฐสูญเสียความเป็นกลางขาดประสิทธิภาพในการจัดบริการสาธารณะ และลดความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบกฎหมายและการบริหารราชการแผ่นดิน นอกจากนี้ ยังส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เพราะทรัพยากรของรัฐถูกจัดสรรไปยังกลุ่มผลประโยชน์เฉพาะ แทนที่จะกระจายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวม

ดังนั้น กระบวนการซื้ออำนาจรัฐ เป็นกระบวนการเชิงโครงสร้างที่กลุ่มผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มเข้าไปแทรกแซงและควบคุมการใช้อำนาจรัฐอย่างเป็นระบบ แตกต่างจากการทุจริตทั่วไปที่เกิดขึ้นในลักษณะเป็นรายครั้ง เพราะการซื้ออำนาจรัฐนั้นเกิดขึ้นตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดกฎหมาย นโยบายสาธารณะ ตลอดจนองค์กรต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้รัฐดำเนินไปในทิศทางที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มผู้มีอิทธิพลมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม

ตัวบ่งชี้การซื้ออำนาจรัฐ

การตัดสินใจอย่างแน่วแน่ที่ว่า การซื้ออำนาจรัฐได้เกิดขึ้น หรือกำลังเกิดขึ้นนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายเสมอไป เนื่องจากผู้ที่มีส่วนร่วมในการซื้ออำนาจรัฐ ไม่ว่าจะเป็นผู้ยึดครองหรือผู้ถูกยึดครอง มักไม่ยอมรับแรงจูงใจที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่หากถูกโต้แย้ง และมักจะอ้างว่าการกระทำของตนมีเหตุผลอันชอบธรรม การกระทำที่ก่อให้เกิดข้อสงสัยเกี่ยวกับการยึดครองรัฐมักแยกแยะได้ยากจากการเมือง พรรคการเมืองที่แข็งแกร่ง กิจกรรมการประกอบการทางเศรษฐกิจที่มีการแข่งขัน วัฒนธรรมปฏิบัติเกี่ยวกับการตอบแทน และการให้ของขวัญและพฤติกรรมครอบงำที่คุ้นเคย

อย่างไรก็ตาม มีตัวบ่งชี้ทั่วไปที่บ่งชี้ว่าอาจมีการซื้ออำนาจรัฐ ซึ่งสามารถนำมาใช้เพื่อกระตุ้นการสอบสวน และการดำเนินการแก้ไขที่จำเป็นได้ ไม่ว่าจะเป็นคำชี้แจงใด ๆ ก็ตาม ตัวบ่งชี้เหล่านี้มักจะบ่งชี้ว่ามีบางสิ่งผิดปกติ ซึ่งทำหน้าที่เป็นระบบเตือนล่วงหน้า รูปแบบการซื้ออำนาจรัฐส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป ดังนั้นจึงควรจัดการตั้งแต่เนิ่น ๆ ก่อนที่จะลุกลาม และแก้ไขได้ยากยิ่งขึ้น ตัวบ่งชี้ทั่วไปของการซื้ออำนาจรัฐมีดังต่อไปนี้

1. การกระทำของรัฐที่ขัดต่อผลประโยชน์สาธารณะการกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อสถาบันของรัฐหรือบุคคลภายในสถาบันเหล่านั้น ปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจรัฐในลักษณะที่ขัดต่อผลประโยชน์สาธารณะและเอื้อประโยชน์ส่วนตัวของบุคคลหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

2. การเล่นพรรคเล่นพวก การเล่นพรรคเล่นพวกเกิดขึ้นเมื่อกลุ่มดำรงตำแหน่งสำคัญในสถาบันของรัฐอย่างน้อยหนึ่งแห่ง ซึ่งสามารถใช้เพื่อผลประโยชน์ของตนเองได้

3. ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างรัฐกับภาคธุรกิจความเชื่อมโยงอันแน่นแฟ้นระหว่างสถาบันของรัฐกับภาคเอกชนที่มีอำนาจอาจเป็นตัวบ่งชี้ถึงการใช้อำนาจของรัฐตัวอย่างเช่น สถาบันภาครัฐมักตัดสินใจที่เป็นประโยชน์ต่อธุรกิจโดยปราศจากผลประโยชน์สาธารณะที่เพียงพอ

4. การยึดครองกลไกการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ บางครั้งสถาบันก็เข้าควบคุมกลไกการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญเพื่อเพิ่มอำนาจของตนเอง

5. การกระทำสาธารณะที่ผิดกฎหมาย หรือไร้หลักการ ตัวอย่างของสถาบันสำคัญที่ใช้ตำแหน่งหน้าที่ของตนอย่างผิดกฎหมาย หรือไร้หลักการเพื่อปกป้องอำนาจของตนเอง

6. อิทธิพลจากต่างประเทศที่บิดเบือนในกรณีที่มีผู้มีบทบาทจากต่างประเทศ ข้ามชาติหรือระหว่างประเทศมีผลประโยชน์สำคัญในการแสวงหาผลลัพธ์ทางนโยบายเฉพาะภายในประเทศอาจพยายามสร้างอิทธิพล หรือควบคุมสถาบันท้องถิ่นเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง (Cheryl Saunders & Katrina Malone, 2025)

ดังนั้น ตัวบ่งชี้การใช้อำนาจรัฐไม่ได้ปรากฏในเหตุการณ์ หรือการกระทำเพียงจุดเดียว แต่แสดงออกเป็นความสัมพันธ์ระยะยาวของเครือข่ายผลประโยชน์ โดยเป็นการบ่อนทำลายหลักนิติธรรม ความโปร่งใส และความเสมอภาคทางการเมืองที่ละชั้น หากไม่มีการตรวจสอบ หรือการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่เข้มแข็ง รัฐอาจค่อย ๆ สูญเสียความเป็นตัวแทนของประชาชนไป และกลายเป็นเพียงเครื่องมือรับใช้ผลประโยชน์ของคนกลุ่มเล็กเท่านั้น

ผลกระทบของการใช้อำนาจรัฐ

ผลของการใช้อำนาจรัฐสะท้อนถึง “วิกฤติความชอบธรรมของกฎหมาย” (Legitimacy Crisis of Law) เพราะกฎหมายที่เกิดขึ้นจากการครอบงำดังกล่าวไม่ได้มีเจตจำนงเพื่อสาธารณะ แต่เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เรียกภาวะนี้ว่า “Corruption of the Law” คือ การทำให้กฎหมายกลายเป็นเครื่องมือของอำนาจทุน

เนื่องจากโดยทั่วไปมักมองว่ากฎหมายเป็นหนทางแก้ไขการทุจริต แต่ตัวกฎหมายเองกลับสามารถเอื้อให้เกิดการทุจริตอย่างเป็นระบบได้โดยไม่ตั้งใจ กฎหมายที่คลุมเครือ ไร้เหตุผล และไม่เป็นธรรม ก่อให้เกิดความรู้สึกคับข้องใจและไม่ไว้วางใจระบบกฎหมาย ในทางกลับกันความรู้สึกเช่นนี้ส่งเสริมให้เกิดการกระทำความผิดกฎหมายอย่างแพร่หลาย และเอื้อต่อการวางระบบการทุจริต สุดท้ายรัฐกลายเป็น “ประชาธิปไตยเชิงเปลือก” (Facade Democracy) ที่ไร้เนื้อหาสาระแก่นสารทางอุดมการณ์ (Pasculli, 2020)

ดังนั้น การใช้อำนาจรัฐส่งผลกระทบอย่างยิ่งทั้งต่อโครงสร้างใน 4 มิติหลัก คือ การเมือง เศรษฐกิจ กฎหมาย และสังคมวัฒนธรรม เนื่องจากการบิดเบือนบทบาทของรัฐซึ่งควรจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประโยชน์สาธารณะให้กลายเป็นเครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม ดังนี้

ด้านการเมือง การครอบงำรัฐทำให้อำนาจประชาธิปไตยลดความชอบธรรม เมื่อกฎหมาย นโยบาย หรือโครงการสาธารณะที่ออกโดยรัฐไม่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ แต่กลับเอื้อประโยชน์ต่อผู้ถือผลประโยชน์พิเศษ ประชาชนย่อมรู้สึกว่าการเมืองไม่สามารถเป็นพื้นที่กำหนดชะตาชีวิตของตนเองได้อีกต่อไป

ด้านเศรษฐกิจ การใช้อำนาจรัฐนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในหลายรูปแบบ รวมถึงการยับยั้งการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ ลักษณะเฉพาะอย่างหนึ่งของการใช้อำนาจรัฐคือ กิจกรรมทางเศรษฐกิจมีแนวโน้มที่จะเอนเอียงไปในภาคส่วนที่สามารถควบคุมได้ดีที่สุด ลดโอกาสในส่วนอื่น ๆ ของเศรษฐกิจ และจำกัดการกระจายความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ ซึ่งโดยทั่วไปถือว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาระยะยาว อาทิ เมื่อกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐถูกครอบงำ ไม่เพียงแต่เงินภาครัฐจะสูญเปล่าไปกับซัพพลายเออร์ที่จัดหาสินค้า งาน และบริการที่ไม่ได้มาตรฐาน หรือไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาได้เลยเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบทางอ้อมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากวิธีการดังกล่าวบั่นทอนการแข่งขันอีกด้วย (Dávid-Barrett, 2023)

ด้านกฎหมาย การใช้อำนาจรัฐทำให้ระบบยุติธรรมและกลไกตรวจสอบไร้ประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้มีอำนาจสามารถแทรกแซงการแต่งตั้งบุคลากรในตำแหน่งสำคัญ หรือกำหนดกรอบการทำงานของหน่วยงานกำกับดูแลให้เป็นไปในลักษณะที่ไม่สามารถตรวจสอบกลุ่มตนเองได้อย่างแท้จริง ส่งผลให้กระบวนการตรวจสอบถ่วงดุลตามหลักนิติรัฐถูกทำให้ไร้ผล ไม่ว่าจะเป็นรัฐสภา องค์การอิสระ หรือศาล เมื่อระบบตรวจสอบถูกบั่นทอน การใช้อำนาจโดยมิชอบก็สามารถเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีผลทางกฎหมายที่ชัดเจน

ด้านสังคมวัฒนธรรม การใช้อำนาจรัฐมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมทางสังคมและบรรทัดฐานทางการเมือง เมื่อประชาชนเห็นการใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มเป็นเรื่องปกติ ความคาดหวังต่อมาตรฐานความโปร่งใส และคุณธรรมทางการเมืองก็ลดลง การทุจริตเชิงโครงสร้างจึงค่อย ๆ กลายเป็น “เรื่องชินตา” ในสังคม นำไปสู่การลดลงของจิตสำนึกพลเมือง และการไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย เนื่องจากประชาชนรู้สึก “เสียงของตนไม่มีความหมาย” อีกทั้งเป็นการบ่อนทำลายวัตถุประสงค์ของรัฐในการรับใช้ผลประโยชน์สาธารณะ เมื่อใช้อำนาจรัฐเป็นเครื่องมือในการคอร์รัปชันหรือข่มขู่ การใช้อำนาจรัฐอาจกลายเป็นความรุนแรง และนำไปสู่การปราบปรามประชาชนอย่างรุนแรง (Dávid-Barrett, 2023)

ดังนั้น การใช้อำนาจรัฐมิใช่เพียงปัญหาคอร์รัปชันเชิงผลประโยชน์ทั่วไป หากเป็นปัญหาที่ค่อย ๆ กัดเซาะรากฐานประชาธิปไตย ทำลายความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจ บิดเบือนระบบยุติธรรม และทำให้สังคมสิ้นศรัทธาต่อสถาบันทางการเมือง การทำความเข้าใจ และป้องกันการใช้อำนาจรัฐจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการรักษาอำนาจประชาธิปไตยให้ยังคงเป็นของประชาชนอย่างแท้จริง

แนวทางการป้องกัน และเสริมสร้างความโปร่งใสของรัฐเพื่อป้องกันการใช้อำนาจรัฐ

การป้องกันการใช้อำนาจรัฐจำเป็นต้องดำเนินไปในหลายระดับ ทั้งด้านกฎหมาย โครงสร้างสถาบัน กลไกภาคประชาชน และวัฒนธรรมทางการเมือง เพื่อสร้างระบบที่ยึดโยงกับประชาชนอย่างแท้จริง ไม่เปิดช่องให้กลุ่มผลประโยชน์สามารถเข้าควบคุมการทำงานของรัฐได้โดยง่าย โดยรัฐธรรมนูญสามารถป้องกันการใช้อำนาจรัฐได้ ขึ้นอยู่กับรูปแบบ และวิธีการปฏิบัติ ซึ่งกลไกตามรัฐธรรมนูญต่อไปนี้อาจช่วยจำกัดโอกาสในการยึดครองรัฐได้ ดังนี้

1. ขั้นตอนการเลือกตั้งที่เป็นธรรม และสม่าเสมอ ซึ่งบริหารจัดการโดยองค์กรการเลือกตั้งอิสระระบบการเลือกตั้งทุกระบบมีความเสี่ยงต่อการถูกรัฐครอบงำผ่านทาง การเมือง และการแทรกแซงในรูปแบบอื่น ๆ ความเสี่ยงจากการใช้เงินในทางการเมืองสามารถบรรเทาได้ด้วยมาตรการต่าง ๆ อาทิเช่น การกำหนดเพดานการบริจาคและข้อกำหนดด้านความโปร่งใสเกี่ยวกับการบริจาค ค่าใช้จ่ายในการหาเสียงก็มีความสำคัญเช่นกัน การกำหนดให้สถาบันที่สามารถตรวจสอบการยึดครองรัฐ ได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้งและคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ประเด็นที่ต้องพิจารณา

ในการออกแบบสถาบันเหล่านี้ ได้แก่ ขั้นตอนการแต่งตั้ง การถอดถอน และการจัดสรรงบประมาณ แนวความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมของฝ่ายค้านหรือบุคคลภายนอกรัฐบาล ในการแต่งตั้งและกระบวนการที่เกี่ยวข้อง และการยึดมั่นในรัฐธรรมนูญของข้อตกลงดังกล่าวจำเป็นต้องมีการเฝ้าระวังเพื่อปกป้องสถาบันเหล่านี้จากการยึดครองรัฐ (Cheryl Saunders & Katrina Malone, 2025)

2. กลไกเพื่อปกป้องความเป็นอิสระของศาล และอัยการศาลและอัยการต้องจัดการกับข้อเรียกร้องที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจอธิปไตย กลไกในการปกป้องความเป็นอิสระของศาลประกอบด้วยกระบวนการแต่งตั้งและถอดถอนที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับฝ่ายบริหารเพียงอย่างเดียว กระบวนการที่กำหนดเกณฑ์การถอดถอนที่สูง และการจัดการค่าตอบแทนที่สมเหตุสมผลและมั่นคง โดยหลักการแล้วการมีส่วนร่วมของหลายฝ่ายของรัฐบาลในรูปแบบการแต่งตั้งตัวแทนที่ใช้กับศาลรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่ และศาลยังมีคุณสมบัติอื่น ๆ ที่สามารถมีบทบาทในการป้องกันการใช้อำนาจอธิปไตยได้เช่นกัน รวมถึงหลักการของความยุติธรรมอย่างเปิดเผย การเผยแพร่เหตุผล และกฎเกณฑ์เกี่ยวกับอคติ ความประพฤติ และจริยธรรมของฝ่ายตุลาการ (Cheryl Saunders & Katrina Malone, 2025)

3. กระบวนการที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน และการมีส่วนร่วมในงานของสภานิติบัญญัติการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิจารณาของสภานิติบัญญัติอาจมีบทบาทในการยับยั้งการใช้อำนาจของรัฐ โดยเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นที่หลากหลายขึ้น และเสริมสร้างความรับผิดชอบและความโปร่งใสของกระบวนการนิติบัญญัติ ในสภานิติบัญญัติที่ทำงานได้ดี คณะกรรมการมักจะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาผ่านการเรียกร้องให้นำเสนอข้อมูลและหลักฐาน และเพื่อถ่วงดุลผู้นำ หรือผู้ที่มิทรัพยากรจำนวนมาก ในบางประเทศสภานิติบัญญัติกำลังนำวิธีการใหม่ ๆ มาใช้เพื่อส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น การใช้คำร้องอิเล็กทรอนิกส์อย่างในเกาหลีใต้ (Cheryl Saunders & Katrina Malone, 2025)

4. ขั้นตอนการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อบรรเทาผลกระทบจากการใช้อำนาจอธิปไตย ขั้นตอนการแก้ไขรัฐธรรมนูญสามารถออกแบบมาเพื่อปกป้องส่วนต่าง ๆ ของรัฐธรรมนูญที่เสี่ยงต่อการใช้อำนาจอธิปไตยมากที่สุด รวมถึงการจำกัดวาระการดำรงตำแหน่งต่าง ๆ อย่างไรก็ดี ในการตกลงเกี่ยวกับขั้นตอนการแก้ไขรัฐธรรมนูญ จำเป็นต้องสร้างสมดุลระหว่างการรับรองว่าการแก้ไขรัฐธรรมนูญได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวาง และการปล่อยให้รัฐธรรมนูญมีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไป (Cheryl Saunders & Katrina Malone, 2025)

ดังนั้น รัฐธรรมนูญในฐานะกฎหมายสูงสุดมีบทบาทสำคัญในการป้องกันการใช้อำนาจรัฐ โดยกลุ่มผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม เนื่องจากรัฐธรรมนูญเป็นกรอบที่กำหนดวิธีได้มาและการใช้อำนาจขององค์กรทางการเมือง หากรัฐธรรมนูญออกแบบให้กลไกตรวจสอบถ่วงดุลมีประสิทธิภาพ องค์กรอิสระมีความเป็นกลาง การแต่งตั้งบุคคลสำคัญของรัฐเป็นไปอย่างโปร่งใส รวมถึงมีกฎหมายควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนกับนักการเมืองอย่างเข้มงวด ก็จะช่วยปิดช่องว่างไม่ให้ใครสามารถใช้อิทธิพลทางเศรษฐกิจ หรือเครือข่ายทางการเมืองเข้ามากำหนดทิศทางนโยบายสาธารณะเพื่อประโยชน์ส่วนตนได้ง่าย อย่างไรก็ตาม ความสามารถของรัฐธรรมนูญในการป้องกันปัญหานี้จะเกิดผลได้อย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อถูกบังคับใช้โดยสุจริต มีสถาบันตรวจสอบที่เข้มแข็ง และในส่วนของภาคประชาชนสามารถมีบทบาทในการป้องกัน และปราบปรามการใช้อำนาจรัฐได้เช่นเดียวกัน โดยการเป็นพลเมืองที่ดีในการออกไปเลือกตั้ง ประชาชนสามารถใช้สิทธิออกเสียงของตนเพื่อตอบแทนผู้สมัครที่พร้อมจะปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์สาธารณะ และปฏิเสธผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้อำนาจรัฐ (Cheryl Saunders & Katrina Malone, 2025) ติดตามตรวจสอบการดำเนินการของสถาบันของรัฐ และอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมในการระบุ และดำเนินการรณรงค์เพื่อรับมือกับความเสี่ยงจากการใช้อำนาจรัฐ เคลื่อนไหวประท้วงของประชาชนเมื่อสถาบันของรัฐไม่สามารถบรรลุความคาดหวังของประชาชนได้ เนื่องจากประชาชนพยายามผลักดันการปฏิรูป (Cheryl Saunders & Katrina Malone, 2025) ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าภาคประชาชนจึงเป็นกลไกที่สำคัญเช่นเดียวกันที่ช่วยป้องกันการใช้อำนาจรัฐที่สำคัญเนื่องจากประชาชน คือเจ้าของอำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริง เมื่อรัฐมีแนวโน้มถูกครอบงำโดยกลุ่มทุน หรือเครือข่ายผลประโยชน์ ภาคประชาชนสามารถทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผ่านการมีส่วนร่วมทางสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี และการติดตามการดำเนินงานของรัฐอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การส่งเสริมการรู้เท่าทันทางการเมือง และการสร้างวัฒนธรรมการตรวจสอบในระดับประชาชนเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ประชาชนไม่ตกเป็นเพียง “ผู้ถูกปกครอง” แต่เป็น “ผู้เฝ้าดูและร่วมกำหนดอำนาจรัฐ” อย่างแท้จริง ในท้ายที่สุด การคงความเป็นประชาธิปไตยจึงไม่อาจพึ่งเพียงรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับพลังของประชาชนที่ตื่นตัว และไม่ยอมให้รัฐถูกผูกขาดโดยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาการใช้อำนาจรัฐ

จากภาพที่ 1 การใช้อำนาจรัฐสะท้อนให้เห็นว่า ปรากฏการณ์ดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เพียงการทุจริตเชิงพฤติกรรมหรือการใช้อำนาจโดยมิชอบเป็นรายกรณี หากแต่เป็นกระบวนการเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึกอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจทางการเมือง ระบบราชการ และกลุ่มทุนทางเศรษฐกิจ การครอบงำในลักษณะนี้มีได้แสดงออกผ่านการล้มล้างกติกาอย่างเปิดเผย หากกลับดำเนินไปในรูปของการ “กำหนดกติกา” ตั้งแต่ต้นทางเพื่อเอื้อประโยชน์แก่เครือข่ายอำนาจบางกลุ่มอย่างแนบเนียน โดยทั่วไป การใช้อำนาจรัฐมักดำเนินผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์และกลไกเชิงสถาบัน มากกว่าการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่ผิดกฎหมายอย่างตรงไปตรงมา เครื่องมือที่ใช้จึงอาจอยู่ในรูปของการกำหนดคุณสมบัติผู้ดำรงตำแหน่ง การแต่งตั้งบุคคลเข้าสู่องค์กรสำคัญ การออกแบบหลักเกณฑ์ทางกฎหมาย หรือการวางเงื่อนไขเชิงนโยบายที่สร้างความได้เปรียบเชิงโครงสร้างแก่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แม้กระบวนการเหล่านี้จะเป็นไปตามรูปแบบทางกฎหมายอย่างครบถ้วน แต่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอาจบิดเบือนเจตนารมณ์ของหลักนิติธรรม และทำให้ความเป็นธรรมเชิงโครงสร้างลดทอนลงโดยไม่ปรากฏความผิดอย่างชัดแจ้ง

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่า การใช้อำนาจรัฐมีลักษณะ “หลายระดับและเชื่อมโยงถึงกัน” กล่าวคือ อาจเกิดขึ้นพร้อมกันทั้งในระดับการกำหนด

นโยบาย ระดับการบังคับใช้ และระดับการตรวจสอบ เมื่อเครือข่ายอำนาจเดียวกันสามารถมีอิทธิพลครอบคลุมทั้งสามระดับ กลไกถ่วงดุลที่ควรทำหน้าที่ตรวจสอบและควบคุมอำนาจจึงอาจยังคงอยู่ในเชิงรูปแบบ แต่กลับอ่อนกำลังลงในทางปฏิบัติ ยิ่งไปกว่านั้น ในบริบทของเศรษฐกิจดิจิทัล การใช้อำนาจรัฐอาจปรากฏในมิติใหม่ผ่านการกำหนดกติกาด้านเทคโนโลยี การควบคุมข้อมูล และการออกแบบระบบอนุญาตหรือกลไกกำกับดูแลที่เอื้อผู้ประกอบการรายใหญ่ กระบวนการดังกล่าวมักดำเนินไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่ปรากฏการกระทำที่ผิดกฎหมายโดยตรง หากแต่สะสมเป็นความได้เปรียบเชิงโครงสร้างในระยะยาว

สรุป

การใช้อำนาจรัฐ เป็นการทุจริตเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อนและร้ายแรงที่สุด เพราะมิใช่เพียงการใช้อำนาจโดยมิชอบ แต่เป็นการเขียนกฎหมายให้ชอบด้วยตนเอง เป็นการเปลี่ยน “รัฐของประชาชน” ให้กลายเป็น “รัฐของทุน” อันนำไปสู่วิกฤติของหลักนิติธรรมและความชอบธรรมของระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากการที่กลุ่มผลประโยชน์บางกลุ่มเข้าไปกำหนดทิศทางการใช้อำนาจรัฐในระดับโครงสร้าง ทั้งด้านการออกกฎหมาย การกำหนดนโยบายสาธารณะ และการจัดสรรทรัพยากรของรัฐ เพื่อให้ผลประโยชน์ตกอยู่ในมือของตนเองมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม สภาวะดังกล่าวทำให้หลักการอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนกลายเป็นเพียงหลักการในเชิงทฤษฎี แต่ไม่สามารถปฏิบัติได้จริงในทางปฏิบัติ

ในบริบทประชาธิปไตยแบบรัฐสมัยใหม่ รัฐธรรมนูญและสถาบันการเมืองควรทำหน้าที่เป็นกลไกคุ้มกันมิให้ทุนใหญ่ หรือเครือข่ายอุปถัมภ์สามารถแทรกซึมเข้าไปยึดครองระบบการเมือง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อกลไกตรวจสอบอ่อนแอ การบังคับใช้กฎหมายเลือกปฏิบัติ และสังคมมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่ำ ปรากฏการณ์การใช้อำนาจรัฐยิ่งเกิดขึ้นได้ง่ายและต่อเนื่อง ความเหลื่อมล้ำจึงทวีความรุนแรง ความไว้วางใจต่อสถาบันการเมืองลดลง และประชาชนค่อย ๆ แยกตัวออกจากการเมือง เนื่องจากไม่เชื่อว่าระบบทางการเมืองสามารถสะท้อนเสียงของตนได้จริง

ดังนั้น การป้องกันการใช้อำนาจรัฐจึงต้องดำเนินควบคู่ทั้งด้านโครงสร้างทางการเมือง กฎหมาย และการสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง ความเข้มแข็งของประชาธิปไตยไม่ได้เกิดจากเพียงการมีรัฐธรรมนูญที่ดี หากต้องอาศัยประชาชนที่ตระหนักรู้ในสิทธิของตนเองและพร้อมมีส่วนร่วมตรวจสอบอำนาจรัฐอย่างต่อเนื่อง การรักษาอำนาจรัฐให้เป็นของประชาชนจึงเป็นภารกิจร่วมกันระหว่างรัฐและสังคมโดยรวม

เอกสารอ้างอิง

- ดาวน้อย สุทธินิภาพันธุ์. (2560). *หลักประชาธิปไตย สิทธิและเสรีภาพในสังคมพหุลักษณะ* (รายงานการอบรม). กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ศาลรัฐธรรมนูญ. (ม.ป.ป.). *หลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. สืบค้น 9 พฤศจิกายน 2568, จาก https://occ_th.constitutionalcourt.or.th/
- ศิริ พันธุ์ทา. (2561). รัฐและการจัดระเบียบของรัฐ. *Journal of Modern Learning Development*, 3(1), 28–42.
- สฤณี อาชวานันทกุล. (2565). *การยึดกุมกลไกกำกับดูแล (Regulatory Capture)*. สืบค้น 6 พฤศจิกายน 2568, จาก <https://shorturl.asia/U9MeV>
- รณชัย โตสมภาค. (2560). *ประชาธิปไตย*. สืบค้น 9 พฤศจิกายน 2568, จาก <https://shorturl.asia/qvJob>
- Cheryl Saunders & Katrina Malone. (2025). *State Capture: How to Recognize and React to It*. Retrieved November 6, 2025, from <https://shorturl.asia/ugvsM>
- Dávid-Barrett, E. (2023). *State Capture and Development: A Conceptual Framework*. Retrieved November 6, 2025, from <https://shorturl.asia/vY2i5>
- Hegde, V. (2024). *Political Lobbying and Why It's Necessary*. Retrieved November 9, 2025, from <https://callhub.io/blog/advocacy/political-lobbying/>
- Pasculli, L. (2020). *The Corruption of The Law: The Effects of Lawmaking on Systemic Corruption*. Retrieved November 9, 2025, from <https://shorturl.asia/ai2Lz>
- Patterson, E. (n.d.). *What is State Capture*. Retrieved November 6, 2025, from <https://www.state-capture.org/blog/whatisstatecapture>
- Stanford Encyclopedia of Philosophy. (2024). *Democracy*. Retrieved November 9, 2025, from <http://plato.stanford.edu/entries/democracy/>

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

รูปแบบเอกสารอ้างอิงวารสารวิชาการ รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือสามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาจนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การอ้างอิงต้นเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยระบุชื่อ-นามสกุล ตามด้วย วงเล็บเปิด-ปิด แล้วระบุปีที่ตีพิมพ์ เช่น

1.1 ...สอดคล้องกับงานวิจัยของกฤษฎา แซ่หลี่ (2562) ผลการวิจัยพบว่า...

1.2 กฤษฎา แซ่หลี่ (2562) กล่าวว่า...

1.3 ... consistent with the research of Krisada Saelee (2019) the research results found...

1.4 Krisada Saelee (2019) explains to...

2. การอ้างอิงท้ายเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้ วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ดังนี้

2.1 อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

2.1.1 พระไตรปิฎกและอรรถกถา พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อ คัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย ตัวอย่างเช่น “คูกริกษุทั้งหลาย จักร 4 ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่มนุษย์และเทวดาผู้ประกอบเป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่และความไพบูลย์ในโกศทั้งหลายต่อกาลไม่นานนัก ” (อง.จตุกก. 21/31/37) เป็นต้น

2.1.2 ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่ตีพิมพ์ เช่น (เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, 2560)

2.1.3 ผู้แต่งสองราย ให้อ้างอิงของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุนันท์ สุนนโท และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, 2560)

2.1.4 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (อิติวุฒิ หนัมนีและคณะ, 2560)

2.1.5 กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกันหรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

2.2 อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

2.2.1 ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Keown, 2010)

2.2.2 ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2010)

2.2.3 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kaiser et al., 2010)

เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในเนื้อหาบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา ทุกเล่มให้อ้างอิงท้ายเล่มด้วยรูปแบบเดียวกันดังนี้
ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎก อรรถกถา.// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
_____. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
พระมหาสุหิตย์ อาภากร. (2548). เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

James, C. (2013). *Office markets & public policy*. Chichester, West Sussex: Wiley.

(3) บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง.// (เลขหน้า
อ้างอิง).// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

พระสุกิจ สุจโน. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย. ใน ปวีตร ว่องวิระ,
ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (น. 112). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

(4) บทความในวารสาร

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่ (ฉบับที่).// เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้า
สุดท้ายที่ตีพิมพ์.

อิติวุตม์ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร
สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน/ชื่อสารานุกรม.// (เล่มที่อ้างอิง, หน้า เลขหน้าที่อ้างอิง).

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย (เล่ม 1, อักษร
ก, น. 12-16).

(6) หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์, วันที่/เดือน).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์.// เลขหน้า.

สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น. 13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// (ระดับวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา).// สถานที่พิมพ์.//
สำนักพิมพ์.

พระครูพิศิษฐ์ประทาน. (2562). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน
ตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.

(8) รายงานการวิจัย

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อเรื่อง.// (รายงานผลการวิจัย).// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

พระมหาภคญาณ กิตติโสภโณ. (2562). รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่น
ไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของ
พระธรรมวิทยากร (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.

(9) สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (ปีที่สัมภาษณ์, วัน เดือน).// ตำแหน่ง.// [บทสัมภาษณ์].

พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].

(10) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ผู้แต่ง.// (ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.// สืบค้น วัน เดือน ปี.// จาก/แหล่งที่มาของข้อมูล.

ธรรมะไทย. (2563). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก
<http://www.dhammathai.org/thailand/thailand.php>

Buddhism Meditation Tiratna Find us Community. (2020). *Who Was The Buddha?*.
Retrieved March 20, 2020, from <https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha>

(11) ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อเรื่อง.// (พ.ศ., วันที่ เดือนที่ประกาศ).// ราชกิจจานุเบกษา.// เล่ม ตอน.// หน้า.

ข้อกำหนดกรมตำรวจ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทของวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทและ
ประเภทของรถที่ใช้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่. (2537, 13 กรกฎาคม).
ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 111 ตอนพิเศษ 30 ง. หน้า 31.

(12) หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง.// (ปีพิมพ์, วัน เดือน).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์.// น. หรือ p. หรือ pp.
เลขหน้า.

ไทยรัฐ. (2548, 19 เมษายน). เขียร์พระสอนศีลธรรม. ไทยรัฐ. น. 3.

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย (8-15 หน้า)

ชื่อบทความ (ไทย) (18 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (16 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียน (อังกฤษ) (14 pt)

Corresponding Author E-mail: ...

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 350 คำ)

(16 pt) บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ.....
ประเภทของการวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การ
วิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
ผลการวิจัยพบว่า.....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ (16 pt) เช่น พระพุทธศาสนา; การบริหารจัดการเชิงพุทธ; นวัตกรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as: Buddhism; Buddhist Management;
Innovation

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า และเขียนให้ครอบคลุมทุกประเด็น)

(16 pt) กล่าวถึงความเป็นมาของเรื่องที่ทำการศึกษาครั้งนี้ ว่ามีความเป็นมาอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งอ้างอิงที่มาของข้อมูลนั้นอย่างถูกต้อง

(16 pt) กล่าวถึงปัญหาที่นำมาสู่การวิจัย ให้ตรงประเด็นกับเรื่องที่วิจัยและเชื่อมโยงกับพื้นที่วิจัย ปัญหานั้นเป็นปัญหาที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและต้องการได้รับการแก้ไข นำเสนอผลงานวิจัยที่ผู้อื่นได้เคยศึกษาไว้แล้ว พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

(16 pt) ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัยในครั้งนี้และหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

(16 pt) สรุปเพื่อเชื่อมโยงไปสู่คำถามและวัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย (18 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) เขียนให้ครอบคลุม 5 หัวข้อ ได้แก่ 1. รูปแบบของการวิจัย 2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ) 4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ) 5. การวิเคราะห์ข้อมูล (ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ) และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย (18 pt) (เขียนให้ครบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้)

(16 pt) ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ)

ที่มา: ... (ถ้ามี)

คำอธิบายภาพ

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

..... คำอธิบายตาราง

.....

อภิปรายผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ (ค้นพบอะไร สะท้อนให้เห็นถึงอะไร สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของใคร พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล

.....

.....

.....

.....

.....

.....

องค์ความรู้จากการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุงองค์ความรู้ที่ค้นพบจากการวิจัยหรือสังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดล และโมเดลมีที่มาจากฐานคิดของแนวคิดหรือทฤษฎีใดอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ (18 pt)**ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (16 pt)**

.....

.....

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ (16 pt)

.....

.....

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป (16 pt)

.....

.....

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีซื้อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์) (ถ้ามี)

(16 pt) ขอขอบคุณแหล่งทุน และควรระบุเลขที่สัญญาทุนวิจัย ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณ ทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2563 และข้อมูลจาก โครงการวิจัยย่อย เรื่องการพัฒนาศูนย์ประสานงานเครือข่ายความเข้มแข็งทางจิตปัญญาของผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรม.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt) รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological Association (APA) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน.....

ธรรมะไทย. (2563). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. สืบค้น 20 มีนาคม 2563, จาก <http://www.dhammathai.org/thailand/thailand.php>.

ธิดาวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

พระครูพิศิษฐ์ประทานอด. (2562). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุชนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ. (2562). รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุทิพย์ อาภากรโร. (2548). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.
- พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน *สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย* (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-16).
- สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *ผู้จัดการรายวัน*, น. 13.
- Buddhism Meditation Tiratna Find us Community. (2020). *Who Was The Buddha?*. Retrieved March 20, 2020, from <https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha>.
- James, C. (2013). *Office markets & public policy*. Chichester, West Sussex: Wiley.

Sample of Original Research Article Preparation

NAME OF RESEARCH ARTICLE (ENGLISH) (18 pt)

Name of Research Article (Thai) (16 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (English) (14 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (Thai) (14 pt)

Affiliation of the main author (English) (14 pt)

Affiliation of the main author (Thai) (14 pt)

Corresponding Author E-mail:..

Abstract (18 pt) (Not more than 350 words)

(16 pt) Objectives of this research were: 1.....
2..... and 3..... Populations and sample, research tools. Data collection,
Data analysis. Statistics used for data analysis.

Findings were as follows: (present only the most interesting research
findings).....
.....
.....
.....
.....
.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as Buddhism; Buddhist Management; Innovation

Abstract (Thai) (18 pt) (Not more than 350 words)

(16 pt) consistent with Thai abstract.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Keywords: (Thai)

Introduction (18 pt) (should not be more than 4 paragraphs)

(16 pt) mention background of the research topic with brief history as how the topic develops with correct references.

.....

.....

.....

(16 pt) mention problems leading to research directly to the point of the research and relate the matter to locations in which research is conducted on the common problems generally accepted and want them to be solved.

.....

.....

.....

(16 pt) Review related at least 2 concepts and theories to be used as guideline for the research and/or theories related to the research topic with correct references of data sources

.....

.....

.....

(16 pt) Conclude to connect the matters to research questions and objectives of the research

.....

.....

.....

.....

.....

Research Objectives (18 pt)

- 1.....(16 pt)
- 2.....(16 pt)
- 3.....(16 pt)

(1.6 .pt) Write to cover 5 sub-headlines: Research design, Populations and Samples and Key Informants, Research Instrument (quantitative and qualitative), Data Collection, (quantitative and qualitative) Data analysis (quantitative and qualitative), Statistics used to analyzed the data.

Results (18 pt) (Present to cover all set objectives)

(16 pt) results of the research answer all objectives.

Figure 1: (Name of the figure)

Source: mention the name of the source (if any)

Figure captions.....

.....

.....

.....

.....

.....

Table 1 (Name of table (if any))

Table explanation.....

.....

.....

.....

.....

Discussion (18 pt)

(16 pt) Discuss the research findings according to the research objectives (what is discovered? what is reflected? Is it related to at least two topics of the reviewed research works in chapter 2. Discuss them all with references of data sources

Body of knowledge (18 pt)

(16 pt) Point out the body of knowledge or achievement from the research work. Synthesize the knowledge in form of a model/ Model structure that is concise and easy to understand

Recommendations (18 pt)

Policy Recommendations (16 pt)

Operational Recommendations (16 pt)

Recommendations for Next Research (16 pt)

(16 pt) Write the appreciation note to the funding source. The author should indicate the grant contract number of the research, for example, “I would like to express my deepest appreciation for funding resource from National Research Council of Thailand, the fiscal year 2016, and I am also grateful for the data from a research task on The Coordination Centre Development for Contemplative Strengthening of Elders according to Buddhism.

References (18 pt)

(1.6 pt) Format of reference is name-year as of American Psychological Associate (APA). References in contents and at the end must be consistent.

[illegible]

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ (8-15 หน้า)

ชื่อบทความ (ไทย) (18 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (16 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt), ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt)

Corresponding Author E-mail: ...

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 350 คำ)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ (16 pt) เช่น พระพุทธศาสนา; การบริหารจัดการเชิงพุทธ; นวัตกรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as: Buddhism; Buddhist Management;
Innovation

(16.pt.) เขียนบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาเป็นฐานคิดในวิพากษ์ประเด็นต่างๆใน
การเขียนบทความวิชาการ.....

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt)

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ)

ที่มา: ... (ถ้ามี)

คำอธิบายภาพ

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

คำอธิบายตาราง

(16 pt).

(16 pt).....รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบับนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological Association (APA) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน

Sample of Original Academic Article Preparation

NAME OF ACADEMIC ARTICLE (ENGLISH) (18 pt)

Name of Academic Article (Thai) (16 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (English) (14 pt)

Name and Last name of main author, co-authors (Thai) (14 pt)

Affiliation of the main author (English) (14 pt)

Affiliation of the main author (Thai) (14 pt)

Corresponding Author E-mail: ...

Abstract (18 pt) (Not more than 350 words)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words (16 pt) such as Buddhism, Buddhist Management, Innovation

Abstract (Thai) (18 pt) (Not more than 350 words)

(16 pt) consistent with Thai abstract

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: (Thai)

(16 pt).

[illegible]

Content (18 pt)

(16.pt)

Figure 1: (Name of the figure)

Source: mention the name of the source (if any)

Figure captions

Table 1 (Name of table) (if any)

Table explanation

(16 pt)

(1.6 pt) Format of reference is name-year as of American Psychological Associate (APA). References in contents and at the end must be consistent.